

PÄIVÄKOTI PIIPARIN SELVIITYSMISKERTOMUS
Hyvän puolesta kannattaa taistella

Anneli Höykinpuro
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän Yliopisto
Ohjaaja: Raija Julkunen

Anneli Höykinpuro

PÄIVÄKOTI PIIPARIN SELVIYTYMISKERTOMUS

Hyvän puolesta kannattaa taistella

Yhteiskuntapolitiikka

Lokakuu 1997

Jyväskylän yliopisto

95 sivua + kuvasivut ja liitteet

Tämä tutkimus kertoo eteläpohjalaisen kunnan päiväkodin selviytymistarinan. Tutkimus kertoo siitä, miten pieneen Vimpelin kuntaan perustettiin Piipari-niminen päiväkoti pitkän kypsyttelyvaiheen jälkeen 1980-luvun hyvinä vuosina. Piipari sai toimia muutamaa vuoden rauhassa kehittäen toimintaansa. 1990-luvun lama koetteli kovasti Vimpeliä, jonka taloudellinen tilanne heikkeni. Useat yritykset joutuivat lopettamaan toimintansa jättäen monta henkilöä työttömiksi. Kunnan vaikea tilanne vaikutti myös päiväkotiin, joka joutui lakkauttamisuhan alaiseksi. Kunnan asukkaat ja päiväkodin henkilökunta eivät kuitenkaan jääneet toimeettomiksi, vaan he taistelivat säilyttääkseen mielestään välttämättömän sosiaalipalvelun. Monien ihmisten elämässä tapahtui suuria muutoksia. Päiväkoti sai kuitenkin jatkaa toimintaansa, ja tänä päivänä se toimii täydellä teholla. Piiparin selviytyminen kertoo siitä, miten hyvinvointivaltion palveluista halutaan pitää kiinni.

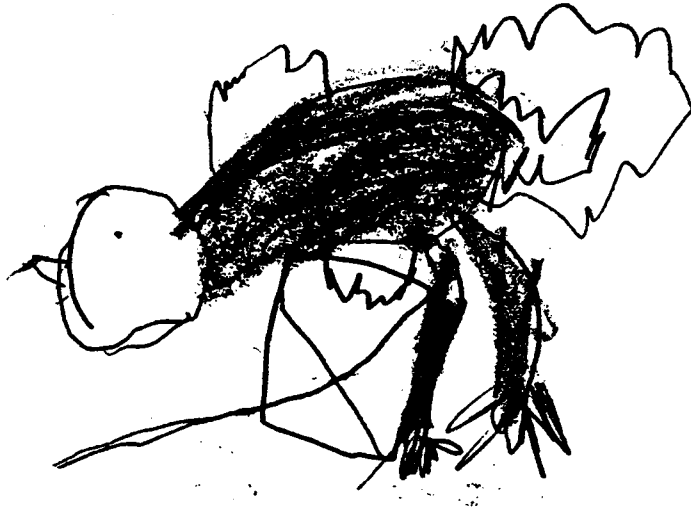
Päiväkotilaitos on puhuttanut suomalaisia perustamisestaan saakka. Julkista päivähoitoa on sekä puolustettu että vastustettu. Äitien työssäkäynnin lisääntyä julkisen päivähoiton merkitys lasten päivähoiton järjestämisessä lisääntyi. Lapsia hoidettiin perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa. Ensin päiväkoteja perustettiin kaupunkeihin, mutta Vuoden 1973 päivähoitolain tultua voimaan myös maaseudulle. Vimpeliin päiväkoti perustettiin vuonna 1984, nousukauden aikana. Laman takia päiväkoti joutui 1990-luvun alussa taistelemaan olemassaolonsa puolesta. Nimitän tässä tutkimuksessa Piipariin kohdistuneita lakkauttamis- ym. aikeita ensimmäiseksi, toiseksi ja kolmanneksi kriisivaiheeksi. Ensimmäinen kriisi oli vuoden 1991 lopussa, kun päiväkoti aiottiin lakkauttaa. Päiväkodin henkilökunta, lasten vanhemmat sekä muut tahot ryhtyivät toimenpiteisiin päiväkodin säilymiseksi. Kerättiin mm. useita adresseja. Toinen kriisikausi oli vuoden 1993 lopussa, kun sosiaalitoimen piti säästää tietty summa rahaa. Kolmas kriisi oli vuonna 1995, kun päiväkodin johtajan virka aiottiin lakkauttaa.

Olen kiinnostunut siitä, mitkä asiat vaikuttavat lasten päivähoiton suureen suosioon ja kilpailukykyyn. Lasten päivähoitopalveluja on kehitetty ja lisätty lamasta ja leikkauksista huolimatta. Pyrin selvittämään, miten Vimpelin päiväkoti on puolustanut paikkaansa laman ja leikkausten keskellä. Käytin tutkimusmenetelmänä kvalitatiivista menetelmää. Keräsin tietoja haastatteleamalla Vimpelin kunnan perhepäivähoidon ohjaajaa, viittä päiväkodin työntekijää, kolmea kunnan edustajaa ja viittä äitiä. Nämä kertoivat oman käsityksensä tapahtumien kulusta. Tein haastattelut vuoden 1997 alussa. Tutustuin myös kunnan ja päiväkodin arkistoihin. Intensiivisimmin työskentelin kesällä 1997, joka oli vuosisasan kuumiin.

Avainsanat: päivähoito, hyvinvointivaltio, oikeus, lama, leikkaus, muutos, laatu, yhteistyö.

Nelivuotiaan maailma

Melkein meidän pihasta alkaa suuri maailma.
Metsä pilven korkuinen, lampi meren laajuinen,
pihapolku koivikossa pian häipyy kadoksiin.
Kaarnavene lammikossa
kelluu näkymättömiin.
Outo, suuri maailma
on heti portin takana.
(Kaija Pakkanen)

Minkä vuoksi

Minkä vuoksi saduissa köyhän lapsen kyyneleet
muuttuvatkin helmiksi?
Eihän pieni köyhimys saadaksensa syödä - helmiä voi myödä.
Kukaan ei näet uskoisi niitä lapsen omiksi.
Miksi eivät kyyneleet muutu vaikka perunoiksi, leiväksi ja voiksi.
(Kaija Pakkanen)

SISÄLTÖ

1. PIENTEN TARINOIDEN TULOS	1
2. PÄIVÄHOIDON KEHITTYMINEN	3
2.1 Lastentarhan perustamisvaiheet	3
2.2 Päivähoidon alkuvuosikymmenet	4
2.3 Päivähoidon laajeneminen korvaamattomaksi sosiaali- palveluksi	6
3. KESKUSTELUA HYVINVOINTIVALTIOSTA	9
3.1 Hyvinvointivaltion kriisi	9
3.2 Keskustelua peruuttamattomuudesta	12
4. LAMA AIHEUTTAA LEIKKAUSPAINOITA	15
4.1 Leikkausstrategioita	15
4.2 Kunnat ja valtio	20
4.3 Kuntien selviytymisstrategioita	23
5. PÄIVÄHOIDON KEHITYKSEN JATKUMINEN	24
5.1 Päivähoidon tavoitetarkastelua	26
5.2 Päivähoidon laadun pohtiminen	28
5.3 Muutokset ja yhteistyö päiväkodin työyhteisössä	32
6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSAINOISTOT	34
6.1 Tutkimuksen kysymyksenasettelu	34
6.2 Tutkimusaineistot ja menetelmät	34
6.3 Haastattelujen toteuttaminen	35
7. PÄIVÄKOTI PIIPARIN PERUSTAMISVAIHEET	38
7.1 Pyöreän kirkon kunta	38
7.2 Kypsyttelyn tulos	39
7.3 Sukupolvi- ja sukupuolikysymys	42
7.4 Perustamissuunnitelmat	44
7.5 Siltojen rakentamista	45

8. LAMA YLLÄTTÄÄ VIMPELIN	48
8.1 Piiparin kriisivaiheet	49
8.2 Lakkautetaanko päiväkot	50
8.3 Puolustautumistaktiikka	52
8.4 Sekavat mietteet	56
8.5 Miten Piiparissa selvittiin ensimmäisessä kriisivaiheessa	57
9. VOIMIEN KOKOAMISTA	61
9.1 Suunnittelua ja järjestämistä	62
9.2 Sopeutumista puolin ja toisin	68
9.3 Ei niin pahaa, ettei jotain hyvää	72
9.4 Yritetään yhdessä	74
9.5 Piiparin kolmas kriisi - johtajako tarpeeton	77
10. ARVIOINNIN AIKA	79
10.1 Piipari tänään	79
10.2 Mikä pelasti Piiparin	84
10.3 Tähyilyä tulevaisuuteen	86
11. DISKUSSIO	88
LÄHTEET	90
LIITTEET: Vanhemmille tehtävät haastattelukysymykset	
Henkilökunnan haastattelukysymykset	
Kunnan edustajalle tehtävät haastattelukysymykset	
Muut liitteet	

1. PIENTEN TARINOIDEN TULOS

Olen Teppo Krögerin (1996, 28) kanssa samaa mieltä siitä, että pelkkä paikallisten tapahtumien selvittäminen ei riitä pyrittäessä ymmärtämään edes yksittäisen kunnan sosiaalipalvelujen kehitystä. Paikallisten toimenpiteiden perusteita on vaikea nähdä sijoittamatta tapahtumia historialliseen yhteyteensä. Tämän takia kerron Piiparin selviytymisen ymmärtämiseksi lastentarhan kehittymisestä ja laajenemisesta monipuoliseksi päivähoitolaitokseksi.

Lasten päivähoito on käynyt läpi monenlaisia vaiheita. Friedrich Fröbel perusti ensimmäiset lastentarhat 1840-luvulla Saksaan. Suomeen lastentarhat levisivät Uuno Cygnaeuksen ja Hanna Rothmanin välityksellä. Ensimmäiset lastentarhat perustettiin Suomeen 1800-luvun loppupuolella. Lasten päivähoito on välillä kokenut kovaa vastustusta. Preussissa lastentarhat kiellettiin moneksi vuodeksi, samoin Suomessa Uuno Cygnaeuksen kuoleman jälkeen lastentarhat lopetettiin vähäksi aikaa. Myös päivähoitoa kehitettäessä 1970-luvulla käytiin kovia keskusteluja siitä, onko kodin ulkopuolella tapahtuva lasten päivähoito tarpeellista. Siitä huolimatta päivähoito on kehittynyt hyvin monipuoliseksi sosiaalipalveluksi varsinkin Suomessa.

Vuosien kuluessa päiväkoteja ja yleensä kunnallisia lastenhoitopalveluja on kehitetty monipuolisesti laadun ja määrän suhteen. Vuonna 1973 tuli voimaan laki lasten päivähoitosta (36/73), ja lasten päivähoitoa ryhdyttiin lisäämään osana kunnallista sosiaalipalvelujärjestelmää. Jo aikaisemmin oli ollut yksityisiä perhepäivähoitajia, mutta kyseinen laki vaikutti siihen, että kunnallista perhepäivähoitoa alettiin kehittää tasaveroisena hoitomuotona päiväkotihoidon rinnalla. Molempia hoitomuotoja lisättiin runsaasti lasten päivähoitotarpeen lisääntyessä. Maaseudulla perhepäivähoito oli aluksi suosittu, mutta sinnekin päiväkoteja alettiin perustaa äitien työssäkäynnin yleistytyä. Myös tutkimukseni kohteena olevaan Vimpelin kuntaan perustettiin kunnallinen päiväkotivuonna 1984. Päivähoidossa olevien lasten määrä lisääntyi maassamme koko ajan vuoteen 1992 saakka, jolloin se kääntyi laskuun. Laman ja säästöjen takia päivähoito näytti uhatulta. Niinpä Vimpelissäkin päiväkotia uhkasi lakkauttaminen. Vuoden 1996 alusta tuli voimaan laki, joka takaa subjektiivisen oikeuden päivähoitoon kaikille sitä haluaville lapsille. Päivähoidossa olevien lasten määrä on kasvanut runsaasti viimeisten puolentoista vuoden aikana.

Lasten päivähoitoon kehittyminen suosituksi sosiaalipalveluksi kiinnostaa minua, koska olen toiminut pitkään ammattikasvattajana. Sekä lasten perhepäivähoito että päiväkotihoidot ovat tulleet minulle tutuiksi. Lasten päivähoito on osa hyvinvointivaltion kehitystä, joten hyvinvointivaltiosta käydyt keskustelut kuuluvat olennaisena osana tutkimukseeni. Viime vuosina on käyty keskusteluja hyvinvointivaltion puolesta sekä sitä vastaan. Lama on antanut uutta pontta hyvinvointivaltion kriisiä koskeviin keskusteluihin. Toisten mielestä hyvinvointivaltion aika on ohi - toiset pitävät sitä peruuttamattomana. Kuitenkin yhtä mieltä ollaan siitä, että hyvinvointivaltio tulee tulevaisuudessa muuttumaan. Melkein koko 1990-luvun on keskusteltu erilaisista leikkauksista ja niiden kohdentamisesta sekä keskus- että kunnallishallinnon osalta. Keskiluokka näyttää pystyvän säilyttämään etunsa paremmin kuin huono-osaiset, mutta kaikkien

etuuksia on leikattu. Päivähoidon kehittyminen aikaisempien suunnitelmien mukaisesti lamasta huolimatta on osoituksena siitä, että keskiluokka pystyy pitämään puoliaan.

Toki päivähoidostakin, esimerkiksi lasten ilt- ja puolipäivähoidosta sekä perhepäivähoidosta on nipistetty. Kuitenkin päivähoitoon oikeutettujen lasten määrä on kasvanut uuden lain ja parantuneen työllisyyden ansiosta. Tämän vuoden aikana yhä useammat lapset hoidetaan päiväkodeissa, joissa on jo tungosta. Melkein päivittäin erilaisista tiedotusvälineistä saa seurata, miten joissakin kunnissa päiväkodit ovat niin täynnä, että sekä vanhemmat että henkilökunta ovat huolissaan päivähoidon laadun säilymisestä.

Empiirisessä osassa tarkastelen arkistomateriaalin sekä haastattelujen avulla Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevaan pieneen Vimpelin kuntaan nousukauden aikana 1980-luvulla perustetun Piipari-nimisen päiväkodin perustamisvaiheita, kehittymistä sekä selviytymistä laman ja erilaisten säästötoimien kourissa. Päiväkoti tuli Vimpeliin monien keskustelujen jälkeen, kun 1980-luvun hyvinä vuosina haluttiin lisätä nopeasti teollistuvan kunnan palvelutasoa. Piipari aloitti alusta lähtien toimintansa integroimisen kuntalaisten tietoisuuteen mm. tiedotusvälineitä hyväksi käyttäen. Tästä toiminnasta oli hyötyä 1990-luvun laman aikana, kun kunta joutui etsimään erilaisia säästökohteita. Piipariin ei jäänyt niiden ulkopuolelle.

Piiparin toiminta aiottiin lopettaa useaan otteeseen, mutta päiväkodin henkilökunnan ja kuntalaisten sitkeän toiminnan ansiosta se sai jatkaa toimintaansa. Nimitän Piipariin kohdistuneita lakkauttamis- ym. aikeita ensimmäiseksi, toiseksi ja kolmanneksi kriisikaudeksi. Ensimmäinen kriisi oli vuoden 1991 lopussa, kun päiväkotia aiottiin lakkauttaa. Päiväkodin henkilökunta, lasten vanhemmat sekä muut tahot ryhtyivät toimenpiteisiin päiväkodin säilymiseksi. Kerättiin mm. useita edresseja. Toinen kriisikausi oli vuoden 1993 lopussa, kun sosiaalitoimen piti säästää tietty summa rahaa. Säästämisvaihtoehtoina esitettiin päiväkodin lakkauttamista tai sen toiminnan muuttamista. Piiparin toimintaa muutettiin siten, että päiväkotia alkoi toimia ympäri vuorokauden viikonloput mukaan lukien. Kolmas kriisi oli vuonna 1995, kun päiväkodin johtajan virka aiottiin lakkauttaa. Taas turvauduttiin hyväksi koettuihin toimiin, eli kerättiin adresseja ja kirjoitettiin lehtiin. Taistelun tuloksena päiväkotia sai pitää johtajansa. Nyt päiväkotia on enemmän kuin täynnä. Piipari jatkaa toimintaansa tarmokkaasti eteenpäin tarjoten erityishoitoa ja esikouluopetusta niitä tarvitseville.

Tutkin myös sitä, miten Piipari pystyy vastaamaan uuden päivähoitolain mukanaan tuomiin haasteisiin 1990-luvun loppupuolella. Muutos on tutkimuksessani olennainen sana, sillä lasten päivähoito on muuttunut niin koko Suomessa kuin Vimpelissäkin. Samoin käsitykset hyvinvointivaltiosta ja sen tehtävistä ovat muuttuneet vuosien varrella. Voin ehkä selvittää, miten seuraavan runon kehotusta pystytään Piiparinimisessä Vimpelin päiväkodissa nykyään toteuttamaan, kun päiväkodissa on lapsia enemmän kuin siellä alunperin suunniteltiin hoidettavan.

Rutista, rapsuta, rakasta, silitä pientä päätä!

Lähelle ota, lämmitä. Älä suukkojasi säästä!

Ole tuhlari hellien sanojen. Kosketa poskea, helli, ja hyväile, ota syliin empimättä!

2. PÄIVÄHOIDON KEHITTYMINEN

2.1 Lastentarhan perustamisvaiheet

Lasten päivähoiton kehittämisessä on ollut erilaisia vaiheita. Lastentarhalla on pitkä perinne, sillä ensimmäiset lastentarhat perustettiin Suomeen jo viime vuosisadan lopulla. Suomalaisen lastentarha-aatteen perustana ovat olleet saksalaisen Friedrich Fröbelin (1782 - 1852) lastentarha-aate ja -pedagogiikka. Fröbel perusti ensimmäisen lastentarhan Saksaan vuonna 1840. Fröbelin pedagogiikkaan kuului lapsen fyysisestä kunnosta huolehtiminen, lapsen toimintatarpeiden huomioonottaminen, hänen aistiensa kehittäminen, moraalisen ja uskonnollisen kasvatuksen tukeminen sekä kasvattaminen hyviin tapoihin ja huonojen tapojen vastustaminen. Kantavana ajatuksena oli, että leikki ja toiminta kuuluvat lapsen elämään ja että aikuisen tulee luoda lapselle luonnonmukainen ja suotuinen kasvuympäristö. Kehittävillä leikkikalulla oli suuri merkitys. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 10, Salminen & Salminen 1986, 32) Fröbelin perusajatuksen mukaan lastentarhat eivät olleet vain lasten leikkikouluja, vaan myös lastenhoidon opetus- ja havaintopaikkoja. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 10.) Fröbel piti kasvatusta työhön hyvin tärkeänä, joten hän liitti tavanomaiseen opetukseen myös työtehtäviä. Kesällä lapset työskentelivät puutarhassa. Lastentarhassa tehtiin päivittäisiä askareita, kuten erilaisia taloustehtäviä. (Salminen & Salminen 1986, 46.)

Kaikki eivät ymmärtäneet Fröbelin ajatuksia lasten kasvatuksesta. Häntä pidettiin narina sen takia, että hän leikki lasten kanssa. Lastentarhat kiellettiin Preussissa. Perusteluna esitettiin, että lastentarhat ovat osa sosialistista järjestelmää ja johdattavat lapsia ateismiin. Pienten lasten kokoamista yhteen Fröbelin esittämällä tavalla pidettiin ennenkuulumattomana. Lisäksi lastentarha-aatteeseen sisältyvää kansallistunteen kohottamista vierastettiin; elettiin poliittisesti epävarmassa ajassa. Fröbel joutui selittämään oppejaan jopa maan hallitsijalle. Lastentarhakielto kumottiin Preussissa vuonna 1860, kahdeksan vuotta Fröbelin kuoleman jälkeen. Lastentarhatoiminta jatkui muualla Saksassa kiellon ajanakin. Uusia lastentarhoja perustettiin runsaasti, ja lastentarha-aate levisi eri puolille Eurooppaa. (Salminen & Salminen 1986, 32 - 33.)

Suomeen lastentarha-aate tuli pian sen jälkeen, kun se oli alkanut Saksassa. Suomen kansakoululaitoksen isä Uno Cygnaeus oli erityisen kiinnostunut lastentarha-aatteesta. Hän kiinnitti huomiota meillä ensimmäisenä varhaislapsuuden merkitykseen ja kunkin kehitysvaiheen erityistarpeisiin. Hän kävi Saksassa opiskelemaan lastentarhatoiminnan periaatteita. Cygnaeus kiinnitti huomiota filantrooppisiin perusteisiin. Lastentarhat eivät hänen mielestään saaneet olla vain sivistyneen keskisäädyn lapsia varten, vaan myös työläisnaisten lapsista oli pidettävä huolta heidän ollessaan töissä. Lastentarhalla oli merkitystä myös tulevien kasvattajien, naisopettajien ja tulevien äitien harjoittelupaikkana. Hänen ehdotuksensa mukaan jokaiseen seminaariin ja tyttökansakoulun yhteyteen tulisi kuulua lastentarha ja seimi. Cygnaeus toteutti pedagogiset periaatteensa ja filantrooppiset näkemyksensä sekä ajatuksensa naiskasvatuksesta ja kasvattajien kouluttamisesta perustamalla Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin yhteyteen lastentarhan ja seimen vuonna 1863. (Ahvenainen ym. 1980, 65.)

Cygnaeuksen näkemykset lapsipedagogiikasta olivat samansuuntaisia kuin Fröbelin, jonka oppeihin hän kävi tutustumassa. Kumpikin piti tärkeinä kodin, äidin ja uskonnon merkitystä. Molemmat olivat huomanneet puutteita lasten kehityksessä heidän tullessaan kouluun. Näitä puutteita haluttiin korjata. Cygnaeuksen suunnittelema kansansivistysjärjestelmä rakentuu naiskasvatuksen ajatukselle. Niinpä kaikkien yhteiskuntaluokkien tyttöjen tuli saada opetusta lastenhoidossa. (Salminen & Salminen 1986, 92 - 93.) Cygnaeus pyrki yhdistämään sekä lapsen hoitoon, huoltoon että kasvatukseen liittyvät näkökohdat seimi- ja lastentarhatoiminnassa. Hän asetti sille yleiset suuntaviivat, joita tuli noudattaa lasten iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla soveltaen. Vanhempien auttaminen lasten kasvattamisessa oli myös lastentarhatyön päämääränä. (Ruuskanen & Ruoppila 1980, 66.) Cygnaeuksen toiminnalla oli kuitenkin kannattajien lisäksi vastustajia. Kansankasvatuksen ja lastentarhan arveltiin johtavan materialismiin ja *"kaikkeen mahdolliseen jumalattomuuteen"*. Toiminta aiheutti kritiikkiä siinä määrin, että lastentarhat ja seimet lakkautettiin hänen kuoltuaan. Lakkauttamispäätöksen jälkeen lastentarhaa sinänsä ei kuitenkaan lakkautettu. Sen tilalle muodostettiin ns. alakoululuokat. (Salminen & Salminen 1986, 98 - 100.)

Lastentarhatoiminta alkoi Suomessa varsinaisesti vuonna 1888, jolloin Hanna Rothman perusti yksityisen kansanlastentarhan Helsinkiin. Hänen aloittamansa lastentarhatoiminta levisi vähitellen myös muualle maahan. Aluksi kansanlastentarha toimi osapäiväisenä. 1900-luvun vaihteessa myös kokopäiväinen toiminta oli mahdollista. Lastentarhassa oli myös nykyistä esiopetusta vastaava välitysluokka, jossa annettiin muutamana päivänä viikossa kouluvalmiuksia edistäviä harjoitustehtäviä. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 10.) Lastentarhasta haluttiin luoda kodinomaisen ympäristö, jossa otettaisiin oikealla tavalla huomioon lapsen yksilölliset piirteet. Lastentarhanopettajia valmistavassa Ebeneserkodissa kiinnitettiin myös huomiota lasten oppimisvalmiuksien kehittämiseen ja kouluun valmentamiseen. Kasvatustoiminnan johtavana ajatuksena oli "lasten puuhailu todellisuuksien, kokemusten maailman merkeissä". (Auvinen 1980, 50.)

2. 2 Päivähoidon alkuvuosikymmenet

Teollistuminen merkitsi perheen rakenteiden muuttumista sekä samalla myös lasten päivähoito-ongelmien syntymistä. Työ yhteiskunnallistui teollistumisen myötä. Kun työn tekeminen siirtyi kodin ulkopuolelle, syntyi lasten hoito-ongelma. Lasten päivähoitopaikkoja on tarvittu sitä enemmän, mitä yleisemmäksi on tullut naisten kodin ulkopuolinen ansiotyö. Naisten osallistumien työhön maassamme on eurooppalaisesti mitattuna erittäin korkea. Päivittäiseen ansiotyöhön osallistuvilla suomalaisilla naisilla on jo pitkät perinteet. Naisten osuus on koko tämän vuosisadan ollut korkea myös maatalouden ulkopuolisesta työvoimasta. (Auvinen 1980, 48.)

Lapsia koskevat ensimmäiset yhteiskunnalliset toimenpiteet kohdistuivat orpoihin ja heitteille jätettyihin lapsiin. Henrik Gabriel Porthan esitti jo 1700-luvun lopulla aikaansa nähden hyvin nykyaikaisia ajatuksia lastenhuollosta (Auvinen 1980, 48). Lapsi oli siis jo "löydetty" yhteiskunnallisesti (Auvinen 1980, 84, Alanen & Strandell 1990, 9). Lasten päivähoito yhteiskunnallisena toimintana alkoi Suomessa 1800-luvulla, aikana, jolloin Suomen teollistuminen alkoi. Päivähoitoa ei aluksi nähty siinä mielessä pelkkä-

nä hoito- ja leikkitoimintana, kuin se nähdään nykyään. Ajatuksena oli pikemminkin, että lasten tuli tehdä työtä leipänsä eteen. Kuitenkin lapsityövoiman liittäminen päiväkotitoimintaan oli vaikeaa vastustuksen vuoksi, eivätkä ”työkodit” koskaan yleistyneet. Naisten ansiotyöhön liittyvä päiväkotitoiminta eräänlaisena ”lasten säilytyshoitona” nähtiin 1800-luvulla kuitenkin jo selvänä sosiaalipoliittisena tarpeena. Hoidotta jääneet lapset muodostivat sosiaalisen ongelman”. Asiaan kiinnittivät huomiota hyväntekeväisyysyhdistykset ja jopa yksityiset henkilöt. He toimivat konkreettisesti tilanteen parantamiseksi perustamalla lastenseimiä ja -tarhoja. (Auvien 1980, 48 - 49.)

Kodin merkitys oli lastentarha-aatteen mukaan hyvin tärkeä. Yhteiskunnan toimet nähtiin tarpeellisiksi köyhissä perheissä lasten tulevaisuudelle. Köyhille perheille lasten ruokailusta ja terveydentilasta huolehtimisella oli käytännön apua. Lastentarhalla tuli olla kodin luonne. Hanna Rothman, lastentarhan ponnekas kehittäjä, näki tarpeellisiksi yhteiskunnan toimet köyhien perheiden lasten auttamiseksi. (Salminen & Salminen 1986, 109.) Hän selitti ajatuksensa seuraavalla tavalla:

”Mutta missä perhe ja koti ei voi täyttää velvollisuuksiaan lapsia kohtaan, täytyy kristillisen rakkauden, yhteiskunnallisen oikeuden ja velvollisuuden pitää huolta lasten kasvatuksesta yleisten kasvatustilain kautta sekä lapsen omaksi että yhteiskunnan parhaaksi. Useinkin on liian myöhäistä odottaa siksi kunnes lapsi ehtii kouluikänsä siinä toivossa, että koulu voisi korjata sen mitä koti on laiminlyönyt.” (Salminen & Salminen 1986, 109.)

Hanna Rothman onnistui ensimmäisenä saamaan yhteiskunnallista tukea toimintaansa. Hän jätti määräraha-anomuksen Helsingin kaupunginvaltuustolle. Hänen perusajatuksenaan oli saattaa ennenkaikkea ”huollotta jääneet pienokaiset” kasvatuksellisen toiminnan piiriin. Hän näki toiminnan yhteiskunnallisena rakennustyönä, jossa voitiin samalla auttaa koteja lastenhoidossa ja kasvatuksessa. Lastentarhoilla oli alusta lähtien puoltajansa ja vastustajansa. Tästä on osoituksena esimerkiksi Z. Topeliuksen esittämä näkemys lastentarhasta: ”Ihmiset luulevat, että lastentarhat ovat laitoksia, jotka vapauttavat äidit heidän velvollisuuksistaan. Kuitenkin ne ovat, viimeiset laitokset, jotka saisi lakkauttaa, sillä ne uudistavat koko koululaitoksen”. (Auvinen 1980, 49.)

Lasten päivähoito nähtiin kuitenkin Riitta Auvisen (1980, 51) mukaan enemmän teollisen työväestön elämäntapaan liittyvänä ongelmana. Kaupunkien työväestön molempien vanhempien oli käytävä ansiotyössä tulojen vähäisyyden vuoksi. Heidän lastensa päivähoito miellettiin vuosisadan alkukymmeninä lähinnä sosiaalihuolloksi, eikä kaikkia yhteiskuntaryhmiä koskevaksi universaaliksi sosiaalipalveluksi kuten nykyisin.

Tekla Hultin aloitti Suomessa valtiollisen päivähoitokeskustelun vuoden 1907 esittäessään anomuksen määrärahan myöntämiseksi kansanlastentarhoille. Monet Hultinin tuolloin esittämistä argumenteista olivat esillä vielä 1960-luvun päivähoitokeskusteluissa, esimerkiksi naisten pakko tai oikeus osallistua palkkatyöhön. Hultinin mielestä valtion ja kuntien piti osallistua lastentarhojen toiminnan rahoittamiseen. Hän esitti myös, että julkisen vallan tulisi järjestää lastentarhatoiminta tulevaisuudessa; rautatieläisten lapsille valtio oli jo järjestänytkin tätä toimintaa. Valtionavusta lastentarhoille säädettiin vuoden 1927 valtiopäivillä. Köyhälistön lapsien ei oletettu olevan köyhy-

teen tuomittuja, vaan ongelmaksi nähtiin köyhien kotien huono ja puutteellinen kasvatus, ja siihen voitiin vaikuttaa lastentarhatoiminnalla. (Rauhala 1996, 112 - 113.)

Lastentarhatoiminnalla katsottiin jo 1920-luvulla olevan ennaltaehkäisevä lastensuojellinen tehtävä. Kunnallinen lastentarhatoiminta lisääntyi lain lastentarhain valtionavusta säättämisen jälkeen. Vuonna 1926 valtionapua saavia lastentarhoja oli yhteensä 79. Lastentarhojen kunnallistaminen alkoi 1930-luvulla. Lastentarhoista oli vuonna 1931 jo noin 61 prosenttia kunnallisia.

Kunnan oli vuonna 1936 annetun lastensuojelulain mukaan

”perustettava tarvittaessa joko itse tai ylläpidettävä kotikasvatusta tukevia ja täydentäviä laitoksia sekä ryhdyttävä muihin sitä tarkoittaviin toimenpiteisiin tai avustettava sellaista yksityisten järjestöjen tai henkilöiden perustamia laitoksia tai järjestää toimintaa, jonka katsotaan vastaavan sanottua tarkoitusta”. (Lasten päivähoidon vaihtoehdot 1988, 11.)

Rauhalan (1996, 113) mukaan 1930- ja 1940-luvun väestöpoliittisissa keskusteluissa määriteltiin lapsuutta ja lapsen asemaa. Kun väestöpoliittinen intressi vanheni 1930-luvun aatteiden väistyessä, alkoivat keskustelut painottua enemmänkin perhepoliittisesti. Äitiyspolitiikka ja lapsilisäjärjestelmä olivat uutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Uudistuksia virittivät naisten tulo palkkatyöläisiksi ja perheiden velvollisuus elättää itsensä.

Suurten ikäluokkien myötä päivähoiton tarve lisääntyi 1940-luvun lopussa. Vaikka päivähoiton kehitystä selvitettiin useissa komiteoissa 1950-luvulta lähtien, päivähoito sai nykyisen lakinsa vasta vuonna 1973. 1970-luvulla teollisuuden lisääntymisen ja odotettavissa olevan työvoimapulan myötä lasten päivähoitojärjestelmää kehitettiin voimakkaasti. Yhteisverotuksen poistuminen ja naisten työssäkäynnin lisääntyminen lisäsivät lasten päivähoiton tarvetta. Päivähoiton suunnittelu on liittynyt läheisemmin sosiaalipalvelujärjestelmän osaksi VALTAVA-lainsäädännön jälkeen 1980-luvulla. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 11.)

2.3 Päivähoiton laajeneminen korvaamattomaksi sosiaalipalveluksi

Vuosien kuluessa päivähoiton köyhäinhoidollinen tarve vähentyi. Muutkin kuin köyhät naiset kävivät töissä. Päivähoidosta tuli haluttu ja vaadittu peruspalvelu. Ajan mittaan päivähoito nousi yhteiskunnallisesti polttavaksi kysymykseksi. Keskustelu muuttui poliittisesti myrskyisäksi päivähoitolain (1973) yhteydessä. Silloin oli selvästi eroavia mielipiteitä, sillä vasemmisto kannatti päivähoiton laajentumista ja oikeisto taas vastusti sitä. Perusteluina esitettiin naisten työssäkäynnin yleisyyttä, lasten hoitovaikeuksia sekä toisaalta pelättiin lasten laitostumista. Tällainen kyllä tai ei-asetelma alkoi murtua vasta 1980-luvulla. (Alanen & Bardy 1991, 52 - 52, Ervasti 1996, 76.)

Sosiaalipoliittiseen keskusteluun päivähoitokysymys tuli sen takia, että naisten palkkatyön lisääntyttyä lasten päivähoito oli kriisiytynyt palvelujen puuttuessa. Näkyväksi ongelmaksi lasten päivähoito tuli vasta silloin, kun naiset jo olivat palkkatyössä. Viral-

lisissa dokumenteissa puhutaan siitä, että lasten päivähoidon järjestämättömyydestä oli tullut vaikea, jopa räikeä sosiaalipoliittinen ongelma. Tämä näkyi ”avainkaulalapsina”, jotka joutuivat tulemaan toimeen ilman hoitoa vanhempiensa ollessa töissä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestämää lastensuojeluviikkoa vuonna 1963 voitaneen pitää 1960-luvun päivähoitokeskustelun alkuna. Sen aiheena oli päivähoitokysymys. Myös vuonna 1966 perustettu kansalaisjärjestö Yhdistys 9 keskittyi lasten päivähoitokysymyksen ajamiseen. Yhdistys määritteli päivähoidon erityisesti sukupuolten tasa-arvon kysymykseksi siten, että että naisillakin on oikeus palkkatyöhön. Tuolloin alkoi valtiollisessa suunnittelujärjestelmässä noin kuusi vuotta kestänyt päivähoitolain valmistelutyö. (Rauhala 1996, 113 - 114.)

Raija Julkusen (1994, 195) mukaan päivähoito oli monelle tavalla ”uuden sukupuolisopimuksen ydinkysymys”. Naiset tarvitsivat päivähoitoa voidakseen elää modernin naisen elämää. Se oli vasemmistokysymys yhteiskuntapoliittisena ratkaisuna. Sen toteuttaminen mahdollistui vain perheideologiaa koskevan yhteenoton kautta. Päivähoitokomitean arvioinnin mukaan vain 9 - 10 prosenttia hoitoa tarvitsevista lapsista oli saanut hoitopaikan äidin ansiotyön tai opiskelun vuoksi. Päivähoito oli Julkusen mukaan riittämätön, koska oikeistolla oli yleinen vastahakoisuus valtiollista sosiaalipoliittikkaa kohtaan, agraariväestö vastusti palkkatyöväestön sosiaalipoliittikkaa sekä valtakulttuuri pelkäsi äitien pakoa kotoa. Erilaisista näkökannoista huolimatta saatiin laki lasten päivähoitosta, joka tuli voimaan 1.4.1973. (Tuolloin lastentarhoja alettiin nimittää päiväkodeiksi.) Laki sai kuitenkin varsin yleisen kannatuksen, ja päivähoitoa alettiin kehittää ponnekkaasti.

Päiväkotien rinnalla lasten päivähoitosta olivat huolehtineet yksityiset perhepäivähoitajat. Tämä järjestelmä ei Ervastin (1996, 71 - 72) mukaan pystynyt tuottamaan riittävästi palveluja, eikä hintakaan ollut aina kohtuullinen. Järjestelmä oli ajautunut kriisiin viimeistään 1970-luvun alussa, jolloin oli syntynyt avainkaulalapsi-ongelma. Tämän ongelman ratkaisemiseksi alettiin kehittää päivähoitopalveluja. Lasten päivähoitoa ryhdyttiin lisäämään osana kunnallista sosiaalipalvelujärjestelmää. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 10.)

Muutamit kunnat olivat ryhtyneet jo 1960-puolivälissä järjestämään ohjattua perhepäivähoitoa. Kunnallinen perhepäivähoito asetettiin lasten päivähoitolaissa vuonna 1973 yhtäläiseen asemaan päiväkotihoidon kanssa sekä toiminnan kehittämisen että valtionapujen suhteen. Päiväkotihoidon järjestäminen ei olisi riittänyt eikä ehtinyt ajoissa tavoitteiden toteutumiseen. Perhepäivähoitotoiminta oli alkanut yksityisen järjestön aloitteesta, sillä Mannerheimin Lastensuojeluliitto aloitti ohjatun perhepäivähoitotoiminnan Helsingissä vuonna 1966. Samana vuonna Kotkan kaupunki aloitti kunnallisen perhepäivähoidon. Ohjattu perhepäivähoito lisääntyi siten, että vuonna 1972 ohjattua perhepäivähoitotoimintaa oli jo noin 120 kunnassa. Näin kunnallinen perhepäivähoito oli muotoutunut päivähoitolain tullessa voimaan yleiseksi käytännöksi. Vuonna 1973 kunnallisia perhepäivähoitopaikkoja oli runsaat 5000. Päivähoitolain ensimmäisen vuosikymmenen aikana lisättiin erityisesti perhepäivähoitopaikkoja. Paikkoja oli suhteellisen helppo perustaa, investointikustannuksia ei syntynyt ja hoitajat oli saatavissa. (Rauhala 1996, 146 - 147.)

Päivähoitopaikkojen lisääntyminen on ollut hyvin ripeää vuoden 1973 jälkeen, jolloin lasten päivähoitolaki astui voimaan. Vuonna 1973 yhdeksän lasta kymmenestä oli vaille päivähoitopaikkaa. Vuoden 1975 lopussa oli valtiosuuteen oikeuttavia päivähoitopaikkoja 19 prosentille alle kouluikäisistä. Paikkoja oli vuonna 1980 jo 30 prosentille ko. ikäryhmästä. Vuoden 1990 alussa alle kolmevuotiaiden lasten subjektiivisen oikeuden tullessa voimaan joka toinen lapsi oli päivähoidon piirissä. Hoitopaikat lisääntyivät ensin perhepäivähoidon piirissä. Vuoden 1990 alussa hoitopaikat jakaantuivat suhteellisesti tasan päiväkotihoidon ja perhepäivähoidon siten, että päiväkotipaikkoja oli 55 % ja perhepäivähoitopaikkoja 45 %. Tilanne on muuttunut siten, että vuoden 1994 alussa päivähoitopaikoista 63 % oli päiväkodeissa ja 37 % perhepäivähoidossa. (Uusitalo ym. 1995, 100 - 102.)

Päivähoitopaikkojen määrä lisääntyi vuosien 1960 - 1992 välisenä aikana, mutta kääntyi laskuun siten, että vuonna 1994 lapsia oli vähemmän hoidossa kuin vuonna 1992. (Taulukko 1.) Suomessa oli Rauhalan (1996, 147) mukaan vuonna 1992 kunnallinen päivähoitopaikka hieman yli puolelle 3 - 6 vuotiaiden ikäryhmästä. Suomessa oli samana vuonna 6000 päivähoitopaikkaa enemmän kuin oli kysyntää, mutta samaan aikaan 15 prosentissa kunnista oli pulaa hoitopaikoista. 1990-luvun alkupuolella, uudessa tilanteessa, päivähoitopaikkojen määrä vähentyi.

Taulukko 2. Päivähoitopaikat 1970 - 1994

<u>Vuosi</u>	<u>Kunnallisia päiväkotipaikkoja</u>	<u>Kunnallisia perhepäivähoitopaikkoja</u>	<u>Lapsia yksityisessä perhepäivähoitossa</u>
1970	37 336	-
1973	51 384	5 553	29 797
1975	63 091	21 808	35 223
1980	85 400	47 969	36 930
1985	103 400	75 540
1990	118 030	95 850
1992	123 269	89 797
1994	113 000	67 000	

Lähde: Taulukko 6. Rauhala 1996, 146.

Lapset ovat valikoituneet eri tavalla eri hoitomuotoihin. Lasten ikä on vaikuttanut hoitomuodon valintaan. Lahikaisen ja Strandellin (1988, 98 - 99) mukaan nuorimmat on yleisemmin hoidettu perhepäivähoidossa, isommat päivähoidossa ja aivan pienimmät lapset on melkein aina hoidettu kotona. Kun kunnallisista hoitopaikoista on ollut puutetta, ovat tietyt ryhmät olleet erityisasemassa. Yhden vanhemman ja vähätuloisten perheiden lapset ovat olleet etusijalla. Äidin ansiotyö ei ole ollut välttämätön ehto hoitopaikan saamiseksi. Päivähoitoasetuksen mukaan sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä päivähoidon tarpeessa olevat lapset asetetaan etusijalle. 1980-luvulla kunnallisessa päivähoidossa korkeimpiin sosiaaliluokkiin kuuluvat lapset olivat selvästi ali-edustettuina. Kunnallisessa päivähoidossa kävivät ennen kaikkea keski- ja työväenluokan lapset. Tämä johtui osaksi siitä, että yksinhuoltajien osuus oli tässä ryhmässä muita suurempi. Yksityisessä perhepäivähoidossa ylimpien yhteiskuntakerrosten lap-

set olivat yliedustettuina. Kunnallinen päivähoito palveli erityisesti alemman keskiluokan ja työväenluokan perheitä. Suomalaisen hoitoideologian mukaan päivähoiton tulosi tasoittaa lasten sosiaaliseen taustaan liittyviä eroja. Päivähoidon oletetaan tietenkin olevan korkealuokkaista niin aineellisesti kuin sosiaalisesti ja kulttuurisestikin. (Lahikainen & Strandell 1988, 100 - 101.)

Vuoden 1973 laissa lasten päivähoidosta kasvatukselliset ja lastenhoidolliset tavoitteet asetettiin laissa samanarvoiseen asemaan. Päivähoito miellettiin universaaliksi palveluksi, ja lasten vanhemmilta alettiin periä tuloihin suhteutettuja maksuja. Vuonna 1985 muutettiin lakia lasten päivähoidosta siten, että kunnallinen päivähoito tai sitä korvaava kotihoidontuki tuli kaikkien alle kolmivuotiaiden oikeudeksi. Kokonaisuudessaan lakimuutos tuli voimaan vuonna 1990 ja vuonna 1996 oikeus päivähoitoon laajeni koskemaan kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Lasten päivähoidossa on nyt 30 vuotta kestäneen prosessin tuloksena julkisella tuella tarjottavana kaikki vaihtoehdot kotihoidosta kunnallisiin päiväkoteihin.

”Lasten päivähoito täyttää sosiaalipalvelun keskeiset tunnusmerkit: päivähoitoon kuuluva universalisuus, leimaamattomuus, palvelun tarkoituksenmukaisuus, palvelun käytöstä maksaminen tulojen mukaan ja palveluvaihtoehtojen valinnanmahdollisuus, yhtenä sellaisena palvelun käyttämättä jättäminen.” (Rauhala 1996, 116.)

Yleisenä sosiaalipalveluna lasten päivähoito on Rauhalan (1996, 116) mukaan tukenut naisten subjektiuspyrkimystä, mahdollisuutta valita palkkatyön ja perhetyön välillä sekä myös sovittaa ne toisiinsa. Poliittisilla areenoilla vasemmisto mielsi institutionaalisen päivähoiton ennen kaikkea naisten oikeudeksi palkkatyöhön. Maaseutua edustavat puolueet taas pitivät tärkeänä kehittää sen rinnalla julkisesti tuettua kotihoitoa, jonka turvin naiset voivat valita kotityön. Raija Julkusen (1993, 170) mukaan lasten päivähoiton julkiseen järjestämiseen vaikutti enemmän lasten kuin naisten oikeudet. Päivähoidon vastustus joutui perääntymään, sillä lasten hoidon järjestäminen ilman julkista tukea oli osoittautunut puutteelliseksi. Kunnallista lasten päivähoitoa voidaan (Rauhalan 1993, 154) mukaan pitää suomalaisen sosiaalipalvelujärjestelmän lippulainana. Päivähoitoa, jota rakennettiin johdonmukaisesti 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun suunnitelmien mukaan, on viety sitkeästi eteenpäin. Edes 1990-luvun lama ei nujertanut päivähoiton kehittämistä.

3. KESKUSTELUA HYVINVOINTIVALTIOSTA

3.1 Hyvinvointivaltion kriisi

Lama vaikutti kuitenkin siihen, että päivähoiton tarve väheni. Lama vauhditti myös keskusteluja hyvinvointivaltion kriisistä, josta on puhuttu jo aikaisemminkin. Suomea 1990-luvulla vaivannut lama on tuonut keskusteluihin lisää pontta. Sipilä (1986, 99) kirjoitti 1980-luvulla vanhan sosiaalipolitiikan kriisistä. Sipilän mukaan yhteiskunnasta löytyy ”merkityksellisiä voimia, jotka ovat valmiita sosiaalipolitiikan kustannusten huomattavaan supistamiseen, vähintäänkin sosiaalipolitiikan kehityksen pysäyttämiseen. Taustana ovat tietenkin talouden ongelmat.” Vanhat Länsi-Euroopan teollisuusmaat ovat joutuneet kohtaamaan hitaan taloudellisen kasvun kansainvälistyneen

kilpailun seurauksena. Kun valtiot eivät ole kyenneet lisäämään tulojaan, viennin tukeminen on vaatinut enenevästi varoja. Kun joudutaan supistamaan, hyvinvointipoliittikka on melkein ainoa vaihtoehto, sillä turvallisuuspolitiikasta ei Sipilän (1986, 99) mukaan haluta tinkiä. Hyvinvointivaltion kriisistä keskusteltiin 1970- ja 1980-lukujen taitteessa, jolloin elettiin taloudellisen taantuman aikaa. Pitkän öljykriisin laukaisema taloudellinen lama, keynesiläisen talouspolitiikan vähentynyt paino ja monetarismin voimistuminen johtivat Hannu Uusitalon (1993, 62) mukaan arvioimaan uudelleen markkinoiden ja hyvinvointivaltion aiemmin tasapainoiseksi oletettua avioliittoa.

Suomessakin käytiin 1980-luvullakin keskustelua hyvinvointivaltion kriisistä ja sen eri muodoista, mutta keskustelu oli kuitenkin Uusitalon (1993, 63) mukaan tuontitavaraa. Sillä ei ollut reaalista pohjaa suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä vasta viime vuosikymmenellä Suomesta tuli pohjoismainen hyvinvointivaltio. Väite hyvinvointivaltion kriisistä unohtui 1980-luvun jälkipuoliskolla taloudellisen nousukauden aikana. Tultaessa 1990-luvulle talous laski suhdannehuipun jälkeen syvään lamaan. Timo Piiraisen (1993, 291) mukaan ”on tullut aika ottaa hyvinvointivaltion kriisiä koskeva väite koi-pussista”. Suomalaista hyvinvointivaltiota ja sosiaalipoliittikkaa koskeva keskustelu vaikuttaa olevan 1990-luvulla kriisissä. Paniikkitunnelma on paikoin vallannut keskustelun. Vaaditaan täyskäännöstä, hyvinvointivaltion purkamista, palvelujen maksullistamista, laajamittaista sosiaaliturvan yksityistämistä, sosiaalitoimen henkilöstön tuntuvaa vähentämistä. Hyvinvointivaltion kriisiä koskevaan keskusteluun olisi luontevaa suhtautua suhdanneilmiönä. Kuitenkin on tapahtumassa jotain, jonka yhteiskunnalliset vaikutukset ovat pitkäkestoisemmat kuin suhdannesyklin pituus. (Piirainen 1993, 292.)

Hyvinvointivaltion riisumisen oikeuttamiseksi on tarjottu erilaisia sosiaalifilosofisia näkemyksiä. Yhden näkemyksen mukaan korostetaan ihmisen itsemääräämiskykyä. Ihmiselle on haluttu antaa itsemääräämisoikeus, johon kuuluu valttämättä vastuu. Itsemääräämisoikeuden korostamiseen kuuluu Hannu Tuomikosken mielestä luonnostaan hyvinvointivaltion kritiikki. Toisaalta hyvinvointivaltioon kuuluvaa kontrollikoneistoa halutaan purkaa, ja toisaalta neuvonta ja ohjailu nähdään tarpeettomaksi. Keskustelut siitä, pitäisikö sosiaalipoliittikan olla institutionaalista vai residuaalista, eli pitäisikö tehdä laajoja tulonsiirtojärjestelmiä jokamiestä varten vai siirtää rahaa vähemmän ja tiukan tarveharkinnan mukaisesti, ovat taas tulleet esille. Nyt arvostellaan 1960-luvulla tavoiteltuja institutionaalisia toimeentulojärjestelmiä siitä, että ne siirtävät rahaa toisesta taskusta toiseen. Keskiluokka voi hyvin, mutta köyhät pysyvät köyhinä. (Sipilä 1986, 100 - 101.) Väestön kahtiajakautuminen tai laajalle levinnyt syrjäytyminen on suuri ongelma koko yhteiskunnan kiinteydelle, solidaarisuudelle ja hyvinvointivaltion poliittiselle kannatukselle (Tuomikoski 1990, 50 - 51).

Köyhyys, syrjäytyminen, ja sosiaalisten ongelmien kasautuminen ovat tulleet keskustelun aiheiksi.

”Väitetään, että väestön suuren osan on mahdotonta pysyä rakennemuutoksen vauhdissa ja että tämä väestönosa syrjäytyy ja jää monella tavoin osattomaksi yhteiskunnan kehityksen eduista. Samalla monien sosiaalipoliittisten ongelmien sanotaan kasautuvan entistä voimakkaammin samoille yksilöille ja väestönryhmille. Konkreettisena esimerkkinä tästä kielteisestä on pidetty työttömyyden ja toimeentulotukeen turvautuneiden määrän kasvua.” (Tuomikoski 1990, 50.)

Sosiaalipoliittista järjestelmää on moitittu jähmettyneeksi, muutoksia kaihtavaksi ja huonosti kansalaisten uusiin tarpeisiin reagoivaksi koneistoksi (Karisto ym.1988, 187 - 188). Laman myötä keskustelu hyvinvointivaltion kriisistä on syventynyt. Hyvinvointivaltion kriisejä voi olla kolmenlaisia (Heikkilä & Lehto 1992, 8, Karisto & Takala 1985, 12). Voi olla kysymys

1. *Rahoituskriisistä*, jossa kriisiyttävänä tekijöinä ovat kustannus- ja rahoitusongelmat. Tällöin kysytään, onko hyvinvointivaltion ylläpitoon enää rahaa.

2. Kysymys voi olla *tehokkuuskriisistä*, jolloin kriisiyttävänä tekijöinä nähdään julkisen sektorin ja julkisten palveluiden oletettu alhainen tehokkuus, heikko tuottavuus verrattuna markkinointiin. Siinä kysytään, onko nykymuotoisen hyvinvointivaltion ylläpitoon edes tarvetta. Hyvinvointivaltion tehottomuudesta syytetään suomalaisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa ensisijaisesti kunta- ja kuntainliittotasoa. Valtion keskushallinnon tasolla on helppoa sanoa, että palvelut voidaan järjestää tehokkaammalla tavalla. Näin keskushallinnon kriisi voidaan kääntää paikallishallinnon tehokkuuskriisiksi. Tässä on olemassa aihe kuntien ja valtion väliselle ristiriidalle. (Heikkilä & Lehto 1992, 19.)

3. *Oikeutuksen kriisissä* kriisiyttävänä tekijöinä ovat väestön muuttuneet asenteet. Vallitsevan hyvinvointikonseptin kannatuspohjan sekä uskottavuuden puuttuminen. Kysymyksenä on, onko hyvinvointivaltion ylläpitoon enää edes halua. (Karisto ym. 1988, 189, Heikkilä & Lehto 1992, 8.) Heikkilä ja Lehto (1982, 16) toteavat, että jos ”hyvinvointivaltiomme kannatus on näyttänyt vahvalta valtakunnallisella tasolla, vielä vähemmän on näkynyt siitä irtautumista kunnallisella tasolla”. Vaikea rahoitustilanne vaikuttaa kuitenkin siihen, että myös kuntatasolla keskustellaan nykyisen hyvinvointivaltion liiallisuudesta.

Kriisit voivat näyttäytyä eri tavoin esimerkiksi sosiaalivakuutuksen eri osissa, opetus- toimessa, asuntopolitiikassa tai sosiaali- ja terveyspalveluissa. Samoin julkisen vallan eri tasoilla, kuten keskus-, alue- ja kunnallishallinnon eri tasoilla kriisit saattavat näyttää hyvin erilaisilta. Alue- ja kunnallishallinnon rooli hyvinvointivaltiorganisaation sisällä korostuu pohjoismaisissa palveluvaltioissa, koska julkisen vallan paikallistason organisaatioilla on palvelujen järjestämistä vastuu ja usein myös tuottajarooli. Kunnan rooli painottuu Suomessa vielä vuoden 1993 valtiosuus uudistuksen takia. Kuntia kuitenkin sitoo sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö, sillä lähes 50 prosenttia kunnan sosiaali- ja terveysmenosta katetaan valtion rahoitusosuudella. (Heikkilä & Lehto 1992, 9.)

Antti Hautamäen (1993, 157) mukaan vähimmäisturvan takaaminen perustuu enemmistön päätökseen auttaa vaikeuksiin joutuneita tai pienituloisia kansalaisia yhteisestä varannosta. Sen takana on sekä altruismia ja sosiaalista auttamishalua että omien etujen viisasta harkintaa. Tämä tarkoittaa, että sosiaaliset ongelmat voivat luoda yhteiskuntaan levottomuutta, mikä vaikuttaa kaikkien hyvinvointiin. Useat hyvinvointivaltion palvelut on tarkoitettu keskiluokalle ja aikaansaatu keskiluokan (aiemmin työväestön) omalla äänivallalla. Hyvinvointivaltion ongelmat ovat siis keskiluokan ongelmia. Uusitalon (1993, 86) mukaan erilaisten keskiluokkaisten ryhmittymien kasvaminen merkitsee paineita muokata hyvinvointivaltiota keskiluokkien toiveiden suuntaisesti. Se voi tarkoittaa paineita lisätä joustavuutta, vaihtoehtoja ja yksilöllisiä palveluja. Se ei tarkoita, että väestön tuki pohjoismaiselle mallille olisi katoamassa. Keskiluokka haluaa J. P. Roosin (1993) mukaan elää vaihtelevasti, mutta toisaalta turvallisuus on sille

äärimmäisen tärkeä asia. Keskiluokka ei halua olla harmaata massaa; se on valmis seuraamaan itse tärkeinä pitämiään asioita.

Hyvinvointivaltio on toiminut asiantuntijana universaalien hyvän jakamisessa. Hyvää etsivien suunnittelijoiden määrä on kasvanut suureksi sekä myös heidän tekemiensä suunnitelmien määrä. Valtioon kertynyttä asiantuntemusta on pidetty erinomaisena valtavan tietomäärän lisäksi myös siksi, että keskitetyssä järjestelmässä on ollut mahdollista sovittaa erilaisia etunäkökohtia riittävän monia tahoja tyydyttäväksi kompromissiratkaisuiksi. Ratkaisujen etsimisessä on päädytty universaaliin hyvään, vaikka siihen ei olisikaan pyritty. Tasa-arvon ihanne on johtanut siihen. Tasa-arvon periaate ja hyvinvointivaltion asiantuntemus on ovat johtaneet yhdenmukaisuuteen. Tämä on käytännössä johtanut palvelujen standardointiin, joka on koskenut myös yksityisesti järjestettyjä palveluja, kuten esimerkiksi yksityisiä päiväkotia. (Jallinoja 1993, 33 - 34.)

Hyvinvointivaltion asiantuntemusta on pitkään pidetty legitiiminä, mutta nyt se nähdään yhdenmukaisuutena, joka estää valinnanvapauden toteutumisen. On myös vahvistunut vaatimus demokratian laajentamisesta. Keskustelua demokratian laajentamisesta seuraa myös keskustelu asiantuntemuksen hajottamisesta. Kuntien edustajat ja päättäjät ovat vaatineet vallan hajauttamista kuntiin. He ovat perustelleet vaatimustaan sillä, että todellinen asiantuntemus on kunnissa, joissa parhaiten tiedetään kunta-laisten toiveet ja tarpeet. Vaikka kuntien asiantuntijat voisivatkin päätyä samanlaisiin ratkaisuihin, ajatellaan kansalaisten tarpeiden vaihtelevan kunnittain. Tulevaisuudessa Suomen kunnat voitaneen tunnistaa siitä, minkälaisia hyvinvointipalveluja niissä tarjotaan. Kansalaisilla on suhteellisen rajalliset mahdollisuudet toteuttaa valinnanvapautta. Ihmisten valinnanvapaus rajoittuu asuinpaikan valintaan, jos palvelujen suunnittelusta vastaava asiantuntemus pysyy edelleen virkamiesten, tässä tapauksessa kunnan virkamiesten käsissä. Valinnanvapauksia olisi yhtä monta kuin kuntaakin, jos kaikki olisivat erilaisia. Kuntien veroäyrin vaihtelu on ehkä jo toiminut tällaisena valintakriteerinä, mutta jos kuntien erilaistuminen etenee koskemaan hyvinvointipalveluja, voi niistäkin tulla merkittäviä valintakriteerejä. Vanhukset muuttaisivat "vanhusystävällisiin kuntiin", lapsiperheet taas "lapsiystävällisiin kuntiin". (Jallinoja 1993, 35.)

3.2 Keskustelua peruuttamattomuudesta

Hyvinvointivaltion nykytulkinnoja voi lähestyä neljän eri teesin perusteella, joista yksi on peruuttamattomuusteesi. Sen mukaan nyky-yhteiskunta tarvitsee hyvinvointivaltiota sekä taloutensa että legitimitteettinsä turvaksi. Hyvinvointivaltiolla on peruuttamattomuusteetin mukaan niin laaja kansalaisten tuki, että sen hävittämistä pidetään epätoiminnallisena. Tällöin hyvinvointivaltio kestäisi sekä konservatiivisten että neoliberaalistien hallitusten hyökkäykset. Teesiä pidetään heikkona sen takia, ettei se ota pitkällä tähtäimellä huomioon hyvinvointivaltion kehitystä. Hyvinvointivaltio voi näyttää vahvalta lyhyellä tähtäimellä, mutta sen peruuttamattomuutta koskevia väitteitä voidaan testata vasta myöhemmin. Muutokset julkisissa menoissa voivat peittää laadullisia muutoksia taakseen. Peruuttamattomuusteessissä ei ole arvioitu täystyöllisyyspolitiikasta luopumista ja hyvätulaisia suosivia reformeja. Vähittäin tapahtuvat toiminnan

uudelleenmääritykset voivat olla merkityksellisempiä kuin suuret yksittäiset leikkaukset. (Johanson & Mattila 1993, 36, Mishra 1990, 103 - 106.)

Keijo Rahkosen (1993, 248 - 249) mukaan lähestymme erään aikakauden loppua; ”eräs utopia näyttää tulleen matkansa päähän”, sillä ekspansiivisen hyvinvaltion kausi on päättynyt. Hyvinvointivaltion kasvu on törmännyt rajoihinsa, jotka ovat samat kuin muunkin kasvun rajat. On aika arvioida sosiaalipoliittisia arvoja uudelleen. Hyvinvointivaltiolla ei ole kuitenkaan toistaiseksi esitetty vaihtoehtoisia malleja. ”Meillä ei ole käsitettä sille, mitä tulee hyvinvointivaltion jälkeen.” Uusia sosiaalipoliittisia näköaloja ei ole kyetty kehittämään Suomessa sen paremmin kuin muuallakaan.

Christopher Pierson (1991) puolustaa hyvinvointivaltiota. Hänen mielestään hyvinvointivaltio puhuu itse olemassaolonsa puolesta. Hyvinvointivaltio on kaikkialla läsnäoleva. Se on vastannut moniin tarpeisiin, hyvinvointivaltio vaikuttaa hyvin monella alueella. Sellainen ajatus, että moderni yhteiskunta siirtyisi minimaaliseen valtioon, on epätodennäköinen ja sosiaalisesti taantunut. Ei ole aiheellista kysyä, onko hyvinvointivaltio olemassa, vaan millainen se tulee olemaan. Hyvinvointivaltio on kuitenkin **peruuttamaton**. Kun se on kerran syntynyt, se tulee myös pysymään. Piersonin mielestä ei ole perusteltua puhua kriisistä, mutta siitä huolimatta kaikki ei ole hyvin. Tulevaisuudessa pitää päättää monista vaikeista asioista. On aiheellista miettiä, miten etuisuuksia jaetaan, miten hoidetaan kehitysmaita, sukupolvia, sukupuolta koskevia asioita.... (Pierson 1991, 217 - 222.)

Englannissa ja Yhdysvalloissa on hyvinvointivaltiollisia etuuksia karsittu kovasti. Varsinkin Englannissa Thatcherin hallitukset toivat esiin kriittisemmän suhtautumisen hyvinvointipalveluihin. Kysyttiin, mitkä ovat organisaation tavoitteet ja päämäärät, missä määrin ne on saavutettu ja mitä ne ovat maksaneet. Hyvinvaltion tehtäväksi on 1980-luvulla asetettu taloudellisuutta, suorituskykyä ja tehokkuutta koskevia kysymyksiä. Siihen liittyy kuitenkin Paul Wildingin (1995) mukaan vaaroja, sillä uudet kysymykset ja niihin kätketyt arvostukset eivät aina sovi yhteen perusarvojen kanssa, joita ovat esimerkiksi kunnioitus ihmisiä kohtaan. Kustannuksia on aina helpompi mitata kuin hyötyä. (Wilding 1995, 66.)

Kustannusten vähentämiseksi ovat Thatcher ja Reagan tehneet leikkauksia, joista matalapalkkaiset ihmiset ovat kärsineet kohtuuttomasti. Leikkauksista huolimatta sosiaalimenot ovat muuttuneet vain vähän. Kun toisesta päästä on menoja säästetty, ovat ne kasvaneet toisessa päässä. Esimerkiksi Britannian sosiaalimenot ovat pikemminkin kasvaneet kuin vähentyneet. (Mishra 1990, 32 - 33.) Margaret Thatcherin hallituksen tullessa valtaan sillä oli kaksi selkeää sitoutumusta. Tuhlaus piti lopettaa ja julkisen sektorin varainkäyttöä vähentää. Niitä pidettiin Britannian talousongelmien pääsyyinä. Julkisen sektorin eri alueilla leikkauksien määrä vaihteli. Asumistuesta leikattiin eniten. Sosiaalihuollon menot kuitenkin kasvoivat vuosina 1979 - 1990. (Wilding 1995, 57 - 59.) Tästä voi päätellä, että ihmiset eivät tule toimeen ilman hyvinvointivaltiota.

Hyvinvointivaltiossa tulee puhua oikeuksien lisäksi myös velvollisuuksista. Sopivan tasanapainon saavuttaminen on oleellista. Paino ei ole ollut sosiaalisissa kansalaisoikeuksissa, vaan oikeuksissa, joita vaaditaan yksityisille ihmisille palveluiden käyttäjinä. Yksi-

tyisen ihmisen oikeuksien korostaminen on vienyt huomion pois sosiaalisten oikeuksien supistumisesta 1980-luvulla. Wildingin mukaan hyvinvointivaltio ei ole romahtanut 1980-luvulla, vaikka sen perusteiden horjuttamiseksi otettiin ratkaisevia askelia. Vaikka perustukset ovatkin järkkyneet, ovat keskeiset rakenteet edelleen olemassa. **Kansan tuki hyvinvointipolitiikalle on kuitenkin säilynyt.** Yleinen mielipide lisääntyneitä sosiaalimenoja ja korkeita veroja kohtaan on 1980-luvulla muuttunut myönteisemmäksi. Esiin tulee pluralistisempi järjestelmä, joka välittää paljon vähemmän eriarvoisuudeta ja epäoikeudenmukaisuudesta. (Wilding 1995, 67 - 70.)

Sanoisin nykyajan epävarmuuden vaikuttavan siihen, että hyväosaiset kannattavat hyvinvointivaltiota. Monet ihmiset, varsinkin naiset, saavat elantonsa tekemällä töitä monilla hyvinvointivaltion palvelualueilla. Työssäkäyvät ihmiset tarvitsevat erilaisia sosiaalipalveluja, esimerkiksi lasten, vanhusten ja vammaisten hoitoa. Jos näitä palveluja ruvettaisiin purkamaan, moni menettäisi työpaikkansa. Ihmiset ovat valmiita taistelemaan etujensa puolesta. Epävarmoina aikoina halutaan pitää kiinni ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta, koska kukaan ei ole varma työpaikkansa säilyvyydestä. Yhteiskunnan resurssien vähentyessä huono-osaiset ja syrjäytyneet jäävät huonommalle osalle. Niinpä puhutaan kansan jakautumisesta "A- ja B- luokan kansalaisiin".

Hannu Uusitalo (1993) kirjoittaa erilaisista hyvinvointivaltion malleista. Artikkelinsa lopussa hän päätyy kehumaan pohjoismaista mallia.

"Se on oikeudenmukaisen hyvinvointiyhteiskunnan keskeisiä arvoja, vapautta, tasa-arvoa, demokratiaa, yhteisvastuuta, turvallisuutta ja taloudellista tekokuutta parhaiten toteuttava ja käytännössä toimiva hyvinvointivaltion malli." (Uusitalo 1993, 92.)

Uusitalo (1993, 93) toteaa, että puhe pohjoismaisen mallin säilyttämisestä saattaa kuulostaa irvokkaalta tilanteessa, jossa työttömyys on noussut viidennekseen työvoimasta ja jossa supistetaan julkisia menoja, minkä seurauksena sosiaalinen turva ja palvelut kykenevät yhä huonommin vastaamaan kansalaisten lisääntyneisiin tarpeisiin. Uusitalon mielestä pohjoismaisen mallin romuttaminen ei kuitenkaan ratkaisisi ongelmia, vaan ne kärjistyisivät edelleen. Lama on lisännyt entisiä ongelmia ja tuonut lisäksi uusia, jotka vaativat uusia ennakkoluulottomia ratkaisuja. Uusien ratkaisujen kehittämisessä ei kuitenkaan pidä mennä niin pitkälle, että luovuttaisiin pohjoismaisen mallin ytimestä: "kaikki väestöryhmät kattavasta perusturvasta, yhtenäisestä ansiosidonnaisesta turvasta, pääosin julkisesti rahoitetusta yhtenäisestä sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestelmästä". Pohjoismaisen mallin säilyttäminen ei tarkoita nykyisen hyvinvointijärjestelmän "sementoimista".

Pohjoismainen malli on historiallisesti muuntuva ja muutettava. Sitä on rakennettu ja tulee jatkossakin rakentaa pienten askelten politiikalla, tarttumalla epäkohtiin ja etsimällä niihin käytännössä toimivia ratkaisuja. (Uusitalo 1993, 93.)

Kaarlo Tuorin (1993, 126) mukaan nimenomaan taloudellisen laman oloissa tulisi keskustella taloudellisista, sivistyksellisistä ja sosiaalisista perusoikeuksista. Hyvinvointivaltio ei hänen mukaansa ole vain "ekonomistien ja etujärjestöjen pragmaattisen arvioinnin vaan myös yleisen eettisen keskustelun ja päätöksenteon asia". Jan Otto Anderssonin (1993; 278) mukaan sellaisen yhteiskunnan luomiseksi, jossa ihmiset

olisivat aktiivisia, sosiaalisia ja itsenäisiä, ei vanhaa hyvinvointivaltiota pitäisi purkaa. Sitä tulisi hahmottaa uudelleen tukemaan "ihmisten mahdollisuuksia realisoida vapaus, yhteisyys ja kestävyys".

Tuire Sihvon (1995, 24) mukaan suomalaiset kannatavat hyvinvointivaltiota. Suurin osa väestöstä on Gallup Oy:n tutkimusten mukaan katsonut sosiaaliturvan kehittämisen sopivaksi. Mielipiteet ovat kuitenkin vaihdelleet taloudellisen tilanteen mukaan. Hyvinä aikoina on hyvinvointivaltiota haluttu kasvattaa nopeammin; huonoina aikoina hitaammin. Sosiaaliturvamielipiteet ovat muuttuneet varauksellisempaan suuntaan 1990-luvun laman aikana. Suhtautuminen useiden etuuksien rahoittamiseen verovaroilla on muuttunut positiivisemmaksi vuodesta 1993 vuoteen 1994, mikä vahvistaa oletusta hyvinvointivaltion kannatuksen noususta. Kuitenkin eri etuisuuksiin suhtaudutaan eri tavoin. Vähiten tarvittaisiin uutta verorahoitusta väestön mukaan työeläkkeisiin, toimeentulotukeen ja asumistukeen.

4. LAMA AIHEUTTAA LEIKKAUSPAINOITA

Taloudellinen lama alkoi Suomessa 1990-luvun taitteessa. Bruttokansantuotteen kasvu pysähtyi ensin ja kääntyi jyrkkään laskusuuntaan v. 1991. Lamaan vaikuttivat mm. rahapolitiikan vapautuminen ja luotonsaamisen helpottaminen, mikä aiheutti talouden ylikuumenemisen, pankkikriisin sekä pienyritysten konkurssit. Idänkauppa romahti aiheuttaen useiden teollisuusalojen kriisiytymisen. Tämä taas johti tuotannon ja kulutuskysynnän romahtamiseen. Työttömyys alkoi lisääntyä rajusti vuosittain neljän-viiden prosenttiyksikön hyppäyksin. Vuonna 1990 työttömyys oli alle neljä prosenttia, mutta se nousi nykyiseen lähes kahteenkymmeneen prosenttiin. (Salmi ym. 1996, 9.)

Taloudellisten vaikeuksien aallonpohja koettiin Suomessa tutkimuspäällikkö Matti Heikkilän (Lammi 1996, 4 - 6) mukaan kunnissa v. 1993. Tulojen pienentyessä valtion rahoitusvaje kasvoi. Valtion velkaa ei enää haluttu lisätä, vaan julkisia menoja alettiin supistaa. Säästökohteet suunnattiin sinne, missä budjettiluokat olivat suurimmat. Niinpä ne kohdistettiin sosiaalisektorille. Tämä vaikutti kuntiin, jotka joutuivat leikkaamaan kuntalaisille tarkoitettujen palvelujen kustannuksissa keskittyen hoitamaan lakisääteisiä sosiaali- ja terveyspalveluja. (Salmi ym. 1996, Lammi 1996.)

4.1 Leikkausstrategioita

Sosiaali- ja terveydenhuollon nettomenojen vähentämisessä tulee kysymykseksi leikkausten oikea kohdentaminen. On olemassa erilaisia teorioita leikkausten kohdentamiseksi. Kappaleen runkona on Matti Heikkilän ja Juhani Lehdon (1992, 24 - 29) esitys erilaisista leikkausvaihtoehdoista. *"Juustohöyläperiaatteeksi"* on kuvattu sitä, että kaikista menoryhmistä leikataan samansuuruiset suhteelliset osuudet. Juustohöy-

lä on perustelluin, kun leikkaukset ovat pieniä ja tilapäisiä, eikä ole syytä arvioida uudelleen eri menoryhmien tärkeysjärjestystä ja painoarvoja. Koska se ainakin näennäisesti kohtelee tasapuolisesti eri etu- ja valtaryhmiä, se on muita vaihtoehtoja helpoimmin päätettävissä. Juustohöylä toimii kuitenkin huonosti käytännössä, koska erilaiset menot ovat supistettavissa eri tavoin. Esimerkiksi vakinaisen henkilökunnan palkkamenot on vaikeampi supistaa kuin peruskorjaus- tai kalustonhankintamenoja. Suurempien ja pysyvien menoleikkausten säästömallina juustohöylän ongelma on se, että se alentaa helposti jäljelle jäävän toiminnan tehokkuutta. Tämä tulee esille esimerkiksi kaikkien työntekijöiden pakkolomautuksessa, joka johtaa helposti yhdessä kesä- ja sairaslomien kanssa niin pitkiin töistä poissaoloihin vuodessa, että työyksiköt eivät kykene toimimaan täydellä teholla juuri milloinkaan. (Heikkilä & Lehto 1992, 24.)

"Kakkulapio", jossa ei puututa perusturvaan ja peruspalveluihin, tarkoittaa teoriaa, jossa leikkaukset kohdistetaan sinne, missä on jotain erityistä ja yleistä, varaa säästää tai maksukykyä. Kakkulapiolinja merkitsee säästökohteiden valintaa. Ongelmaksi tulee se, mitä tarkoitetaan käsitteillä perusturva ja peruspalvelut. Jos perusturvalla tarkoitettaisiin minimiä, kakkulapioperiaate tarkoittaisi sitä, että kaikesta muusta voidaan leikata lukuunottamatta toimeentulotukea, peruspäivärahaa ja kansaneläkettä. Näidenkin etuuksien saantia on käytännössä kiristetty. (Heikkilä & Lehto 1992, 25.)

Kamppailu kärjistyi Riitta Jallinojan (1996, 40) mukaan oleellisesti, kun jakoperusteiden muuttamisesta alettiin tehdä ehdotuksia. Tällaista menettelyä kutsutaan priorisoinniksi. Kuntien keskusjärjestöjen yhteisneuvottelukunnan keskusteluasiakirjassa tämä todetaan selkeästi: "Kun kaikkea ei ole mahdollista eikä tarpeellistakaan saada, on asiat pantava tärkeysjärjestykseen". Priorisoinnin ongelmaan voi etsiä ratkaisua, josta voi nimittää työnjaolliseksi. Sen takana ovat erityisesti kuntien ja valtion edustajat, jotka ehdottavat julkisen sektorin huolehtivan ns. peruspalveluista ja yksityisen sektorin (yritykset ja vapaatoiminta) ns. täydentävistä palveluista. Asetelmaa ei ole helppo toteuttaa, sillä keskustelu siitä, mitkä olisivat ns. peruspalveluja ja mitkä niitä täydentäviä palveluja, on ollut hyvin yleisluontoista. Peruspalveluina pidetään ennenkaikkea päivähoitoa, terveydenhuoltoa sekä vammaisten ja vanhusten hoitoa. Tukihenkilötoimintaa, leikkipuistoja, puolipäivähoitoa sekä loma- ja virkistystoimintaa on pidetty täydentävinä palveluina. Sanomalehtien mielipideosastoissa, esimerkiksi Helsingin sanomissa, on reagoitu melkein kaikkiin sosiaalialan leikkauksiin ja niiden uhkiin. (Jallinoja 1993, 41.)

Priorisointia on jo toteutettu karsimalla joistakin palveluista määrärahoja enemmän kuin toisista. Päivähoidosta on supistettu erityisesti perhepäivähoitoa ja kotihoidontukea, mikä supistaa valinnanvapautta. Kannanottojaan mielipideosastoissa esittävät Jallinojan (1993, 41) mukaan ne ihmiset, joiden perheessä joku käyttää puheena olevaa palvelua tai ne, jotka edustavat palvelua käyttävää etujärjestöä. Siten lähes jokainen puhuu omassa asiassaan. Valtaosassa kannanotoista esitetään, että kyseinen palvelu on välttämätön vieläpä sellaisena kuin se nyt on. Supistusuhka saa näin ihmiset tyytyväisiksi nykyiseen tilaan. Kunnallisten palvelujen uudelleenkohdentamisessa ja rationalisoinnissa on tilanne on Heikki S. von Herzenin (1993, 16) mukaan, että "naapurin etuja saa leikata, kunhan omia vakiintuneita ympyröitä ei sotketa. Tällaisella toiminnalla on pystytty torpedoimaan monia hyviä, kaikkien kuntalaisten eduksi koituvia hankkeita eri puolilla maamme." Sosiaali- ja terveystalouden kannalta kunnissa

käyty säästöjen etsintä on useinkin suuntautunut aivan väärin kohteisiin. Kustannuksia on karsittu muun muassa sellaisesta toiminnasta, joka nimenomaan ehkäisee ongelmien syntymistä tai joiden karsiminen heikentää huomattavasti monien väestöryhmien asemaa. (Pelkonen ym. 1993, 17.)

Esimerkkinä väestöryhmästä, joka on joutunut kärsimään säästöistä, on alkoholiongelmaiset. Sanomalehtiartikkelin (Ilkka 1.3.1997) mukaan kunnat ovat vähentäneet päihdehuollon palvelujaan rajusti tällä vuosikymmenellä. Ylitarkastaja Ilkka Mäen (sosiaali- ja terveysministeriö) mukaan lähes 200 kuntaa on irtautunut säästösyistä päihdehuollon yhtymistä. Kunnat eivät kuitenkaan ole samaan aikaan lisänneet omia päihdepalvelujaan tai ennaltaehkäisevän työn resurssejaan. Kunnat ovat kiinnostuneet valtakunnallisista järjestöistä, joista ne hakevat päihdehuoltonsa järjestäjiä. Paradoksaalista on, että Pohjois-Karjalan kunnille järjestetyn kyselyn mukaan päihdehuollon tarve läänissä on kasvanut, mutta sen käyttö vähentynyt. Niinpä sairaanhoitopiirin päihdekliniikka on sulkenut ovensa täksi vuodeksi (1997) käytön vähäisyyden vuoksi.

Säästöjen kohdentaminen sellaisiin, joilla on vähiten vaikutusvaltaa, kuten vammaiset, päihdeongelmaiset ja monen palvelun tarpeessa olevat huono-osaiset, saa nimekseen *"köyhät ja hiljaiset kärsivät"*. Sellaisia ovat vammaiset, päihdeongelmaiset sekä monen palvelun tarpeessa olevat huono-osaiset. Säästöjen kohdentamisen köyhiin ja hiljaisiin ei syytetä johtuvan tietoisesta pyrkimyksestä. "Väitteenä on, että säästöt suunnataan sinne, missä vastustus on pienin tai että monien pienten säästöjen yhteisvaikutus on suurin niiden kohdalla, joiden elämä on monien palveluiden ja etuuksien varassa". (Heikkilä & Lehto 1992, 26.) Leikkausten kohdentamisella joihinkin pieniin ryhmiin, joilla ei ole suurta poliittista merkitystä, ei olisi suuria vaikutuksia tyytymättömyystason nousuun. Tällainen ajattelu ei kuitenkaan ole oikeudenmukaisuuskriteerien mukaista. (Johanson & Mattila 1993, 67.)

Hannu Uusitalo (1993, 70 - 71) kirjoittaa Rawlsin käsityksestä oikeudenmukaisuudesta, jonka mukaan oikeudenmukaisuus on perustavampi arvo kuin tasa-arvo. Hyödyttääkö eriarvoisuus huono-osaisia vai ei, on empiirinen kysymys. Hyväosaisten tulisi osoittaa, että eriarvoisuuden sallivat käytännöt ovat hyödyllisiä huono-osaisille. "Taludellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus on oikein, jos se toimii jokaisen eduksi". Jos näin ei ole, pitäisi yhteiskunnalliset etuudet ja tasa-arvoisuudet jakaa tasan. (Uusitalo 1993, 70 - 71.)

Outi Ketolan mukaan (1996, 159 - 163) sosiaalisten oikeuksien määrittelyssä ovat vastakkain eri ulottuvuuksia edustavat elementit, joita on vaikea sovittaa yhteen käytännön sosiaalipalvelun todellisuudessa. Tarkasteltaessa sosiaalisia oikeuksia hyvinvointipoliittisina kysymyksinä päädytään pohtimaan makrotason kansantaloudellisia rakenteita sekä kustannuslaskelmia sosiaalipalveluiden säilyttämisen mahdollisuuksista ja ehdoista. Tarkasteltaessa sosiaalisia oikeuksia pelkästään juridisinä kysymyksinä suurimmat ongelmat saattavat johtua jo pelkästään sanan "oikeus" määrittelystä. Tulokintavaikeuksia syntyy tilanteissa, joissa sosiaalisia oikeuksia aletaan koetella käytännössä.

Oikeuksien ja perusoikeuksien tuleminen kunnan järjestämiksi hyvinvointiyhteiskunnan palveluiksi edellyttää 1990-luvun taloudellisissa olosuhteissa jäsentynyttä käsitystä "julkisen vallan vastuusta palvelujen järjestämisessä, rahoittamisessa ja valvonnassa". Kunnan asema on kaikkein keskeisin yhteiskunnallisten palvelujen tuottamisessa. TSS-oikeuksien (taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet) muuntaminen perusoikeuksia vastaaviksi peruspalveluiksi ja myös suureksi osaksi niitä tuottamalla on ollut 1990-luvun alun kaltaisen kuntalaitoksen olemassaolon ja hyödyllisyyden vahvin perustelu. (Myllymäki & Uoti 1995, 87.)

Käsitys, jonka mukaan joistakin haittavaikutuksista huolimatta talouden kiristymisellä on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia, on Heikkilän ja Lehdon (1992, 26) mukaan levinnyt "varsin laajalle". Sosiaali- ja terveydenhuollossa ajatellaan käyvän kuten yksityisessä yritystoiminnassa on oletettu käyvän; eli lama pakottaa karsimaan tehottomat toiminnot ja tehostamaan toimintaa. Tästä leikkausstrategia saa nimekseen "*ylimääräiset rönsyt ja tyhjäkäynti karsiutuu*". Heikkilä ja Lehto eivät pidä tätä todennäköisenä, sillä suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa ei ole nähtävissä mitään vastaavaa "automaattista" mekanismia. Usko laman myönteiseen vaikutukseen sosiaali- ja terveydenhuollossa perustuu väärään rinnastukseen yksityiseen yritystoimintaan ja väärään käsitykseen yksityisen yritystoiminnan uusiutumisesta. Vaikka säästöt johtaisivatkin toiminnan tehostumiseen ja rönsyjen leikkaamiseen, ei se johdu minkään automatiikan ansiosta. Se voisi tapahtua taloudellisesti hyvinäkin aikoina. (Heikkilä & Lehto 1992, 27.)

"*Köyhälle markka on arvokkaampi kuin rikkaalle*"- teoria panee miettimään, miten leikkaukset voidaan kohdentaa niin, että kokonaishyvinvointi kärsii kaikkein vähiten. Hyvinvointivaje-ajattelun mukaan markan vähentäminen huono-osaiselta aiheuttaa suuremman hyvinvointivajeen kuin markan vähentäminen parempiosaiselta. Leikkaukset tulee kohdistaa hyväosaisten etuuksiin ja palveluihin, jos kokonaishyvinvoinnin väheneminen halutaan minimoida. Tämä on toimiva leikkausohje, jos kokonaishyvinvoinnin väheneminen on ainoa keskeinen tavoite. Tämän ohjeen soveltaminen sopii paremmin rahallisiin etuuksiin kuin palveluihin. "Se ei paljon auta, jos joudutaan valitsemaan, suurennetaanko lasten päivähoiton ryhmäkoko vai vähennetäänkö kunnan kotipalveluhenkilöstön määrää. Siitä on lähinnä apua, jos mietitään, korotetaanko päivähoitomaksuja vai kotipalvelumaksuja." (Heikkilä & Lehto 1992, 27.)

Esimerkkinä siitä, miten markan vähentäminen huono-osaisiin vaikuttaa, kertoo seuraava sanomalehtiartikkeli (Ilkka 19.2.1997), jonka mukaan pienetkin tulonmenetykset ovat katastrofi lapsiperheissä. Eräässä perheessä kotihoidontuki laski 200 markalla. Äiti yritti paikata vajetta sanomalehtiä myymällä. Kun univelan takia tätä ei enää jaksettu, puuttuvat rahat yritettiin hankkia myymällä kotileivonnaisia. Rahojen riittämättömyys vaikuttaa perheessä useampaan asiaan. Tutkimuksessa (Lammi ym. 1996, 43 - 44) todettiin, että perheen huono rahatilanne vaikuttaa negatiivisesti nimenomaan perheissä, joissa on pieniä lapsia. Taloudelliset vaikeudet heijastuvat myös sellaiseen vanhemman ja lapsen yhdessäoloon, joka ei välittömästi näyttäisi riippuvan rahasta, kuten yhdessäoloon iltaisin.

Jos palveluja leikataan "oikeudenmukaisesti", tulisi leikkaaminen Johansonin ja Mattilan (1993, 67) mukaan aloittaa palveluista, joista hyväosaiset hyötyvät eniten. Tämä

johtaa kuitenkin palvelutason yleiseen laskuun, mikä johtaa yhä suurempaan tyytymättömyyteen ja sitä kautta suurempaan leikkaushalukkuuteen. Tästä voisi syntyä noidankehä, eli mitä enemmän leikataan, sitä enemmän kuntalaiset haluavat leikkauksia. Säästövalintoja tehtäessä voidaan (Heikkilän ja Lehdon 1992, 28) mukaan käyttää "eettistä valintaa". Käsite "eettinen" saattaa kuitenkin olla liian rajoittunut, jos valinnat tehdään samalla tavoin kuin voimavaroja lisättäessä. Vain harvoin valintoja voidaan tehdä sellaisessa tyhjiössä, jossa voitaisiin nojautua vain eettisiin perusteluihin. Mukana on käytännössä eri ammattikuntien valtapolitiikkaa, työvoimapolitiikkaa, perhepolitiikkaa, rajankäyntiä julkisen vallan ja perheiden vastuunjaossa.

On vaikeaa ennakoida jonkin säästötoimen vaikutuksia etukäteen. Esimerkkejä voidaan esittää päihdehuollon katkaisuhuoltopalveluista, lastensuojelusta, vanhustenhuollosta tai vaikkapa ehkäisevästä terveydenhuollosta. Säästö voi usein olla kustannusten siirtoa eteenpäin, sivulle, ylös- tai alaspäin. Säästöjen lopullisia vaikutuksia on lähes mahdotonta ennakoida. (Heikkilä & Lehto 1992, 28 - 29.) Pitkällä aikavälillä juustohöyläleikkaukset ja sitä kautta yleisen kunnallisen palvelutason rapauttaminen ei ole oikea suhtautumistapa kuntien taloudellisiin ongelmiin. Jouduttaessa sopeuttamaan kunnan budjettia muuttuneeseen taloudelliseen tilanteeseen pitäisi yleisen palvelutason laskun sijasta kuntapäätöksentekijöiden kyetä harkitsemaan rakenteellisia muutoksia kunnan palvelutoimintaan. (Johanson & Mattila 1993, 67-68.)

Vaikka juustohöylä nirhaiseekin kerralla vain vähän, se saattaa sattua monta kertaa samaan perheeseen. Erityisesti lapsiperheet ovat joutuneet kokemaan tämän. Parin viimeisen vuoden aikana jatkuneiden etuisuuksien leikkaukset ovat osuneet erityisesti vauvaperheisiin. Etuisuuksista on leikattu lapsilisästä, kotihoidontuesta, työttömyysturvasta, asumistuesta ja vanhempainrahasta. Valtio on säästännyt juustohöylällä omissa menoissaan, mutta kunnissa toimeentulotukimenot ovat lisääntyneet mm. säästöjen vuoksi. (Ilkka 19. 2. 1997) Esimerkkinä on Seinäjoen toimeentulotuen kehitys, mutta muissakin kunnissa tilanne on samansuuntainen.

Taulukko 1. Toimeentulotuen kehitys Seinäjoella vuosina 1990 - 1996

<u>Vuosi</u>	<u>Toimeentulotuki</u>	<u>Talouksia</u>
1990	6.6 miljoonaa	1450
1991	9,6 miljoonaa	1750
1993	12,1 miljoonaa	2100
1994	14.9 miljoonaa	2750
1994	16,2 miljoonaa	3000
1995	16.8 miljoonaa	2800
1996	18,1 miljoonaa	3000

Lähde: Ilkka 19. 2. 1997

Vapaaehtoiset palvelut, kuten koululaisten iltapäivähoito sekä ilmaiset ateriat olivat Heikkilän mukaan kunnissa ensimmäisinä leikkauslistalla. Sosiaalimenoista ovat työttömyysmenot lisääntyneet eniten. Tämän takia on jouduttu leikkaamaan muualta. (Salmi ym. 1996, 10.) Eniten ovat joutuneet säästöistä kärsimään ne, joilla ennen la-

maakin meni kaikkein heikoimmin. Heitä ovat Heikkilän mukaan ne, jotka tarvitsevat lastensuojelutoimenpiteitä, mielenterveyspalveluita sekä päihdehuoltoa. Myös erikoissairaanhoidosta ja hammashuollosta on tingitty. Nyt ollaan tulossa parempiin aikoihin ja kuntataloudessa elpyminen näkyy jo. (Lammi 1996, 4 - 6.) Bruttotuokansantuote kääntyi kasvuun vuonna 1994. Työttömyys on kuitenkin yhä suurta, ja sen rakenne on muuttunut entistä vaikeampaan suuntaan. Yli vuoden työttömänä olleiden määrä on lisääntynyt kolmesta kolmeenkymmeneen prosenttiin. (Salmi ym. 1996, 10.) Kasvuvauhti hidastui hieman vuoden 1996 alussa, mutta nyt (kesällä 1997) kasvuvauhti on ennätysnopea. Lama on ohi, mutta sen jäljiltä jäimme pitkäaikaisen suurtyöttömyyden yhteiskunnaksi.

4.2 Kunnat ja valtio

Vuonna 1993 toteutettiin valtionosuusuudistus, jonka keskeisenä tavoitteena oli **"poistaa kuntakohtainen kustannussidonnaisuus valtionosuuksien maksatusperusteena"**. Uuden kuntien valtionosuuslainsäädännön näkyvin muutos suhteessa aikaisempaan oli laskennallisen valtionosuusperustaisuuden lisääminen kuntien ja valtion välisessä kustannusten jaossa. Tavoitteena oli kannustaa kuntia aikaisempaa kustannustietoisempaan toimintatapaan. Valtion ja kuntien toimintoihin kohdistuneilla säästöpäätöksillä on pyritty julkisen sektorin tuloksellisuuteen. Päätökset ovat pelkän toiminnan tehokkuuden osalta olleet loogisia, mutta ne ovat aiheuttaneet runsaasti kysymyksiä julkisyhteisöissä tehtävien toteutusten vaikuttavuudesta. Kolmen suuren toimintasektorin resurssienjaon keskinäissuhteiden pysyvyys edistää huonosti yhteiskuntapolitiittista priorisointiajattelua edistävää tavoitetta. Tosiasiassa se kaventaa myös kunnallisen toimivallan alaa, koska paikalliselle päätösvalle ei jää riittävästi tilaa resurssienkäytön kokonaisvaltaisessa ohjauksessa. Kuntien on vaikea luoda vaikutuksiltaan hallittava ja ennakoitava järjestelmä. Juridiset ongelmat kasautuvat ensimmäisenä tarkistusvuotena eli vuonna 1996. (Myllymäki & Uoti 1995, 26.)

Vähentävä valtion rahoitus pakottaa kunnat toimimaan tehokkaammin ja joissakin tapauksissa vähentämään palvelujen tasoa ja määrää. Palvelujen kaventuessa yksilöllinen hyvinvointi heikentyy. Kuntien vapautuminen valtion ohjauksesta aiheuttaa kunnallisten päätöksentekijöiden vastuun korostumista ikävien leikkauspäätösten tekemisessä. Tämä saattaa vaikuttaa kunnan viranomaisten ja palvelujen käyttäjäryhmien välisten ristiriitojen lisääntymiseen. Voidaan sanoa, että valtio on ottanut itselleen "keskeisen roolin hyvinvointipalveluiden ekspansiossa, kun taas niiden dekapilitaatiossa valtio on valmis siirtämään kunnille vastuita ja vapauksia". (Johanson & Mattila 1993, 41.)

Kuntien lapsiystävällisyyttä voisi esimerkiksi mitata sillä, miten paljon kotihoidon tukea eri kunnat myöntävät pienten lasten vanhemmille. Päivähoitojonojen kasvun vähentämiseksi on useissa kaupungeissa, esimerkiksi Espoossa, Vantaalla, ja Helsingissä päätetty korottaa kotihoidon tukea. Siinä tapauksessa, että lapset haluttaisiin hoitaa kotona, olisi edullista asua kunnassa, jossa kotihoidon tukea on päätetty korottaa. (Peltola 1997.) Monissa kunnissa on todettu "järkevällä palvelujen tuotannolla ja organisoinnilla päästävän juuri siihen, mihin kaikkialla pitäisi pyrkiä, eli kuntalaisten tarpeet hyvin tyydyttäviin ja kustannuksiltaan edullisiin palveluihin." Kaikkialla ei kuitenkaan ole kyetty tähän, ei edes aloittamaan uudistusten pohtimista. Tämä on johta-

massa siihen, että Suomessa asuvien saamat palvelut vaihtelevat asuinpaikan mukaan. Tällöin kaivataan sitä, että määriteltäisiin, mitkä peruspalvelut tulisi järjestää kaikille niistä tarvitseville. (Herzen 1993, 19.)

Kuntien valtionosuuksien leikkaukset kertovat Hännisen (1995) mukaan ”käynnissä olevasta muutoksesta kuntien ja valtion suhteessa”. Valtionvarainministeriön julkistamaan kansantalouden viisivuotisarvion mukaan kuntien valtionosuuksien leikkauksien ohella ”kunnallisveron tuottoa joudutaan alentamaan ja ilmeisesti samalla puuttumaan mm. kunnallisverotuksessa tehtäviin vähennyksiin” veroasteen korkeuden takia. Hänninen pitää tarjottua perustelua, että kuntien valtionosuuksien vähentämällä leikataan ainoastaan niiden verotulojen kasvua, kiistanalaisena. Useimmille kunnille on kuitenkin tullut yllättävän hyviä tilinpäätöksiä lähinnä kahdesta syystä. Kuntien verotulojen kasvu on ollut odotettua parempi veropohjan laajentumisen, verotuksen kiristymisen ja maksujen korotuksen ansiosta, ja ansiosidonnainen työttömyysturva on toiminut. Kunnat ovat myös lykanneet investointeja, karsineet henkilöstömenoja ja ylipäänsä käyttötalouden menoja. Kunnat ovatkin onnistuneet valtiota paremmin taloutensa tasapainottamisessa. Hännisen mielestä ei pidä tehdä liian hätäisiä yleistyksiä kuntien valtionosuuksien suunnitelluista llisäeikkauksista sen paremmin kuin tapahtuneesta kunnallistalouden kohentumisestakaan. Eri kuntien tilanteet poikkeavat toisistaan hyvin suuresti. Vuonna 1994 onnistui (Kuntaliiton rahoitusseivetyksen mukaan) 60 prosenttia kunnista lyhentämään lainataakkaansa. Vastaavasti 40 prosenttia ei onnistunut, vaan joutui jopa ottamaan lisälainaa. Monet kunnat kamppailevat suurten vero- taakkojensa kanssa. Vaikka niillä on rahoituskriisisiä, se ei välttämättä merkitse ylipääsemättömiä vaikeuksia edes keskipitkällä aikavälillä. (Hänninen 1995, 115 - 117.)

Valtionosuusuudistus tuli Markku Lehdon (Lammi 1996, 4 - 6) mukaan vaikeaan aikaan. Kuntien verotulot olivat pudonneet taloudellisen laman takia. Nyt joutuivat syrjityimpään asemaan mielenterveydenhäiriöistä kärsivät, päihteiden väärinkäyttäjät ja lastensuojelulapset. Pienten ryhmien asema on heikko, koska heillä ei ole riittävästi puolestapuhujia. Vanhusten kaltaisia suuria ryhmiä ei politiikassa voida ohittaa. Lehto toteaa, että aina ei ole helppo päättää, miten asioiden tulisi olla. Esimerkkinä hän kertoo tapauksen eräästä kunnasta, jossa valitettiin päivähoiton tasosta. Kunta oli pudottanut päivähoiton tasoa roimasti 1990-luvulla. Kunnan päivähoiton taso oli kuitenkin edelleen parempi kuin muissa Suomen kunnissa. Tällaisessa tapauksessa on vaikea päättää, miten asiat pitäisi hoitaa, eli onko oikein laskea päivähoiton tasoa vai voiko huonompikin taso olla riittävä. (Lammi 1996, 4 - 6.)

Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mitkä palvelut ovat välttämättömiä. Tutkimuksilla on selvitetty, mitä palveluja pidetään tärkeimpinä.

”Kansalaisten käsitykset eri palveluiden välttämättömyydestä osoittavat, ettei palveluiden omakohtainen käyttö suoraan korreloi siihen, miten tärkeinä palveluita pidetään. Kunnan tehtäviin ehdottomasti kuuluviksi palveluiksi katsotaan etenkin koulu- toimi (88%), terveyskeskuspalvelut (86%); vanhustenhuolto (84%) ja lasten päivähoito (79%). Myös kirjastotoimi ja (71%) ja toimeentulotuki (69%) mielletään verrattain laajasti ‘pakollisiksi’ kunnallisiksi palveluiksi.” (Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari 1995, 47.)

Kunnallisten vaikuttajien näkemykset ehdottomasti kunnalle kuuluvista palveluista ovat kokonaisuutena pitkälti yhdensuuntaisia kuntalaisten näkemysten kanssa. Kunnanjohtajat arvioivat tärkeimmiksi kolme ensimmäistä, eli koulutoimi, terveyskeskuspalvelut ja vanhustenhuolto. Jokseenkin selviä näkemyseroja on päivähoidon, liikuntayms. palvelujen ja kulttuuripalvelujen kohdalla. Kuitenkin ”päivähoitopalvelujen taakse ryhmittyvät hyvin laajasti kaikki kansanryhmät”. Vaikka lapsiperheet korostavat päivähoitopalvelujen välttämättömyyttä muita ikäryhmiä enemmän, on kannanottojen riippuvuus iästä vähäinen. Samanmielisyys kertoo siitä, että päivähoito luetaan laajasti peruspalveluksi. (Kansalaismieli pide ja kunnat. Ilmapuntari 1995, 47- 48.)

Suomen tasausjärjestelmän kaatumista pitää Kuntaliiton johtaja Leif Engfelt (Lammi 1996, 4 - 6) huonona asiana kunnille. Erityistapauksissa tulee sitä suurempi taloudellinen rasitus kunnalle, mitä pienempi kunta on. Tämän takia erityisryhmät voivat kunnissa huonosti, sillä se eivät kykene puolustautumaan. Koulutuksen ja terveydenhuollon tila on kunnissa melko hyvä. Vaikka tällä hetkellä kuntien rahatilanne on hyvä, ne eivät uskalla ottaa lisää työvoimaa palvelusektoreille. Valtion tempoileva politiikka on syynä tähän. Se pakottaa kuntia varautumaan pahimman varalle. ”Väestön vanheneminen vähentää päivähoidon tarvetta, mutta lisää terveydenhuollon ja vanhustenhuollon tarvetta. Kunnat varautuvat heikkenevään tilanteeseen jo nyt, ja pitävät kukkaron nyörit tiukoilla.” (Lammi 1996, 4 - 6.)

Sosiaalibarometri 1997 (Käsi kädessä 3 - 4/1997) antaa suomalaisten hyvinvoinnista ristiriitaisen kuvan. Vaikka suurin osa on pystynyt mukautumaan 1990-luvun tuomiin muutoksiin, on joka viidennen hyvinvointi huomattavasti heikentynyt. Työelämässä mukana olevien ja sen ulkopuolelle jääneiden välillä erot kasvavat ja ihmisten eriarvoisuus lisääntyy tulevaisuudessa edelleen sosiaalipalvelujen supistamisen vuoksi. Ansioturva takaa sosiaalibarometrin mukaan kansalaisten toimeentulon varsin hyvin. Niille, jotka eivät syystä tai toisesta ole ansioturvan piirissä, kuten pitkäaikaistyöttömille, epävakaisissa työsuhteissa oleville, nuorille aikuisille ja lapsiperheille syntyy toimeentulo-ongelmia. Mm. mielenterveysongelmaisten, päihteiden ongelmakäyttäjien ja velkaantuneiden asema on huonontunut. Vaikeuksien kasaantuminen johtaa usein ihmisten syrjäytymiseen. Reuna-alueiden ongelmat ovat vaarassa kärjistyä julkisen sektorin keskittäessä toimintaansa keskuksiin ja kehittyville alueille. ”Kunnallinen päätöksenteko tarjoaisi hyvät lähtökohdat myös alueellisille sosiaalipolitiikan strategioille, mutta toistaiseksi aluestrategiat ovat olleet lähinnä elinkeinopoliittisia.” (Sosiaaliturvan Keskusliiton kokoama suhdannekartoitus kuvaa yhteiskunnan muutoksia ja tilaa. Se toteutetaan kuntien sosiaalijohtajille, Kelan paikallisjohtajille, työvoimatoimistojen johtajille sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen johtajille tehtävänä kyselyinä.) (Käsi Kädessä 3/1997, 10.)

Vuonna 1997 näkyy vielä laman merkkejä perheissä. Pohjaanmaalla ovat perheet alkaneet voida huonosti viimeisen parin, kolmen vuoden sisällä. Ohjelmapäällillä Anna-Leena Välimäen (Mannerheimin lastensuojeluliitto) mukaan tavalliset lapsiperheet ovat alkaneet voida huonosti. Saman asian toteavat myös Pohjanmaalla perheiden kanssa tekemisiin joutuvat ammattilaiset. ”Erityiskasvatettavia lapsia on ennätyspajon, koululuokissa on rauhatonta ja jopa alakoululaiset klikkiytyvät varallisuuden mukaan. Rahapulasta kielivät ruokapankit ja kuntien jatkuvasti nousevat toimeentulotukimenot.” MLL on tutkinut lapsiperheiden vointia useaan otteeseen 1990-luvulla.

Vastaajina ovat olleet sekä liiton yhdistykset että perheet. Viestit kertovat laman ja työttömyyden seurauksista perheissä. Jääkaapit ovat tyhjiä ja perheet eristäytyvät. (Ilkka 19. 2. 1997)

Myös Seinäjoen ala-asteilla on alkanut esiintyä luokkien rauhattomuutta ja koulukiusaamista. Tällaista ei psykologi Tuula Lepistön mukaan ollut heti laman alettua, sillä tämä on tullut parin viime vuoden kuluessa. Koulukiusaaminen alkaa nyt jo ensimmäiseltä luokalta, jota ei ennen ollut. Syitä levottomuuteen voi Lepistön mukaan hakea lamasta ja työttömyydestä. Rahan ollessa jatkuva ongelma perheissä se heijastuu väkisinkin lapsiin. Kauhavan sosiaalijohtaja Terttu Vapalahti lisää yhdeksi syyksi myös perheen merkityksen yleisen heikkenemisen. Vanhemmilta ei omien ongelmien hoitamisen lisäksi jää aikaa tarpeeksi lapsille. Kauhavallakin ovat lasten ja nuorten ongelmat lisääntyneet kahden, kolmen viime vuoden aikana.

”Häiriöt näkyvät mm. koululykkäyksinä, kielellisinä kehitysviivästyminä, tunneperäisinä ongelmina sekä lastenpsykiatrisina käynteinä. Esimerkiksi puheterapiaan on 70 lapsen jono, aiemmin jonossa oli noin 30 lasta, Terttu Vapalahti sanoo.” (Ilkka 19.2.1997.)

4.3 Kuntien selviytymisstrategioita

Kuntien selviytymistä laman oloissa selittää Hännisen (1995, 121) mukaan niiden oma toiminta ja toiminnan strategia. Onnistumisen strategioita on monia, eivätkä ne suinkaan aina sovellu yhteen. On olemassa neljä tehokasta keinoa ennakoida ja välttää riskejä. Yksi keino, varovaisuus riskinotossa, lähinnä rahanlainaamisessa ja takauksissa, tuntuu kannattavan. Rinnakkainen strategia lainaamiselle ja takausten välttämiseksi on ennakkoon säästäminen ja varojen rahastointi. Tämä on tehnyt mahdolliseksi suhdannepoliittisesti järkevän elvytyksen laman aikana. Kaikkein tärkein riskinhallintastrategia lienee kunnan määrätietoinen keskittyminen ydinpalvelujen tai perustehtävien hoitamiseen. Kunnat voivat helpottaa rahoituskriisejään ja parantaa rahoitusasemaansa lisäämällä tuloja, parantamalla toimintojen tehokkuutta tai leikkaamalla menoja. Nämä ovat kolme päätöksentekostrategiaa: tulos-, tehokkuus- ja menostrategia. Näitä voidaan (yrittää) soveltaa erikseen, peräkkäin tai yhdessä.

Strategian valinta on poliittinen kysymys, sillä vaihtoehdot, joilla näitä toteutetaan, synnyttävät helposti erimielisyyksiä. Tällaisia ovat

”esimerkiksi veroäyrin ja maksujen korottaminen (tulosstrategia), henkilökunnan työtahdin kiristäminen ja toimintojen uudelleenorganisointi (tehokkuusstrategia) tai investointien lykkääminen ja palvelujen karsiminen (menostrategia)”. Kunnat ovat voineet kansantalouden ja valtionosuuksien kasvun oloissa luottaa tulostrategiaan, mutta lama ja kriisi merkitsevät muutosta. Rahoituskriisin koettelemisissa kunnissa sen keinot on nopeasti käytetty loppuun. Laman aikana monet kunnat ovat turvautuneet tehokkuusstrategiaan, sillä säästöt on usein otettu irti ”henkilökunnan selkänahasta”. Kuitenkin väitetään yleisesti, että töiden lisääminen ja työtahdin kiristäminen eivät ole heikentäneet palvelutasoa. Perusteluina vedotaan siihen, että kuntalaiset eivät ole valittaneet. (Hänninen 1995, 121 - 123.)

Yhteistoiminnan strategiat auttavat (Hännisen, 1995, 124) selviytymään arkipäivän vaikeuksista. Ne toimivat ihmisen elämismaailmoissa ja vaikuttavat suoraan hänen sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Vahvistamalla elämismaailmoita ne lujittavat yhteiskuntien identiteettiä, joka on väestökadon tehokkain este ja yhteisen selviytymiskamppailun tärkein tukipiste. Hänninen luettelee neljä yhteistoimintastrategiaa: kannustaminen, osallistuminen, yhteistyö ja ennaltaehkäisy. Kannustamisen pyrkii sosiaaliseen mielikuvitukseen. ”Yksilöiden aloitteellisuus ja itsetunto ovat kannustamisen erityisiä päämääriä.” Sen yleinen päämäärä on yhdyskunnan vetovoiman lisääminen. Tärkeitä yhdyskunnan jokaisen asukkaan kohdalla ovat vahvuudet, eivät vajavaisuudet. Kannustaminen on viime kädessä määrätyn paikalliskulttuurin eräs toiminta- tai tahtotila. Paikkakuntien ilmapiiri tai kulttuuri voivat olla kannustavia. ”Niiden merkitystä on vaikea yliarvioida.” (Hänninen, 1995, 124 - 125.)

Kannustamiseen liittyy osallistamisen strategia. (Yhdys)kunnan kriisien, väestökriisin, uusintamiskriisin tai jopa hallintokriisin voittamiseksi ihmisten saaminen mukaan yhteiseen ponnistukseen edellyttää osallisuuden tunnetta (yhteiseen tulevaisuuteen). Osallistamisen strategian muotoja voivat olla voivat olla väestökyselyt ja -tiedustelut, joissa on mahdollista ilmaista mielipiteensä esimerkiksi palvelujen saatavuudesta ja laadusta. Kansalaisaloitteet ja kansanäänestykset ovat muita keinoja. Osallistamisella osallistutaan päätöksentekoon, jossa pohditaan ja päätetään itse kutakin koskevia asioita. Laman oloissa tähän tuntuu olevan entistä vähemmän mahdollisuuksia. Silloin jaetaan pikemminkin niukkuutta kuin runsautta, ja virkamiesten tekemät päätökset nousevat olosuhteiden pakosta etualalle.

Kuitenkin näissä oloissa osallistumisen tai osallistamisen strategian merkitys vain korostuu. Esimerkkinä tästä on priorisointi. Useimmissa kunnissa, joissa priorisointia on edes yritetty, ovat tulokset osallistamisen kannalta jääneet laihoiksi. Jos taas asukkaiden tai valtuuston osallistaminen priorisointiin onnistuu, täsmentävät tulokset tavoitteita ja vakauttavat päätöksentekoa. Kunnat ovat pääsääntöisesti asettaneet etusijalle sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnat. Niihinkin on jouduttu puuttumaan. Palvelujen karsinnan jatkuessa ennaltaehkäisevillä keinoilla eli lähinnä yksilöiden oman elämänhallinnan parantamista tukevilla toimilla on tärkeä rooli. Niitä ei voi ”luoda tyhjästä”, sillä kyse on asukkaiden aloitteellisuudesta. Se voi vaihdella suuresti kunnittain. ”Asukkaiden aktiivisuutta voisikin pitää hyvänä osoittimena siitä kuinka päättäväisesti (yhdys)kunnassa ollaan valmiita kohtaamaan laman haasteet.” (Hänninen 1995, 124 - 126.)

5. PÄIVÄHOIDON KEHITYKSEN JATKUMINEN

Lama ei pysäyttänyt lasten päivähoiton kehittämistä, vaikka päivähoiton tarve vähenikin välillä. Lasten päivähoiton tarpeen väheneminen on ylläpitänyt kysynnän ja tarjonnan epätasapainoa, mutta sekä vajaus että ylitarjonta ovat vähentyneet vuoden 1994 alkuun mennessä siten, että silloin oli yhtä aikaa 7099 paikan ylitarjonta ja 2821 paikan vajaus. (Uusitalo 1995, 101 - 102.) Mielenkiintoista on, että tasapaino kysynnän ja tarjonnan jälkeen on heilahtanut toiseen suuntaan vuonna 1995. Tähän vaikuttaa uuden päivähoitolain säätäminen vuonna 1996, jonka mukaan laki velvoittaa kunnat järjestämään hoitopaikan kaikille päivähoitoa haluaville alle kouluikäisille lapsille.

Päivähoidon kysyntä kasvoi vuoden 1996 elokuussa Pirjo Tuusan (1996, 9) mukaan, mutta kunnat pystyivät paineista huolimatta järjestämään hoitopaikan suurimmalle osalle ilman jonotusta. Kunnan päivähoidon piirissä olevien lasten määrä kasvoi tammi - kesäkuussa 41:stä 46 prosenttiin alle kouluikäisistä lapsista. Samaan aikaan kotihoidon tukea saavien määrä väheni neljä prosenttia. Hoidon kustannusten arveltiin pienentyvän edelliseen vuoteen verrattuna prosentilla ja seuraavana taas hieman kasvavan. Kuntaliiton erityisasiantuntija Leena Piekkolan tekemään kyselyyn vastanneet kunnat arvioivat henkilökunnan määrän kasvavan 6,5 prosenttia vuosina 1995 - 1997. Kunnallinen päivähoito vastasi kysynnän lisäykseen laajentamalla kunnan omaa toimintaa. Artikkelin kirjoittamisen aikoihin (elokuu 1996) neljännes hoitolapsista sai hoidon maksutta. Ylimmässä maksuluokassa oli 12 prosenttia lapsista.

Päivähoidosta on tullut suosittu sosiaalipalvelun muoto, jota käyttävät kaikki yhteiskuntaluokat. Nyt, kesällä 1997, melkein päivittäin tiedotusvälineistä saa seurata päivähoitoon liittyviä uutisia ja keskusteluja. Nyt puhutaan siitä, että päivähoitopaikat eivät riitä kaikille lapsille. Monissa kaupungeissa on pitkät jonot odottamassa kunnallista päivähoitopaikkaa. Lehdissä on myös tyytymättömien vanhempien ja päiväkotien työntekijöiden kirjoituksia, sillä monet päiväkodit ovat hyvin täynnä. Esimerkiksi "Tallelokerohoitsu" (Kunta ja Me 10/97) kirjoittaa uusimaalaisen, keskikokoisen kunnan päivähoitotilanteesta. Lapsia on tulossa hoitoon niin paljon, että ryhmäkokoja joudutaan suurentamaan yli suositusten. Tämä estää lasten yksilöllisen huomioinnin ja varsinkin erityislasterien huomioinnin. Sijaisia ei oteta. Kirjoittajan mukaan kuitenkin hoitohenkilökunnan määrää vähennetään. Siivoamista vähennetään, ja kirjoittaja onkin huolissaan allergisten lasten terveydentilasta. Myös henkilökunnan jaksaminen alkaa loppua. Kirjoittaja toteaa: "Jokohan päättäjät heräisivät, kun vanhemmat soittaisivat, etteivät saa lasta hoitoon, rahoillensa vastinetta."

Olen tänä keväänä keskustellut Keski-Suomessa asuvan äidin kanssa, jonka lapsi on päiväkodissa. Tämä äiti kertoi, että kyseisessä päiväkodissa on henkilökunnan vähyyden takia jouduttu vähentämään esimerkiksi siivouksissa, minkä hän arvelee heikentävän erityisesti allergisten lasten terveydentilaa. Samoin toisessa keskisuomalaisessa päiväkodissa työskentelevä sosiaaliohjaaja kertoi, että sijaisia ei jonkun sairastuttua oteta. Näin toisten työtaakka lisääntyy jonkun poissaollessa. Kyseisen päiväkodin lapsista oli noin puolet ns. erityislapsia. Tämä kertoo siitä, että lapsiperheissä on nykyään paljon ongelmia.

Varsinkin etelän suurissa kaupungeissa päivähoidon kysyntä on kasvanut vuonna 1997 työllisyyden paranemisen ansiosta siten, että jonoissa on satoja lapsia. Nyt keskustellaan siitä, onko oikeutta päivähoitoon viritetty jo liian pitkälle. Varsinkin siitä keskustellaan, onko oikein tuoda lapset päivähoitoon silloin, kun vanhemmat menevät ostoksille tai kaljalle. Myös vanhempainlomalla olevat vanhemmat, jotka vievät vanhemman lapsensa päivähoitoon samalla kun hoitavat vauvaa, aiheuttavat närää. Jonoissa kun on lapsia, joiden molemmat vanhemmat ovat töissä. Jotkut kunnat ovat koetaneet hillitä hoitopaikkojen kysyntää kohottamalla kunnallisia kotihoidon tai yksityisen hoidon tukia. (Latvala 1996.)

5.1 Päivähoidon tavoitetarkastelua

Päivähoitoon liittyvä ideologia on ollut eri aikoina hieman erilainen johtuen yleisistä yhteiskunnallisista tavoitteista. Varhaisimpina aikoina työn merkitys ja työn oppiminen nähtiin tärkeinä, mutta hyvin pian päivähoiton kasvatustavoitteet alettiin nähdä paljon laajemmin. Sosiaalisena toimintana päivähoito pyrki ratkomaan naisten ansiotyöstä aiheutuneita pulmatilanteita ja sosiaalisia ongelmia tarjoten lasten "säilytyksen" turvatuissa oloissa. (Auvinen 1980, 51.) Samalla huolehdittiin terveydentilasta ja valvonnasta. Kasvatuksellisissa lastentarhatoiminnassa köyhäinhoidollis-filantrooppiset, kasvatusaatteelliset ja naisten yhteiskunnallisen vapautumisen tavoitteet kietoutuivat yhteen. Kasvatusaatteellisissa perusteluissa nähtiin aikuisen ohjaava merkitys tärkeänä lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Lastentarhatoiminnalla voitiin kohentaa tulevien kansalaisten yleistä kansalaiskelpoisuutta, missä oli ensimmäisenä vaiheena kansakouluun valmistuminen. Lastentarhatoiminta tarjosi myös naisille kasvatusalalla uuden väylän sekä hoitopaikan etenkin kaupunkien tehdastyöläisten lapsille. (Rauhala 1996, 112.)

Lasten päivähoitolain 1973/36 toisen pykälän mukaan "Lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan sekä jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan". Yhtenä julkisen päivähoiton keskeisenä tehtävänä on ollut päivähoitolain säätämisestä lähtien mahdollistaa pienten lasten molempien vanhempien työssäkäynti. Sen lisäksi on alusta lähtien päivähoitoon liitetty myös kasvatuksellinen tehtävä. Siihen kuuluu osana kouluvalmiuksien antaminen lapsille. (Alanen & Bardy 1991, 84 ja Joronen 1995, 12.)

Päivähoidon laadun kehittämiseksi sen tavoitteita tarkennettiin. Vuonna 1983 säädettiin päivähoiton kasvatukselliset tavoitteet. Ne valmisteltiin parlamentaarisessa komiteassa nimellä Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö 1983. Vuoden 1983 päivähoiton kasvatustavoitepykälässä 2 a kehoitetaan tukemaan koteja niiden kasvatustehtävässään edistämään lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Turvallisiin ihmissuhteisiin kiinnitetään myös huomiota. Kasvuympäristön tulisi myös olla suotuisa. Lapsen ikä tulee ottaa kyseisen lain mukaan huomioon samoin kuin kulttuuriperinne päivähoitoa järjestettäessä. Lasten fyysistä, sosiaalista sekä tunne-elämän kehitystä on myös tuettava. Myöskään esteettistä, älyllistä ja uskonnollista kasvatusta ei sovi unohtaa. Uskonnollisessa kasvatuksessa tulee kunnioittaa vanhempien tai holhoojan vakaumusta. Päivähoidon tulee myös opettaa lasta yhteisvastuuseen, rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. (Lasten päivähoiton vaihtoehdot 1988, 14.)

Päivähoidon yleistavoitteet on Vartiaisen (1992) mukaan Suomessa asetettu sosiaalihuoltolaille (710/1982) ja sosiaalihuoltoasetuksella (607/1983). Tavoitteet on asetettu tarkemmin lailla lasten päivähoitosta (36/1973) sekä vastaavalla asetuksella (239/1973). Yleistavoitteet ovat kaikissa Pohjoismaissa jokseenkin samansuuntaiset, painotusalueet eroavat hieman toisistaan. Suomen lastenhoidon kasvatustavoitteet voidaan nähdä ehkä hieman laajempialaisina kuin Norjan ja Ruotsin tavoitteet, mutta tavoitteen saavuttamisen vaatimustaso näyttää lievemältä Suomessa: "lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä tulee edistää." Tanskassa on asetettu kaikkein perustellimmiksi yleiset päivähoiton kasvatustavoitteet. "Sosiaalipedagogisiin tavoitteisiin tukien tulisi luoda avoin ja itsenäinen ihminen, jolla on tahtoa yhteistyö-

hön.” Tanskassa ei vain aseteta tavoitteita, vaan esitetään myös keinoja niiden toteuttamiseen. Ainoastaan Ruotsissa on lastenhuollolle asetettu tiettyjä tasa-arvopyrkimyksiä. Useimmissa maissa korostetaan kodin ja päivähoidon yhteistyötä. Suomessa ja Norjassa on kirjattu tavoitteisiin ajatus, että kasvatuksen tulee perustua kristillisiin arvoihin, jolloin otetaan huomioon myös vanhempien uskonto. (Vartiainen 1992, 95.)

Päivähoito vaatii tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa voidakseen tukea kotikasvatusta. Päivähoitokasvatuksessa tulee ottaa huomioon kotien näkemys päivähoitokasvatuksesta ja antaa kasvatuksellista tukea lasten vanhemmille. (Huttunen 1989, 74.) Lähtökohtana pidetään näkemystä kotien ensiarvoisesta merkityksestä lasten kehitystä ja hyvinvointia säätelevänä tekijänä. Kodin ja päivähoidon yhteistyön tärkeänä pyrkimyksenä on vaikuttaa ”lasten ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen eli kotikasvatuksen laatuun, mikä viime kädessä säätelee myös kotikasvatukselle asetettujen tavoitteiden saavutettavuutta.” Tärkein ehto tulokselliselle, lasten kulttuuritaustan ja yksilölliset kehitystarpeet huomioonottavalle päivähoitokasvatukselle on siis yhteistyö vanhempien kanssa. Yhteistyö on perheiden voimavarojen sekä päivähoidon voimavarojen yhdistämistä. Tämän ansiosta löydetään paras mahdollinen käytäntö lapsen kehityksen ja kasvatuksen jatkuvuuden tukemiseksi kotona ja päivähoitossa. (Huttunen 1989, 74.)

Päivähoidon pedagoginen tehtävä nähdään nykyisin ehkä vielä tärkeämpänä kuin aikaisemmin, sillä lasten kasvuolosuhteissa on tapahtunut muutoksia. Perheissä on aikaisempaa vähemmän lapsia. Sukulaiset asuvat myös kauempana toisistaan kuin ennen. Samoin yhteiskunnan monimutkaistumisen takia päivähoiton kasvatuksellinen merkitys korostuu. Pienten lasten hoitojärjestelmien väliraportissa todetaan lasten päivähoitolla olevan merkittävä tehtävä lasten sosiaalistumisessa, sillä lapset kohtaavat päivähoitossa erilaisista perheistä tulevia, eri-ikäisiä ja nykyään myös hyvin paljon eri kansallisuutta olevia aikuisia ja lapsia. (Joronen 1995, 11 - 12.)

Vaikka lama-ajan myötä yhä useammat ihmiset ovat jääneet työttömiksi, ei se kuitenkaan tee päivähoitopalveluja tarpeettomiksi. Lailla on siis tehty pienten lasten vanhempien työssäkäynti mahdolliseksi, mutta alusta alkaen on päivähoitoon liitetty myös kasvatuksellinen tehtävä, johon kuuluu myös kouluvalmiuksien antaminen lapsille. Päivähoito on myös yhteiskunnan tarjoama tukimuoto. Perheillä, jotka eivät käytä julkisia päivähoitopalveluja, on ollut oikeus kotihoidon tukeen. Nämä tukijärjestelmät yhdessä hoitovapaajärjestelmän kanssa ovat tarjonneet vanhemmille todellisia vaihtoehtoja lastenhoidon suhteen. (Joronen 1995, 13.)

Työttömiksi jääneiden vanhempien lasten päivähoiton järjestämisessä on ollut erilaisia käytäntöjä. Lapsi on usein menettänyt hoitopaikkansa vanhemman työssäkäynnin loppuessa. Alle kolmevuotiaat lapset säilyttivät hoitopaikkansa useammin kuin näitä vanhemmat, jotka menettivät hoitopaikkansa. Tutkituissa päiväkodeissa tilanne vaihteli. Näin muutos vanhemman elämässä johti myös lapsen elämän muuttumiseen. Toiset vanhemmat olisivat halunneet lapsensa saavan säilyttää tutun sosiaalisen ympäristön, toiset taas halusivat hoitaa lapsensa kotona. Lapsi on kuitenkin saanut säilyttää hoitopaikkansa erityisten syiden perusteella, jolloin tarve on pitänyt perustella erikseen. Lasten elämässä tapahtuu paljon muutoksia liittyen vanhempien työpaikkaan ja

asumisen muutoksiin. Tavallisimmat muutokset alle kouluikäisten lasten elämässä johtunevat päivähoitoon liittyvistä muutoksista. Kun lapsella vaihtuu hoitopaikka, merkitsee se yleensä myös toisten lasten vaihtumista. Kaverit tulevat ja menevät. Päivähoidon muodosta riippumatta myös hoitajat vaihtuvat. Alle kouluikäisen elämään kuuluneekin keskeisesti vaihtuvien suhteiden solmiminen lapsiin ja aikuisiin. (Alanen & Bardy 1991, 55.)

Jorosen (1995) mukaan on tärkeää tarjota turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita lapsille sekä tukea omalta osaltaan heikkoresurssisia perheitä. Tähän on Jorosen mukaan kiinnittänyt huomiota myös Pienten lasten hoitojärjestelmän kehittämistyöryhmä v. 1994. Päivähoito toimii myös lastensuojelullisten toimenpiteiden ennaltaehkäisijänä. Päivähoidon tehtäväksi nähdään erilaisten käyttäytymishäiriöiden ehkäiseminen sekä oppimisvaikeusien varhainen toteaminen. Kuntoutuksen aloittaminen lapsen jokapäiväisessä kasvuympäristössä katsotaan tärkeäksi. (Joronen 1995, 12 - 13.) Annika ja Martti Takala (1980, 206) sanovat koulun tehtävän vaikeutuvan, jos koulutulokkaat ovat valmiuksiltaan hyvin erilaisia. Tämän vuoksi "ei ole merkityksetöntä, minkälaisia kokemuksia, oppimismahdollisuuksia sekä toiminnan ja ajattelun malleja lapsilla on ollut päivästä toiseen, kuukaudesta ja vuodesta toiseen".

5.2 Päivähoidon laadun pohtiminen

Päivähoito on kehittynyt niin hyväksi sosiaalipalvelun muodoksi, että sen laadusta keskustellaan paljon. Siihen ollaan joskus tyytyväisiä, joskus tyytymättömiä. Lasten päivähoiton tarpeellisuudesta ollaan nykyisin yhtä mieltä. Yleinen palvelujärjestelmä tarjoaa lähinnä mahdollisuuksien tasa-arvoa. Ihmisille tarjotaan asuinpaikasta, tuloista yms. riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet palveluiden käyttämiseen. Universaalit palvelut edistävät tasa-arvon ohella myös autonomiaa, riippumattomuutta. Tämä koskee erityisesti sosiaalipalveluja, koska ne vähentävät keskinäistä hoivariippuvuutta. Näin palvelut antavat myös hoivaajille mahdollisuuden riippumattomaan elämään. (Raunio 1994, 75.)

Lapsen elämän turvaamiseen kiinnitetään lainsäädännössä erityistä huomiota. Lastensuojelulain (5.8.1983/683, 1. luku) mukaan lapsella "on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja tasapuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun". Myös perheiden selviytymiseen kiinnitetään huomiota, sillä edellä mainitun lain toisessa luvussa kehoitetaan kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulua sekä muita lapsille ja nuorille sekä lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään pitämään huolta siitä, että näillä palveluilla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa. Näiden erityistarpeet tulisi huomioida. Lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö 1993.)

Päivähoidon kasvatuskäytäntöä on myös arvosteltu. Eeva Huttusen (1989, 138 - 139) mukaan mm. Piaget on arvostellut kasvatusta siitä, että se ei mahdollista lapsen omaa toimintaa, vaan kuormittaa lasta kuuntelemaan, katselemaan, muistamaan jne. Tämä virhe toistuu myös usein päiväkotien oppi- ja toimintatuokioissa, joissa lapsesta tehdään passiivinen vastaanottaja. Lastentarhatradition mukaan on lasten päivä oh-

jelmoitu tarkkaan. Ohjelmointi on siirtynyt lastentarhoista päiväkoteihin. Se jatkuu päiväkodeissa, vaikka tiedetään lasten ja perheiden tarpeiden muuttuneen niistä ajoista, jolloin tämä traditio syntyi. Päivähoito on lapsille tavallista elämää. Se ei ole pelkästään paikka, jonne lapset tulevat hankkimaan virikkeitä kotileikkiensä lomassa. Ehkäpä päiväkotien rasittavuus johtuukin juuri liiallisesta ohjelmoinnista. Suunnittelutraditio on siirtynyt päiväkotien puolipäivätoiminnasta päiväkodin ohjelmaan. Se keskittyy ensisijaisesti opetus- ja toimintatuokioihin. Se tosiasia, että lastentarhanopettajan opettajidentiteetti kulminoituu juuri näihin opetus- ja toimintatuokioihin, pönkittää tuokiokeskeistä suunnittelutraditiota. Päiväkoti on kuitenkin lasten paikka. Huttunen (1989, 139) kysyy, toteutuvatko päiväkodissa ensisijaisesti aikuisten vai lasten suunnitelmat. Huttusen mukaan lasten omien kokemusten mukaan mukavinta päiväkodissa olivat lasten omat leikit, joita aikuisten suunnittelemat toiminnot rajoittivat.

Päivähoidon laatua koskevissa keskusteluissa on yhä enemmän alettu kiinnittää huomiota työntekijän ja lapsen kohtaamiseen. Tämän johdosta päivähoitoon laatua käsittelevissä tutkimuksissa on pohdittu ryhmäkokoa, henkilötiheyttä ja koulutuksen suhdetta sisäisiin kriteereihin eli lapsen kanssa tehtävään työhön. Lasten ja vanhempien näkemysten huomioonottaminen merkitsee sitä, että perheiden erilaisuus kytetään ottamaan huomioon. Kasvatusperiaatteet vaihtelevat perheestä toiseen sekä ne asiat, mitä lapsi omilta vanhemmiltaan saa. (Joronen 1995, 17.)

Päiväkodin toiminnan suunnittelussa tulee Huttusen (1989, 140) mukaan ottaa huomioon yksilö. ”Lapselle on annettava mahdollisuus itse rakentaa sosiaalisia verkostojaan, opetella yhdessäoloa, petettyä ja ihastua. Lapsella on tarve, halu yhteiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen ryhmässä.” Lasta tulee ohjata toimimaan omilla ehdoillaan. Huttusen mielestä erilaisia lapsia ei tulisi kohdella samalla tavalla, vaan joustaa tarpeen mukaan. Lasten tulisi pienestä pitäen oppia kantamaan vastuuta omista ratkaisuksistaan. ”Jos he jättävät syömättä, koska vierustoveriaan ei syö, heille itselleen tulee nälkä, ei vierustovarille.”

Pirkko Vartiainen (1994, 216) on tutkinut päivähoitoon tuloksellisuutta. Yhtenä osana hän tutki kodin ja päivähoitoon yhteistyötä. Vanhempien aloitteellisuuteen liittyvää yhteistyötä voidaan pitää kohtuullisena. Noin 31 prosenttia, eli melko huomattava osa, haastatelluista vanhemmista kertoi tehneensä ehdotuksia, joilla toivoi muutoksia päiväkotitoiminnan sisältöön. Näistä ehdotuksista suurin osa oli saanut myönteisen vastauksen päiväkodeissa. Edellämainituista 31:stä prosentista ainoastaan viidessä tapauksesta ei vanhempien toivomusta oltu noudatettu. Vanhempien ehdotuksista suurin osa liittyi niinkin konkreettiseen asiaan kuin nukkumiseen. Ehdotuksia tehneistä vanhemmista kolmas osa oli toivonut, että isompien lasten ei tarvitsisi nukkua päiväunia. Yleensä nukkuma-ajoissa oli joustettu vain paria tapausta lukuunottamatta. Osa ehdotuksista koski päivittäisiä hoitorutiineja, kuten syömistä ja pukemista tai leikkeihin ja vapaaseen toimintaan liittyviä asioita, kuten ehdotuksia retkistä, ulkoilusta, teatterimatkoista ym. Ehdotuksiin oli suhtauduttu pääasiassa myönteisesti, vain kahdessa tapauksessa kielteisesti. Ongelmia oli esiintynyt siinä, että kahdenkeskisissä neuvotteluissa sovituista asioista ei ollut mennyt tietoa eteenpäin. Tämä oli haitannut yhteistyötä. Vanhempien aloitteet olivat siis enimmäkseen liittyneet pääasiassa käytännön hoitoon, eikä toivomuksia oltu esitetty kasvatuksellisten periaatteiden muuttamisesta pedagogisessa tai ideologisessa mielessä. (Vartiainen 1994, 216 - 217.)

Kuvan siitä, mitä vanhemmat odottavat päiväkodin ja kodin väliseltä yhteistyöltä, saa kommentteista, jotka edustavat laajemminkin vanhempien mielipiteitä.

”on mukava tietää, mitä lapsi on päivän aikana tehnyt päiväkodissa. Vuorovaikutus on parantunut henkilökunnan kanssa”.

”Mielestäni minun ja hoitajien yhteistyö on kitkatonta ja asioista myös puhutaan avoimesti. Hankalissa tilanteissa uskallan kysyä neuvoa ja myös tuoda omat mielipiteeni esiin”. ”Olen saanut vakuuttua, että henkilökunta on kiinnostunut lapsestani ja ottaa hänet huomioon YKSILÖNÄ. On turvallista jättää lapsi heidän hoitoonsa”. (Vartiainen 1994, 218.)

Näistä kommentteista on havaittu, että vanhemmat luottavat päiväkodin toimintaan. Monien vanhempien pelkona on se, miten säästöt tulevat vaikuttamaan päiväkotien toimintaan. Henkilökunnan vähentämistä pelättiin erityisesti ja sen uskottiin vaikuttavan turvallisuuteen. Vartiaisen tutkimuksessa (1994, 222 - 223) tuli vanhemmilta muutamia kriittisiäkin kommentteja, kuitenkin yllättävän vähän. ”Useimmiten kritisoitiin henkilökunnan vähyyttä, vaihtuvuutta ja liian suuria lapsiryhmiä.” Ryhmien ja päiväkodin koko näyttää olevan yksi laadun osa-alue, johon eräät vanhemmat viittasivat. Vanhemmat pitivät hyvänä pienten päiväkotien pientä kokoa ja sopivia ryhmiä.

Vartiaisen (1992, 140 - 141) mukaan hänen edellisessä tutkimuksessaan oli keskeisimmiksi ongelmatekijöiksi nähty vanhempien ja hoitohenkilökunnan kiireisyys, ryhmien suuri koko sekä lasten kuljetukset päiväkotiin. Vanhempien kiireisyys vaikuttaa siihen, etteivät vanhemmat ehdi keskustella päiväkodin henkilökunnan kanssa tarpeeksi. Myös henkilökunnan kiireisyys näyttäisi aiheuttavan aikapulaa päiväkodeissa. Toisaalta monet vanhemmat eivät halua, että päiväkotit sekaantuu perheiden asioihin ja kasvatustapoihin. Perheiden kannalta se näyttää olevan melko arka asia. Lasten vanhemmat esittivät Vartiaisen (1992, 132 - 134 ja 192) mukaan seuraavia laatukriteerejä: hoidon turvallisuus, virikkeellisyys, lapsen yksilöllinen huomioinen, hoidon pätevyys ja sopivat ryhmäkoot sekä kodin ja päivähoiton välinen yhteistyö.

Lapsuus kuuluu Strandellin (1995, 18) mukaan olennaisena osana yhteiskuntaan. Tähän on ollut johtamassa lapsi-instituutioiden kehitys. Näin lapset löytyvät yhteiskunnasta ja yhteiskunta lapsista. Lapset ja aikuiset jakavat saman maailman. Strandellin (1995, 19) mielestä aikuisten ja lasten sosiaaliset suhteet ja kokemukset eivät ole olemuksellisesti erilaisia. Kummatkin ovat oman aikansa lapsia. Heidän olosuhteitansa määrittävät samanlaiset yhteiskunnalliset voimat, vaikka ei aivan samalla tavalla. Lasten toimintaa pitäisi ymmärtää ja tulkita siinä sosiaalisessa kontekstissa, jossa se tapahtuu. (Strandell 1995, 19.) Lapsille keskeisintä päiväkodissa näyttää olevan lasten keskinäinen vuorovaikutus. Päiväkotit on lapsille ennenkaikkea sosiaalinen areena, jossa he voivat solmia suhteita muihin lapsiin. (Joronen 1995, 16 ja Strandell 1995.)

Strandellin (1995, 7 - 8) mukaan lapsuuden historia on kertomusta eriytymisestä. On luotu lapsireviirejä ja -instituutioita, joiden pariin lapset on siirretty vähitellen. ”Tämän päivän lapsuus on *Institutionalisoitunut* ja ikäväkioitu. Päiväkodin (ja aikoinaan koulun) syntyminen on osa prosessia, jonka välityksellä lapset suljetaan ”oikeaan” yhteiskuntaan osallistumisen ulkopuolelle”. Nykyisen ”humanistisen” lapsikäsitteen mukaan

lapsia tulee kunnioittaa ja arvostaa sen takia, että he ovat erilaisia. "Lapsuudesta on tullut kaikkea sitä, mitä aikuisuus ei ole, ja päinvastoin".

Lasten tarpeiden täyttäminen on aikuisten tehtävä. Lasten tarpeita pidetään lähtökohdaksi sille, mitä aikuisten pitäisi tehdä lasten hyväksi. Strandellin (1995) mukaan meidän aikamme lapsidiskurssia luonnehtii kaksijakoisuus, sillä toisaalta lapsia suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle, mutta toisaalta he saavat erityiskohtelua huolenpidon ja suojelun muodossa. Kun korostetaan lasten hoivaa ja suojelua, toivotaan lapsille hyvää. Kuitenkin tällaisen käsityksen varjopuolena on se, että passiivinen vastaanottaminen korostuu aktiivisen aikaansaamisen kustannuksella. Aikuisia pidetään yleensä aktiivisina toimijoina, ei lapsia. Päivähoidon ilmapiiri on muuttumassa, ja nyt mietitään, miten suunnittelussa voitaisiin ottaa paremmin huomioon lasten kokemuksia. Lapsen kehitys nähdään nykyään entistä selvemmin "vuorovaikutuksellisenä - ja siten sosiaalisena tapahtumana lapsen ja tämän lähipiirin ihmisten välillä". Sosiaalista vuorovaikutusta pidetään lapsen kehityksen perustana. (Strandell 1995, 9-12.)

Tämän päivän perhe elää muutosten keskellä. Tämä vaikuttaa myös siihen, että päivähoito muuttuu rakenteellisesti. Päivähoitokasvatuksen lapsikohtaisessa suunnittelussa pyritään yhdessä vanhempien kanssa ottamaan huomioon vanhempien tietämys ja näkemys. Uudessa suunnittelukäytännössä se yhdistetään päivähoiton ammattihenkilöstön pedagogiseen asiantuntemukseen. (Huttunen 1996, 5.)

Päivähoidon laatukysymyksiä mietitään myös muualla. Perehtyäkseen päivähoiton järjestämiseen muissa maissa tutkin kirjaa CHILD CARE IN CONTEXT: Cross-cultural Perspectives (Lamb, 1992). Siinä seurataan lasten päivähoiton järjestämistä eri puolilla maailmaa. Euroopan tilanteesta kerrotaan seuraavaa: Yhteiskunnan monimutkaisuuden takia on lasten päivähoiton tarve tullut yhä suuremmaksi. Korkea- ja keski-luokkaisilla vanhemmilla on korkeat odotukset lastensa päivähoiton ja koulutuksen suhteen. Enää ei riitä, että päiväkodit olisivat "lasten peräänkatsomispaikkoja". Päiväkotien pitäisi tulla paikoiksi, missä lapsia hoidetaan uusin menetelmin, heitä tulisi myös auttaa sosiaalistumaan mahdollisimman varhaisella iällä. Samassa teoksessa kiinnitetään myös huomiota huonon kotitaustan omaavien lasten hoitamiseen. Heidän kasvatustaan ja tukemistaan pidetään tärkeänä.

Nyt, vuoden 1997 kesällä, puhutaan Suomen kahtiajakautuneesta väestöstä: On niitä, joilla on työtä liikaakin ja työn myötäan tuomat edut sekä niitä, joilla ei ole työtä eikä muitakaan elämälle tarpeellisia asioita. Tämä kaikki vaikuttaa lapsiin, jotka ovat vielä riippuvaisia aikuisten tarjoamasta hoivasta ja tuesta. Heidän asemansa turvaaminen on tärkeää. Tämän takia on erityistä syytä kiinnittää huomiota lasten päivähoiton laatuun sekä huono-osaisten tukemiseen. Päivähoito on pitänyt pintansa laman keskellä, mutta päivähoiton muututtua subjektiiviseksi oikeudeksi on päivähoitoon tulossa niin paljon lapsia, että joillakin paikkakunnilla on tähän tähän haasteeseen vaikeuksia sen täyttämässä.

5.3 Muutokset ja yhteistyö päiväkodin työyhteisössä

Päiväkodissa lasten hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti päiväkodin ilmapiiri. Ilmapiiri syntyy henkilökunnan keskinäisestä vuorovaikutuksesta, yhteistyöstä. Suotuisa ilmapiiri on lämmin, turvallinen ja iloinen. Se on myös toista kunnioittava, sellainen, missä ristiriidat tiedostetaan ja pyritään hoitamaan. Aikuisten keskinäinen kanssakäyminen on mallina lapsille. Yhteistyön onnistuminen edellyttää työntekijältä myönteistä asennetta, avoimuutta ja halua osallistua yhteistyötilaisuuksiin. Työyhteisön tulee etsiä uusia ratkaisuja ja toimia luovasti. (Kasurinen 1980, 110 - 111.)

Nykyään tapahtuu merkittäviä muutoksia organisaatioiden rakenteissa, kun "vuosisatainen, jopa vuosituhantinen hierakkisten organisaatioiden perinne on voimakkaan ravistelun kohteena" (Pimes 1995, 9). Nopeasti muuttuva ympäristö ja laadukas asiakaspalvelu edellyttävät Pimesin (1995, 10) mukaan organisaatioilta herkkyyttä ja joustavuutta.

Muutos vaatii työyhteisöltä paljon energiaa. Muutostilanteessa tulee esille sekä yksilöllinen taito että työyhteisöllinen kyky kohdata muutoksia. Myönteisen muutoksen läpiviemisessä on tärkeää henkilökunnan vakuuttuneisuus muutoksen tarpeellisuudesta. Ulkopuolelta tuleviin muutospaineisiin sitoutuminen on vaativa tehtävä. Muutos on usein pitkä ja hyvin vaativa prosessi eikä esimerkiksi yksinkertainen hyppäys menettelytavasta toiseen. (Keskinen 1993, 70 - 71.)

Muutosta voi kuvata kolmivaiheisena prosessina. Ensimmäinen vaihe, luopumisvaihe, on usein hidaskäynninen ja vaikea. Vanhoista arvoista ja ideologioista luovutaan. Työntekijä kokee luopumisvaiheessa usein turhautumista, stressiä ja erilaisia jännityksiä. Tilannetta helpottaa, jos organisaatio on mahdollisimman avoin ja luova, asettaa selvästi tavoitteet ja sitoutuu noudattamaan niitä. Toisessa vaiheessa, muutosvaiheessa, yksilö on ikään kuin uuden ja vanhan todellisuuden välissä. Vanhasta on luovuttu, mutta uusi näyttää vielä epäselvältä. Vaiheelle onkin ominaista epävarmuus, sekavuus, hämmennys ja epämääräisyys toiminnoissa. Työntekijän tunteet saattavat olla sekavia, sillä vaiheeseen liittyy voimakasta ambivalenttisuutta toivon ja uusien ideoiden vaihdellessa vuorotellen epätoivon ja tarkoituksettomuuden kanssa. Vaiheen lopussa työntekijä orientoituu uudelleen ja keskittyy uusiin toimintamalleihin. Kolmatta vaihetta voi nimittää uusien toimintamuotojen vakiinnuttamisvaiheeksi. Keskinen (1993, 72) mukaan organisaatio ei voi olla jatkuvassa, sekavassa muutosvaiheessa, vaan tarvitaan tasoittumista ja vakiintumista. Organisaatio voi kokeilla uutta, muutettua toimintaa luonnollisissa olosuhteissa. Työntekijöille kehittyy vaiheen aikana uusi pätevyys, he luovat uusia suhteita sekä organisaation sisälle että ympäristöön. Vaihe vaatii tietoista suunnittelua. Uusia toimintatapoja tulisikin tukea, ja erityisesti johdon tulisi niihin luottaa.

Muutoksen onnistumiseksi tulisi informaatiota olla tarpeeksi. Työntekijöiden on hyvä tietää, ketä ja mitä muutos koskee, mitä etuja ja haittoja se tuo mukanaan, mihin muutoksella pyritään. Hänen pitäisi myös tietää, millaisia ongelmia muutoksen toteuttaminen tuo mukanaan. (Keskinen 1993, 73.) Keskinen mukaan:

"On tärkeää, että sekä työntekijät että johto ymmärtävät, miksi muutos tapahtuu ja mitä vaihtoehtoja muutokselle olisi ollut olemassa sekä miksi juuri ko. vaihtoehtoon päädyttiin. Oleellista on myös, että työntekijät voivat johdon tukena osallistua muutoksen suunnitteluun ja kokea olevansa merkityksellisiä muutoksen onnistumisen kannalta." (Keskinen 1993, 73.)

Avoin kommunikaatio organisaatiossa on välttämätöntä koko muutosprosessin ajan. Vuorovaikutuksessa tulisi kiinnittää huomio kommunikoinnin laatuun. Työntekijöiden tulisi saada tuoda muutoksen herättämät ajatukset ja tunteet esille. Johtajalla on muutosvaiheessa keskeinen merkitys. (Keskinen 1993, 73.)

Päiväkotiin tulee usein uutta henkilökuntaa. Kasurisen (1980, 113) mukaan kasvatus-työssä tulee kiinnittää huomiota uuden työntekijän perehdyttämiseen työpaikkaansa ja tehtävänsä. "Ammattieettisen vastuun omaksuva työntekijä järjestää työolosuhteet kuntoon seuraajalleen ja tapaa mielellään työnsä jatkajan." Päivähoidon henkilökunnan tulisi tuntea päivähoitoa koskevat säännöt ja määräykset. Kaikkien päivähoitoon osallistuvien tulee Kasurisen (1980, 113) mukaan "tietää hyvän yhteistyön merkitys vastuun kantamisessa kokonaistilanteesta". Henkilökunnalla tulee olla valmiuksia monipuoliseen yhteistyöhön ja tietoa vaikuttamisen keinoista. Koulutuksen tulisi antaa näitä valmiuksia.

Päiväkotien toiminta rakentuu yhteistyön ja yhteisen vastuun periaatteelle, sillä henkilökunta työskentelee yhdessä keskenään ja yhdessä lasten kanssa. Asioista päätehtään yhdessä, työstä ja kasvusta iloitaan yhdessä. Ongelmia ja ristiriitatilanteita ratkotaan yhdessä. Jos yhteistyö koetaan turvallisena, uskalletaan käsitellä arkaluontoisia-kin asioita. Tällaisia voivat olla jonkun tai joidenkin käyttämät kasvatusmenetelmät, joita ei voida pitää lapsen kasvua edistävinä. Avoin työyhteisö on suotuisa malli lapselle. Se auttaa lasta kypsymään omiin mielipiteisiinsä ja omiin ongelmallisiin ratkaisuihin. Lapsia tulee kuulla sellaisessa päätöksenteossa, johon heidän katsotaan pystyvän. Aikuisten tehtävänä on ohjata lapsia toimimaan yhteistyössä keskenään; myös lasten ystävyttä tulee vahvistaa. (Kasurinen 1980, 114.)

Kasurisen (1980, 114) mukaan yhteistyön muotoja ovat toiminnan järjestely ja rinnakkainen työskentely, neuvottelut, päiväkodin juhlatilaisuudet, työkokemusten kertominen työtovereille, tiedotustilaisuudet sekä työpaikkakoulutus. Koska kasvatustyö edellyttää aikuisen jatkuvaa kasvamista tehtävässään, tulee henkilökunnan edistää omaa yleistä ja ammatillista kehitystään. Työyhteisössä tapahtuvat muutokset lisäävät kasvun ja kehityksen tarvetta. Täydennys- ja jatkokoulutuksella sekä työnohjauksella voi edistää yleistä ja ammatillisista kehitystään. "Työyhteisön työnohjauksella tarkoitetaan jonkun työpaikan toiminta-ajatuksen selkiinnöytämiseen ja työmenetelmien kehittämiseen tähtäävää henkilökunnan työnohjausta, jossa keskeistä on myös yhteistyön trkastelu" (Koponen ym. 1987, 88). Kasurisen (1980, 115) mukaan työnohjauksen avulla voidaan rikastuttaa henkilökunnan keskinäistä yhteistyötä sekä päivähoiton ja vanhempien välistä toimintaa. Työnohjaus voi lisätä työniloa, joka koituu myös lasten hyväksi.

6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSAINEISTOT

6.1 Tutkimuksen kysymyksenasettelu

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millaisin perustein Vimpeliin perustettiin päiväkotitoimi ja miten sen toiminta kehittyi. Pyrin selvittämään, miten Piipari on selviytynyt taloudellisesti kiristyvässä tilanteessa, joka toi monenlaisia uhkia päiväkodin elämään lakkauttamisuhasta johtajan viran lopettamiseen. Yritän selvittää, millaisia muutoksia on tapahtunut. Miten henkilökunta ja lasten vanhemmat ovat kokeneet tilanteen; muuttuiko toiminta jollakin tavalla? Millaisia järjestelyjä on tehty, sekä miten ihmiset ovat selvinneet muutoksien keskellä? Kysyn myös, millainen tilanne on nyt, kun vuoden 1996 alussa voimaan tullut lasten päivähoitolaki velvoittaa kuntia järjestämään päivähoitopaikat kaikille sitä tarvitseville lapsille. Miten päiväkotitoimi on pystynyt vastaamaan uusiin haasteisiin ja miltä tulevaisuus näyttää?

6.2 Tutkimusaineistot ja menetelmät

Valitsin tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen menetelmän, joka sopii tutkimukseeni aineiston pienuuden takia. Kvalitatiivinen aineisto voi Pertti Alasuutarin (1994, 78) mukaan olla pala tutkittavaa maailmaa. Se on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista. "Aineisto voi olla eri tilanteissa ja eri tarkoituksiin tehtyjä tekstejä, puheita, tai erilaisia interaktiutilanteita, jotka voivat kytkeytyä tutkittavaan ilmiöön monella tapaa." Kvalitatiiviselle aineistolle on Alasuutarin (1994, 74 - 75) mukaan ominaista "sen ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus. Kvalitatiivinen aineisto on moniulotteista kuin elämä itse." Laadulliselle tutkimukselle on luonteenomaista kerätä aineistoa, joka tekee hyvin monenlaiset tarkastelut mahdollisiksi. Näkökulmaa tulee voida vaihtaa mahdollisimman vapaasti. Samaa aineistoa, esimerkiksi haastattelua, voidaan tarkastella useista eri näkökulmista (Alasuutari 1994, 79). Minä tarkastelen aineistoani hyvinvointivaltion peruuttamattomuuden näkökulmasta. Minunkin aineistostani voisi kertoa monta erilaista tarinaa.

Minä hyödynnän tutkimuksessani puheita ja tekstejä. Puheet sain teemahaastattelun avulla ja tekstit kunnan ja päiväkodin arkistoista. Keskeistä arkistomateriaalia ovat kunnanvaltuuston, kunnanhallituksen ja sosiaalilautakunnan pöytäkirjat sekä päiväkodin päiväkirjat ja toimintakertomukset. Haastateltavieni käyttämä murre elävöittää tutkimustani. Olen haastatteluiden lisäksi soittanut muutamille henkilöille, esimerkiksi entiselle sosiaalisihteerille ja nykyiselle sosiaalityöntekijälle (Vimpelissä ei ole tällä hetkellä sosiaalijohtajaa) ja kysellyt tietoja. Aineiston tulkintaa helpotti se, että kykenin itse tekemään kaikki haastattelut.

Piipari on melko pieni, kaksikymmenpaikkaiseksi rakennettu päiväkotitoimi; henkilökuntaa on suhteellisen vähän, joten voin haastatella suurinta osaa päiväkodin henkilökunnasta. Pystyn hyvin tavoittamaan myös päiväkodissa olleiden lasten vanhempia sekä kunnan edustajia. Mielestäni haastattelu sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi jo aiheen takia, kuuluuhan siihen erilaisten ihmisten käsityksiä asioista. Haastattelin päiväkodin henkilökuntaa (5 henkilöä) ja perhepäivähoidon ohjaajaa, lasten vanhempia (5 äitiä) ja kolmea kunnan edustajaa. Nämä henkilöt kertovat kukin oman näkemyksensä päiväkodin tarpeellisuudesta ja sen puolustamisesta. Käytän tutkimuksessani melko paljon

suoria lainauksia haastateltavieni puheenvuoroista, koska he ovat asiantuntijoita omalla alallaan. He kertovat aidosti niistä asioista, joita pidän tärkeinä tutkimukselleni.

Haastattelemani 14 henkilöä:

- Perhepäivähoidon ohjaaja, jonka vastuualueeseen kuuluu perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito sekä päiväkerho. Hän oli päiväkodin vs. johtajana muutaman vuoden.
- Nykyinen johtaja, joka oli aitiyslomalla sekä hoitovapaalla kolme vuotta tullen takaisin joulukuussa vuonna 1993. Hän on ollut Piiparissa sen perustamisesta saakka toimien aluksi lastentarhanopettajana.
- Lastentarhanopettaja, joka on ollut Piiparissa noin 10 vuotta.
- Lastenhoitaja, joka on ollut Piiparissa noin 8 vuotta - välillä hän oli perheessä hoitamassa erittäin allergisia lapsia näiden kotona.
- Kaksi perhepäivähoitajaa, joista toinen siirtyi Piipariin vuoden 1993 ja toinen vuoden 1994 alusta.
- Viisi äitiä, joiden lapset ovat olleet sekä perhepäivähoidossa että päiväkodissa. Heidän ammattinsa ovat: keittiöapulainen, peruskoulun opettaja, fysioterapeutti ja kaksi perushoitajaa.
- Kunnan edustajina kunnanjohtaja (nainen, joka astui virkaansa keväällä 1996 hallintojohtajan virasta) sekä kaksi valtuutettua (miehiä, jotka ovat olleet monia vuosia päättämässä kunnan asioista sekä kunnan valtuustossa että hallituksessa).

Olen asunut Vimpelissä runsaat 20 vuotta ja seurannut kunnan kehitystä. Asiat ovat tulleet minulle tutuiksi toimiessani perhepäivähoitajana vuodesta 1978 lähtien (välillä olin muualla pieniä jaksoja) sekä päiväkodilla kuusi viikkoa harjoittelijana, kunnan työntekijöille järjestettävissä tiedotustilaisuuksissa, päivähoitohenkilöstön tilaisuuksissa sekä kunnasta lähetetyistä tiedotteista. Olen siis voinut seurata päivähoitopalvelujen kehittymistä melko läheltä. Luulin tietäväni melko paljon Piiparin vaiheista ja yleensä Vimpelin kunnasta, mutta perehdyttyäni aiheeseen enemmän tulini huomamaan, että en niin paljon tiennytkään. Olin kuullut huhuja ja ymmärtänyt joitakin asioita väärin. Tämä sai minut pohtimaan, miten paljon ihmisillä on vääristyneitä käsityksiä asioista ja miten ne mahdollisesti vaikuttavat jokapäiväiseen elämään.

6.3 Haastattelujen toteuttaminen

Sovelsin haastateluja tehdessäni Martti Grönforsin (1985) sekä Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1982) neuvoja. Apua oli myös Leena Eräsaaren luennoista ja Raija Julkusen ohjauksesta. (Kiitos siitä.) Martti Grönfors on tutkimuksissaan käyttänyt monia haastattelutekniikoita. Hän on käyttänyt ryhmähaastattelua, teemahaastattelua ja syvähaastattelua. Hän neuvoo luomaan suotuisan ilmapiirin, tekemään verryttelykysymyksiä, tarkentavia sekä syventäviä kysymyksiä (Grönfors 1985, 6 - 12). Teemasta riippuu suuresti, miten tilanne painottuu. Haastatteluaajan tulee olla niin pitkä, että käsiteltävät asiat ehditään selittää tyhjentävästi, mutta ei kuitenkaan väsyttävän pitkä. Haastattelupaikan valintaan vaikuttaa teemojen ja kohderyhmän luonne. Haastattelun ajankohdan tulisi olla sellainen, että häiriötekijöitä ei tulisi. Muistiinpanoja tehtäessä tulisi ottaa huomioon tämän vaikutus haastattelutapahtumaan. Grönforsin mielestä nauhurin ei tulisi olla ainoa tallennusväline. Muistiinpanoja tehtäessä tulisi kiinnittää tämän vaikutus haastattelun kulkuun. (Grönfors 1985, 6 - 12.)

Teemahaastatteluja tehtäessä suunnittelu on tärkeää. Teemahaastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 1982, 50 - 51) joustavuus luo ongelmia luotettavuuteen ja johtopäätösten tekemiseen. Puolistrukturoitu haastattelu, jollainen teemahaastattelu on, sisältää hahmotelman siitä, mitä kysytään. Haastattelu on kysymysten esittämistä ja vastausten saamista niihin. Näiden välille tulisi löytää tasapaino. Teema-alueita ja kysymysmuotoja tulisi hahmotella niin pitkälle, että tiedon saanti turvattaisiin. Teema-alueilla tulisi varmistaa haastattelun aikaisen keskustelun kohdistuminen oikeisiin ja ongelman kannalta keskeisiin asioihin. Haastattelijalla tulisi kuitenkin haastattelua tehdessään olla tarpeeksi liikkumavaraa tilannekohtaisten ratkaisujen tekoon. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 85 - 86.)

Haastattelutilanteessa kieli on tärkeä. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan kielellisen ilmaisun valinnassa tarvitaan joustavuutta käsitteellisellä tasolla konkreetin ja abstraktin ilmaisun valinnassa. Haastattelijan tulisi löytää oikea kielellisen ilmaisun taso ja pyrkiä omaksuma osuvia ilmaisuja. Kysymysten laadinnassa tarvitaan joustavuutta. Haastattelijan tulee muistaa se, että äänenpainot, tiettyjen sanojen korostukset tai sanontatavan muutokset voivat muuttaa kysymyksen merkityksen. Haastattelutilanteessa haastattelijajoutuu noudattamaan joustavuutta kysymysten järjestyksessä, koska haastateltava itse saattaa aloittaa keskustelun jostakin myöhemmäksi ajatellusta keskusteluteemasta. Näin teema-alueet ja niihin liittyvät kysymykset tulevat siinä järjestyksessä, mikä tuntuu luontevimmalta kussakin haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 87.)

Soitin jo syksyllä 1996 perhepäivähoidon ohjaalle aikeestani tutkia päiväkodin selviytymistä ja kerroin haastatteluaikeestani. Hän kertoi siitä päiväkodin henkilökunnalle, joten Piiparissa minun suunnitelmani tunnettiin hyvissä ajoin. Soitin vuoden 1996 lopulla Piiparin johtajalle, jonka kanssa sovimme haastatteluajoista. Kävin ennen haastatteluja tutustumassa päiväkodissa ja kunnanviraston arkistossa säilytettävään päiväkotia koskevaan arkistomateriaaliin. Kävin päiväkodissa joulun alla, jolloin siellä askarrettiin jouluaskarteluja ja leikittiin joululeikkejä. Siellä oli muutamana päivänä päiväkodin vakituisten lasten lisäksi myös muutama sijaislapsi hoidossa.

Suurimman osan haastatteluista tein tammi-helmikuussa, mutta pari haastattelua jäi maaliskuulle. Tutkimukseeni suhtauduttiin myönteisesti. Aluksi jotkut hieman epäilivät, olisiko heidän puheistaan apua. He rauhoittuivat selvitettyäni, mistä asioista haluan saada tietoja. Päiväkodin henkilökunta järjesti aikaa ja tilan haastatteluja varten. Kävin päiväkodilla haastattelemassa tammi- ja helmikuussa 1997. Sopivin aika oli iltapäivällä. Haastattelin samana päivänä yhtä tai kahta henkilöä henkilökunnan toiveiden mukaan. Joskus lapset olivat pihalla, ja iloinen hälinä kuului sisälle asti. Yksi lapsi oli erikoisen kiinnostunut puuhistamme, ja hän kurkisteli silloin tällöin ikkunasta sisään. Kerran mennessäni Piipariin radionauhurini kanssa eräs tyttö tuli hyvin uteliaana luokseni ja kysyi, tulinko minä nauhoittamaan heidän laulujaan. Kerroin, että sillä kertaa halusin haastatella heidän hoitajiaan. Tyttö oli tyytyväinen selitykseen ja meni ulos.

Valitsin haastateltavat vanhemmat päiväkodin päiväkirjoista. Vanhemmat suhtautuivat yllättävän myönteisesti tutkimukseeni haastattelupyynnöön. Kaksi äitiä tosin kehotti kysymään toisia haastateltavia, koska heidän lapsensa olivat olleet olleet vain vähän aikaa päiväkodissa. Haastattelemani vanhemmat ovat äitejä sen takia, että äidit keskus-

televat miehiä useammin lasten päivähoitoon liittyvistä asioista ainakin Vimpelissä. Päiväkodilla järjestettyihin keskustelutuokioihin ovat äidit osallistuneet melkein poikkeuksetta. Äidit ovat myös tulleet tekemään perhepäivähoitoon liittyvän hoitosopimuksen, vaikka isät usein osallistuvatkin lastensa päivähoitoon liittyviin kuljetuksiin. Nainen on Marjo Kurosen (1995, 124) mukaan ensisijaisesti äiti, jonka on otettava huomioon lapsi ja hänen hoitonsa järjestäminen tehdessään työtään koskevia ratkaisuja. Tunsin haastateltavat jo entuudestaan yhtä äitiä lukuunottamatta; toiset olivat melko tuttuja - toiset hieman vieraampia. Koin eduksi sen, että haastateltavani olivat tuttuja. Näin haastatteluissa ei mennyt aikaa tutustumiseen, ja keskustelut kävivät luontevasti. Keskustelujen luontevuutta helpotti vielä se, että haastateltavat ja minä puhuimme samaa murretta.

Haastattelupaikka voi Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 61) olla

”(1) haastateltavan koti

(2) jokin laitos tai julkinen tila (esimerkiksi toimisto, neuvola tai tutkimuslaitoksen tilat)

(3) haastateltavan työpaikka tai koulu

(4) jokin vapaamuotoisempi paikka, esimerkiksi katu.”

Katu tulee Hirsjärven ja Hurmeen (1982) mukaan harvoin teemahaastattelussa kysymykseen. Haastattelupaikan tulisi myös olla rauhallinen ja turvallinen, kotiympäristö olisi tällainen. Kuuntelin haastattelupaikasta sovittaessa haastateltavan toivomusta. Päiväkodin henkilökuntaa haastattelin siis päiväkodilla. Äitejä haastattelin kotonani, jossa minulla oli käytössä yksi huone haastattelua varten. Siellä saimme olla rauhasa, emmekä häirinneet perheen elämänmenoa. Koko päivähoidon johtajaa haastattelin hänen työhuoneessaan, jossa oli rauhallista yhtä puhelinsoittoa lukuun ottamatta. Kunnanjohtajaa haastattelin myöskin hänen työhuoneessaan. Siellä kävi joku kiireinen kuntalainen antamassa kommenttinsa tärkeästä asiasta, joka hänen mielestään tuli hoitaa kuntoon. Välillä oli vielä yksi puhelinsoitto, mutta muuten voimme keskustella rauhassa. Toiselle kunnan edustajalle sopi parhaiten helmikuinen aamupäivä. Paikaksi hän ehdotti kotiaan, jonne minä saavuin nauhurini kanssa. Toisella kunnan edustajalla oli työkiireitä, joten hänen haastattelunsa siirtyi maaliskuulle. Haastattelupaikkana oli pieni toimistohuone hänen työpaikallaan.

Nauhoitin haastattelut ja tein muistiinpanoja. Olin haastattelusta sovittaessa kertonut käyttäväni nauhuria, joten haastateltavat olivat jo tottuneet ajatukseen, eikä nauhurin käyttö häirinnyt keskustelua. Olin aikaisemmin laatinut kolme haastattelurunkoa vanhempien, päiväkodin henkilökunnan sekä kunnan edustajien haastatteluja varten. Haastattelurungoissa oli melko paljon tarkkojakin kysymyksiä, minkä totesin hyväksi haastattelutilanteessa. Asiat, joista halusin saada tietoja, olivat tapahtuneet muutama vuosi sitten ja hieman unohtuneet. Näin kysymykseni toimivat jonkinlaisina ”muistinvirkistäjinä”. Esitin kysymyksiä hieman eri järjestyksessä eri henkilöille sen mukaan, mikä kulloinkin tuntui luontevalta. Tein myös tarkentavia lisäkysymyksiä. Kaikille samaankaan ryhmään kuuluville henkilöille en tehnyt kaikkia kysymyksiä, jos olin jo aikaisemmin saanut tarpeeksi tietoja asiasta. Haastattelut kestivät noin puolituntia tuntia paitsi yksi, joka sujui puolessa tunnissa. Erästä Piiparin työntekijää oli autokyyti odottamassa, joten hänelle jäi aikaa vain tuo puolituntinen. Aikaa voittaakseni annoin hänelle käteen kysymyslomakkeen, johon hän vastasi vauhdikkaasti.

Tarvittaessa minä selvensin kysymyksiä. Lyhyestä ajasta huolimatta tuosta haastattelusta tuli oikein hyvä ja kattava.

Haastattelut onnistuivat hyvin, mutta paria haastattelua jouduin täydentämään puhelinkeskustelulla. Piiparin johtajan luona kävin vielä tarkentamassa muutamia asioita, kun selvisi, että hän oli ollut ollut Piiparisssa alusta lähtien.

7. PÄIVÄKOTI PIIPARIN PERUSTAMISVAIHEET

Oli pillipiiparin poika nuori nimeltänsä Ville Vuori,
ja hän sellaista säveltä soitti, joka linnunkin laulun voitti.

7. 1 Pyöreän kirkon kunta

Vimpelin kunta sijaitsee Etelä-Pohjanmaan järvisuudella. Järvisuutu ei edusta Pohjanmaata puhtaimmillaan, sillä se sijaitsee Pohjanmaan ja Keski-Suomen rajoilla. Vimpelin länsirajalla on Etelä-Pohjanmaan suurin järvi, Lappajärvi. (Auvinen 1991). Vimpelille on tunnusomaista Suomen ainoa "pyöreä kirkko", pesäpallon pelaaminen sekä siihen liittyen ainutlaatuinen Saarikenttä sekä musiikin harrastaminen. Musiikin alueella ovat tulleet tunnetuiksi jo edesmennyt Vimpelin Väinämöinen sekä vieläkin toimiva Vimpelin Mieskuoro. Mainittakoon, että yleensä Vimpeli on päässyt televisioon miellyttävällä tavalla, kuten urheilupaikkakuntana pesäpallon pelaamiseen liittyen sekä kulttuuripitäjänä, sillä kahtena kesänä Vimpelin saarikentällä nauhoitettiin sinfoniaorkesteri VIVOn konsertti. Syksyllä v. 1996, 9. lokakuuta, kello 19.00 uutisissa Vimpeli pääsi televisioon vähemmän mairittelevalla tavalla. Uutisissa kerrottiin, miten erilaista on elää vakavaraisessa kuin köyhtyneessä kunnassa. Köyhän kunnan asukas joutuu maksamaan esim. päivähoitopalveluista paljon enemmän kuin vauraan kunnan asukas. Vimpeli oli esimerkkinä tuosta köyhästä kunnasta. Vimpelissä on nykyisin noin 3700 asukasta, mutta väkiluku on ollut suurempikin, noin 4000 henkeä, muutamia vuosia sitten. Väkiluku on vielä entisestään pienenemässä suuren työttömyyden seurauksena.

Vimpeli on ollut pienuudestaan huolimatta hyvin edistysellinen kunta elinkeinorakenteen ja palvelujen kehittymisen alueella. Pitäjään perustettiin yksi Pohjanmaan ensimmäisistä lainakirjastoista vuonna 1858 ja vuonna 1868 avasi ovensa Järvisuuden ensimmäinen kansakoulu. 1800-luvun loppupuolella Vimpelin maatalous kukoisti, ja kunta oli maataloudellisen mallipitäjän maineessa. "Vimpelin Auran" (suomaiden kuitatusmenetelmä) ja uusien viljelytapojen ansiosta. Ensimmäinen meijeri perustettiin Vimpeliin vuonna 1885. Ehkäpä maatalouden pontevan kehityksen ansiosta Vimpelissä luotiin oma kunnallishallinto. Asetus kunnallishallinnosta maalla annettiin vuonna 1885. Heti sen voimaan tultua vuonna 1886 Vimpelissä pidettiin oma kuntakokous. (Auvinen 1991, Takala 1980, 37.) Myös oppikoulu ja kirjasto perustettiin Vimpeliin naapurikuntia aikaisemmin.

Vimpeli poikkeaa monista maalaiskunnista elinkeinorakenteessa, sillä Vimpeliin on syntynyt teollisuutta suhteellisen varhain muihin pieniin maalaiskuntiin verrattuna. Vimpeli oli aikoinaan hyvin merkittävä suksien tuottaja. Siellä toimi seitsemän vuosikymmenen aikana kaikkiaan 11 suksitehdasta (suksia alettiin valmistaa Vimpelissä vuodesta 1914 lähtien), jotka valmistsivat parhaimpana aikana yhteensä yli 100.000 paria suksia ja työllistivät yli 200 vimpeliläistä vuodessa. (Vimpeliläinen kunnallisneu-

vos Väinö Salo, 1990.) Useiden suksitehtaiden yhteydessä toimi muita laitoksia, kuten sahoja, jauhomylly, jopa sähkölaitos (Auvinen 1991).

Vimpelissä on koettu vahvasti muutokset taloudellisessa tilanteessa. 1980-luvulla kunnassa oli hyvä työllisyystilanne, sillä siellä toimi kunnan asukaslukuun nähden yllättävän monta tehdasta: Rannila OY, Järvisseudun Peruna Oy, Tiklas, Uusituvan suksitehdas, Partek Oy AB:n dolomiittilouhos ja kalkkitehdas, jotka työllistivät sekä naisia että miehiä. Rannilan metallitehdas työllisti parhaimpina aikana noin 200 henkilöä sekä Tiklaksen vaatetustehdas noin 120 henkilöä. Näiden lisäksi kunnassa oli vielä useita pienyrityksiä, jotka työllistivät yrittäjien lisäksi vierasta työvoimaa. Hyvän työllisyystilanteen vuoksi kunnan veroäyriä saatettiin jopa hieman laskea. Maanviljelijät harjoittivat voimaperäistä perunanviljelyä.

Usko tulevaisuuteen oli vahva, ja kunnan rakennustoiminta oli vilkasta. Kuntaan rakennettiin asuntoja, teollisuushalleja sekä julkisia palvelulaitoksia kuten liikuntahalli vuosikymmenen lopulla. Myös yksityiset rakensivat noin 20 omakotitaloa vuodessa, mikä on paljon verrattuna asukaslukuun. Hyvän työllisyystilanteen takia syntyvyys oli suurta. Tämän takia lasten päivähoiton kehittäminen nähtiin tarpeelliseksi. Kunnassa on toiminut vuoden 1973 päivähoitolain voimaantumisen jälkeen kunnallinen perhepäivähoitojärjestelmä, jota kunnan ja seurakunnan yhteinen päiväkerho oli tukenut. Nyt katsottiin tarpeelliseksi perustaa kunnallinen päiväkotitoiminta. Piipari perustettiin v. 1984. Kunnan palvelutasoa haluttiin parantaa edelleen. Vimpelin vanhainkodin yhteyteen rakennettiin avopalvelukeskus, Toimela, joka valmistui vuoden 1991 lopussa päiväkodin naapuriin. Toimelan valmistumisen aikoihin kunnassa alkoi näkyä ensimmäisiä laman merkkejä. Nyt alettiin pohtia, oliko ehkä rakennettu liikaa ja niin komeasti, että voidaan puhua ”mööpelirakentamisesta”. Esimerkiksi Toimelan rakentaminen tuli hyvin kalliiksi, sillä se rakennettiin aikana, jolloin rakentamien oli erityisen kallista. (Toimelalla on tekemistä päiväkodin kanssa muutenkin kuin naapurisuuden takia, joten kerron siitä tässä yhteydessä.)

7.2 Kypsyttelyn tulos

Kunnallinen päivähoito aloitettiin Vimpelissä vuonna 1973 kyseisen vuoden päivähoitolain seurauksena. Sitä ennen oli kunnassa ollut yksityisiä perhepäivähoitajia, jotka tulivat v. 1973 kunnallisiksi perhepäivähoitajiksi. Muutama hoitaja palkattiin myös lisää. Aluksi perhepäivähoiton organisoimisesta huolehti puolipäivätoiminen perhepäivähoiton ohjaaja muun työnsä ohella. Perhepäivähoitajia palkattiin lisää lasten päivähoiton tarpeen lisääntyessä. Kokopäivätoiminen perhepäivähoiton ohjaaja palkattiin vuonna 1979.

Etsiessäni päiväkotitoimintaan liittyviä asiakirjoja kunnan arkistosta olin yllättyneet, sillä 1970- ja 1980-lukujen vaihteesta en löytänyt päiväkodin perustamiseen liittyvistä keskusteluista kertovia asiakirjoja. Vasta vuoden 1983 kuntasuunnitelmasta löysin Vimpelin päiväkodin suunnitelman. Päiväkodin perustaminen oli tuolloin jo päätetty asia. Päiväkodille oli löytynyt paikka. Rakennus- sekä henkilöstösuunnitelma olivat valmiina sekä myös aika, jolloin päiväkotitoiminta aloitettiin. Nimikin oli jo valmiina: Touhula. (Myöhemmin huomattiin, että naapuripiirissä oli jo Touhula-niminen päiväkotitoiminta, joten Vimpelin päiväkotitoiminta jäi alussa nimettömäksi.)

Halusin saada selville, oliko päiväkodin perustamisesta selvitty niin vähin keskusteluin. Soitin joulukuussa 1996 henkilölle, joka oli pitkään toiminut sosiaalisuhteena se-

kä hoitanut myös sosiaalihoitajan tehtäviä. Hän kertoi, että keskustelua päiväkodin tarpeellisuudesta oli käyty jo 1970-luvun alusta lähtien. Tiklas oli perustettu vuonna 1966. Se tarjosi naistyöpaikkoja kuntalaisille lisäten lasten päivähoiton tarvetta. Oli myös sellaisia mielipiteitä, että päiväkotia ei tarvita. Jyväskylän yliopistossa 1970-luvun alussa opiskelellut nainen teki kyselytutkimuksen, jossa hän tutki päiväkodin tarpeellisuutta. Hän lähetti jokaiseen kotiin kyselylomakkeet. Tämän tutkimuksen mukaan Vimpelissä oli 1970-luvun alussa hyvin vähän tarvetta päiväkodille. Katsottiin, että vuonna 1973 aloitettu kunnallinen perhepäivähoito oli riittävä. Myös kunnan edustajana haastattelemani miehen mukaan suurin osa kunnan edustajista oli pitänyt perhepäivähoitoa riittävänä päivähoitomuotona. Perhepäivähoitoa pidettiin turvallisena ja kodinomaisena hoitomuotona, joka tarjosi lapsille luonnollisen hoitoympäristön ja sopivan pienet ryhmät. Lisäksi päiväkerhon katsottiin edistävän kotona sekä perhepäivähoidossa olevien lasten kehitystä. Asia jäi hautumaan; se otettiin silloin tällöin keskustelun aiheeksi, mutta lykättiin taas tuonnemmaksi. Vimpelin kunnan tilanne oli muuttunut 1980-luvulle tultaessa sellaiseksi, että päiväkodin rakentaminen katsottiin ajankohtaiseksi.

Koska on olemassa Teppo Krögerin (1995) tekemä tutkimus siitä, miten Saarijärven maalaiskuntaan perustettiin päiväkotia, vertailen Vimpelin tilannetta siihen. Saarijärvelle perustettiin monien keskustelujen jälkeen kunnallinen perhepäivähoito vuonna 1973 ja päiväkotia seuraavana vuonna. Vimpelissä ja Saarijärvellä on yhtäläisyyksiä, jos on eroavuuksiakin. Saarijärvi kuului 1960-luvulla muuttotappiokuntaan, mutta 1970-luvulla muutto kääntyi oman pitäjän keskukseen. Saarijärven väkiluku oli 1970-luvulla noin 10 000 henkeä. Saarijärven keskustassa asui 1960-luvulla vain 1907 henkeä, mutta vuonna 1980 siellä asui jo 4435 henkeä. Saarijärveläisistä naisista ammatissa toimivaan väestöön kuului huomattava osa jo vuonna 1970. Yli puolet työskenteli palveluammateissa. Palveluammateissa toimivien määrä lisääntyi 1970-luvulla, mutta teollisuustyöpaikat alkoivat lisääntyä samanaikaisesti. (Kröger 1995, 27.)

Vimpelissä asutus on ollut keskustapainotteista jo vanhastaan. Keskustaaajamassa asuu noin 60 prosenttia väestöstä. Saarijärvi oli Krögerin mukaan muuttumassa 1960- ja 1970-luvuilla aivan uudeksi paikkakunnaksi. Sen rakenneuudistus oli näyttämö, jossa käytiin kamppailu kunnallisesta lasten päivähoitosta. (Kröger 1995, 28.) Saarijärvelle perustettiin vuonna 1965 toimikunta tutkimaan päivähoiton aloittamisen tarvetta. Toimikuntaan kuului sosiaalisihtööri (nainen, joka koko ajan vauhditti päiväkodin rakentamista Saarijärvelle) sekä kaksi kunnanhallituksen jäsentä. Saarijärvelläkin tehtiin toimikunnan toimesta päivähoiton tavoitetarkistus, jonka tulosten mukaan yhteensä alle 25 kouluikäistä kirkonkyläläislasta oli äitien ansiotyössä käymisen vuoksi päivähoiton tarpeessa. Toimikunta ehdotti ajankohta ja maaseutu ympäristö huomioonottaen radikaalia ratkaisua, eli kokopäiväistä kunnallista päiväkotia. Asiasta jouduttiin äänestämään kunnanhallituksessa ja kunnanvaltuustossa. Valtuustossa Vasemmisto ja oikeisto olivat eri mieltä päiväkodin tarpeellisuudesta. SDP ja SKDL kannattivat päiväkodin perustamista, kun taas kokoomuslaiset ja keskustalaiset olivat sitä vastaan. (Kröger 1995, 29.) Krögerin (1996, 67) mukaan sosiaalidemokraattien tietoisena tavoitteena oli tehdä päivähoitosta yleinen, kaikkien saatavissa oleva sosiaalipalvelu.

Vimpelissä 1980-luku oli kaikenkaikkiaan hyvää aikaa hyvän työllisyystilanteen ja suuren syntyvyyden ansiosta. Vimpelissä kuten muuallakin elettiin kehityksen ja kasvun aikaa. Syntyi runsaasti työpaikkoja. Oli Rannilan, Tiklaksen ja Schaumanin tehtaat, Järvisseudun Peruna Oy, Partek Ab:n dolomiittilouhos sekä lukuisia pienyri-tyksiä. Vimpelin terveystalvelut oli hoidettu kuntainliiton toimesta, eikä Vimpelissä ollut omaa vuodeosastoa. Vimpeli erosi kuntainliitosta, ja Vimpeliin rakennettiin oma vuodeosasto terveystkeskuksen yhteyteen. Se toi kuntaan lisää työpaikkoja. Kunnalle kertyi runsaasti verotuloja ja rakentaminen oli vilkasta kuten kunnan edustaja kertoi:

”Sillon oli työllisyys erittäin hyvä ja ihmiset silloin rakentivat, ei ollu tämmösiä synkkiä piliviä tiejossakaan, että voi tulla. Lapsiaki synty sillo kovasti, ja minä muistan, että meillä oli silloin 220 oppilasta tuossa koulussa. (Samassa koulussa on vuonna 1997 noin 130 oppilasta) Päivähoidon tarvetta oli. Siinä mielessä se oli...tämäki oli sitä ajamassa, että tämmönen päätös tehtiin, että päiväkotia rakennetaan. Tuli työpaikkoja ja oli lapsia, ja vois sanoa, että oli vielä ylimääräistä rahaaki mistä rakentaa.”

Edellä mainittu kunnan edustaja kertoi, että oli jopa pelkoa työvoiman riittävydestä. Tämän takia haluttiin parantaa kunnan palvelutasoa ja liikuntamahdollisuuksia. Rakennettiin liikuntahalli ja Lakeaharjun hiihtokeskusta kunnostettiin. Silloin alettiin taas keskustella päiväkodin tarpeellisuudesta. Kunnan edustaja kertoi:

”En ihan tarkkaan muista, mutta muissa kunnissa oli, mutta Vimpelissä ei ollu vielä (päiväkotia). Kaupungeissa oli ollu hyvin pitkään. Varmasti tuli sitä kautta esille jossaki, että meijänkin olis hyvä saaha sellainen laitos tänne, semmonen palvelu. ...Sen minä muistan kuitenkin, että enemmistö oli sitä mieltä, että se ei oo tarpeellinen, että perhepäivähoidolla voidaan niinkun asia hoitaa. Mutta siinä on varmasti, että kun useamman vuojen aikana puhuttiin pitkään, että kypsyttiin sitte siihen, että tehtiin semmonen kompromissi, että rakennetaan se sitte. Loppujen lopuksi, ei siinä mittä kovaa käinvääntöä ollu, että siinä vaan sitte.....kypsymisaikana sitte totuttiin.”

Uskon myös edistyksellisenä kuntana olemisen vaikuttaneen ihmisten käsityksiin, sillä Vimpeli on vanhastaan kulkenut kehityksen etupäässä naapurikuntiin verrattuna. Päiväkotia koskevassa asiassa ei haluttu jäädä jälkeen kehityksestä.

Puolueilla oli päiväkodin tarpeellisuudesta erilaisia käsityksiä. Kunnan edustaja ei kertonut, mitkä puolueet olivat kannattaneet päiväkotia, hän sanoi mielipiteiden menneen ”jonkin verran ristiin”. Vimpelissä ei kuitenkaan paikallislehdissä käyty päivähoi- don vastaista keskustelua, kuten Saarijärvellä tehtiin. Tosin Saarijärvellä lehden toimi- tus kehotti Krögerin (1995, 32) mukaan paikkakunnan äitejä vaikuttamaan päivähoitoa koskevaan päätöksentekoon vastaamalla sosiaalilautakunnan järjestämään kyselyyn. Vimpelin päiväkodin alkuvaiheista kertoneessa sanomalehtileikkeessä vuoden 1985 alusta kävi ilmi, että päiväkotia perustettiin kansandemokraattien aloitteesta. Tilanne oli siis sama kuin muuallakin Suomessa (esimerkiksi Saarijärvellä) missä vasemmisto- puolueet kannattivat lasten hoitamista päiväkodeissa. Heikki Ervasti kirjoittaa:

”vasemmistopuolueet ovat olleet voimakkaasti julkisen päivähoidon puolestapuhujia. Vasemmistopuolueilla julkisen päivähoidon kehittäminen on parhaiten sopinut sekä ulkoisiin että sisäisiin kehyksiin.” (Ervasti 1996, 77.)

Keskusta on selkeimmin ollut kotona tapahtuvan hoidon ja sen tukemisen kannalla (Ervasti 1996, 76). Vimpelissä on Keskusta ollut jo pitkään valtuustopuolue, joten ei ole ihme, että siellä ei pidetty päiväkotia tarpeellisenä. Ervasti (1996, 76) kertoo, että SKDL on suhtautunut myönteisesti myös kotona tapahtuvaan lasten hoitoon. Vimpelissä on hyvin vähän sosiaalidemokraatteja: joskus valtuustossa on ollut yksi jäsen, joskus taas ei yhtään, joten siellä kansandemokraatit edustavat vasemmistoa.

Vimpeli ja Saarijärvi eroavat toisistaan siinä suhteessa, että Vimpelissä on teollisuuden kehittymistä tuettu vuosikymmeniä puoluekantaan katsomatta. Saarijärvellä taas Krögerin (1995, 32) mukaan joutui jopa saarijärveläinen tekstiiliyritys sijoittamaan laajennuksia toiselle paikkakunnalle, sillä Saarijärvellä ei ollut riittävästi naistyövoimaa saatavilla. Vaikka kunta oli aiemmin pyrkinyt edistämään teollisuusyritysten sijoittumista paikkakunnalle, eivät keskustan kannattajat tahtoneet sitä hyväksyä. ”Naistyöpaikkojen, ja siten päivähoidonkin, elinkeinopolittinen merkitys alettiin kunnan päättävissä elimissä kuitenkin havaita vasta tekstiiliyrityksen työpaikkojen menettämisen myötä.” Johtuneeko tämä ero siitä, että kunnat sijaitsevat eri maakunnissa, Saarijärvi Keski-Suomessa ja Vimpeli Etelä-Pohjanmaalla, jossa yleensäkin on suhteellisen paljon erityisesti pienteollisuutta.

Päivähoitolain tultua voimaan vuonna 1973 aloitettiin sekä Saarijärvellä että Vimpelissä kunnallinen perhepäivähoito. Vimpelissä perhepäivähoitojärjestelmä riitti vielä pitkän aikaa, mutta Saarijärvellä kunnallismiesten vastustus päiväkotihoitoa kohtaan murtui siten, että elokuussa 1973 kunnanhallitus yksimielisesti hyväksyi kaksi ensimmäistä päiväkotia sisältävän päivähoitosuunnitelman. Päiväkoti avattiin Saarijärvellä elokuussa vuonna 1974 vuokratiloihin. Krögerin mukaan vahvin argumentti päivähoiton käynnistämisen puolesta Saarijärvellä oli päivähoitolain myötä ”kunnallisen päivähoiton käyttökustannuksiin luvatut peräti 80 prosentin valtionavut”. Toisena tekijänä Kröger mainitsee sosiaalisuhteiden ”henkilökohtaisen projektin”. (Kröger 1995, 35 - 36.)

7.3 Sukupolvi- ja sukupuolikysymys

Oman käsityksensä päiväkodin tarpeellisuudesta Vimpelissä toi 1950-luvulla syntynyt mies, jota haastattelin toisena kunnan edustajana. Hän kertoi, että asiassa on myös eri sukupolvien käsitykset miesten ja naisten töistä:

”Minä uskon, että se on tämä meidän sukupolvi ensimmäinen, jolloin miehet on hoitanu lapsia. Ei ne oo, sanotaan niinku meilläki isä, ni ei se oo ikinä hoitanu meitä. Että se on niinku 1950-luvun alussa ja 1940-luvun lopussa syntyneet, ni ne on hoitanu, niinku miehistä puhutaan.”

1960-luvulla alkoi naisten vaikutusvalta kasvaa, kun naisten asiantuntijavalta ja naisammattilaisten määrä alkoi lisääntyä. Naiset pyrkivät saamaan omia päämääriään

ajetuksi. Yhtenä heidän saavutuksistaan 1960-luvulla voidaan pitää vanhemmuuden rakentamista tasa-arvoisen parisuhteen varaan sekä isyyden ja äitiyden uudelleenarviointia. Moderni yhteiskunta antaa naiselle enemmän valinnanmahdollisuuksia ja vaihtoehtoja reproduktiokysymyksissä kuin sodanjälkeinen Suomi. Nainen voi halutessaan saada tukea ja suojelua, mutta myös hallita omaa elämäänsä. (Nätkin1994, 152)

Toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti 1960-luvulla, Suomi siirtyi moderniin palkkatyön yhteiskuntaan. Suomen ammatissa toimivasta väestöstä vuonna 1940 oli maa- ja metsätaloudessa 64 prosenttia, mutta vuonna 1975 enää 14 prosenttia. Naisen paikaksi määrittyi yhä harvemmin maatilana emännöityminen. Rakennemuutos vaikutti myös naisten elämään. Naiset voivat tehdä valintoja urbaaneissa yhteyksissä. Tyttöjen kouluttaminen ja rakennemuutoksen avaamat mahdollisuudet toivat paineita kotiäiti-ideologiasta irtisanoutumiseen. (Julkunen 1994, 184.) Naisten roolit ja toimintamahdollisuudet monipuolistuivat 1960- ja 1970-lukujen aikana merkittävästi. Uudenlainen palkkatyöläisäiti tuli maatilana emännän ja perheenäidin sijalle. Naisen ymmärrettiin käyvän työssä muutenkin kuin perheen taloudellisen ahdingon pakottamana. Maaseudullakin naisten palkkatyöstä tuli yleisesti hyväksytty normi. (Kröger 1995, 36.) Rakennemuutos vaikutti sekä Saarijävellä että Vimpelissä. Elinkeinojen modernisoituminen merkitsi Krögerin (1995, 35) mukaan palkkatyöläisyyden lisääntymistä. Työstä tuli yhä tärkeämpi, ja palkkatyö tuli merkittäväksi tekijäksi toimeentuloa hankittaessa. Miesten palkkatyö lisääntyi, mutta myös naisille alkoi syntyä työpaikkoja. Päivähoitopalvelujen luominen voidaan nähdä yhteiskunnallisen muutoksen valossa. Krögerin (1995, 35) mukaan ”päivähoitokamppailu näyttäyty modernisaatiokonfliktina, jossa tulevat esiin monet koko suomalaisen yhteiskunnan murroksen ulottuvuudet ja jännitteet”.

Myös valtakunnallisesti kiinnitettiin huomiota lasten hoitojärjestelmän parantamiseen vuonna 1984. Osana ns. pienten lasten hoitopakettia todettiin hallituksen esityksessä, että perhepolittisesti kiireellisimmäksi kehittämiskohteeksi katsottiin pienten lasten hoitojärjestelmien parantaminen. Lapsiperheiden erilaiset tarpeet piti ottaa huomioon ja turvata riittävän monipuolinen ja todellinen valintamahdollisuus hoitojärjestelmässä. Tavoitteet olivat toteutuneet 1980-luvun lopulla. (Muuri 1995, 103.)

Ratkaisevimmin Krögerin (1996, 68 - 69) mukaan päivähoitojärjestämisen kehittämiseen maaseudulla vaikutti uusien valtionapujen myöntäminen. Kunnille ei jäänyt päivähoitoon kustannuksista käytännössä juuri lainkaan omavastuuta 80 prosentin valtionavun, päivähoitohenkilöstön verotulojen ja muiden välillisten tulojen jälkeen. Silti maalaiskunnissa vierastettiin edelleen päiväkotihoidon ja pyrittiin yleensä ensin tulemaan toimeen perhepäivähoidon avulla. Kuitenkin kirkonkylien kasvaessa ja niiden naistyöpaikkojen lisääntyessä monessa maaseututaajamassa jouduttiin ottamaan myös päiväkodit kunnallisten palvelujen listalle. Saarijärvelle perustettiin vielä toinen päiväkotikoti. Päiväkodit olivat tulleet sinne jäädäkseen. Vimpelissä oli 1980-luvun alussa riittävästi perhepäivähoitopaikkoja, mutta nyt oli aika tarjota lisää vaihtoehtoja.

7.4 Perustamissuunnitelmat

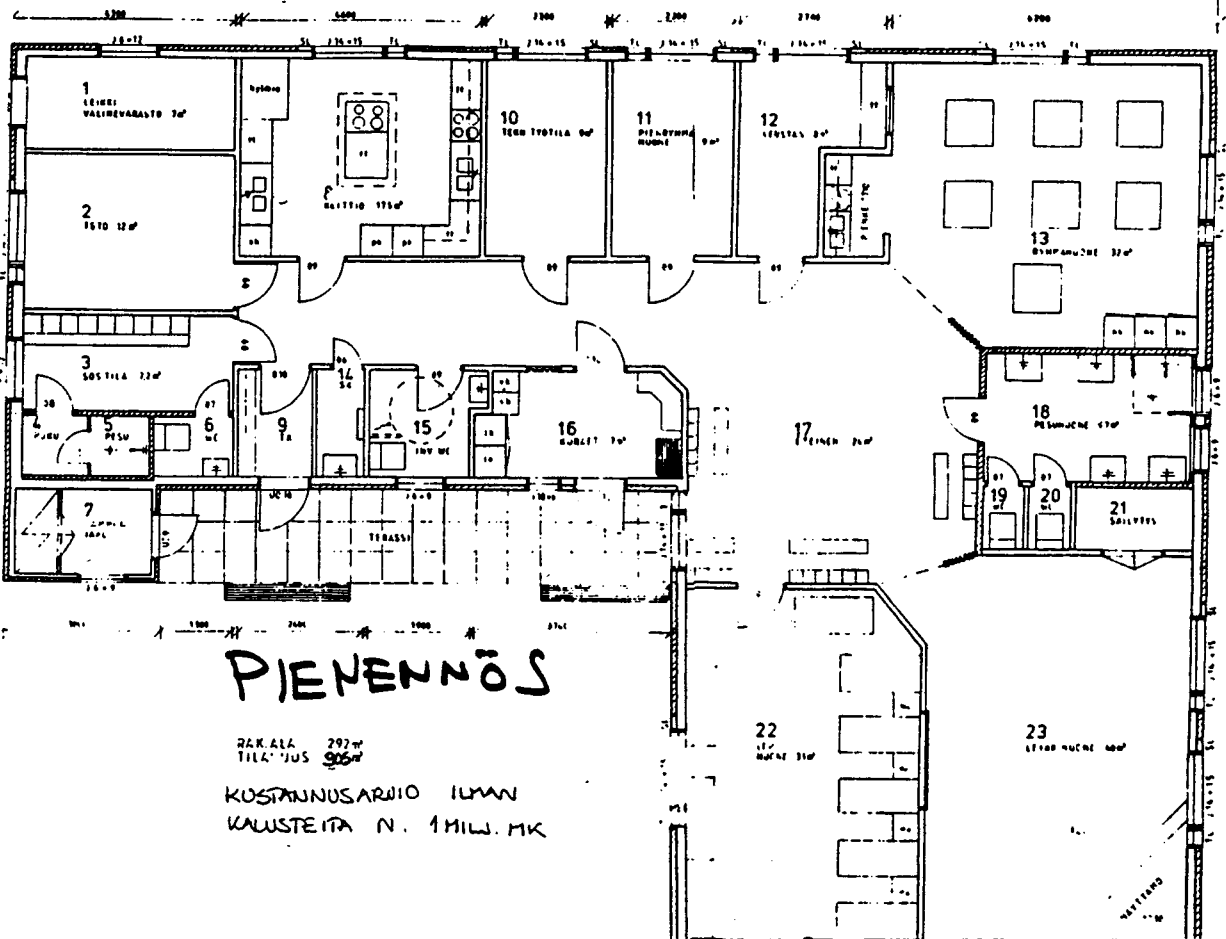
Päiväkodin perustamissuunnitelmissa toimittiin rivakasti, kun päätös oli saatu aikaan. Piirustukset rakentamista varten saatiin hyvin nopeasti aikaiseksi, ja pian ruvettiin rakennustöihin. Tutkin kunnan arkistosta löytämäni vuosille 1984 - 1988 tehtyä kunta-suunnitelmaa, jossa oli suunnitelmat eri palveluiden kehittämistä sekä siihen liittyen rakennussuunnitelma ja henkilöstösuunnitelma. Vuoden 1983 lopussa oli Vimpelin kunnassa 35 perhepäivähoitajaa, joille voitiin sijoittaa 100 - 110 lasta, lisäksi toimi kunnan ja seurakunnan yhteinen päiväkerho keskustassa sekä kahdessa muussa toimipisteessä. Niissä annettiin leikin ja toiminnan ohjausta, johon osallistui 90 prosenttia neljästä kuuteen vuotiaista lapsista. Näiden lisäksi oli päätetty perustaa päiväkotia. Päiväkotia suunniteltiin rakennettavaksi 20-paikkaiseksi. Se päätettiin rakentaa vuonna 1984 ja toiminta piti aloittaa elokuun alussa. Kunnanvaltuusto oli perustanut seuraavat virat: päiväkodin johtaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja, keittäjä ja laitosapulainen. Lisäksi päiväkotiin päätettiin ottaa harjoittelija. (Kuntasuunnitelma vuosille 1984 - 1988.)

Rakennussuunnitelmasta ilmeni, että päiväkodin rakennusalaksi tuli 292 neliometriä ja tilavuudeksi 905 kuutiometriä. Päiväkotiin oli tulossa seuraavat tilat:

1. Eteistilat
2. Leikki- ja toimintatilat
 - leikkihuone
 - lepohuone
 - ryhmähuoneita kaksi kappaletta
 - versta
 - wc- ja pesutilat
3. Tekniset tilat
 - työtila
 - keittiö
 - toimisto
 - sosiaalityötilat
 - varasto
 - tekniset tilat

Päiväkodin suunnitteli tekninen toimisto yhteistyössä sosiaalitoimiston kanssa. Tässä suunnitteluvaiheessa käytettiin tapaa, joka oli käytössä monissa muissakin kunnissa. Esimerkiksi Espoon kaupungin käyttämässä toimintamallissa (Koponen ym. 1987, 61 - 66) tekninen virasto ja sosiaalitoimi tekivät yhteistyötä päiväkodin suunnittelussa ja rakentamisessa. "Arkkitehtitoimisto ja erikoissuunnittelun ohjaus, rakentaminen sekä rakentamisen valvonta on teknisen viraston vastuulla. Päivähoito-osasto vastaa toiminnan käynnistämisestä." Tällä tavoin meneteltiin myös Vimpelissä. Näin hyödynnettiin molempien alojen erityisosaamista ja saatiin rakennetuksi toimivia päiväkotia. Haastattellessani päiväkodin henkilökuntaa kyselin päiväkodin tilojen toimivuudesta. Piiparin työntekijät pitivät rakennusta hyvin toimivana, varsinkin suuri eteinen on esim. lastenhoitajan mieleen. Siellä on hyvä pukea lapsia ulos ja tilaa peuhata. Päiväkotia päätettiin rakentaa keskustaan Lakasenkujan varrelle seurakuntakodin ja vanhainkodin väliin. Rakennuksen oli määrä valmistua marraskuussa vuonna 1984, jolloin tilat voitaisiin ottaa heti käyttöön. Päiväkotia päätettiin rakentaa puurunkoisena ja verhota

Päiväkodin pohjapiirros

punatiilellä. Kustannusarvioksi tuli hieman alle miljoona markkaa. (Päiväkodin rakesuunnitelmat 16.1.1984, 30.1.1984 ja 5. 3.1984).

7.5 SILTOJEN RAKENTAMISTA

Oli kerran pillipiipari, oi miten iloinen pillipiipari.

Hän istui oksan orrella ja soitti heinäkorrella. Yöt hän nukkui sienellä metsän laidassa täivasalla. Ja oitis herättyään hän lähti lauluja etsimään.

Piip piip piiperi piip, piiperi piiperi piip.

Rakentaminen sujui suunnitelmien mukaan, ja päiväkotia avata ovensa vimpeliläisille lapsille marraskuussa. Vimpelin päiväkotia on ulkoapäin vaatimattoman näköinen. Punatiiliverhous näyttää mielestäni melko synkältä. Sisältäpäin päiväkotia on kodikas ja viihtyisä. Vaaleat pinnat ja seinien puolipaneelit antavat maalaistalon tuntua. Vimpelin päiväkotia aloitti toimintansa nimettömänä. Hoidossa olevien lasten vanhemmille järjestettiin nimikilpailu, mutta siinä ei tullut sopivia ehdotuksia. Silloinen lastentarhanopettaja, nykyinen johtaja, kertoi nimen syntyneen myöhemmin luettaessa loruja lapsille. Niistä löydettiin sana: piipari, joka tuli Vimpelin päiväkodin nimeksi.

Päiväkodin henkilökunta valittiin normaalin menettelyn mukaan. Avoimista paikoista tiedotettiin alue- ja paikallislehdissä. Johtajaksi valittiin silloinen perhepäivähoidon ohjaaja. Hänen lisäksi henkilökuntaan kuului lastentarhanopettaja, lastenhoitaja, keittäjä ja laitosapulainen sekä harjoittelija, joka palkattiin puoleksi vuodeksi, myöhemmin vuodeksi kerrallaan. Päiväkotiin valittiin hoitoon 20 kolmesta kuuteen vuotiaasta lasta, joista aluksi tuli hoitoon osa. Ensimmäisten viikkojen aikana päiväkodin suojissa leikki 15 lasta. Pian kuitenkin Piiparin tilat täyttyivät, ja vuoden 1985 alussa päiväkodin kirjoilla oli 23 lasta. Lisääkin olisi ollut tulossa, sillä päiväkodin silloiselta johtajalta oli usein kysytty vapaita paikkoja (lehtileike päiväkodin kansiossa).

Päiväkodin henkilökunta aloitti päiväkodin integroimisen kuntaan ja yleisön tietoisuuteen. Piiparin vihkiäiset järjestettiin vuoden 1985 alussa. Juhlissa osallistui edustaja sekä seurakunnasta että läänistä. Päiväkotia olivat muistaneet lahjoin, kukkasin ja onnitteluin mm. Vimpelin seurakunta, Vimpelin rahalaitokset yhteislahjalla, Vimpelin yrittäjänaiset, Mannerheimin lastensuojeluliiton Vimpelin osasto, naapurina toimiva Vimpelin vanhainkoti sekä Vimpelin terveysasema. Juhlissa oli mukana myös kunnaninsinööri, joka esitteli päiväkodin. Myös yrittäjien edustajia oli paikalla. Päiväkotia oli alkanut toimintansa, sen paikka oli tunnustettu yhtenä hoitomuotona perhepäivähoidon rinnalla. Alue- ja paikallislehdet kirjoittivat päiväkodin vihkiäisjuhlasta isoin otsikoin. Olihan Vimpeliin monien keskustelujen jälkeen syntynyt uusi, toimiva päiväkotia, jossa lapsilla oli hyvät mahdollisuudet leikkiä ja kasvaa. Myöhemminkin erityisesti oma paikallislehti on kirjoitellut päiväkodin tapahtumista ja tempauksista. Päiväkodin sama huomio osoitti, miten tärkeänä asiana päiväkotia pidettiin pienessä maalaiskunnassa palvelujen lisääjänä. Päiväkodin johtaja oli sisällyttänyt jo juhlaohjelmaan ajatuksen, "huomaavaisuus ja sielullinen herkkyys muodostuvat lapsuudessa". Lääninhallituksen edustaja puhui lasten huomioonottamisesta: "Toivon, että tästä tulee tavallaan lasten puolesta puhuja, paikka missä kunta aivan konkreettisesti kohtaa lapsen ja hä-

nen moninaiset tarpeensa.” Lapsiakaan ei unohdettu, sillä päiväkodissa hoidossa olleet lapset esittivät soman peikkotanssin. (Lehtileike päiväkodin kansiossa.)

Ennen avaamista oli lasten vanhempia kutsuttu tutustumaan päiväkodin tiloihin. Kevätkaudella oli vanhemmat kutsuttu uudestaan päiväkodille kertomaan mielipiteitään alkaneesta toiminnasta. Sekä vanhemmat että lapset olivat hyvin tyytyväisiä ja antoivat myönteistä palautetta. Piiparissa hoidettiin neljästä kuuteen vuotiaita lapsia. Lapset tulivat tavallisista perheistä, joiden vanhemmat kävivät töissä. Päiväkodissa on pyritty hoitamaan erityishoitoa vaativat lapset, kuten esimerkiksi puhehäiriöistä kärsivät lapset tai sellaiset, joiden kehitys kouluunmenoa ajatellen on viivästynyt. Esiope- tuksen kehittämisen voidaankin Alli Ruuskasen ja Isto Ruoppilan (1980, 71) mukaan pitää osana päivähoiton sisällön kehittämistyötä, sillä 6-vuotiaat kuuluvat ikänsä vuoksi päivähoitolain alaisuuteen. Esiope- tuksessa on kiinnitetty huomiota varhaiskas- vatuksen ja peruskoulun alkuopetuksen yhteistyöhön. Erityisesti on pyritty poistamaan niitä ongelmia, joita monelle lapselle aiheutuu koulun aloittamisesta.

Vimpelissä oli 1980-luvulla runsaasti perhepäivähoitajia. Heitä oli ajan kuluessa pal- kattu lisää. Kun päiväkotia lisäsi omalta osaltaan hoitopaikkojen lukumäärää, oli joskus hoitopaikkoja hieman liikaakin suhteutettuna hoitopaikkaa tarvitsevien lasten lukumää- rään. Päiväkodissa oli lapsia niin paljon kuin sinne voitiin ottaa, mutta toisinaan per- hepäivähoitajilla oli puutetta lapsista. Perhepäivähoitajat kokivat päiväkodin kilpailijak- seen. Alkuaikoina yhteistyö perhepäivähoitajien ja päiväkodin välillä oli vähäistä. Pii- parin valmistuttua perhepäivähoitajat kokoontuivat joskus iltaisin päiväkodille koulutus- ja keskustelutilaisuuksiin. Päiväkodin henkilökunta ei ollut mukana, vaan perhepäivä- hoidon ohjaaja järjesti tilaisuudet. Silloin tällöin oli 1980-luvulla koko päivähoitohenki- lökunnalle yhteisiä tilaisuuksia. Joskus oli esimerkiksi seurakuntakodissa yhteisiä lau- lutilaisuuksia. Kerran oli päiväkodilla nukketeatteriesitys, johon perhepäivähoitajat sai- vat mennä mukaan lapsineen. Kerran vuodessa kävi valokuvaaja päiväkodilla otta- massa lapsista ja hoitajista valokuvia. Silloin perhepäivähoitajat kävivät Piiparissa ku- vauttamassa lapsikatraansa.

Yhteistyö perhepäivähoidon ja päiväkodin välillä lisääntyi myöhemmin 1980- ja 1990- lukujen vaihteessa, kun perhepäivähoidon ohjaaja siirtyi Piiparin johtajan viransijai- seksi. Perhepäivähoidon ohjaajan viransijainen ja uusi päiväkodin johtaja tekivät pal- jon yhteistyötä. Päiväkotia toimi perhepäivähoitolaisten sijaishoitopaikkana, joten jo si- jaishoidosta sopiminen vaati yhteistyötä. Perhepäivähoitajat saivat yksi tai kaksi hoita- jaa kerrallaan lapsiryhmänsä kanssa osallistua Päiväkodin toimintatuokioille. Erja Ru- sasen (1989, 61) mukaan perhepäivähoitajat voivat joskus mennä mukaan sellaisiin toimintoihin, joita on vaikea järjestää perhepäiväkodissa. Tällaisia ovat esimerkiksi ko- kovartalomaalaus, jota on voitu tehdä Kuopion alueellisessa toimintakeskuksessa tai perhepäivähoitoryhmän osallistuminen vaikkapa lapsiryhmän lauluhetkeen, kuten Vimpelissäkin. Päiväkotilaiset voivat taas ottaa mallia perhepäivähoidon kodinomai- suudesta.

Piiparin lapsille on haluttu opettaa monenlaisia elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Paloasemalla käynnit ovat vuosittain kuuluneet päiväkodin ohjelmaan. Näillä käynneil- lä on lapsille kerrottu tulen käsittelyyn liittyvistä asioista sekä esitelty palokalustoa, mi- kä on kiinnostanut erityisesti poikia. Paloasema sijaitsi päiväkodin naapurissa muuta-

man vuoden ennen uuden paloaseman rakentamista, joten yhteys paloasemaan on sujunut luonnostaan. Joskus lapsia on kuljetettu paloautolla pienille retkille. Kädentaitoja on tavallisten askartelujen ja piirustusten lisäksi voinut harjoittaa myös pienessä verstashuoneessa puutöitä tekemällä. Kodin taloustöihin lapset ovat päässeet tutustumaan kukin vuorollaan osallistumalla esimerkiksi pöydän kattamiseen ja leipomiseen. Perinteitäkään ei ole unohdettu, sillä päiväkodilla on vierailut vanhoja ihmisiä esiintymässä lapsille. Esimerkiksi eräs mies on käynyt kanteleella soittamassa kalevalaisia lauluja, ja hyvänä sadunkertojana tunnettu nainen on usein vierailut päiväkodilla satuja kertomassa. Joskus satutunteja järjestettiin myös kirjastossa, jossa päiväkodin sekä perhepäivähoitajien lapset kävivät niitä kuuntelemassa.

Päiväkoti on ollut esillä myös radiossa. Johtajan kertoman mukaan Piiparin väki esiintyi kerran radion Vierastunnissa, joka lähetettiin Vimpelin vanhainkodilta. Päiväkodin lapset rikastuttivat tätä ohjelmaa lauluillaan 11.12.1985. Myös paikallisradio: Järviradio on käynyt haastattelemassa päiväkodilla ja kertonut sen toiminnasta.

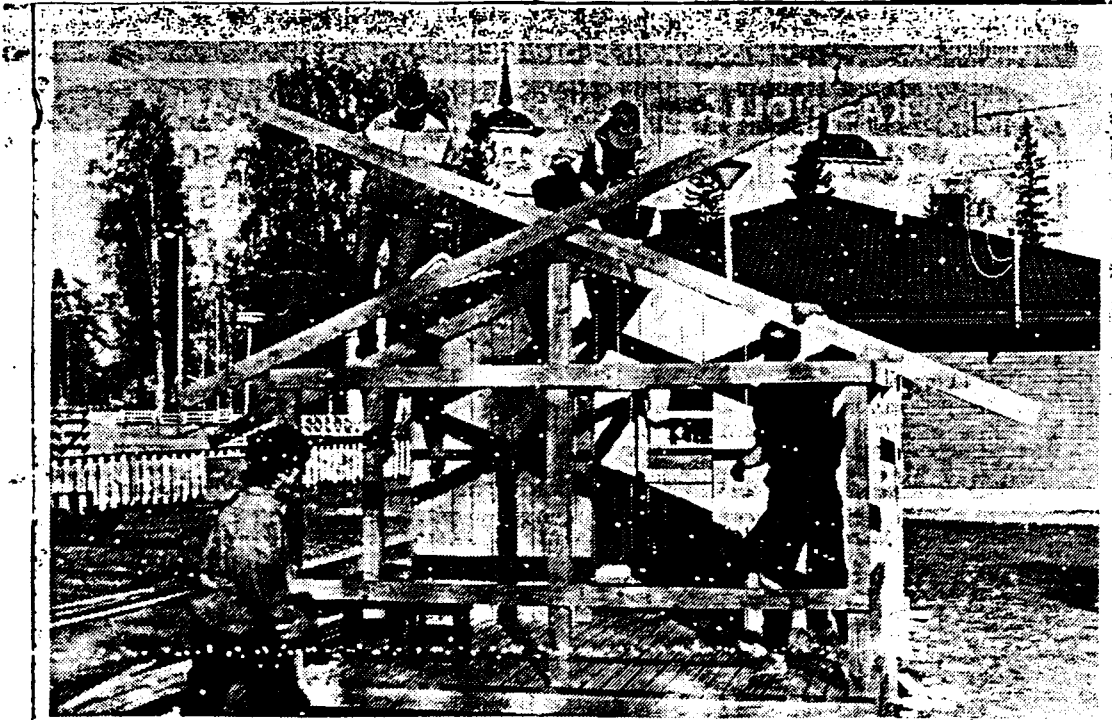
Päiväkoti on koko olemassaolonsa ajan pitänyt yhteyttä lehdistöön, erityisesti paikallislehti Järviseudun Sanomat on kirjoitellut päiväkodin tapahtumista hellyttävien valokuvien kera. Päiväkodin väki on järjestänyt leikkihäitä, hiihtokilpailuja, lasten olympialaisia perhepäivähoitolasten kanssa, joskus on ollut perunankuokkotalkoot, kirjastossa on järjestetty lasten askarteluiden ja piirustusten näyttelyitä. Näistä tapahtumista löytyi päiväkodin kansioista lehtileikkeet valokuvineen. Myös Vimpelin Joulu-lehden (vuonna 1985) kanteen on kuvattu päiväkodin lapset iloisesti hymyilevinä joulutonttuina. Päiväkoti on koko ajan pyrkinyt toimimaan ajan hengessä tuoden toimintaansa esille. Lastentarhan 100-vuotisjuhla huomioitiin myös näyttävästi vuonna 1988. (Tästä ilmenee päivähoitoväen kunnioitus Fröbelin, Cygnaeuksen sekä muiden lastentarhan perustajien työtä kohtaan.) Päiväkodilla järjestettiin avointen ovien päivä, joka keräsi monia Piiparin toiminnasta kiinnostuneita ihmisiä tutustumaan sen toimintaan.

Piiparissa oli alkuaikoina melko vähän valmiina ostettuja leluja, joten niitä tehtiin itse. Esimerkiksi kotileikkeihin oli pahvista tehty pieniä keittiökalusteita. Tilanne oli suunnilleen samanlainen kuin Etelätuulen päiväkodissa Ruotsissa (Landberg 1983, 62). Päiväkodin aloittaessa toimintaansa oli niin paljon puuhaa, että ei ollut aikaa ajatella leikkivälineitä. Aluksi hankittiin vain välttämättömmimpiä tarvikkeita, kuten papereita, värejä, savea, palikoita, muutamia nukkeja.....

”Pitkälle syksyyn hyllymme pysyivät miltei tyhjinä. Sitten äkkäsimme, että emme kai vanneetkaan rojua. Lapset käyttivät niitä tavaroita, mitä meillä oli. He rakentelivat majoja tuoleista ja peitteistä, palikoista ja kaikista mahdollisista aineksista. Myöhemmin olemme saaneet hiukan lisää tavaroita. Lapset oppivat koko ajan käyttämään materiaaliamme uusilla tavoilla ja uusiin leikkeihin.” (Landberg 1983, 62.)

Etelätuulen henkilökunta pysähtyi miettimään leikkikalujen merkitystä lapsille monta kertaa. Lapsilla on usein liika paljon tavaraa. Liika leikkikalujen määrä saattaa helposti rajoittaa mielikuvituksen käyttöä.

Kuitenkin päiväkodin varustukseen kuuluu tiettyjä perustarvikkeita, joita Allison Carge-Stewart'in (1982, 118) mukaan ovat rakentelumateriaalit, palapelit, kirjat, kuvaa-

Piipari
kirkon top-
takana

L. Pikkimäkkitali kaat. n. 1909

Häähuumaa Vimpelin päiväkodilla

Vimpelin Piiparin päiväkodin torstai aamupäivä kului vilkkaassa häätouhussa. Huvi- ja opetustilanteeksi järjestetyn häätapahtuman morsiusparina olivat Susanna Alanen ja Petteri Rankila. Morsiustyttöinä esiintyivät Helka Ojanperä ja Heli Valto- la. Päiväkodin muu pikkuväki toimi häävieraina. Sali oli koristeltu asianmukaisesti ja alttarikin oli aitoa vastaava. Hääväkeä ei kuulemma jännittänyt, vaikka jonkun hampaat "kalisivatkin".

Häämarssin alettua hääpari asteli kauniissa puvuissaan melko kiivasta tahtia alttarille ja osa vieraista nousi seiso- maan, osa jäi epähuomiossa istumaan. Pastorin osaa esitti nuorisiohjaaja Anne Salo. Vihkiminen toimitettiin "lyhyellä" kaavalla ja kun pappi kysyi tutun "Tahdotko?", kumpikin vastasi vuorollaan "Kyllä". Sulhanen pujotti pienen haparoinnin jälkeen sormuksen morsiamen sormeen ja uusi hääpari oli valmis.

Tämän jälkeen aviopuo- list ottivat vastaan asiaankuu- luvat onnen toivotukset ja sit- ten kohotettiin Fanta-maljat liiton kunniaksi. Ohjelmassa oli morsiusneitojen ja myös päiväkodin ohjaajien runon- lausuntaa, piirileikkejä ja yh- teislaulua. Hääväkeä piti vä- lillä hieman komentaa, sillä joukko alkoi käydä kärsimät- tömäksi.

Lopuksi laulettiin "Se on lempeä ilta toukokuun", ja sitten hääjoukko siirtyi syö- mään seisovasta-miksei laske- vasta, ihmeteltiin pöydästä ja ruokailemisen ja lahjojen jaon myötä koko päiväkoti siirtyi tavalliseen ryhtiinsä antamatta häähulun häiritä leikkejään. -mm.

Petteri ja Susanna ovat astumassa leikisti avioliiton satamaan.

Kaikki pienet häävieraat toivovat menestystä uudelle liitolle.

Uusi aviopari ja vieraat poseeraavat tyytyväisinä juhliensa lopuksi.

mataidossa ja musiikinteossa tarvittavat välineet, mahdollisuus hiekka- ja vesileikkeihin, nukkeja ja pehmoleluja, pelejä, joita lapset voivat pelata yhdessä jne. Näiden perustarvikkeiden hankkimisessa Vimpelin päiväkodin ystävät halusivat auttaa. Päiväkodin esilläpitäminen kannatti, sillä Piipari sai vuosien kuluessa useita lahjoituksia. Esimerkiksi paikalliset yritykset ja pankit lahjoittivat leluja Vimpelin päiväkodille. Keväällä 1989 Päiväkodin pihaan rakennettiin leikkimökki. Siihen oli kunta varannut rahaa, mutta lisää lahjoittivat yritykset ja rahalaitokset. Leikkimökki pystytettiin talkoilla, joihin osallistui lasten vanhempia sekä päiväkodin ystäviä. Tempauksesta kertoo paikallislehdessä ollut päiväkodin johtajan kiitosruno:

”Piiparilaiset kiittävät!

Kiitämme kaikkia teitä, jotka eri vaiheissa autoitte meitä.

Yhteistyöllä saatiin tulos, nousi leikkimökki sievä ulos.

Työnjohdossa Toivolan Kari oli, ja isiä monta talkootöihin tuli.

Äidit touhusivat maalauspuolella henkilökunnan avustuksella.

Rannilaa kiitämme kauniista katosta, Vaparia maaleista ym. tarvikkeista.

Kankaan Puunjalostustehdas antoi oven. Avustivat pankit EP, Oppi ja Koppi, näin saatiin kiva leikkisoppi.

Raivion Arvo teki portaat, penkit, koristelistat ja ikkunapielet.

Kaikki jotka itsenne tunnistatte tästä, Teille kuuluu kaunis kiitos isosta urakasta.”

8. LAMA YLLÄTTÄÄ VIMPELIN

Oli pili ja pikku piipari, siis pikku pillipiipari. Piipari pilliä puhalsi, piiparin pilli puhkesi. Piipari poruta pillitti, pillipiipari pillitti.

Taloudellinen lama iski myös Vimpeliin 1990-luvun alkupuolella. Työllisyystilanne heikkeni rajusti. Tiklas jouduttiin lopettamaan, minkä seurauksena jäi työttömäksi kymmeniä ihmisiä. Samoin Rannilan toimintaa jouduttiin supistamaan useampaan otteeseen. Joka kerta jäi yhä useampi ihminen työttömäksi. Myös pienyrityksiä jouduttiin lakkauttamaan, eikä maanviljelijöiden tilannekaan ollut kehuttava. Työttömyydestä johtuen kunnan verotulot vähenivät huomattavasti. Vuoden 1993 valtionosuusuudistus vaikeutti tilannetta vielä entisestään. ”Valtionosuusuudistuksen pääpaino on ollut tehtäväkohtaisissa kustannusperustaisissa valtionosuuksissa. Tämän tosiasian merkitys on korostunut erityisen voimakkaasti hyvinvointivaltion rakentamisen kaudella, 1970- ja 1980-luvuilla.”(Myllymäki - Uoti 1995, 24.) Julkisten menojen kiihtyneen kasvun takia erityisesti alhaisen kantokykyluokan kunnissa sekä paljon tukea saaneissa tehtäväkokonaisuuksissa, jotka valtionosuusjärjestelmä takasi, olivat kunnat tulleet ristiriitatilanteeseen. Toisaalta oli järkevää maksimoida valtion kunnille ohjaama tuki, mutta toisaalta, paikallisten tarpeiden toteutumisen kannalta, johtivat toimintojen järjestämisestä koskevat ratkaisut usein toisenlaiseen priorisointijärjestykseen. (Myllymäki - Uoti 1995,25.) Valtionosuusuudistuksen tuli antaa kunnille aikaisempaa enemmän vapautta sekä myös vastuuta valtiolta saatujen varojen kohdentamisessa kunnan erilaisiin toimintoihin. Valtiolla aiheutunutta yksityiskohtaista toiminnan ohjausta ja valvontaa tuli vähentää. Tavoiteltiin myös valtionosuusmenettelyn yksinkertaistamista. Pyrittiin mahdollisimman pieneen asiakirjatuotantoon ja hallinnolliseen työhön (Myllymäki & Uoti 1995, 26 - 27).

Kunta voi vapaammin harkita varojen käyttöä huolehtiessaan kuntalaisten palveluiden järjestämisestä. Uudistuksella on siis hyviäkin puolia, mutta suurin pulma on siinä, että valtion myöntämä osuus oli aikaisempaa pienempi. Sitä ollaan kaiken aikaa vähentämässä, mikä aiheuttaa varsinkin köyhtyneille kunnille suuria vaikeuksia, kun niiden täytyy huolehtia lisääntyvistä sosiaalihuollon kuluista. Tämä varojen väheneminen on pakottanut myös Vimpelin kunnan yhä uudelleen miettimään, missä olisi mahdollista säästää. Myllymäki - Uotin (1995, 279) mukaan ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota siihen, mitä ”konkreettisia vaikutuksia tällaisella suurella muutoksella on koko uudistetun valtionosuusjärjestelmän toimivuuden ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta.”

Laman kuluessa Vimpelissä jouduttiin yhä uudelleen miettimään, missä vielä voitaisiin säästää. Kunnan työntekijöille järjestettiin erilaisia tiedotustilaisuuksia vuosina 1993 ja 1994. Niissä kerrottiin kunnan taloudellisesta tilanteesta ja pyydettiin työntekijöitä keksimään mahdollisia säästömahdollisuuksia. Myös päiväkodin tilannetta pohdittiin usein. Toisinaan puhuttiin sen toiminnan lakkauttamisesta kokonaan, joskus keksittiin muita päiväkodin kuluja vähentäviä toimenpiteitä.

8.1 Piiparin kriisivaiheet

Kunnan ahdinkotilanteesta mietittiin monenlaisia säästökohteita myös päivähoidon osalta. Piiparia kohtasi tällä vuosikymmenellä kolme kriisiä, jotka uhkasivat sen toimintaa:

-Ensimmäinen kriisivaihe oli vuoden 1991 lopussa, kun pohdittiin päiväkodin lakkauttamista tai keittäjän siirtämistä Toimelaan. Lakkauttamista vastustivat sekä päiväkodin henkilökunta, lasten vanhemmat - myös päiväkodissa aikaisemmin olleiden lasten vanhemmat, opettajat, neuvola, kasvatus- ja perheneuvola sekä Keskustan maatalousnaiset. Tehtiin adresseja ja esitettiin vetoamuksia. Päiväkoti sai jatkaa toimintaansa, mutta keittäjä siirrettiin sieltä avopalvelukeskukseen.

-Toinen kriisi oli vuoden 1993 lopussa, kun sosiaalitoimen piti säästää määrätty summa rahaa. Lasten päivähoidosta piti säästää myös huomattava summa. Esitettiin monenlaisia säästämisvaihtoehtoja: päiväkodin lakkauttaminen, perhepäivähoitajien irtisanominen, päiväkodin tekeminen ryhmäperhepäivähoitokodiksi jne. Perhepäivähoitajille tuli paljon ylityökorvauksia heidän hoitaessaan vuorotöissä käyvien vanhempien lapsia. Ylityökorvauksista haluttiin päästä, ja päiväkotia tehtiin ympäri vuorokauden toimivaksi, myös viikonloppuisin. Piipariin siirrettiin vuorotöissä käyvien vanhempien lapset ja henkilökuntaa lisättiin muutamalla perhepäivähoitajalla.

- Kolmas kriisi oli vuonna 1995, kun päiväkodin johtajan virka aiottiin lakkauttaa. Tätkin vastaan heräsi paljon vastustusta monelta taholta ja kirjoiteltiin adresseja sekä vetoamus paikallislehteen. Puolustuskampanja sekä laki vaikuttivat siihen, että Piipari sai pitää johtajansa.

8.2 Lakkautetaanko päiväkotiki

Oli naapurina Piiparin pikkuinen itkupillikin. Hän istui ulkona pilvisäessä hatara olkihattu päässä ja itki itkemistään niin että metsäkin puhkesi kyyneliin.
 -Miten ihanaa onkaan pillittää, kun koko metsä säästää!
 Nyyh nyyh nyyperi nyyh, nyyperi nyyperi nyyh.

Vuonna 1991 kunnan talous oli kiristynyt entisestään määrärahojen vähentyessä. Tämän takia kunnassa mietittiin erilaisia säästämismahdollisuuksia. Yhtenä säästömuotona esitettiin päiväkodin lakkauttamista tai keittäjän siirtämistä päiväkodilta avopalvelukeskuksen keittiöön. Päiväkodin lakkauttamisajatukseseen monet kuntalaiset reagoivat vahvasti. Opettajat, neuvolahenkilökunta sekä kasvatus- ja perheneuvolan henkilökunta esittivät mielipiteensä kunnan päättäjille päiväkodin säilyttämisen puolesta. Useiden lasten vanhemmat kirjoittivat nimensä kansalaisadressiin, joka toimitettiin päättäjille.

Kunnan valtuusto ja hallitus mietiskelivät, millaisia säästämisvaihtoehtoja löytyisi. Kunnan edustajan haastattelusta tuli ilmi, että valtuuston aloitteesta perustettiin "Kunnan taloudellisen tilanteen tervehdyttämistyöryhmä". Tämän työryhmän tehtäväksi tuli miettiä, millaisia säästöjä kullakin kunnan työsaralla voitaisiin tehdä. Toimikunta mietti, mitä toimintoja voitaisiin lakkauttaa.

"Tämä päiväkotiki oli sitte siinä tapetilla. Ja mulla oli sellainen muistikuva, että se oli sellainen 400 000 - 500 000 markkaa, minkä se työryhmä kahto, että kunta säästää, jos päiväkotiki lakkautetaan kokonaan. Minä en tiiä sitte....siinä oli kunnan viran haltijoita mukana, siellä se laskettiin.....että se sisäisesti olis ollu sellainen realistinen. Lapset olis menny perhepäivähoitoon."

Sama luottamusmies kertoi, että toki epäilyksiä oli ollut, mutta summa tuntui niin isolta, että houkutus päätöksen toteuttamiseen oli suuri. Kunnan huono tilanne ahdisti tekemään ratkaisuja. Hän totesi: "Ja kyllä se tietysti luottamushenkilölle hankala tilanne oli, että säästöjä piti löytyä, ja sitte taas toisaalta, tärkeästä asiasta, eli lasten päivähoidosta oli kysymys ja ihmisten työpaikasta. Ni luottamushenkilö joutu hankalaan tilanteeseen." Kuntien vapautuminen valtion ohjauksesta korostaa Johansonin ja Mattilan (1993, 41) mukaan kunnallisten päätöksentekijöiden vastuuta ikävien leikkauspäätösten tekemisessä. Luottamushenkilöillä on suuri vastuu myös Kokon ja Lehdon mielestä (1993, 112). Johtavien viranhaltijoiden pitää esitellä päätettävänä kulloinkin olevat vaihtoehdot kauaskantoisimmissa linjavalinnoissa.

Luottamushenkilöillä on suuri vastuu, samoin henkilöstöjärjestöjen edustajilla. Kun henkilöstömenoissa vähennetään, ohentaa tämänkaltainen säästötoiminta palveluvarustusta ja tekee sen haavoittuvammaksi sekä kiristää työpaikkojen ilmapiiriä, pohtivat Heikkilä ja Lehto (1992, 46 - 47) henkilöstöjärjestöjen edustajien pulmallista tilannetta. Eräissä kunnissa oli tuotu esille se, että vakituiselle henkilökunnalle tulevat suuret työnohjaus-, perehdyttämis-, ja valvontatehtävät, jos ohentunutta henkilöstörakennetta paikataan ottamalla runsaasti velvoitetuollistettavia. Henkilöstöjärjestöjen edustajien

mielestä pitäisi joitakin toimintoja kokonaan lakkauttaa ja antaa muille kohtuulliset toimintaedellytykset.

”Tyypillisiä käyttömenoja, joista kunnissa on leikattu, ovat laitosten ja päiväkotien tarvikemenot, ruokakustannukset ja välinehankintamäärärahat. Henkilöstömenojen supistuksiin verrattuna näiden toimien vaikutus on kuitenkin marginaalinen”. (Heikkilä - Lehto 1992, 47.)

Vimpelissä pohdittiin päivähoidon alueella sekä radikaaleja säästötoimia, kuten kokonaisen laitoksen lakkauttamista tai marginaalisempia toimenpiteitä, kuten ruokakustannuksista säästämistä. Päiväkodin lakkauttaminen oli radikaali vaihtoehto. Niinpä se aiheutti paljon päänvaivaa päättäjille. Haastattelemani kunnan edustaja piti päiväkotia tärkeänä vaihtoehtona, eikä sen sulkeminen tuntunut helpolta: Hän näki päiväkodin tiimityönä tehtävän hoitotyön olevan tarpeellista varsinkin erityislasten hoitamisen takia, sillä ”tiimityössä pystyy paremmin suunnittelemaan ja löytämään oikeita hoitomuotoja”. Hän piti toki perhepäivähoitoa korkeatasoisena, kodinomaisena hoitomuotona, mutta sen rinnalla päiväkotia olisi tarpeellinen. Tämä luottamushenkilö kertoi, että päiväkodin työntekijät olivat käyneet henkilökohtaisesti hänen kotonaan selostamassa tilannetta.

Toinen haastattelemani luottamushenkilö, 1950-luvulla syntynyt mies, kertoi, että myös häneen olivat ottaneet yhteyttä sekä päiväkodin henkilökunta että vanhemmat. ”Nimenomaan semmosia vanhempia, joitten lapset oli siellä tai oli tulossa.” Kaikki olivat ”sataprosenttisesti” sitä mieltä, että päiväkotia ei missään tapauksessa saanut lopettaa. Hän kertoi käyneensä päiväkodilla henkilökohtaisesti pari kertaa keskustelussa tästä asiasta. Hän piti perhepäivähoitoa hyvänä hoitomuotona. Sen lisäksi:

”Vimpelin päiväkotia pitäisi sitävastoin kehittää niin, että siellä hoidettaisiin myös pienet lapset heti, kun äitiysloma loppuu. Pitäisi rakentaa isompia osastoja, että tilaa olisi tarpeeksi. Pitää päiväkotia olla jo senkin takia, että se on ensimmäinen askel koulumaailmaan, se on niinku esikoulu. Että silloin lapset oppii leikkimään yhdessä ja olemaan isoissa ryhmissä.”

Useissa haastatteluissa ilmeni, että päiväkodin lakkauttamista kannattivat sellaiset vanhahkot miehet, joilla ei enää ole pieniä lapsia. Päiväkodin johtaja totesi vielä, että vanhastaan maaseudulla on lapset hoidettu kotona:

”Se on justiin se ajatus, että se on laitos, että ei ole tarkotettu että joku vieras niitä laitoksessa hoitaa. Niitten kuuluu olla kotona tai korkeintaan perhepäivähoijossa, että ei yhtään sen isommassa porukassa. Vieläkin saattaa joku sanoa olevansa sitä mieltä, että päiväkotia ei tarvita.”

Johtaja totesi, että päätöksentekijöillä on harvoin tietoa kaikista päätettävistä asioista. Hänen mielestään päättäjien pitäisi käydä paikan päällä tutustumassa käsiteltävään olevaan kohteeseen, jotta he saisivat oikean kuvan asiasta. Joissakin kunnissa onkin nimetty ne henkilöt, jotka tutustuvat johonkin tiettyyn alueeseen. Sellainen henkilö, joka on tutustunut päiväkodin toimintaan, osaa myös arvostaa sitä.

Haastatteluissa tuli esille vielä se, että saavutetuista eduista ei mielellään tingitä. Esimerkiksi lastenhoitaja, joka ei lakkauttamisuhan aikaan ollut vielä päiväkodissa, kertoi:

"Sillon tuntu, että ei voi olla ollenkaan mahdollista, että viijään jotain". Hän koki päivähoitopalvelut sosiaaliskisi oikeuksiksi, joista hän halusi pitää kiinni. Sosiaalisista oikeuksista ei tahdota luopua. Outi Ketolan (1996, 160 - 161) mukaan Sosiaaliin oikeuksiin liittyvät tulkintavaikkeudet syntyvät tilanteissa, joissa soveltamismahdollisuuksia aletaan kokeilla käytännössä. Esimerkkeinä Ketola mainitsee 1990-luvulla Suomessa käydyt mittelöt päiväkotikäisten lasten vanhempien ja kunnan virkamiesten välillä. Esimerkiksi Helsingissä ja Lappeenrannassa pienten lasten vanhemmat olivat "osoittaneet mieltään saadakseen lastensa päivähoidon lain ja asetuksen määrämälle tasolle". Myös vammaiset ja heidän läheisensä ovat aloittaneet useita prosesseja oikeuksistaan palveluihin. Kanteista osa on ratkaistu korkeimmassa oikeudessa. (Ketola 1996, 161.)

8.3 Puolustautumistaktiikka

Työyhteisön toimivuuteen vaikuttavat Soili Keskinen mukaan (1993, 78) tiedonkulku, yhteistyö, keskinäiset arvostukset, tuki, ja rohkaisu sekä perustehtävien selvyys. Näiden asioiden toteutumista tai toteutumatta jäämistä halusin tutkia Piiparin kriisivaiheiden aikana. Tämän takia halusin kuunnella myös päiväkodin henkilökunnan mielipiteitä. Haastattelin v. 1991 päiväkodin johtajan viransijaisena toiminutta naista. Kun kysyin, mitä hän tiesi päiväkodin lakkauttamisesta, hän kertoi, että heille ei kerrottu suoraan lakkauttamisaikeesta:

"Sitte ruvettiin ottamaan selevää siitä. Ja se olikin ihan totta. Minun muistaakseni meille ei kerrottu yhtään mitään. Me saatiin joku huhu kuulla, että päiväkotia ollaan sulkemassa"

Ajatus päiväkodin lakkauttamisesta sai aikaan sekavia tunteita. Ohjaaja kertoi ensin suuttuneensa, sitten masentuneensa, mutta sen jälkeen hän oli ruvennut miettimään yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa, mitä asialle voitaisiin tehdä. Päiväkodin sulkemista pidettiin ihan mahdottomana ajatuksena. Sitten ryhdyttiin toimiin Piiparin pelastamiseksi. Niihin kuului asiasta tiedottaminen eri tahoille: lasten vanhemmille, opettajille, neuvolaan, keskustanaisille. Kunnassa ei siis oltu järjestetty tiedon kulkua, joten työntekijät joutuivat itse keräämään tietoa ja pohtimaan tilannetta. Tässä tilanteessa mietittiin eri henkilöiden vaikuttamismahdollisuuksia. Vartiainen (1992) mukaan päiväkotien johtajat eivät pidä vaikutusmahdollisuuksiaan kovinkaan hyvinä. Suurten kuntien päiväkodin johtajat katsovat voivansa vaikuttaa vähemmän kunnan päivähoiton tilaan kuin pienten tai keskikokoisten kuntien johtajat. Syynä tähän on se, että pienissä kunnissa päiväkodin johtajat tuntevat paremmin sekä kuntien luottamushenkilöt että sosiaalialan viranhaltijat. "Henkilökohtaisten yhteyksien ylläpitäminen useisiin virkamiehiin ja luottamusmiehiin näyttäisi olevan pienissä kunnissa helpompaa kuin suurissa." (Vartiainen 1992, 161 - 164.) Tätä käytettiin hyväksi Vimpelissä. Haastattelin useita päiväkodin työntekijöitä saadakseni käsityksen tilanteen kehittymisestä. Päiväkodin silloinen vs. johtaja sekä nykyinen johtaja (äitiyslomalla lakkautusuhan aikaan) kertoivat olleensa eniten huolissaan tarpeellisen palvelumuodon lakkauttamisesta.

Silloinen päiväkodin johtaja kertoi, että päiväkodin puolustaminen ei ollut tärkeää hänen itsensä kannalta. Hänellä oli joka tapauksessa olemassa vakituinen perhepäivähoidon ohjaajan virkansa, johon hän oli pian siirtymässä toisen tullessa lomalta. Hän kertoi päiväkodin puolesta toimimisen olleen kovin työlästä varsinaisen työn ohella.

Päiväkodin puolesta taisteleminen vei häneltä kovasti aikaa ja energiaa, mutta hän piti sitä sen arvoisena. Hän halusi olla takaamassa tämän lapsiperheitä palvelevan hyvinvointipalvelun säilymistä. Sitten seurasi miettimisvaihe, jossa pohdittiin mitä voitaisiin tehdä. Lastentarhanopettaja, lastenhoitaja ja vs. johtaja keksivät strategian, jonka mukaan ryhdyttiin toimimaan. Päiväkodissa olevien lasten vanhemmille pidettiin vanhempainilta, jossa tilanteesta kerrottiin. Sitten päätettiin tiedottaa aikaisemmin päiväkodissa olleitten lasten vanhemmille asiasta.

”Me tehtiin sellainen työnjako, että.....siltoin oli eri lastenhoitaja töissä kuin nyt, niin lastenhoitaja ja lastentarhanopettaja lähti kiertämään näitä aikaisemmin päiväkodissa olleitten lasten vanhempia. Ja ne teki semmosen adressin sitte. Ja me pantiin nimet alle. Ja ne oli kaikki ehottomasti sitä mieltä, että päiväkotia ei saa sulukea missään tapauksessa. “

Kolmikko keksi taktiikan, jonka he ajattelivat tehoavan. Vedottiin naisiin, keskustanaiisiin, koska Keskusta on valtapuolue Vimpelissä: ”Aateltiin, että se on varmaan semmone, että kun naiset saahaan asialle.” Keskustanaiset kutsuttiin päiväkodille, jossa kahvittamisen lomassa kerrottiin asiasta. Keskustanaiset kirjoittivat adressiin, joka toimitettiin päättäjille. Päiväkodin pelastamiseksi tehtiin erilaisia vetoamuksia. mm. Suomen Keskustanaiset kirjoittivat adressin, joka toimitettiin Vimpelin kunnanhallitukselle. Tämä lausunto on päivätty 2.12. 1991. Siinä vedottiin lakiin lasten päivähoidosta, jonka mukaan päivähoitoa tulee järjestää ”lasten vanhempien toivomassa muodossa”. Siinä todettiin vielä seuraavaa:

”Päiväkodin toiminta on säilytettävä entisellään. Luotuja rakenteita ei saa rikkoa. Vaihtoehtoja pitää olla. Päiväkotia käytetään perhepäivähoidossa olevien lasten varapaikkana. Päiväkotia antaa valmiuksia koulua varten. Joka vuosi on lapsia, joiden koulun aloittaminen siirtyy. Nämä lapset on pääsääntöisesti sijoitettu päiväkotiin.”

Adressissa pyydettiin vaihtoehdon tarpeellisuuden, varapaikkana olemisen ja koulu-lykkäyslastern takia miettimään muita vaihtoehtoja :”Pyydämme Teitä miettimään muita vaihtoehtoja - Ei säästetä LASTEN, VANHUSTEN eikä VAMMAISTEN kustannuksella.” Nämä naiset olivat valmiita ”miettimään näitä asioita yhdessä viranhaltijoiden ja luottamusmiesten kanssa”. Tässä lausunnossa puhuttiin heikompien puolesta.

Lasten vanhempia haastatellessani selvisi, että vuonna 1991 vain yhden haastattelemani äidin lapsi oli päiväkodilla hoidossa. Hän kertoi panneensa nimensä vanhempien adressiin.

”Kyllä minä sitä vastustin justiin sen takia, kun meidän kaikki tenavat on tykänny olla siellä mahottomasti ja vanhin tytär on ollut vielä semmonen arka laps, että sen kouluunmeno olis siirtynyt vuojeilla, jos se ei ois ollu siellä. Tyttö on syntynyt marraskuussa. Sitä vähän harkittiin, että laitetaanko se kouluun vai eikö laiteta. Mutta kun se ite halus, ni se sai mennä. Eiköhän se hyvin oo pärjänny siellä. Jos se ei ollu sitä vuotta siellä päiväkodissa, ni varmaan ois jouvuttu siirtämään kouluunmenoä sitte. Se oli hänelle niin tärkeä asia.”

Tämä äiti näki, että päiväkotivuosi oli olennaisesti parantanut hänen lapsensa kouluvalmiuksia. Marja-Liisa Kauppisen (1991, 26) mukaan hoitomuotoa valittaessa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti perheen toivomukset. Vanhemmille tulee kuitenkin ker-

toa eri hoitomuotojen edut ja haitat. Kauppinen pitää päiväkotitoimintaa sopivimpana päivähoitomuotona yli kolmevuotiaille lapsille, koska lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaa pedagogisen koulutuksen saanut henkilö. Erityisen tärkeää tämä on vammaisen lapsen ollessa kyseessä. Peruskoulun opettajana toimivan äidin mukaan päiväkoti on ehdottoman tärkeä varsinkin esikouluopetuksen takia:

"Mun mielestä Vimpelissä on **oltava** päiväkoti."Pikkueskarissa opetetaan piittämään kynää käissä ja piirtämään vähän viivaa, tämmöstä pientä. Siellä on niinku koulussaki, niillä on omat systeemit. Viitataan...siellä on oppitunteja kans pikkuse. Ja istutaan pulpetissa. Se on tärkeä juttu. Sitten minä tykkään päiväkodista, kun siellä on niin paljon lapsia, että löytyy jokaiselle oma kaveri. Mun mielestä se on hienoa päiväkodissa, että se on suunniteltu lapsille. Siellä on tietysti omat rajansa kumminkin, säännöt on. Saa leikkiä ja...Lelut ja kaikki on hankittu sitä silmällä pitäen, mitä leikki-ikäset tarvihtee. Sekin puoltaa sitä."

Kun kirkonkylän alueella päiväkoti on ainoa, jossa annetaan esikouluopetusta, tulisi vanhemmille hänen mielestään kohtuuttomasti vaivaa, jos he joutuisivat kesken työpäivän kuljettamaan lapsiaan esikouluun ja sieltä pois, sillä "kuka kerkiää kesken työpäivän viemään?" Päiväkoti täydentää perhepäivähoitoa, joka on ihan hyvä.

Olen keskustellut päiväkotiasiaista muidenkin kuin haastattelemieni henkilöiden kanssa. He ovat yleensä olleet sitä mieltä, että vanhemmilla tulee olla erilaisia päivähoitomuotoja valittavana lapsilleen. Eräs äiti piti perhepäivähoitoa ehdottomasti parempana. Hänen mielestään lapset ovat nykyään rauhattomia, koska he joutuvat hyvin pieninä suuriin ryhmiin. Hänen omat lapsensa ovat olleet perhepäivähoidossa myös esikouluikäisinä, ja äidin mielestä he ovat saaneet siellä hyvän pohjan elämälleen.

Keittiöapulaisena toimiva äiti oli sitä mieltä, että lapset joutuvat eniten kärsimään kunnan heikosta tilanteesta.

"Tietysti pahimmalta tuntuu se, että jos kunnalla on taloudellisia vaikeuksia, se aina ensimmäisenä kohistetaan lapsiin. Sitä minä aina itekseni mietin, että minkä takia aina ensimmäisenä lapsista täytyy lähteä säästämään.... "

Suomessa on pohdittu julkisen palvelujärjestelmän etuja. Ervastin (1996, 95 - 96) mukaan julkisen palvelujärjestelmän etuna voidaan pitää sitä, että jokaiselle kansalaiselle voidaan taata palvelut oikeutena. Kaikki kansalaiset Pohjoismaissa kuuluvat "universaalisesti julkisen palvelun piiriin". Ervasti kertoo eri yhteiskuntaluokkien suhtautumisesta erilaisiin palvelumuotoihin: julkisiin, yksityisiin ja epävirallisiin palveluihin. Hänen mukaansa hyvinvointivaltion palvelut ovat parantaneet pienituloisten väestöryhmien asemaa saamaan "muun väestön kanssa saman tarpeentyydytyksen tason", mutta myös keskiluokilla on nähty olevan tietty perusintressi julkista palvelujärjestelmää kohtaan." (Ervasti 1996, 95 - 96.) Uskoisin tämän ajatuksen pätevän myös Vimpelin päiväkodin palveluja käyttäviin vanhempiin, sillä Piiparissa on hoidettu sekä työssäkäyvien että työttömien lapsia, varsinkin ns. erityis- ja ns. koululykkäyslapsia sekä myös maanviljelijöiden lapsia erityisesti esikouluikäisinä. Vähävaraisilta vanhemmilta ei ole peritty lainkaan hoitomaksua tai se on joillakin, esim. yksinhuoltajilla, hyvin vähäinen. Siispä päiväkodiista on hyötyä sekä hyvä- että huono-osaisille.

Myllymäki ja Uoti (1995, 89 - 90) puhuvat säästölakien kohdentamisesta. Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa voidaan heidän mukaansa siirtää helpoiten syrjään kysymykset, joista aiheutuu vähiten poliittisia kustannuksia. Se merkitsee sellaisten väestöryhmien palvelutarjonnan heikentämistä, joiden mahdollisuudet ajaa etujaan talousarvioleikkausten edessä ovat vähäisimmät. Maatalousnaisten vetoomuksessa mainittiin myös heikoin väestöryhmä: vanhukset ja vammaiset, joita verrataan lapsiin. Lapsilla on mielestäni siinä mielessä erilainen asema, että heillä on usein työssäkäyvät ja nuoret vanhemmat puolestapuhujinaan, kuten esimerkiksi Vimpelissä monet vaikutusvaltaiset tahot.

Raija Julkusen (1993, 187 - 188) mukaan yksimielisyys peruspalvelujen säilyttämisestä julkisen vastuun alaisena säilyy, mutta siitä ei olla yksimielisiä, mitä nämä peruspalvelut ovat. Sitoutumista peruspalveluihin voi Julkusen mukaan tulkita siten, että "köyhien ja tarvitsevien oikeudesta huolenpitoon pyritään pitämään kiinni. Mutta keskiluokalle annetaan yllukkeitä siirtyä yksityissektorin asiakkaiksi." Tämä johtaisi kuitenkin siihen, että keskiluokan sitoutuminen yhteisiin asioihin sekä maksuhalukkuuteen vähenisi, mikä kuitenkin heikentäisi köyhien asemaa.

Adressin keräämisen jälkeen ohjaaja soitti jokaiselle kunnanhallituksen jäsenelle ja selosti tilanteen tarkkaan. Hallituksen jäsenet pitivät hyvänä asiana, että heihin otettiin yhteyttä. Näin he saivat tärkeää tietoa asioista. Henkilökunta kävi silloin myös silloisen valtuuston varapuheenjohtajan kotona selvittelemässä tilannetta. Edellä mainitsemani keskustanaisten adressin lisäksi vanhemmat, opettajat, neuvolan henkilökunta ja kasvatusta- ja perheneuvolan henkilökunta kirjoittivat vielä oman vetoomuksensa. Nämä toimitettiin kunnanhallitukselle, joka pyysi lausuntoa sosiaalilautakunnalta. Päiväkoti oli saavuttanut vakaan aseman koko Vimpelissä vuoteen 1991 mennessä, eli seitsemässä vuodessa, jotka se oli tuohon mennessä toiminut. Päiväkodin rakentamisetahan oli pitkään ollut puhetta, mutta hanke oli kumoutunut enemmistön päätöksestä. Vimpelin päiväkotia perustettiin siis kansandemokraattien aloitteesta, mutta nyt myös Keskusta oli ottanut asian omakseen, vaikka ensin se ei ollutkaan kovin myötämielinen päiväkotiajatukseksi. Voinee sanoa, että Vimpelin päiväkotia oli saanut tunnustetun aseman koko pitäjässä puolueisiin katsomatta.

Sosiaalilautakunta teki kunnanhallitukselle oman ehdotuksensa päiväkodin toiminnan pelastamiseksi. Löysin kunnan arkistosta sosiaalilautakunnan pöytäkirjan, joka oli tehty 24.9.1991 pidetystä sosiaalilautakunnan kokouksesta. Keskustelun jälkeen sosiaalilautakunta muotoili seuraavan lausunnon:

"Päiväkodin lakkauttaminen kaventaisi huomattavasti kunnan päivähoitopalveluja poistamalla huoltajilta mahdollisuuden valita lapsilleen sopivimman hoitomuodon. Päiväkodin merkitys lisäksi on erittäin huomioitava mm. erityistä hoitoa ja kasvatusta vaativien ja ns.koululykkäyslasterien hoidossa ja kasvatuksessa." (Sosiaalilautakunnan lausunto 24.9.1991.)

Lausunnossa käsiteltiin myös toista vaihtoehtoa, joka koski päiväkodin keittäjän siirtämistä Toimelan palvelukeskukseen. Sosiaalilautakunnan mielestä "päiväkodin keittiön yhdistäminen avopalvelukeskuksen keittiöön tulisi aiheuttamaan runsaasti ongelmia käytännön toiminnoissa." Siinäkin tapauksessa, että keittiöt yhdistettäisiin, kato-

aisi kodinomaisuus päiväkodista sekä ajankäytössä jouduttaisiin siirtymään tiukkoihin aikatauluihin, ”joka ei ole nykyaikaisen päiväkotitoiminnan hengen mukaista.”

8.4 Sekavat mietteet

Mielipaha - pahamieli. - Toisen korjaa joskus raha, toisen hellä kaunomieli.
Toisinaan ei kumpaakaan - mikään pysy korjaamaan. (Kaija Pakkanen)

Päättäminen säästämisestä ja leikkauksista sekä niiden pohtiminen koetteli vahvasti eri tahoja. Ihmisten päässä risteili sekavia ajatuksia; kukaan ei päässyt vähällä. Päättäjät sekä valtakunnan että paikallistasolla samoin kuin yksityisetkin joutuivat kamppailemaan vaikeiden asioiden kanssa. Vimpelissä pidettiin kunnan työntekijöille yhteisiä tiedotus- ja koulutustilaisuuksia. Kerran oli kutsuttu konsultti kertomaan kunnan talouteen liittyvistä asioista. Hän selosti käsittekartan avulla, miltä Vimpelin talous näytti Suomen muihin kuntiin verrattuna. Vimpelin tilanne näytti todella pahalta. Tätä ennenkin kunnan työntekijöille lähetettiin silloin tällöin kunnan tilanteesta kertovia kirjeitä. Niissä kerrottiin pakkolomista sekä muista säästötoimista. Esitettiin mm., että vanhemmat työntekijät voisivat jäädä varhaiseläkkeelle. Työntekijöitä kehoitettiin kutakin mielessään miettimään, miten saataisiin säästöjä aikaan. (Tässä Yhteydessä voidaan puhua osallistamisesta, otettiinhan kuntalaiset mukaan säästömietintöihin.)

Vaikka informaatio tavallaan pelasi, ei kaikista suunnitelmista kuitenkaan kerrottu tarpeeksi. Haastatteluista ilmeni, että päiväkodin henkilökuntaa ei informoitu lakkautusuhasta, vaan kuultujen huhujen perusteella asiasta ruvettiin itse ottamaan selvää. Päiväkodin vs.-johtajan ja äitiyslomalla olevan johtajan välinen informaatio sitä vastoin toimi hyvin. Haastattelin Piiparin nykyistä johtajaa, joka oli äitiyslomalla vuonna 1991. Hän kertoi, että vs-johtaja piti häneen yhteyttä koko ajan, että hän tiesi, ”missä mennään.” Hän kertoi tunteistaan, kun hän ensi kerran kuuli uutisesta:

”Tietysti se oli shokki, järkytys, että se tuli yllättäen, että ei sellaiseen ollut osannut varautua millään lailla. Kyllä se oli ihan uskomatonta, että miten tämmöstä voijaan ees päästää ulos suustaan - eihän tämmöstä, ku kerran päiväkotia on pitkien vaikeitten vaiheitten jälkeeseen saatu perustettua, että ei siitä ovia ihan vähällä kiinni laiteta.”

Vs. johtaja piti häntä tilanteen tasalla jatkossakin, niin että hän tiesi, mitä oli odotettavissa. Lastentarhanopettajana hän oli erityisesti huolissaan lasten kouluvalmiuksien huonontumisesta. Hän oli yhtä paljon huolissaan tarpeellisen palvelumuodon lakkauttamisesta kuin oman työpaikkansa puolesta.

Kunnan luottamusmiehille tilanne oli hyvin vaikea. Tämä käy ilmi haastattelujen lisäksi myös asiakirjoista. Päiväkodin asia oli käsitelty kunnanvaltuustossa useaan kertaan: 21.10.1991, 4.11.1991, 19.11.1991, 16.12.1991 sekä 30.12.1991, jossa tehtiin lopullinen päätös. Päiväkotia säilyi, mutta keittäjä siirrettiin avopalvelukeskukseen. Päiväkodin ateriapalvelut päätettiin hankkia avopalvelukeskuksesta. Päiväkodin lakkauttamisesta oli laskettu tulevan säästöä vuodessa noin 250.000 markkaa, joten se ei ollut niin suuri kuin kunnan edustaja muisti. Toki muitakin säästämiskohteita sekä tulo- hankkimiskohteita mietittiin. Alustavassa säästöohjelmassa 19.11.1991 esitettiin mm.

seuraavia asioita: virkojen täyttökielto, virkojen muuttaminen toimiksi mikä mahdollistaa henkilökunnan joustavan käytön, vapaa-aikatoiminnan yhdistäminen ja palvelujen ostaminen paikallisilta yhdistyksiltä, musiikkiopistossa opiskelun tulo maksulliseksi, liikuntamaksun periminen, teknisen toimiston muuttaminen liikelaitokseksi, korjausneuvojan toimen lakkauttaminen. Näitä ja vielä muitakin kohteita oli suunnittelutoimikomitea esittänyt valtuustolle. Joitakin näistä toteutettiin, mutta osa jäi toteuttamatta. Tästä mainitsi sekä kunnanjohtaja että toinen kunnanvaltuutettu, joka kertoi erään kunnan luottamushenkilön sanoneen, että ”komitean päätökset nuijittiin hengiltä”. Kunnanjohtaja sanoi, että tällaisten suurten päätösten toteuttamiseen ei löytynyt tarpeeksi rohkeutta.

Heikkilä ja Lehto (1992, 44 - 48) kertovat säästötoimista, tehostamistoimista ja meno-leikkauksista. Siinä todetaan sosiaali- ja terveydenhuollon olevan hyvin työvoimavaltaisia toimialoja ja sen takia säästötoimia etsitään näiltä alueilta juuri puuttumalla henkilöstömenoihin. Kunnissa noudatetaan säästämässä ”eräänlaista asteittain kovenneiden toimenpiteiden kaavaa. Asteikon lievimmässä päässä on sijaisten rajoittaminen ja kovimmassa irtisanomiset” (mt., 44). Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa oli saatettu sijaisten ottaminen luvanvaraistaa tai siitä oli kokonaan luovuttu. (Vimpelissäkin noudatettiin tätä kaavaa.) Sosiaalitoimeen oli puututtu useammin kuin terveydenhuoltoon. Tämän ajateltiin johtuvan kansanterveystyön perustumisesta kuntainliittoihin, jotka lama saavuttaa tietyllä viiveellä verrattuna peruskuntiin. Henkilöstömenoja tehtiin Heikkilä - Lehdon (1992, 45 - 46) mukaan juustohöylän tavoin, mikä tarkoittaa, että ne koskevat kaikkia hallintokuntia ja toimialoja kohdentuen kovemmin sinne, missä:

”-sijaisia on käytetty aiemmin eniten
 -sairaus- ja äitiyslomia on eniten
 -henkilöstö on vanhinta jolloin nk. luonnollinen poistuma vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeelle on suurinta,
 -on käytetty tilapäisiä, määräaikaista tai työsopimusmuotoisia työsuhteita eli työsuhdeturva on keskimääräistä heikompi,
 -on eniten halukkuutta lomarahaa korvaamiseen vapaa-aikana.”

Heikkilä ja Lehto toteavat, että näiden voidaan olettaa kohdentuvan voimakkaimmin pienipalkkaisiin, heikosti koulutettuihin, lastensaanti-iässä oleviin tai vanhahkoihin naisiin. Todennäköisesti henkilöstökuukausia vähenee ”eniten kotipalveluista, perhepäivähoidosta sekä terveydenhuollon ja päiväkotien alimman koulutuksen saaneista henkilöryhmistä.” Tämän todettiin henkilöstöjärjestöjen haastatteluissa ”ohentavan” palveluvarustusta, tekevän sen haavoittuvammaksi ja kiristävän työpaikkojen ilmapiiriä, työtoverien sairastumisen sekä muun virkavapauden takia muille tulee kasvavaa työpainetta. Tämän takia myös asiakas/potilasturvallisuuden pelättiin vaarantuvan.

8.5 Miten Piiparissa selvittiin ensimmäisessä kriisivaiheessa

Jotkut ihmiset tietään kulkevat - sydän tarjolla kämmenellään.
 Heitä on aina ollut - aivan liian vähän. (Kajja Pakkanen)

Kriisivaihe koetteli henkilökuntaa monin tavoin. Jäljellä oleva henkilökunta sai hoitaa työt miten parhaiten taisi. Koko ajan henkilökunnalle toi lisäpaineita uhkan olemassaolo. Normaalin työn eli lasten hoitamisen lisäksi mietittiin vielä sitä, miten voitaisiin estää päiväkodin lakkauttaminen ja mitä henkilökunta voisi tehdä. Päiväkodissa oli tuona aikana liian iso lapsiryhmä ja liian vähäinen henkilökunta, mitkä saavat Huttusen mukaan (1989, 71) henkilökunnan tuntemaan itsensä lähinnä lasten valvojaksi ja tilanteen hallinnasta vastaavaksi työntekijäksi. Tämä johtaa helposti siihen, että aikuinen kokee itsellään olevan liian vähän aikaa ja mahdollisuuksia kiinnittää huomiota yksittäiseen lapseen. Henkilökunnalle toi paineita se, miten vastata lasten ja vanhempien odotuksiin. Peruskoulunopettaja, jonka lapset siirtyivät päiväkotiin vasta vuoden 1994 alussa, kertoi yleensä vanhempien odotuksista: ”Me halutaan lapsille hoitoa siks aikaa ku me ollaan töissä. Ei me haluta niitä komeroon. Että niitten kans ollaan, ettei vaan laiteta naulakkoon roikkumaan siks aikaa, että ne pysyy hengissä.”

Päiväkodilla oli ollut eripuraisuutta henkilökunnan kesken. Kuulin, että henkilökunnalla oli näkemyseroja lasten kasvatuksesta sekä kitkaa kokeneiden ja vähemmän kokeneiden välillä. Tällaisia asioita pohtivat myös Landberg ja Björling (1984, 94 - 96) kun he toteavat, että työssä ja keskusteluissa pitäisi oivaltaa, että kaikki voivat vaikuttaa asioihin ja olla hyödyksi. Helposti voi rakentaa pätevimpien varaan, mutta muut tuntevat olevansa ahtaalla. Työ pitäisi rakentaa siten, että kaikki kykenisivät selviytymään. Etelätuulen päiväkodissa oli harjoittelun jälkeen päästy yhteistyöhön siten, että vastuu kannettiin yhteisesti. Jonkun mennessä vikaan ei heti syytelty toisia, vaan kysyttiin, ”mitä me voisimme asialle tehdä.”

Uhkaavassa tilanteessa yhteistoiminta lisääntyi; sitä auttoi myös muutos henkilöstön kokoonpanossa. Henkilökunnan erimielisyydet unohtuivat ja yhteistyö lisääntyi, kuten silloinen johtaja totesi: ”Ja silloha me ei riijeltäkään keskenämme. Siellähän oli henkilökunnan kesken riitoja aika laillaki. Oli varmaan vielä tämän jäläkeenki, mutta tänä aikana me ei jaksettu enää keskenään taistella. Että se tavallaan loi me-henkeä siinä vaiheessa.” Tilanteen parantumista edesauttoi uhkan olemassaolo ja yhteisen asian puolesta taistelemisen, kuten nykyinen johtaja totesi:

”Kyllä minusta tuntuu, että kun tuloo tämmönen kriisi, ni kyllä se jotenki entistä tiiviimmin niitä ihmisiä sitoo toisiinsa sillälaila, että käyvään tällaiseen taisteluun yhteisen asian puolesta - että se lähentää sillälaila, että me kaikki ollaan noita muita vastaan. Ja yritetään pitää pitää kiinni niistä, mitä me katotaan tärkeäks.”

Yhdessä siis keksittiin toimintamuodot, joilla pyrittiin estämään Piiparin lakkauttaminen. Suunnitelmat myös toteutettiin käytännössä työtunteja laskematta. Toiminnalla oli tulosta, sillä päiväkotia säilyi. Kuitenkin keittäjä siirrettiin Toimelan keittiöön vuoden 1992 alussa. Haastatteluissa tuli esille, että ruoanvalmistuksen siirtyminen pois päiväkodista hankaloitti elämää. Aina täytyy etukäteen ilmoittaa, montako lasta on hoidossa, onko erikoisruokavaliolla olevia, esim. allergisia lapsia. Joka aamu täytyy ilmoittaa muutoksista Toimelan keittiölle. Kunnan edustaja ja keittiöapulaisena toimiva äiti kaisivat päiväkotiiin ruoanvalmistuksen tuottamaa kodinomaisuutta ja tuoksua. Kunnan edustaja totesi vielä, että kun avopalvelukeskuksessa ruoka valmistetaan erityisesti vanhoille ihmisille, se ei ehkä maistu lapsille. Gunilla Landbergin ja Bam Björlin-

gin (1984, 53) mukaan keittiö on päiväkodin sydän, jossa tehdään joka päivä välttämätöntä työtä. ”Työtä, joka vaikuttaa kaikkien hyvinvointiin ja josta koko ajan esitetään huomautuksia, tuoksuupa hyvältä! Mitä ruokaa tänään saadaan?”

Selailin harjoitteluajanani kirjoittamaani raporttia ”Työyhteisön kehittäminen” päiväkodin toiminnasta, joka kertoo ruoanjakoon liittyvistä ongelmista: Olin kirjoittanut:

”Avopalvelukeskuksen ja päiväkodin henkilökunnan välillä on eripuraisuutta ruoanjakeluun liittyen. Kun kaikki kunnan toimipisteet ja työntekijät ovat toiminnastaan tulosvastuullisia, pyrkii tietenkin kukin hoitamaan oman sarkansa mahdollisimman pienin kustannuksin. Tämä vaikuttaa siten, että avopalveluksen keittiön tuoton odotetaan olevan mahdollisimman suuri. Niinpä se vaikuttaa ruokakustannuksiin, jotka päiväkodin henkilökunnan mielestä ovat liian suuret.” (Höykinpuro 1993.)

Heikkilä ja Lehto (1992, 4950) kertovat tulosjohtamisesta, jota sovellettiin noin puolessa kyselyyn vastanneista kunnista sosiaali- ja terveydenhuoltoaloilla. Lama on merkittävästi vaikuttanut tulosjohtamisen soveltamiseen käytännössä. Tutkimusta varten haastateltu kunnanjohtaja oli todennut suoraan, että tulosjohtamisesta oli siirrytty ”resurssijohtamiseen”. Säästötavoitteet olivat usein vaikuttaneet siihen, että johtaminen painottui ”vahvasti resurssien säästämiseen eikä niinkään toiminnallisten tulosten keskeisyyteen työn suunnittelussa ja arvioinnissa”. Julkisen palvelutuotannon kritiikeissä oli vielä arveltu saatavan tehokkaimmin tulosta aikaan

1. kilpailuttamalla palvelutuottajia,
 2. eriyttämällä palvelun ostajan ja tuottajan roolit sekä
 3. mahdollisesti saamalla mukaan yksityisyrittäjien panos. (Heikkilä - Lehto 1992, 51.)
- Näistä asioista puhuttiin myös meille perhepäivähoitajille meidän palaveriessamme. Me kovasti ihmettelimme, miten me voisimme saada toimintaamme tuottavammaksi. Avopalvelukeskuksen tarjoamisesta yksityisyrittäjälle keskusteltiin, mutta asia jäi siihen.

Siloinen vs. johtaja kertoi, että toiminta Piiparissa järjestettiin siten, että laitospulainen laittoi ruoat esille, tiskasi astiat sekä siivosi. Välipala valmistettiin päiväkodissa. Kesän 1992 henkilökunta oli kolmestaan. Työt hoidettiin yhteisymmärryksessä ja valitsi sopuisa, vaikkakin kiireinen ilmapiiri.

”Me ite siivottiin siinä ja hoijettiin sitte lapset. Kaikki tehtiin. Ja sitte Naapurikunnasta päiväkodin johtaja tuli käymään sitte. Minä olin justiin keittiövuorossa. Kyllä se siunas, voi että se siunas: Ei koskaan missään oo päiväkodin johtaja ollu keittiössä töissä. Minä sanoin, että kuule kyllä meillä on, me ei lasketa, kuka mitäkin tekee!”

Syksy vuonna 1992 oli hyvin raskas, sillä osastoapulainen oli pitkällä sairauslomalla; silloin päiväkodin toiminnasta huolehti pääasiassa kolme henkilöä. Joskus oli kodinhoitaja ollut auttamassa. Kevät 1993 oli Piiparissa ohjaajan mukaan suhteellisen rauhallista aikaa. Minäkin totesin sen ollessani viikon harjoittelijana helmikuussa. Henkilökuntaa oli mielestäni riittävästi: johtaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja, osastoapulainen, perhepäivähoitaja, joka oli siirretty päiväkodille vuoden 1993 alusta. Lisäksi oli vielä harjoittelija vähän aikaa. Lapsia taisi olla 24. Minun mielestäni päiväkodilla oli hyvin rauhallista; se johtui osaksi siitä, että muutama lapsi oli silloin hiihtolomalla. Henkilökunnalla oli aikaa ja halua touhuta lasten kanssa. Silloin järjestettiin mm.

naamiaispäivä. Sekä henkilökunta että lapset olivat pukeutuneet hauskoihin vanha-aikaisiin asuihin. Teemana oli silloin perinteet ja vanhat tavat, joita havainnollistettiin monipuolisesti.

Olin harjoittelijana Piiparissa syksyllä 1993 syyskuun alkupuolelta lokakuun puoleenväliin. Laman merkit näkyivät siten, että yhden työntekijän ollessa kuntoutuksessa hänen tilalleen ei saanut ottaa sijaista. Tämän takia minun harjoitteluajani siirrettiin suunniteltua aikaisemmaksi. Säästäminen näkyi myös materiaalihankinnoissa. Ennen oli rahaa paljon enemmän hankkia esimerkiksi askartelumateriaaleja sekä esikoulu-tehtäviä. Lapsille ei ostettu uusia esikoulukirjoja, vaan ne kopioitiin. Toki kopioidut kirjat täyttivät tehtävänsä, mutta ne eivät olleet niin värikkäitä kuin alkuperäiset kirjat. Samoin säästettiin pisteltävien ompelukuvien käytössä, sillä henkilökunta piirsi niitä lapsille. Mieleeni on jäänyt eräs hauska episodi, kun kaappeja siivottiin. Lastentarhanopettaja oli poiminut esille lyhyiksi jääneitä lyijy- ja värikyniä ja mietti, pitäisikö ne heittää pois. Kun hän muisti, miten pitkiä kynien tulisi ohjeiden mukaan olla, hän heitti ne roskakoriin. Hän piti tärkeämpänä lasten kynänkäsittelytaidon kehittymistä kuin säästämistä. Tässä kaikki olivat samaa mieltä. Päiväkodin henkilökunta askarteli ja ompeli kaikkina joutohetkinään käsitöitä ja muita esineitä Piiparin myyjäisiin, joilla saatiin rahaa tarvikkeiden hankintaan.

Päiväkoti voi kääntyä erityislasten hoitoa (esim. MBD-yhtymästä kärsivän lapsen hoito) koskevissa ongelmissa esim. kasvatus- ja perheneuvolan puoleen. Siellä myös puhehäiriöiset kävivät puheterapiassa. Terveyskeskuksessa oli muutaman vuoden psykologi, joka lähti pois vuoden 1993 lopussa. Hän kävi antamassa työnohjausta Piiparin henkilökunnalle noin kerran kuukaudessa. Vaikeista häiriöistä kärsivien lasten hoidossa oli tärkeää, että henkilökunta sai asiantuntevaa ohjausta ja tukea. Vaikeimmista kehityshäiriöistä kärsivien lasten hoitamista varten kokoontui säännöllisesti työryhmä, johon myös lapsen äiti tai isä osallistui. Lasten erityispäivähoitoa järjestettäessä on tärkeää lasten vanhempien ja henkilöstön välinen luottamuksellinen yhteistyö; usein tarvitaan erityispalveluja, kuten puheterapiaa, lääkintävoimistelua sekä leikki- ja terapiapalveluja (Lasten päivähoidon vaihtoehdot 1988, 33).

Uutena työmuotona oli tullut neuvottelutuokio työpäivän aikana henkilökunnan ja toisen vanhemman, useimmiten äidin kanssa. Tuokiossa olivat mukana johtaja ja lastentarhanopettaja. Yhdessä keskusteltiin lapsen kehityksestä, vanhempien toiveista sekä muuten tärkeistä asioista. Vanhemmat saivat varata heille sopivan ajan. Näitä keskustelutuokioita oli kolmesta neljään viikossa. Vuoden 1993 syksyllä tämä vei aikaa noin kaksi kuukautta. Tämä vaati henkilökunnalta paljon aikaa ja vaivaa, mutta se piti toimintaa sen arvoisena. Näin päivähoito saadaan paremmin sopimaan lapsen elämäkokonaisuuteen, kun hänelle tärkeät henkilöt toimivat yhdessä. Tämä on yksi askel pois siitä, että lapsi viedään päivähoitoon pakettina aamulla, ja illalla tämä paketti haetaan pois (Huttunen & Niiranen 1991, 69).

Usko Yhteistyön voimaan on Huttusen (1989, 80) mukaan yhteistyön tärkeä perusta kasvatuksellisen johdonmukaisuuden saavuttamiseksi ja kasvatuksen laadun parantamiseksi. Yhteistyön tuloksellisuuden ennustajaksi on päivähoiton työntekijöiden asenne yhteistyöhön. Työntekijöiden asenne vanhempiin on tämän asenteen merkittävä osa. Piiparin henkilökunnan asenne on selvästi myönteinen, koska se panostaa

paljon vanhempien kanssa tehtävään työhön, vieläpä vanhempien toivomukset huomioon ottaen. Hujala-Huttusen (1996, 19) mukaan tutkimuksissa on tullut ilmeiseksi, että ”vanhempien keskeinen kiinnostuksen kohde ajatellen yhteistyötä perheiden ja päivähoiton välillä ovat kahdenkeskiset keskustelut omasta lapsesta. Vasta tämän jälkeen tulevat ryhmäkohtaiset vanhempainillat, retket jne.”

Lapset olivat hyvin iloisia ja touhukkaita minun ollessani Piiparissa. Heille järjestettiin monenlaista ohjelmaa, johon he mielellään osallistuivat: vierailu paloasemalle, eväs- ja luonnonmateriaalin hankintaretki metsään (lapset vietiin paloautolla päiväkodilta metsään), vierailut kauppaan, terveyskeskukseen ja vanhainkodille, yöpyminen päiväkodilla ja sen yhteydessä uintiretki Toimelaan. Lasten käyttäytymiseen ei lama mielestäni ollut vuoden 1993 syksyllä vaikuttanut. Minulla oli hauskaa kuunnellessani lasten keskusteluja. Eräänä päivänä sisarukset Heikki (4 vuotta) ja Helena (6 vuotta) (nimet keksittyjä) olivat lähdössä päiväkodista. Heikki huikkasi isolla äänellä: Helena taitaa olla rakastunut Villeen. Ympäriällä olevat lapset purskahtivat nauramaan. Eräs tomera, viisivuotias poika totesi tähän: ” Ei siinä oo mittää nauramista. Pian sinä voit iteki rakastua.” Nauru lakkasi hetkessä. Kukin taisi miettiä mielessään, että tällainen saattaisi olla mahdollista, ehkä toivottavaakin.

9. VOIMIEN KOKOAMISTA

Piiparia kohtasi uusi kriisi vuoden 1993 lopussa, kun kunnan taloudellinen tilanne oli kiristynyt entisestään. Silloin jouduttiin jälleen miettimään, mitä säästämiskeinoja löydettäisiin, jotta kunnan määrärahat saataisiin riittämään. Säästöjä mietittäessä esitettiin erilaisia vaihtoehtoja kaikkiin kunnan palveluihin liittyen. Johtoryhmä oli 22.11.1993 tehnyt mm. seuraavia säästöehdotuksia:

- Ylipitkien työvuorojen poistaminen lasten päivähoidosta, josta arvioitiin tulevan säästöä 300 000 markkaa vuodessa.
- Sivistystoimesta tulisi säästöä kirjastonjohtajan viran lakkauttamisella.
- Maatalouden tukemista ja avustuksia ehdotettiin pienennettäväksi.
- Kokouspalkkioista luopumisesta säästöä
- Sairasautotoiminnan kunnallistaminen esimerkiksi ns. ”Ruoveden mallin” mukaan.
- Hammaslääkäritoiminnan osittainen yksityistäminen.
- Siirtymien osa-aikatyöhön (toistaiseksi). Tämän ajateltiin koskevan niitä toimintoja, jotka saivat vähiten arvostusta valtuuston pisteytyksessä. Työaikojen ajateltiin olevan vaihtelevasti 50 - 90 prosenttia täyspäivästä. Pidettiin järkevänä pitää ihminen työssä, ”jolloin hän maksaisi verot ja sosiaaliturvamenot vähenisivät sekä toimeentulomenot poistuisivat.” Seuraavien 10 vuoden aikana laskettiin henkilöstösuunnitelmien mukaan kunnan henkilöstön vähenevän 36 henkilöllä.

Kunnan henkilöstömenoja säästettiin esimerkiksi yhtiöittämällä elinkeinotoimi. Perustettiin kehitysyritys, jonka toimitusjohtajaksi elinkeinoasiamies tuli. (Järvi-Pohjanmaan Yrityspalvelu OY). Osa yhtiön toimintamenoista katetaan yrityksiltä kerättävillä palvelumaksuilla, osa kunnan budjettivaroilla. Kunnan työntekijät joutuivat osallistumaan säästötalkoisiin pakkolomien muodossa. Vuonna 1994 kunnan työntekijät olivat pakkolomalla kolme viikkoa. (Vuonna 1996 pakkolomien pituutta eriytettiin siten, että muut kunnan työntekijät olivat pakkolomalla neljä työpäivää, mutta johtavassa ase-

massa olevat työntekijät kuukauden.) Pakkolomien pitäminen vaikutti sekä lapsiin että aikuisiin.

Yhtenä vaihtoehtona sosiaalitoimen alueella esitettiin perhepäivähoidon ohjaajan mukaan perhepäivähoitajien irtisanomista, toisena esitettiin epäsäännöllisessä työssä olevien vanhempien lasten siirtämistä päiväkotiin. Tästä tulisi säästöä, sillä näin kunta välttyisi ylityökorvausten maksamisesta perhepäivähoitajille. Perhepäivähoitajan työpäivä saattoi joskus venyä hyvin pitkäksi, jopa 13-tuntiseksi. Siitä ajasta, joka meni yli normaalin työajan, piti hoitajalle maksaa ylityökorvauksia, joista kertyi suuri summa.

Valittiin toinen vaihtoehto, jonka mukaan päiväkotiin siirrettiin epäsäännöllistä työpäivää tekevien vanhempien lapset. Perhepäivähoitajia ei sanottu irti, vaan muutama hoitaja siirrettiin päiväkotiin. Sinne oli vuotta aikaisemmin siirtynyt yksi perhepäivähoitaja, joka oli aikaisemmin hoitanut lapsia kotonaan ja sen jälkeen lasten kotona. Hänen lisäksi sinne siirtyi kokopäivätoimisesti kaksi perhepäivähoitajaa, jotka olivat sitä aikaisemmin työskennelleet muutaman vuoden lasten kotona. Tarvittaessa päiväkodissa työskenteli silloin tällöin lisäksi yksi perhepäivähoitaja. Muutokset koskivat myös kotonaan lapsia hoitavia perhepäivähoitajia (myös minua), sillä monen hoitajan lapsiryhmiin tuli muutoksia vuorotyöläisten lasten siirryttyä päiväkotiin. Sellaiset perhepäivähoitajat, joilla oli ollut ”ylipitkä” työpäivä, saivat sen lyhenemään normaalimitaiseksi (81/2 - 9 tuntia).

Muutaman kuukauden kuluttua järjestetyssä perhepäivähoitajien tiedotustilaisuudessa perhepäivähoidonohjaaja kertoi, että säästötoimet olivat onnistuneet päivähoitopuolen osalta hyvin. Lasten päivähoidossa oli säästetty niin paljon kuin pitikin, eli 300000 markkaa. Sillä hetkellä tilanne vaikutti suhteellisen hyvältä ja rauhalliselta.

9.1 Suunnittelua ja järjestämistä

Piiparissa tehtiin muutamassa päivässä hyvin radikaaleja toimenpiteitä. Päiväkoti oli rakennettu 20-paikkaiseksi, mutta nyt sinne siirrettiin lisää suunnilleen 10 lasta. Niinpä Piiparissa oli enimmillään yli 30 lasta. Piiparin lapset olivat ennen olleet iältään yli 3-vuotiaita, suurin osa oli esikouluikäisiä. Ennen Piiparissa oli ollut yksi osasto, mutta sinne järjestettiin kaksi osastoa, joista toinen oli yli neljä-vuotiaille, toinen nuoremmille. Piipariin tulevien uusien lasten joukossa oli myös vuoden ikäisiä palleroita. Päiväkoti oli ennen ollut auki vain viitenä päivänä viikossa suunnilleen aamuseitsemästä iltaviihteen. Nyt siellä hoidettiin lapsia vuorokauden ympäri myös viikonloppuisin ja juhlapäivinä.

Piiparin toiminnan muuttuminen vaati paljon henkilökunnalta, joka joutui sopeutumaan uuteen tilanteeseen: toiset aloittivat työn ihan uudessa työpaikassa, toisten työnkuva muuttui. Koko henkilökunnalla oli edessään uusi, vaativa tilanne, joka tuli pyrkiä ratkaisemaan parhain päin sekä lasten että henkilökunnan kannalta. Tässä vaadittiin kaikilta sopeutumiskykyä ja hyvin monenlaisia taitoja. Näiden taitojen esiinpääsemisen edellytyksistä kirjoittaa Soili Keskinen (1993, 79):

”Jos työntekijä saa tarpeeksi tietoa muutoksesta, hän pystyy toimimaan yhteistyössä koko työyhteisönsä kanssa sekä saa tukea ja rohkaisua uudelle toiminnalleen ja toteut-

tamilleen käytännöille, on hänellä edellytykset toteuttaa muutos. Tämä tulos liittyy merkittävästi päiväkotityön ydinpiirteeseen, nimittäin siihen, että tiivis yhteistyö on hyvin merkityksellinen toiminnan onnistumiselle. ”

Piiparissa muutos tapahtui niin nopeasti, että siihen ei juurikaan ehditty valmistautumaan. Henkilöstön yhteistyökyky joutui kovalle koetukselle, sillä muutokseen ei saatu ulkopuolista apua. Perhepäivähoidonohjaajan kertoman mukaan odotettiin, ”että me ollaan valamiita ku lukkari sottaa. Se on teijän tehtävä miettiä, millo muutos tuloo ja millä tavalla teijän tehtävät tuloo muuttumaa ja...Ei siinä apua missää vaiheessa tuloo.” Viransijaisena toiminut johtaja siirtyi entiseen toimeensa perhepäivähoidon ohjaajaksi vuoden 1993 joulukuun alkupuolella. Hoitovapaalla ollut johtaja tuli takaisin Piipariin. Häntä odotti yllätys:

”Kun minä tuloin töihin, ni varmaan het ensimmäisenä menin sosiaalijohtajan juttusille ja kuulin tällaisen, että tulee uus systeemi. Ja tammikuun alusta aloetaan. Että ei mikkään kiire oo kuhan vaan äkkiä saa kaikki....Pienet tarvi oman lepo huoneen ja oman leikkihuoneen. Ne oli kuitenkin jaettu osin ryhmiin.....Ja ihan kaikki tämä käytännön järjesteleminen ja sämplääminen; se hän oli kaikille uutta. Sitte tuli uutta työväkeä.”

Päivähoidon kehittämisen edellytyksenä voidaan Keskinen (1993, 79) mukaan pitää seuraavia asioita: ”työyhteisön yhteistyö-, päätöksenteko- ja työntekijöiden keskinäisen ongelmanratkaisukykyyn kehittäminen sekä yleensä työyhteisössä toimimisen valmiuden parantaminen”. Piiparissa näitä valmiuksia jouduttiin hiomaan kovassa kiireessä. Tilanne oli uusi ja outo, mutta siitä piti vain yrittää selviytyä. Samoihin tiloihin piti nyt mahduttaa lisää lapsia; tilojen käyttö piti suunnitella uudella tavalla. Lastentarhanopettaja kertoo päiväkodille osoitetuista tehtävistä:

”Että vuojen alusta tuloo sitte vuorotyöläisten pikkuset tänne, että järjestäkää paikat ja tehkää. Välineitä ei annettu mitään. Meillä oli pakko ite sumplia, että miten me käytännössä saahaan se toimimaan. Ja kyllä meillä pikkuse oli semmonen tunne, että apuva. Meijän piti sumplia kaikki sillon tammikuun alussa, että mihin me pannaan ne pienemmät nukkumaa, koska meillä ei ollu ku yks lepo huone.”

Tilat olivat henkilökunnalle melkoinen haaste. Samoihin tiloihin tuli sijoittaa eri ikäisiä lapsia ja pyrkiä järjestämään rauhallinen uniaika sekä toimintaa. Strandellin (1995, 185) mukaan puitteiden luominen on lasten toiminnalle kuuluu aikuisten aikuisten tärkeäksi rooliksi. ”Puitteiden luomisessa on paljolti kyse ajan ja tilan hallinnoimisesta.” Aikuiset voivat niiden kautta vaikuttaa siihen, miten lapset keskenään toimivat ja mitä hyötyä ja huvia he saavat. Strandellin mielestä päiväkotituntuu tilana liian jäykältä, se on suunniteltu ja määritetty liian valmiiksi. Tällaisiin asioihin Piiparissa törmättiin, mutta niistä selvittiin suhteellisen sujuvasti.

Muutoksia tapahtui monen ihmisen elämässä. Päiväkodin johtajana muutaman vuoden toiminut perhepäivähoidon ohjaaja aloitteli omia tehtäviään, jotka olivat muuttuneet muutamassa vuodessa:

”Palakanlaskut oli muuttunu kaikki ja laskutukset oli muuttunu (mm. tietokone oli otettu käyttöön) ja siinä me hoijettiin tuo työ.....Me (sijaisena toiminut ja takaisin virkaansa tullut päiväkodin johtaja) oltiin joulun välipäivät kumpiki

töissä. Kanslia siirrettiin pienempään huoneeseen ja pienten nukkumahuone tehtiin tuosta vanhasta kansliasta ja käytiin ostamassa patjoja ja mattoja - mitä kaikkea sitä nyt tarvittiinkaa sillo - muutama satanen kädessä.”

Entinen kansliahuone toimi siitä lähtien pienten osastona. Patjat leviteltiin lattialle päiväunien ajaksi ja kerättiin taas kasaan. Muun ajan päivästä huone toimi pienten leikkihuoneena. Lastenhoitaja kertoi muista järjestelyistä: ”Sitte tämä henkilökunnan ovi muuttu pienten puolen sisäänkäynniksi, sinne pantiin naulakot. Sitte invavessasta tuli pienten vessa, jonne tuli sitte pienten pyyheliinat, naulakot, hammasharjat sun muut.”

Tilajärjestelyissä onnistuttiin hyvin, mutta varsinkin pienten puolella oli ahdasta. Onneksi Piiparissa on myös isoja tiloja, joissa kaikki lapset saavat leikkiä yhdessä. Suurta aulaa pidetään hyvänä. Strandell (1995, 185) on tutkimuksissaan havainnut, että avoin lattiapinta-ala kiehtoo lapsia ja vetää heitä puoleensa. Lapset keksivät erilaisia leikkejä ja osaavat hyödyntää tiloja. Isot tilat myös mahdollistavat liikkumisen sekä konkreettisesti mielessä että toiminnan uudelleenmäärittelemisinä ja osallistujakokoonpanojen vaihteluina. Tilojen muunneltavuuteen ja käytön monipuolisuuteen kannattaisikin kiinnittää lisää huomiota. (Strandell 1995, 185.) Piiparin tiloihin oltiin suhteellisen tyytyväisiä, mutta lisää pieniä soppia saisi lastenhoitajan mukaan olla enemmän. Tilojen käyttö piti organisoida hyvin: ”Joka huoneessa oli jaettu, että tällä puolella leikitään tätä leikkiä- ja tuolla puolella tuota...kodinhoituhuoneessa oli leikkijöitä ja kansliassa.” Ruokailuhuoneessakin loppuivat paikat, joten ruokailu järjestettiin kahdessa vuorossa. Pienemmät pääsivät ensin syömään. He olivat menossa jo nukkumaan isompien rynnistäessä sisälle.

Vuoden alussa päiväkodille tuli myös kaksi perhepäivähoitajaa, jotka olivat olleet hoitamassa lapsia heidän kotonaan. Heilläkin oli suuri muutos edessään. Siitä kertoo lastenhoitaja:

”Ei se varmaankaan mitään helppoa ollu tulla. Kuitenki perhepäivähoitaja oli saanu tehdä kotona niinku oi halunnu. Ja sitte tulla isompaan ryhmään ja opetella työskentelemään ryhmässä ja me tietysti, jotka on tässä aikasemmi ollu, ni me tiijettiin mitä pitää tehdä. Ni kyllä ne varmaan oli alakuun epävarmoja että mitä heidän töihisä kuuluu, osaako he. Mutta kyllä ne ainakin nyt on täällä....tuntuu ihan, että viihtyisivätki täällä. En tiijä lähtisivätkö enää kottii hoitamaa.”

Molemmat perhepäivähoitajat kertoivat toki alussa tuntuneen vaikealta, mutta sopeutuneensa ihmeen nopeasti: ”Olihan se suuri muutos, ei siinä mitään....Mutta minä oon aika sopeutuvainen. Ensin tietysti tutisen itekseni, mutta kyllä ihan ...Aluks tuntu hankalalta, ku ei tiennyt talon tapoja. Tietysti piti kysyä kokeneemmalta.” Tämä perhepäivähoitaja koki muutoksen enemmän positiivisena kuin negatiivisena, vaikka piti-kin totutella uusien työtovereiden lisäksi myös isompaan lapsiryhmään: ”Tietystihä se koettelo sitte...uus ihminen ku tulloo tänne. Ne kokeiloo, miten palijo saa tehdä. Ne tekköö sen jokaiselle uuvelle, mennökö tämä uus hoitaja samojen sääntöjen mukaan ku toiset hoitajat.” Piipariin siirtynyneet perhepäivähoitajat kysyivät eniten neuvoja perhepäivähoitajalta, joka oli tullut vuotta aikaisemmin Piipariin. Hän tiesi omasta kokemuksestaan millaista oli tulla uuteen työpaikkaan yhtäkkiä.

"Kyllä meillä täystyöllisyys oli. Ja sentähän minut varmaan laitettiin. Ei minulta kysytty, minulle vaan sanottiin, että oot tammikuun kolomas päivä (vuonna 1993) sitte päiväkodilla. Ensi minä aattelin, että osaanko minä olla siellä. Mutta kyllä minä sitte tykkäsin. Se on kumminki, ku niitä on useampia, että ei tarte sitä vastuuta yksin kantaa. Aina jakaa sen."

Tämä hoitaja oli kahden vasta tulleen tukena ja neuvoi heitä tarvittaessa. Neuvoja voi päiväkodin väen lisäksi kysyä perhepäivähoidonohjaajalta, joka tunsi sekä päiväkodin tavat että perhepäivähoitajat entuudestaan. Ritva Lehtisen (1991, 109) mukaan päivähoitoryhmän yhteistyötä pitäisi pohjustaa yhteisellä suunnittelulla ja uuden työntekijän asiallisella, nopealla ja perinpohjaisella perehdyttämällä. Ryhmän toiminnan alussa ja mieluummin hieman aikaisemminkin yhdessä työskentelevien aikuisten pitäisi tutustua toisiinsa, lapsiin ja heidän mahdollisiin vaikeuksiinsa sekä vanhempiin. Tätä tutustumisvaihetta ei juurikaan ehditty Piiparissa tehdä uusien työntekijöiden tullessa töihin, sillä siellä tapahtui yhtaikaa monta muutosta - kaikki olivat vähän aikaa hieman eksyksissä. Toki toinen perhepäivähoitaja oli ollut joulukuussa Piiparissa töissä ennen muutoksen voimaantuloa, mutta hän piti aikaa aivan liian lyhyenä. Päiväkodin väki joutui toimimaan melkein ilman ohjausta. Psykologi kävi kerran kuussa päiväkodilla antamassa työnohjausta, mutta suuresta muutoksesta Piiparin henkilökunta joutui selviytymään omin voimin.

"No se oli ihan sitä, mitä me ollaan porukassa palaveerattu tuossa pöyvän ympärillä, että aina ku tuli joku asia eteen.....Siinä vaiheessa olis kaivannu just, että olis henkilökunta saanut ohjausta...niitä otettiin palavereja sen mukaa ku asiaa tuli. Jokainen viestitti, mitä syämmellä oli. ...Ja sitte käytiin läpi kaikki."

Vuoden 1994 aikana päiväkodin henkilökunta sai jonkun verran työnohjausta, sillä kasvatustieteiden psykologi kävi noin kerran kuukaudessa antamassa työnohjausta. Kuntainliiton kasvatustieteiden purkauduttua jäi kuntainliiton alueelle töihin psykologi, joka jatkoi kasvatustieteiden psykologin työtä kolmen kunnan alueella. Hän kävi myös Piiparissa muutosvaiheen ensimmäisinä kuukausina, mutta pian sekin loppui. Päiväkodin henkilökunta kokoontui palaverihinsa kahvipöydän ääreen keskenään neuvottelemaan asioista - siinä koko työnohjaus!

"Sitte on oltu ihan yksin. Ajelehittu tässä. Että ei oikeastaan oo mistään mitään tukea. Kaikki on pitäny kehittää ite, suunnitella. Ihan on pitäny kysyä, että miten kās teillä tehää ja omaa aktiivisuutta. Täällä sosiaalipuolella ei oo omaa pomoakaa sitte ollenkaa, ku sosiaalijohtaja lähti pois." (Johtajan kommentti.)

Vartiainen (1992, 157) on tutkimuksessaan havainnut henkilökunnan yhteistyökyvyn vaikuttavan erittäin paljon hoidon laatuun: "Tämä voitaisiin kiteyttää ajatukseen, että jos aikuiset viihtyvät, viihtyvät myös lapset." Viihtyvyyden takaajana pidettiin yleisesti "päiväkodin hyvää ilmapiiriä" ja erityisesti henkilökunnan keskinäistä yhteistyökykyä. Sitä pidettiin joissakin tapauksissa jopa tärkeämpänä kuin henkilökunnan määrää. Tätä voidaan Vartiaisen (1992, 156) mukaan "tulkita siten, että vastaajien mielestä henkilökunnan laatu voi korvata määrän". Yhteistyön sujumiseksi jatkuvaa koulutusta ja työnohjausta pidetään tärkeinä. Tätä voidaan Vartiaisen mukaan perustella päiväkodin johtajan kommentilla: "Työnohjausta päiväkodin työntekijöille, koska ihmisten persoona on tässä työssä mukana....tarvitaan latautumista."

Piiparin henkilökunta on enimmäkseen huolehtinut latautumisesta keskenään. Tosin koko päivähoitohenkilöstölle on järjestetty yhteisiä neuvottelu- ja koulutustilaisuuksia. Koko henkilöstö on kokoontunut noin kaksi kertaa vuodessa yhteisiin tilaisuuksiin. Pienryhmissä on kokoonnuttu useammin - joskus kerran kuukaudessa - joskus harvemmin. Huolimatta vähäisestä ohjauksesta on Piiparin väki päässyt toimivaan yhteistyöhön. Seuraavaksi muutamia työntekijöiden kommentteja:

-”On ollu hyviä ja huonoja hetkiä yhteistyön kannalta. Mut me mennään semmosta vaihetta - on menty oikeastaan jo sen kriisin jälkeeseen semmosta, että täällä on mukava olla töissä ja on hyvät työkaverit.”

-”Yhteistyö on pelannu tosi hyvin viime vuosina, että ei oo ollu mittään...Ku on ollu joku kriisitilanne, ni on pystytty puhaltamaan yhteen hiileen...”

-”Ei minusta siinä ollu mittään, suju ihan hyvin. Kyllähän nyt tietysti jottain tiettenki aina tulloo, mutta ei mittään sellaista suurempaa oo ainakaa ollu - ku ei muistuu.”

Aamu- ja iltavuorojen lisäksi nyt tuli lisää työvuoroja, tuli keskivuoro. Töitä oli viikonloppuisin, joskus myös öisin. Vuorojen laatimisessa tuli ensin kömmähdyksiä, mutta ”Joku sen sano, että kokkeillaanpa, miltä tuntus, jos oltas aina viikko samassa vuorossa. No sehän lokshti heti kohalleen sitte.” Työn laatua kohottaa Landbergin ja Björlingin (1984) mukaan hyvän työsuunnitelman tekeminen. Silloin kaikki tietävät, kenelle kuuluu vastuu mistäkin asiasta, eikä työntekijöiden tarvitse kuluttaa aikaa keskusteluun siitä, kuka hoitaa mitkäkin tehtävät. Päätökset tulisi tehdä yhdessä. (Landberg & Björling 1984, 20 - 21.) Piiparin henkilökunta kokeili työsuunnitelman laatimista yhdessä. Alussa oli hankaluuksia: ”Ensi alakuun tehtiin ihan villisti. Niillä ei ollu mitään vakivuoroja viikoks.” Jonkin ajan kuluttua työ lokshti uomiinsa ja löydettiin hyvät työskentelytavat kokeilujen kautta. Etelätuulen päiväkodissa mikään työmenetelmän tärkeä osa ei ole syntynyt paljolla keskustelulla tai periaatepäätöksillä. Alussa on kokeiltu jotain, joka on osoittautunut myöhemmin hyvin tärkeäksi. Sille on voitu rakentaa jatkossa, ja siitä on kaikki kehittynyt edelleen. (Landberg & Björling 1984, 89.)

Toimiva päiväjärjestys, toiminnan muotojen täysipainoinen käyttöönotto ja sisältöaluiden rikkaus on Heleniuksen (1993, 68) mukaan tukeva pohja lasten ja aikuisten vuorovaikutukselle. Tärkeä maaperä tälle on keskinäinen luottamus, lasten ja aikuisten usko siihen, että että voi tulla hyväksytyksi sellaisena kun on. Piiparissa sovittiin yhdessä siitä, mitä kussakin työvuorossa tehtäviin kuuluu. Kuitenkaan työtehtävistä ei pidetä jäykästi kiinni, vaan joustetaan tarpeen mukaan. Piiparin lastentarhanopettaja perustelee seuraavasti:

”Pitää olla niin, että on mukava tulla töihin. Senhän vaistoaa hyvin selevästi, jos jollakin työntekijällä on huono olla töissä. Lapseth näköö silimistä ja muute, vaikka yrität olla millä lailla muute. Ja tottakai ku on isompi ryhmä aikuisia samassa paikassa ni pitää yhteistyön toimia; joka suhteessa olla sopeutuvaisia ja semmosia että ei välttämättä jaattu, että tämä työ kuuluu tälle ja tälle.”

Muodostettiin työparit, aamu- ja iltavuoroissa oli toisena osapuolena johtaja tai lastentarhanopettaja parinaan joku perhepäivähoitajista. Johtajan kertoman mukaan perhe-

päivähoitajillekin on jaettu vastuuta, sillä ” se, joka oli esimerkiksi aamuvuorossa lastentarhanopettajan parina, sille jaettiin se toinen puoli ryhmää. Jos askarrettiin, ni se askarteli niitten kans, pienemmässä ryhmässä. Tai oltiin sitte yhdessä tekemässä...” Perhepäivähoitajille jaettiin myös suunnitteluvastuuta. Perhepäivähoitajat ja lastenhoitaja huolehtivat pääasiassa pienimpien lasten hoidosta. Muutoksen alkuvaiheessa oli paljon pieniä lapsia. Nuorimmat olivat kymmenen kuukauden ikäisiä. Nukkuttaminen oli melkoinen operaatio johtajan mukaan: ”Yks nukutti isoja, yks nukutti pieniä ja kolmas lähti vaunulla lykkäämään pihalle.”

Perhepäivähoitaja selostaa työnkuvaansa:

”Me perhepäivähoitajat melekeen oltiin niijen pienten kans. Ne nukutettiin.....niitä oli vaippaikäisiäki palijon - ni vaihettiin vaipat ja nukutettiin ja luettiin sadut. Pienet tuli aikasemmin syömään, muuten ei olis sopinu. Ja saivat toisiaan pois eestä. Käytiin pesulla ja nukutettiin vuoroviikkoina. Me ollaan tehty sitte ne ilta- ja viikonloppuhoidot.”

Näin työt järjestettiin siten, että samat aikuiset pyrkivät hoitamaan samoja lapsia, mikä on tärkeää varsinkin pienten lasten hoitamisessa. Lapselle on tärkeää että häntä on tuttu ihminen, ryhmän oma hoitaja, vastaanotamassa aamuisin. Pysyvät ihmiset hoitopaikassa ovat välttämättömät lapsen turvallisuuden tunteen ja hyvän hoidon kannalta. Aikuisten työvuorot ja muut työjärjestelyt tulisi hoitaa lasten kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. (Lasten päivähoito 1984, 4).

Henkilökunta koki työssään mullistuksia, mutta niin kokivat lapsetkin. Päiväkodissa jo olevat lapset saivat tottua siihen, että Piipariin tuli yhtäkkiä monta uutta lasta - isoja ja pieniä. Päiväkotiin tulevat lapset kohtasivat suuria muutoksia siirtyessään isompaan ryhmään. Haastateltujen äitien lapset siirtyivät päiväkotiin tässä muutosvaiheessa. Neljän äidin lapset joutuivat siirtymään päiväkotiin, koska heidän vanhemmillaan oli vuorotyö. Haastateltaessa melkein kaikki kertoivat olleensa kovin huolestuneita yllättäen eteen tulleesta muutoksesta lapsensa elämässä. Ainoastaan peruskoulun opettajana toimiva äiti oli jo aikaisemmin suunnitellut kahden lapsensa siirtämistä päiväkotiin, sillä toinen lapsista lähenteli esikouluikää. Perushoitajana toimivan äidin isommat lapset olivat olleet aikaisemmin päiväkodissa, joten nuorimman, kaksivuotiaan, siirtäminen Piipariin ei paljoakaan vaikuttanut. ”Ainoa oli, että toisesta ovesta mentiin.” Keittiöapulaisena työskentelevä äiti kertoi huolestuneensa kovasti kuultuaan lapsensa hoitopaikan vaihdosta, sillä lapsi oli vielä melko pieni. Hoitopaikan vaihtaminen sujui loppujen lopuksi hyvin. Poika tottui melko pian olemaan isommassa ryhmässä; seikkailunhaluinen kun on. Toiselle äidille hoitopaikan vaihtaminen oli helppoa siinä mielessä, että hän vei sinne kaksi tyttärtään yhtäikaa. Näin pienemmällä lapsella oli turvaa isosta siskosta.

Toki äitiä vähän huolestutti: ”Pelkäsin aluksi, että mitenkähän se pärjää niitten isompien kans, mutta olihan siellä sitte muitakin pieniä.” Lastentarhanopettaja oli lohduttanut äitiä kertomalla lasten tottuvan siihen, että on useampia hoitajia: ”Niistä tuloo sellaisia, että ei ne enää välitä, kenen kans ne jää. Ku vaan on hoitaja, ni sillä selevä.” Toki alussa oli ongelmia johtuen siitä, että lapset vietiin äidin työvuorosta johtuen hoitoon juuri silloin, kun Piiparissa oltiin menossa päiväunille. Pienempi ilmoitti: ”Minä en ainakaan mee nukkumaa, minulta ei oteta vaatteita pois.” Ongelma järjestyi siten, että lap-

set vietiin päiväkotiin jo aikaisemmin. Näin ei heti törmätty päiväuniin. Isompikin lapsi koki joskus päiväunet hankalaksi asiaksi. Keskustelussa henkilökunnan kanssa oli tullut ilmi, että lapsella oli joskus lääkekuurin aikana ripulia. Hän koki ahdistavana sen, että päiväunilta ei saanut lähteä kesken pois. Tilanne selvisi, kun ”päätettiin, että tyttö saa sieltä iliman muuta lähteä vessaan. Ku huomattiin, että mikä siinä on.” Tyttö oli kokenut päiväunet epämieluisana asiana tämänkin jälkeen. Lapset ovat olleet nyt kotoona äidin äitiysloman takia. Kun äiti oli lähtenyt haastateltavaksi, oli tyttö huutanut perään: ”No sano sille, että ainaki päivälepo oli liika pitkä.”

Päiväkotien päiväunet ovat usein olleet keskustelun aiheena. Huttusen (1989) mukaan tuskin mikään muu asia kuin nukkuminen päivähoitossa on aiheuttanut niin paljon keskustelua. Eri osapuolilla on siitä erilaisia näkemyksiä. Päivähoitohenkilöstö tuntuu pitävän nukkumista tärkeämpänä kuin perheet perustellen päiväunia seuraavasti: ”Päiväkotielämä on lapselle rankkaa. Ei lapsi vilkkaassa ja virikkeisessä ympäristössä jaksakaan ilman lepoa.” Lasten vanhemmat ovat kirjoitelleet lehtien yleisönosastoissa esimerkiksi: ”Meidän ja muutamien tuttavaperheiden isot tarhalapset ovat joka aamu masentuneita. Kun tietävät, että edessä on pari tuntia pakkomakuuta. Lapsille tuntuu tulevan nukkumaanmenosta stressiä.” Lapset ovat kokeneet tukaliksi päivälepotilanteetkin, joissa ei ole nukuttu. Päiväkodeissa ollaan luopumassa pakkonukuttamisesta. Lasten toimintaa pyritään eriyttämään nukkumisen ajaksi siten, että isommat lapset voivat olla ulkona, lueskella tai ylipäänsä toimia itsenäisesti. Lapset ovat esittäneet seuraavanlaisia kommentteja:

”Siellä ei pidä mennä pakosti nukkumaan päiväunille.”

”Kun pitäisi mennä päiväunille, eikä jotain nukuttaisi, saisi jäädä leikkimään.” (Huttunen 1989, 123 - 129.) Viime aikoina on lehtien yleisönosastoissa näkynyt keskustelua päivähoiton päiväunista. Kirjoituksissa on puhuttu mm. siitä, että päiväkodeissa pakkonukutetaan lapsia sen takia, kun henkilökuntaa on liian vähän. Piiparissa on ollut sellainen käytäntö, että lapsille on lepo hetken alussa luettu satuja. Sen jälkeen toiset ovat nukahtaneet, toiset taas ovat saaneet lähteä hiljaa pois huoneesta. Päiväkotielämän rasittavuutta kuvaa hyvin se, mitä Piiparissa päivänsä viettänyt pikkupoika sanoi kotona äidilleen: ”Voi äiti, minä oon niin väsynyt, että minä paan heti ne housut, mitkä sinä käsket.”

9.2 Sopeutumista puolin ja toisin.

Ihan pienen rukouksen puhun sulle, Taivaan Isä, tämän ujon toivomuksen:
meidän pienten lasten kesken ymmärrystä lisää
jotta aina rakastamme kaikki lapset toisiamme
lapset joka talon, majan, yli joka rajan!
Ehkä silloin aikuisetkin ymmärtämään herää.

Piipariin aikaisemmin tulleet lapset ottivat uudet tulokkaat ihmeen hyvin vastaan. Haastattelujen mukaan varsinkin sellaiset lapset, joilla ei ollut omia sisaruksia kotonaan, iloitsivat pienistä lapsista. Isommat lapset ottivat pienemmät ”siipiesä suojaan”, he auttoivat vaippojen vaihdossa, selostivat talon sääntöjä, pitivät nuoremmille pieniä opetustuokioita jne.

"Ei tullu kyllä esille semmosta kiusaamista, että sinä oot pienempi, mee pois. Mieluummin olis tapellu niistä, että kuka saa kenenki suojattina olla ja näi..... että se oli ihan yllättävää. Tietysti niijen kautta ymmärtää, joilla ei oo siellä kotona.....eihän sellaiset, joilla on pikkusiskoja ja veljiä kotona, eihän ne välittäny niistä...kuhan nyt oli välttämätön paha. Tällaiset, jotka oli yksin, ainoita lapsia....sai kosketusta vähän näihin pienempiinki."

Piipari toimi myös perhepäivähoitolasten varahoitopaikkana, joten sinne saattoi tulla muutamaksi päiväksi uusia lapsia. Lapset suhtautuivat siihen melko luontevasti:

"En minä tiiä, reagoiko se mitenkää. Joskus se on maininnu, että on ollu uusia sijaislapsia, mutta minä tiiä, onko ne häirinny mitenkää. Joskus saatto olla, että ne tuns jotain. Että niistä sitte löytyy kaveria."

-”Ei se oo koskaan moittinu. Joskus se sanoo, että joku uus on ollu, että se ei oo mun mielestä sen kummemmasti....”

-Päiväkodin vakituiset lapset nauttii, kun ne saa opastaa uusia lapsia: käsien pesussa, missä kuravaatteita pidetään, lelujen keräämisessä.

Päiväkodin henkilökunnalle sijaislasten tuleminen yllättäen aiheuttaa hankaluuksia, koska se aiheuttaa ylimääräisiä järjestelyjä:

"No se ei kieltämättä oo mikään heleppo asia, että ku aamulla soitetaan ja sanotaan, että pittää, niinku toissa-aamunaki tuli pieni kaksi ja puolivuotias....täytyy yhtäkkiä ottaa päiväks pariks semmonen laps, joka on vieras henkilökunnalle - yleensä ne on niitä samoja lapsia, että ne tulee vuojen mitaan tutuiks. Kuitenki siinä on se päänvaiva - kun meillä on se tietty sänky-määrä - että kenen sänkyyn vaihetaan petivaatteet, että missä se saa levätä tänä päivänä....kuka laps on pois, kenen paikalle se voijaan istuttaa ruokapöytään....Kaikista ei oo heleppo tulla isoon ryhmään. Ei se sijaislapsellekaan oo heleppoa. Isommat menee siinä. Toiset tulee hirmu mielellään. Pienemmät, jos ovat itkusia sun muuta....vaikeuttaa sitte."

Päiväkoti suunniteltiin alunpitäen 20 paikkaiseksi. Siellä oli kuitenkin enimmillään yli 30 lasta, joten ahdasta tuli. Fysioterapeutina työskentelevä äiti oli huolestunut siitä, että päiväkodissa on joskus liian paljon väkeä olemassa oleviin tiloihin suhteutettuna. Hänen mielestään tilaa pitäisi olla enemmän. Ongelma on vain se, että Piipari sijaitsee niin pienellä tontilla, että laajentamisen varaa ei juuri ole. ” Mun mielestä siellä oli kyllä liian ahdasta. Jotenki tuntu, että siellä lapset tungettii - enemmän olis saanu olla kyllä tilaa”

Lapset tarvitsevat tilaa ympärilleen. Tämä on otettu huomion Ruotsin päiväkodeissa, joissa on määritelty normit siitä, miten paljon tilaa lapset tarvitsevat ympärilleen. Ruotsin päiväkodeissa on tilaa tarpeeksi yhtä lasta kohden, mutta kouluun mentäessä tilaa tulee huomattavasti vähemmän. (Kärrby 1992, 100.) Toki Suomenkin päiväkodeissa on ohjeet lapsiryhmien koosta. Ne ovat tosin ylittyneet viime vuosina. Piiparisakin on ahdasta ainakin niinä päivinä, kun siellä on sijaislapsia vakituisen hoitolasten lisäksi. Äidit olivat joskus keskustelleet siitä, että päiväkotii toimii varahoitopaikkana. Vanhemmat olivat keskustelleet siitä, että joskus hoitajien aika menee kantaessa pieniä sijaislapsia sylissä. Lapset väsyvät isossa joukossa jonkin verran, mutta van-

hemmat olivat suhteellisen tyytyväisiä. Vuorotyön takia henkilökuntaa tarvittiin melko paljon.:

”Se oli niin jännää, että vaikka siitä on haittapuolena tietysti se, että on paljon työväkeä pienessä yksikössä. Jos on liian paljon väkeä, ni lapsille tuloo, että se ei oikeen tiijä, että kukahan se nyt on. Kukas teistä onkaa aamuvuorossa. Ketä minun täytyy kuunnella, kuka sanoo, että mitä me nyt tehhää. Mutta sitte se, että on aika monta aikuista ihmistä, ja ollaan kuitenkin kaikki erilaisia. Ni on kumminki suurempi mahdollisuus, että jokainen laps löytää sen oman aikuisen, josta tuloo kaikista läheisin. Jolle voi uskoutua, ja jonka kans tykkää kaikista eniten tehä hommia.”

Päiväkodissa tulee Strandellin (1994, 189) mukaa erilaisten kokemusmaailmojen kohtaamista. Lasten (erilaisuuden) kohtaaminen ja huomioon ottaminen ei ole helppo asia. Varsinkin uusien, vähän aikaa päiväkodissa olevien lasten kohtaaminen on vaativaa. Strandellin (1994, 184) mukaan aikuisten tärkeimpiä tehtäviä on olla *läsnä* ihmisenä, joka pelkällä olemassaolollaan luo turvallisuutta, jonka ”ympäröiminä lapset iloisesti porhaltavat”. Lapset voivat Strandellin mukaan kääntyä aikuisten puoleen kysymyksillään.

Kun joku oli aina vapaalla tehtyään yö- tai viikonlopputyötä (tai pakkolomalla), tuntui jonkun sairastuminen toisten työssä - sijaisia ei yleensä otettu. Henkilökunta sairasteli jonkun verran, joskus oli sellaisia jaksoja, että vuorotellen joku oli sairaana. Usein työhön on tultu puolikuntoisena. (Toinen perhepäivähoitaja kertoi Piiparin työntekijöiden käyneen ottamassa influenssarokotuksen sairastumisen estämiseksi.) Vanhempien mielestä henkilökuntaa oli yleensä tarpeeksi, mutta joskus he olivat huomanneet sijaisten puuttumisen hakiessaan lapsiaan illalla kotiin. Kaikkein tyytyväisimpiä päiväkotiin olivat vanhemmat, joilla oli säännöllinen päivätyö. Esimerkiksi opettaja oli tyytyväinen päiväkodin työ- ja loma-aikoihin. Vanhemmilla, joilla oli vuorotyö, oli joskus hankaluuksia viikonloppuisin ja päiväkodin loma-aikoina. Kun joku henkilökunnasta piti vapaapäiviä keskellä viikkoa, tuntui se päiväkodilla siten, että lapsia oli paljon ja henkilökuntaa suhteessa lapsilukuun liian vähän. Jos viikonloppuisin oli tulossa vain ehkä pari lasta, kysyttiin vuorotyötä tekeviltä vanhemmilta, voisivatko he järjestää lastensa hoidon jossain muualla, esimerkiksi sukulaisten luona. Tästä vanhemmat eivät oikein pitäneet.

”Sehän niinku päätettiin, että päiväkoti on aina auki, ku siellä on näitä tämmösiä vuorotyöläisten lapsia....sitte soitettiin ja kysyttiin, että nyt on vaan teijän tytöt lauantaina, että voisitko sinä saaha ne jonneki. Täti ne melekeen aina otti, mutta ei aina viihtiny...Et siitä minä en välttämättä tykäny sitte.” Näin totesi perushoitaja, jolla on kolmivuorotyö.

Toisenkin perushoitajan mielestä oli hankalaa, kun joskus viikonloppuisin lasta hoitoon vietäessä tuli sellainen tunne, ”että oli niinku olis paha teheny”. Toisinaan piti kysyä muuta hoitopaikkaa lapselle. ”Jotenkin saatiin lapsen hoito järjestetyksi sukulaisten luona, mutta kovin usein sitä ei olisi halunnut tehdä.” Kerran oli jopa käynyt niin (juhannusaattona) että äidin viedessä lastaan hoitoon oli päiväkodin ovella ollut lappu, jossa oli ilmoitettu päiväkodin olevan suljettuna. Äiti oli selvinnyt tukalasta tilanteesta viemällä lapsensa sukulaistaloon. Äiti totesikin: ”Oonhan minä yhesti johtajalle

sanonu, että pankaa tämä vaikka viikolla tiistaiks ja keskiviikoks kiinni, ni sitte sais semmoset, mitkä tekköö päivätyötä, järjestää sen päivähoitopaikan jostain muualta.” Lapsen kasvaessa oli lapsi voitu jättää kotiin isompien sisarusten huomaan, joten tilanne oli helpottunut. Toisaalta tilannetta on helpottanut se, että myöhemmin on päiväkodilla ollut vähemmän vuorotyössä vanhempien lapsia.

Jorosen (1994, 43) tutkimuksen mukaan Helsingin päiväkotien aukioloaikojen lyhenykset on pääosin kyetty toteuttamaan ilman, että siitä oli ollut vanhemmille haittaa. Ei kuitenkaan täysin. (Vanhempien työssäkäynnin mahdollistaminenhan on yksi päivähoiton perustavoitteista!) Joissakin päiväkodeissa on ajoittain ollut vakaviakin ongelmia. Perheiden elämä oli hankaloitunut niissä perheissä, joissa vanhemmat eivät olleet voineet sopeuttaa työaikojaan päiväkodin aukioloihin sopiviksi. Ylimääräistä lapsenhoitoapua oli jouduttu hankkimaan oman perheen ulkopuolelta. (Joronen 1994, 43.)

Joskus päiväkodin viikkojärjestystä jouduttiin muuttamaan esimerkiksi sen takia, että joku hoitaja oli pois töistä. Tästä oli harmia esimerkiksi perheelle, jonka lapset olivat Piiparissa vain muutamana päivänä viikossa:

”Ku esikoulu, se oli se keskiviikko, piti pitää, ni ei aina ollu. Ku ei ollu ketään hoitajaa, joka olis pitäny - perhepäivähoitajathan ei sitä pitäny. Ja sitte oli niitä lapsia, että ne ei ennättäny, ku lomat ja tämmöset...ni aina ei keskiviikkona ollu. Siinäki varmaan se, ku ei sijaisia ollu, ja sitte just nämä pakkolomat...”

Muuten vanhemmat olivat tyytyväisiä lastensa päiväkodissa saamaan hoitoon, myös ruokaan. Parhaiten tyytyväisyyttä kuvaa se, että lapset olivat loma-aikoina kyselleet, milloin taas mennään päiväkotiin. Parhailaan äitiyslomalla olevan äidin lapsi oli laskeskellut, milloin hän taas pääsisi päiväkodille: ”Äiti millo minä pääsen päiväkodille, pääsenkö minä ku vauva on neljä vuotta? Sitte minä sanoin, että hyvänen aika, sinähän oot ollu jo kaks vuotta koulussa.”

Jorosen (1995, 16) tekemän tutkimuksen mukaan helsinkiläiset vanhemmat arvostivat päivähoitossa eniten turvallisuutta, toiminnan ja ravinnon monipuolisuutta. Henkilökunta piti tärkeinä työyhteisön ilmapiiriä, lasten vapautta ja omatoimisuutta sekä tilojen viihtyisyyttä. Molemmat asettivat aukioloajat ja päivähoitomaksut järjestyksessä viimeiseksi. Vimpeliläiset vanhemmat tuntuvat ajattelevan asioista jokseenkin samalla tavalla. Kysellessäni mahdollisista lisäsäästöistä mainitsi yksi äiti, että päivähoitomaksu on hänen mielestään Vimpelissä suurempi kuin muissa kunnissa. Hän käy töissä naapurikunnassa, jossa päivähoitomaksu on pienempi kuin Vimpelissä. Tämä äiti viittasi myös syksyllä 1996 televisiossa esitettyyn tiedotteeseen, jossa kerrottiin päivähoiton Vimpelissä tosiaan olevan kalliimpaa kuin muualla Suomessa. Jorosen (1995, 71) tutkimuksen mukaan kaikista kyselyyn vastanneista joka viides suhtautui täysin kielteisesti säästöihin tulevaisuudessa. Osa ei perustellut kielteistä kantaansa, osa piti tärkeänä investoimista nimenomaan lapsiin ja katsoi, että päivähoitosta oli jo säästetty riittävästi.

Vartiaisen (1992, 158) mukaan päteväällä henkilökunnalla on suuri merkitys. Suurena ongelmana pidettiin koulutetun varahenkilöstön puuttumista. Vanhemmat pitivät suurimpana ongelmana sitä, kun vakituinen henkilökunta joutuu olemaan poissa. Sitä pi-

dettiin katastrofina. Päiväkodin suuria ryhmiä sekä minimikokoista henkilökuntamitoitusta ei pidetty niinkään suurena ongelmana. Vartiaisen (1992, 114) tutkimuksessa puhutaan käyttöasteesta, johon vaikuttavat lasten poissaolot päiväkodeista. Tehokkaimmin hoitopaikat käytetään hyväksi päiväkotien osalta keskikokoisissa kunnissa. Vaikka Vimpeli onkin niin pieni kunta, ettei se päässyt tutkimukseen mukaan (tutkimuksessa oli mukana Vaasan läänin kunnat, joissa oli yli 5000 asukasta), on Vimpelin päiväkodissa ollut vuodesta 1994 lähtien todella hyvä käyttöaste. Uskon käyttöasteen parantuneen muissakin kunnissa viimeisen vuoden aikana.

9.3 Ei niin pahaa, ettei jotain hyvää

Koska kunnille maksettava valtionosuus oli huomattavasti pienentynyt, Vimpelin tuli hoitaa palveluja yhä pienemmillä määrärahoilla. Nyt mietittiin päiväkodissa olevien lasten vähentämistä. Niinpä päätettiin, että sellaiset lapset, joiden vanhemmista ainakin toinen on kotona, eivät saa tulla päiväkotiin hoitoon. Kunnanhallitus päätti sosiaali-toimen rakenteellisista muutoksista mm. seuraavaa (22.11.1993): ”Työttömänä olevien vanhempien lapset tulevat kotonakin hoidetuksi, joten heidän hoitamisensa ei ole perusteltua.”

Piiparista pois joutuneiden lasten vanhemmat katsoivat esikoululaiselle olevan tarpeellista päästä päiväkotiin nimenomaan kouluvalmiuksien oppimisen takia. He tekivät kirjelmän sosiaalijohtajalle, mutta päätökseen ei tehty muutoksia. Päiväkodista pois jääneet lapset saivat esikouluopetusta kerran viikossa kunnan ja seurakunnan yhteisessä päiväkerhossa. Varsinkin esikouluikäisiä lapsia oli jonottamassa Piipariin pääsyä. Joskus tehtiin sellaisia järjestelyjä, että joku esikouluikäinen lapsi pääsi muutamaksi kuukaudeksi Piipariin hoitoon. Esimerkiksi toinen kunnan edustaja kertoi, että hänen lapsensa oli päässyt päiväkotiin vain muutamaksi kuukaudeksi esikouluikäisenä.

Vappu Taipaleen (1992, 65) mukaan päivähoito parhaimmillaan on perheen oman vallinnan pohjalta syntyvä, perheen elämäntilanteeseen sopiva ratkaisu. Aina pitäisi arvioida perheen kokonaistilanne.

”Lapsen kotihoito ei sekään näytä pelkästään ongelmattomalta; kotiin jäävät vanhemmat voivat olla hyvin koulutettuja, lapseensa panostavia ihmisiä mutta myös syrjäytyneitä perheitä, joiden koulutukseen ja työelämään liittyvät ongelmat korostuvat suhteessa lapseen.” (Taipale 1992, 65.)

Nämä seikat otettiin Vimpelissä huomioon, sillä sosiaalisista syistä päivähoitoa tarvitsevat lapset saivat jäädä päiväkotiin, myös työttömien vanhempien lapset. Tässä ajateltiin lasten etua. Erityishoitoa tarvitsevat lapset ovat olleet aina etusijalla, niin myös lama-aikana. Näin on tehty sen vuoksi, että työttömyyden, sairauden tai muun syyn takia vanhempien on vaikea järjestää lapsilleen heidän normaalia kehitystään tukevaa hoitoa. Tässä noudatettiin kunnallisessa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa käytettyä sääntöä, että ”kaikkein huonoimmassa asemassa olevien västöryhmien edut tulee asettaa tärkeysjärjestyksessä ensimmäisille sijoille”. Tämä tarkoittaa palveluryhmittymisessä niille suunnattujen palvelujen määrittelemistä peruspalveluiksi (Myllymäki & Uoti 1995, 50).

Vanhemmat ja päivähoitohenkilöstö olivat kuitenkin huomanneet, että yhdessä toimimalla saadaan aikaan hyviä asioita. Niinpä saatiin kimmoke perustaa päiväkodin yhteyteen vanhempainneuvosto, johon kuuluu lasten vanhempien edustajia, päiväkodin henkilöstöä, perhepäivähoitajien edustaja sekä muita edustajia. Ryhmytyötä voidaan Pikkasen ja kumppaneiden (1980, 121) mukaan käyttää yhteistyössä vanhempien kanssa, kun yhteistyössä on lasten vanhemmista muodostettu yhteistyöryhmä esimerkiksi päiväkotikohtainen toimikunta. Kaikki päivähoitomuodot pyrkivät työskentelemään yhä laajenevassa määrin yhteistyössä ympäristönsä kanssa pyrkien samalla vaikuttamaan koko lähiympäristön myönteiseen kehittämiseen. Vanhempainneuvosto sai johtajan kertoman mukaan aikaan monenlaista; on pidetty myyjäisiä ja järjestetty talkoita. Niiden tuotolla on päiväkodille hankittu mm. televisio ja videot. Toisten myyjäisten tuotolla on ajateltu hankkia joku suurehko leikkiväline ulos, mutta sen hankkiminen on jäänyt tuonemmaksi. Kaikki myyjäistavarat saatiin lahjoituksina yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä. Vanhemmat olivat työpaikoillaan kertoneet päiväkodin tilanteesta, ja yritykset halusivat omalta osaltaan olla tukemassa päiväkodin hankkeita. Päiväkodille on aiottu istuttaa uusi pensasaita entisen, rappeutuneen puuaidan tilalle. Vanhemmat ovat myös olleet mukana päiväkodin remontissa, jolloin siellä mm. tapetoitiin seinät.

Vanhempainneuvosto haluttiin saada johtajan kertoman mukaan rekisteröidyksi. Yhdistyksen nimeksi tuli Pienten Parhaaksi (PiPa). Rekisteröimisen jälkeen yhdistyksen toiminta on kuitenkin taantunut, niin että viimeisen vuoden aikana ei ole ollut toimintaa. Johtaja kertoi, että yhdistys pitäisi puhaltaa uudelleen eloon, jotta saataisiin järjestetyksi erilaisia tapahtumia lapsiperheille. Olisi varmaan hyvä ottaa oppia Kannuksessa sijaitsevasta Myllärin päiväkodista, jossa on Vartiaisen (1992, 159) mukaan luovutettu tarkasta päiväjärjestyksestä. Vanhemmat on otettu mukaan päiväkodin toimintaan. Vanhempien osuus ilmenee konkreettisimmin siinä, että he hoitavat lapsia päiväkodin ollessa kokonaisuudessaan työnohjauksessa. Myllärin päiväkodissa on myös järjestetty mm. leikki- ja talkootuokioita, jotka on erityisesti suunnattu lasten ja isien yhdessäoloa silmälläpitäen.

Toki kunnassa mietittiin muutakin kuin säästöjä, sillä päivähoiton monipuolistamiseksi perustettiin ryhmäperhepäiväkoti Pomppu syksyllä 1993. Se toimii sijaishoitopaikkana, joten sen lapsiluku vaihtelee. Joskus Pompuissa voi olla 9 lasta, joskus taas jopa 16. Siellä toimii kolme perhepäivähoitajaa, joista yhdellä on päivähoitajan koulutus. (Tällä hetkellä kaksi Pompuun työntekijää suorittaa oppisopimuskoulutuksena lähihoitajan tutkintoa työnsä ohessa.) Pompuun lisäksi alettiin miettiä myös esikoulun perustamista. Ensimmäisenä perustettiin esikoulu vuonna 1994 sivukylän ala-asteen yhteyteen. Ensimmäisenä toimintavuotenaan esikoululuokalla oli oma opettaja ja oma luokka, mutta toisena toimintavuotena esikoululaiset saivat opetusta samassa luokassa kahden ensimmäisen luokan kanssa. Toiselle puolelle pitäjää perustettiin toinen esikoulu vuonna 1995. Esikouluissa annetaan opetusta kolmena päivänä viikossa; muina päivinä lapset ovat perhepäivähoidossa tai kotonaan. Päiväkodissa hoidossa olevat lapset saavat luonnollisesti esikouluopetusta siellä. Näin kaikille esikouluikäisille lapsille on tarjottu mahdollisuus opetella koulussa tarvittavia taitoja ennen sinne menemistä.

Lasten päivähoidossa on tapahtunut muutoksia siten, että nyt lasten päivähoitoa hoidetaan yhtenä kokonaisuutena. Perhepäivähoidon puolella tiedetään päiväkodin asioista ja päinvastoin. Koska koko päivähoito on organisoitu yhdeksi kokonaisuudeksi, on suhteellisen helppoa järjestellä päivähoidon henkilöstön vuosilomia, sairaslomia sekä muita poissa-oloja. Jos joku on pois esim. Pompusta, sinne saattaa mennä joku päiväkodilta, mahdollisesti joku perhepäivähoitaja tai myös päivähoidon johtaja. Piipari ja Pomppu ovat lasten sijaishoitopaikkoja, samoin nopeasti hoitopaikkaa tarvitsevia lapsia voidaan sijoittaa jonkun perhepäivähoitajan luokse, jolla on tilaa. Yleensä tässä lasten sijoittamisessa noudatetaan sellaista käytäntöä, että kullakin lapsella on tuttu sijaishoitopaikka. Näin hänen ei tarvitse mennä aivan outoon paikkaan.

Ennen päivähoitosysteemi ei toiminut yhtenä kokonaisuutena, vaan päiväkodin ja perhepäivähoidon välillä oli joskus kilpailua sekä puhetta siitä, kumpi hoitomuoto olisi parempi. Nyt molempia päivähoitomuotoja kehitetään yhdessä, ja uusia perhepäivähoitajia on otettu lisää. Päivähoitohenkilöstölle pidetään yhteisiä koulutus- tiedotus- ja virkistymistilaisuuksia. Yhdessä on järjestetty mm. pikkujouluja, laivamatkoja ja teatteriretkiä. Päivähoitohenkilöstön keskinäinen yhteistyö on Hannele Salmisen (1988, 95) mukaan välttämätöntä lasten hyvinvoinnille. ”Yhteistyön suunnittelulla varmistetaan toiminnan joustavuus päivittäisissä tilanteissa ja taataan johdonmukaiset, samansuuntaiset kasvatusmenettelyt.” Salminen (1995, 95) pitää tärkeänä eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden työskentely- ja toimintatapojen yhdenmukaistamista ja yhteensovittamista.

9.4 Yritetään yhdessä

Kunnan köyhtymisellä oli näin hyviäkin puolia, sillä se sai lasten vanhemmat ja päiväkodin väen miettimään, miten he voisivat yhdessä parantaa päiväkodin toimintamahdollisuuksia. Suunnitelmat toteutettiin myös käytännössä. Vanhemmat olivat hyvänä esimerkkinä lapsilleen, jotka näkivät, miten paljon yhdessä toimimalla voi saada aikaan. Keskusteltaessa näistä asioista tuli seuraavia kommentteja:

Vanhemmat: ”Herättää talkoohenkeä, kun ajatellaan yhteisiä asioita. Yhteisten asioiden eestä tehdään työtä.” ”Vanhemmat on ollu mukana. Yhteistyö on pelannu hyvin.”
Päiväkodilla toimiva perhepäivähoitaja totesi kaikkien toimineen yhdessä: ”Niinku sian jalat yhteenpäi, kaikki on yritetty yhdessä, ja vanhemmatkin.”

Kodin ja päivähoidon yhteistyö on tärkeää. Se on Huttusen (1989, 74) mukaan perheiden voimavarojen ja päivähoidon yhteensaattamista. Kotien ja päivähoidon yhteistyöhön täytyy sisältyä kasvattajien halu yhteiseen vastuuseen lapsen kasvatuksesta sekä tutustua lapsen kasvuoloihin sekä kotona että päivähoidossa. ”Päivähoidon ja kodin kasvatusyhteisöön sisältyy myös kasvattajien tuki toinen toisilleen.” Toimiva päivähoidon sisäinen yhteistyö muodostaa työyhteisön, joka on yksi työtyytyväisyyden tärkeimmistä edellytyksistä. Vanhempien merkitystä toinen toisilleen kasvattajina tuen antamista ei ole aiemmin osattu mieltää. Yhteistyötutkimuksissa on havaittu, että vanhemmat kokevat saavansa kasvatustukea enemmän toisiltaan kuin ammattikasvattajilta. Päivähoitohenkilöstöllä on ensiarvoinen merkitys vanhempien keskinäisen yhteistyön käynnistäjänä. Näin onkin syytä laajentaa kodin ja päivähoidon yhteistyötä

erityisesti yhteistyöksi vanhempien keskuuteen. Kodin ja päivähoiton yhteistyö on kaksisuuntainen, sen tavoitteena on

1. parantaa päivähoiton kasvatustyön laatua ja tasoa,
2. yhteistyön tulee tukea vanhempia hyväksymällä heidän roolinsa vanhempina ja tukemalla vanhemmuutta. (Huttunen 1989, 75 - 76.)

Piiparissa otetaan vanhemmat huomioon järjestämällä vanhempainiltoja ja juhlia, joihin koko perhe kutsutaan mukaan. Vuonna 1996 järjestettiin päiväkodilla adventtijuuhla, muina vuosina on järjestetty joulujuhla. Haastattelemani vanhemmat pitivät päiväkodilla järjestettäviä tilaisuuksia hyvin tärkeinä. He osallistuvat niihin, jos vain pääsevät. Asiat pyritään järjestämään siten, että tilaisuuksiin voidaan osallistua.

”Juhlat mitä päiväkodissa, esimerkiksi jouluna ja keväällä on. Ne on tosi suuria lapsille. Ne on huippuisoja. Vaikka ei oo muuta ku niitä samoja lausuu ja laulaa. Mutta ku se esiintyy pienestä pitäen siellä, ja...On tippa silimässä äitiläki ku kattoo viisivuotiasta, ku se siellä leikkii ja oikeen tosissaan, ni se on hellyttävää.”

Varsinkin vuorotyössä käyvillä vanhemmilla on joskus hankaluuksia ehtiä mukaan päiväkodin tilaisuuksiin, varsinkin kun tilaisuudet alkavat yleensä melko aikaisin illalla. Äidit totesivat varsinaisissa vanhempainilloissa olleen vähemmän väkeä kuin muissa tilaisuuksissa. Jotkut vanhemmat kaipasivat esimerkiksi laulu- ja loruiltaa lasten vanhemmille:

”Päiväkodilla lauletaan uusia lauluja, joita ei ole ennen koulussa laulettu. Varsinkin kolme- neljä- ja viisivuotiaiden lasten vanhemmille se olis hyvä. Lapset pitäisivät - tytöt varsinkin. Laulut on uusia. Olis mukava oppia uusia lauluja ja loruja. Alkusyky olis mukavaa aikaa lauluillan järjestämiselle.”

Toinen äiti kaipasi esimerkiksi vapaamuotoisia iltoja, joissa vanhemmat ja lapset olisivat yhdessä, paistaisivat vaikka makkaraa. Myös Ritva Lehtisen (1991, 108) mukaan ”vanhemmat pitävät yleensä eniten vapaamuotoisista, keskustelulle rakentuvista vanhempainilloista”. Yhteisten tilaisuuksien lisäksi vanhemmat pitävät tärkeinä yhden perheen vanhemmille pidettyjä keskustelutuokioita päiväkodin henkilökunnan kanssa. Myös lapsia hakiessa ja vietäessä vanhemmat voivat keskustella, jos on jotain kysyttävää tai muuta. Vanhempien kanssa toimiminen olisikin Lehtisen (1991, 108) mukaan pyrittävä kytkemään päivähoiton tavalliseen ryhtiin. Vanhemmat pitivät hyvänä sitä, että asutaan pienellä paikkakunnalla, jossa ihmiset ovat tuttuja keskenään. Siten voi helposti keskustella lapsia koskevista asioista. Opettaja totesi, että Piiparissa on ”valtavan lämmin henki”, jonka aistii jo lapsia sinne vietäessä. ”Sinne tullaan sanomaan heipat ja puhelemaan”. Aamulla lapsi otetaan usein halauksin vastaan. Perhepäivähoitajat, varsinkin kun kaksi on isoäitejä, ovat turvallisia hahmoja. Jotkut vanhemmat ovat väsyneitä ja kiireisiä työstä tullessaan, varsinkin jos työmatka on pitkä. Silloin he mieluummin keskustelevat lastensa asioista sitä varten järjestetyissä tilaisuuksissa.

Yksi äiti kertoi esimerkin kodin ja päivähoiton välisestä yhteistyöstä heidän perheessään. Heidän esikouluikäinen poikansa ei ymmärtänyt taitamattoman tulenkäsittelyn vaaroja: ”Sillä ei ollu mittää tolokkuakaa, sehän otti paperinpalan ja pisti sen palaamaan....meni makkaraa ja leipää ja kaikkea...” Päiväkodissa oli joulun alla poltettu

kynttilöitä ja kerrottu samalla tulen käsittelystä. Neuvot olivat menneet perille. Perushoitajana työskentelevä äiti piti hyvänä sitä, että päiväkodissa oli kiinnitetty huomiota erään lapsen vatsavaivoihin ja keksitty niihin hoitokeino. (On mielenkiintoista, miten vanhempien ammatti vaikuttaa siihen, mitä asioita he lasten päivähoidossa arvostavat.)

Haastatteluissa keskustelimme siitä, ovatko vanhemmat huomanneet päiväkodilla köyhtymistä. Yleensä vanhemmat olivat tyytyväisiä, mutta kolme äitiä oli havainnut materiaalisia puutteita. Leluja saisi olla enemmän, sekä esikoulumateriaaleja. Eräs äiti totesi, että askartelua oli ollut harvemmin kuin aikaisemmin; lapset olivat piirtäneet ja värittäneet. Lastenhoitaja kertoi materiaalien hankinnasta:

”Ennen katottiin, että mitä askarrellaan, haettiin, ostettiin ja tilattiin sitä tavaraa. Nyt kaikki lähtee enemmän siltä pohjalta, että mitä on varaa tehdä ja mitä on kaapissa. Pelejä ja leluja ei oo enää rahaa paljonn uusia ja laittaa, mutta ei varsinaisesti sitte toimintaan vaikuta. Henkilökuntahan yrittää tehdä pienellä väkimäärällä sun muulla, yrittää niin että niillä lapsilla olis mukavaa....lapset viihtyis. Vaikka ite yritetään vetää ihtesä tiukemmalle ja..yritetään sitte löytää sitä tekemisen iloa. Enemmän säästöt vaikuttaa siihen, että huonommista materiaaleista yritetään keksiä kivaa tekemistä. Yritetään, että lapset saisi jotain täällä.”

Fysioterapeuttina toimiva äiti vertasi Piiparia erään toisen paikkakunnan päiväkotiin, jossa oli enemmän materiaaleja. Tämä äiti kaipasi erityisesti liikunnassa tarvittavia välineitä, esimerkiksi jumppamattoja, palloja ja ulkoleikeissä tarvittavia välineitä. Kuitenkin hän totesi:

”Tietysti, jos ei saa mitään leluja...sitte pitäis varmaan ruveta veistämään puusta, mutta en minä taas tykkää, että leluja liian paljon. Uskon, että sitä ei tuu koskaan päiväkodissa olemaan. Siellä aatellaan niin järkevästi, että mikä on tarpeellista.” Toisaalta oltiin tyytyväisiä, sillä päiväkodissa käytetään askarteluissa paljon luonnonmateriaaleja.

-”Vai onko ollu hoitajien viitseliäisyyttä, että on haettu käpyjä ja puun palasia...ne on puihi hakannu nauvoja ja kaikkea tämmöstä.”

-”Vaikka minä sanoin, että materiaaleja saisi olla enemmän, ni minä arvostan tämmöstä luovaa työtä enemmän kuin valamista lelua, koska siinä laps saa ajatella samalla kun tekee.”

”Meidän tyttö tykkää niin kotileikeistä, että ei se tarvihte ku yhen nuken ja vauvan ja peitteen ja jonku kupin, millä syöttää...ni se on onnesa kukkuloilla. Kylähän ne on kaikkea askarteluja paperista tehny ja puustaki....että kyllä siellä ainaki jonkun verran tarvikkeita on. Enemmän ne joutuu käyttämään kekseliäisyyttä ja luonnonmateriaaleja.”

Lapsilla on usein liikaakin tavaraa. Leikkikalut voivat Landbergin ja Björlingin (1984, 62) mukaan olla mielikuvituksen käyttämisen esteenä, jos niitä on liikaa. Ongelmana on, että lapset usein väsähtävät pian. Tällaisissa tilanteissa aikuiset luulevat lasten tarvitsevan jotain uutta. Saattaa kuitenkin käydä niin, että jos lapset saavat koko ajan uusia vaikutelmia, he eivät koskaan ennätä syventyä mihinkään. (Landberg Björling 1984, 62 - 63.) Vartiaisen (1994, 195) tutkimuksen mukaan leikkivälineiden laatua pidettiin Vaasan läänin päiväkodeissa hyvänä tai erityisen hyvänä. Leikkivälineillä on

suuri merkitys päiväkodissa, sillä ne ovat lasten työkaluja. Niiden avulla päiväkotitoimi voi osaksi toteuttaa kasvatustehtäväänsä.

9.5 Piiparin kolmas kriisi - johtajako tarpeeton?

Kunnan taloudellinen tilanne oli vuonna 1995 edelleen heikko, ja säästöjä jouduttiin miettimään edelleen. Henkilöstömenoissa suunniteltiin säästöjä. Kuntasuunnittelu-toimikunta oli 28.8.1995 esittänyt, että ”taloudellisista ja tuotannollisista syistä johtuen lakkautetaan mm. päiväkodin johtajan virka.” Kunnanhallitus pyysi sosiaali- ja terveyslautakunnalta lausuntoa kuntasuunnittelutoimikunnan esityksestä. Sosiaali- ja terveyslautakunta esitti lausuntonaan 28.9.1995, että ”päiväkodin johtajan virkaa ei lopetata, vaan se muutetaan vastaavan lastentarhanopettajan viraksi. Perhepäivähoidon ohjaajan virka muutetaan päivähoito-ohjaajan viraksi, jolloin vastuu koko päivähoitosta on päivähoito-ohjaajalla.”

Toki muukin kunnan henkilöstö sai kokea nahoissaan kunnan köyhtymisen. Kunnanhallitus päätti lomauttaa kunnan henkilöstöä eri pituiseksi ajaksi. Kunnan koko henkilöstölle lähetettiin ennakoilmoitus lomautuksista:

”Kunnanhallituksen päätöksen 19.9.1995 § 370 mukaisesti annetaan kunnan koko henkilöstölle taloudellisista ja tuotannollisista syistä johtuen lomautuksen ennakoilmoitus. Lomautukset alkavat 2.1.1996 ja niiden kesto on neljästä (4) päivästä yhteen vuoteen...”

Tämän ennakoilmoituksen mukana oli liite sektorikohtaisista menojen leikkauksista. Henkilöstö oli jaettu seuraaviin sektoreihin: sosiaali- ja terveysosasto, sivistysosasto, tekninen osasto ja keskushallinto. Johtoryhmään kuuluville henkilöille määrättiin kuukauden pituinen pakkoloma. Lomautukset, esimerkiksi teknisen osaston neljän kuukauden pakkoloma, tuntuivat ainakin henkilökunnan kukkarossa. Kaikkia lomautuksia ei kuitenkaan toteutettu päätöksen mukaisesti, vaan niitä lievennettiin jonkun verran.

Päiväkodin ystävät eivät jääneet toimeettomina odottamaan muutosta, vaan taas he ryhtyivät vastatoimiin. Päiväkodilla järjestettiin vanhempainilta 18.9.1995, jossa laadittiin kirjelmä, jonka löysin arkistosta. Kirjelmässä perustellaan päiväkodin tarpeellisuutta siten, että siihen on koottu vanhempien lausuntoja siitä, mitä myönteistä he näkevät päiväkodin toiminnassa. Poimin muutamia lausuntoja:

”-Päiväkotitoimi tarjoaa turvallisen hoitopaikan lapsillemme. Useasta aikuisesta löytyy jokaiselle lapselle mieleinen ja turvallinen aikuinen, jolle on helppo kertoa ilot ja huolet.
-Leikkaukset ja säästötoimet ovat jo aiemmin kohdistuneet lapsiin. Koulun luokkakoot ovat suurentuneet, tukiovetusta on vähennetty ja puheterapeutin palvelut ovat vaikeammin saatavilla. Virikkeellinen ja toiminnallinen hoitopaikka on ensiarvoisen tärkeä sekä lapsen tämän hetkisen että tulevan kehityksen kannalta.

-Päiväkodissa johtaja on käytännön kasvatustyön tekijä. Hän osallistuu sekä perushoittoon, huolenpitoon että toiminnan ohjaamiseen ja suunnitteluun. Hänen työpanoksensa poistaminen on lapsilta pois - ei papereilta.”

Päiväkodin johtajan toimenkuvan selostamista pidettiin tärkeänä, koska ajateltiin, että päättäjillä ei ole tarpeeksi tietoa siitä. Johtaja totesi: ”Että ku sanotaan nimike päiväkodin johtaja, ni ne ilmeisesti kuvitteli, että minä oon kansliassa kaiket päivää, enkä oo lasten kans missään tekemisissä. Niillä ei oo tietoa, mitä se ihminen tekköö.” Vartiaisen (1994, 184 - 185) mukaan päätöksentekijöiden ”hyvä päivähoitoalan asiantuntemus auttaa tekemään päätöksiä, jotka johtavat laadullisesti hyvään päivähoidon toteuttamiseen.” Kirjelmässä selostetaan vielä, mitä seuraisi, jos virka lakkautettaisiin. Päiväkodin johtajan viran lakkauttaminen vaikuttaisi mm. siihen, että ”lainmukaiset kiintiöt ylittyisivät”. Työntekijän puuttuminen vaikuttaisi myös päiväkodin toimintamuotoihin, jolloin kasvatustavoitteita olisi vaikeata saavuttaa. Vanhemmat eivät halua päiväkodista säilytyspaikkaa. Vanhemmat huolehtivat myös siitä, että paikallislehteen tuli kirjoitus päiväkodin puolesta. Vaikka kaikki päiväkodin työntekijät ovat vastuussa siitä, minkälaiseksi työyhteisön ilmapiiri muodostuu, on johtajalla tärkeä osuus päiväkodin ilmapiirin luomisessa (Lehtinen 1991, 109).

Löysin kunnan arkistosta asiakirjan, joka on päivätty 9.10.1995. Siinä kerrotaan, että kunnanhallitus on pyytänyt sosiaali- ja terveystalouden lausuntoa päiväkodin johtajan viran lakkauttamisen vaikutuksista. Lausunnossa ilmoitetaan Piiparissa olevan kirjoilla 26 lasta, ”joista

- esikouluikäisiä 6-vuotiaita 12,
- 5-vuotiaita 3
- 4-vuotiaita 8
- 3-vuotiaita 3

Näistä 26 lapsesta on vuorotyötä tekevien lapsia 5. Päiväkoti toimii sijaispaikkana perhepäivähoitolapsille. Jonossa on lapsia tällä hetkellä 5. Päiväkodissa on kaikkiaan 10 lapsella eri asteisia häiriöitä ja kehitysviivästymiä puheen alueella (esim. r-, s-vika tai vaikeampi asteinen häiriö). Vuosittain lapsiryhmässä on ollut muutama erityistä hoitoa ja kasvatusta vaativa lapsi, ryhmän kokoa ei ole silti pienennetty.”

Kirjelmässä selostetaan, mitä asetukset lasten päivähoitosta (1/93) merkitsee. Ryhmäkoon määrittelystä luovutaan ja siirrytään lasten hoito- ja kasvatushenkilöstön välisen suhdeluvun määrittelyyn. Tämän mukaan ”Vimpelin päiväkodissa tulee olla vähintään kolme henkilöä, joilla on lastentarhanopettajan, lastenhoitajan tai päivähoitajan tutkinto.” Myös henkilökunnan kokoonpano selostettiin.

”Piiparissa on tällä hetkellä henkilökuntaa seuraavasti: päiväkodin johtaja (lastentarhanopettaja), lastenhoitaja (jää äitiyslomalle joulukuun alussa), laitosapulainen (perhepäivähoitaja), 3 perhepäivähoitajaa, joista yksi tekee 2 pv/viikko (hoitavat iltavuorot ja viikonloput)”.

Myös opettajien ammattiyhdistys piti hallituksen kokouksen 9.10.1995. Kokouksessa todettiin opettajien ammattiyhdistyksen vastustavan päiväkodin johtajan viran lakkauttamista. Perusteluksi esitettiin, että jos virka joudutaan lakkautamaan, täytyy palkata kaksi perhepäivähoitajaa lisää, jolloin säästöjä ei juurikaan syntyisi. Päiväkodin johtajan viran lakkauttaminen ei helpottaisi kunnan taloudellista tilannetta.

Kunnanhallitus käsitteli asiaa 30.10.1995. Pöytäkirjan oteessa selostetaan tätä sosi-aali- ja terveyslautakunnan lausuntoa. Siinä todetaan: ”Jos päiväkodin johtajan virka lakkautetaan, seitsemän lasta täytyy siirtää perhepäivähoitoon ja silloin joudutaisiin palkkaamaan kaksi uutta hoitajaa. Lisäksi täytyy varautua 1.1.1996 voimaantulevan päivähoitolain vuoksi kahden hoitajan palkkaukseen. ”

Asiaa käsiteltiin kunnanhallituksen kokouksessa 30.10.1995. Pöytäkirjan oteessa selostetaan edelliset selvittelyt ja päätös:

”Kunnanhallitus saatujen selvitysten perusteella päättää, että
-päiväkodin johtajan virkaa ei esitetä lakkautettavaksi eikä esitettyä virkanimi-
kemuutosta hyväksytä.”

Piipari sai jatkaa toimintaansa entiseen tapaan. Päiväkodin puolustajat olivat taas näyttäneet voimansa.

10. ARVIOINNIN AIKA

10.1 Piipari tänään

Tällä hetkellä Piiparissa eletään suhteellisen vakaata vaihetta. Päiväkoti on edelleen tarvittassa auki ympäri vuorokauden; mutta nyt siellä on melko vähän ympäri vuoro-
kauden hoitoa tarvitsevia lapsia. Piipari toimii edelleen sijaishoitopaikkana, mutta si-
jaishoitoa järjestetään myös ryhmäperhepäiväkodissa ja perhepäivähoitopaikoissa. Pyrkimyksenä on järjestää mahdollisuuksien mukaan samoille lapsille sama varahoi-
topaikka. Mullistukset ovat vaikuttaneet Piiparin toimintaan siten, että siellä pyritään
joustamaan asiakkaitten tarpeitten mukaan. Vuonna 1994 Piiparissa oli paljon pieniä
lapsia, ja toimintaa mukautettiin heidän erityisyytensä huomioon otten. Talvella 1996 -
1997 Piiparissa oli enimmäkseen esikouluikäisiä - alkusyksystä Piiparissa oli 16 esi-
kouluikäistä lasta; myöhemmin yksi jäi pois. Näiden lisäksi siellä oli muutama neljä- ja
viisivuotias lapsi. Lastentarhanopettaja selosti toiminnassa huomioonotettavia asioita:

”Se on ihan tärkeää, että ei poleta, päiväkotikaa, ei poleta samalla lailla, vaan
sillä lailla minkälaista lastenhoitoa kuntalaiset tarttoo. Aina pitäs mennä sen
mukaan.....että on liikkumatilaa. Että ei ikää jumiu paikalleen, että on kolome-
vuotiaien osasto.... Tällä hetkellä painottuu esikoululaisiin, koska niitä on pal-
jon. Ja luultavasti ens vuonnaki on esikouluryhmä, koska niitä kuusvuotiaita
on tosi paljon hakemassa. ”

Tästä puheenvuorosta kuultaa se, että Piiparissa on ymmärretty, minkä Huttunen
(1983, 28) toteaa päivähoitossa olevan tärkeää, eli perheiden huomioon ottaminen
lasten kasvatustehtäväsä. Päivähoidon kasvatuksen tavoitteena on tukea päivähoi-
dossa olevien lasten koteja niiden kasvatustehtävässsä. Lapsen monipuolista ja sopu-
sointuista persoonallisuuden kehitystä tulee edistää sekä tasoittaa erilaisista taustois-
ta johtuvia kokemuseroja yksilöllisellä tavalla. Joskus päiväkodin henkilöstö tuntee
huolta siitä, että erityistä ohjausta tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin liian myöhään.

Lapsen kehitystä voitaisiin lastentarhanopettajan mukaan auttaa paremmin, jos he voisivat olla päiväkodissa pitempään:

”Täällä on pikkusen semmonen ongelma, että hyvin paljon kuvitellaan, että lapset on kotona kuuteen vuoteen asti. Ja sitte kuvitellaan, että yhen talven aikana niijen pitäs omaksua....aika nopeeta, ku ne käy päiväkoissa yhen talven olemassa, ni sen jälkeeen ne on valamiita kouluun. Monen lapsen kohalla minä tekisin niin, jos on jotain vaikeuksia...silloin jo puolipäiväsesti pitäs olla päiväkodissa ja sitte vielä kuusvuotiaana kokopäiväsesti. Silloin ois aikaa enemmän. Tuntuu välistä joskus semmoselta riittämättömältä, että on niin lyhyt aika...ja aika loppuu kesken sen takia, että ei oo haettu vasta ku kuusvuotiaina tänne.”

Toisaalta tilanne on johtajan mukaan se, että esikouluikäisiä on niin paljon, 60 syksyllä 1997, että läheskään kaikki halukkaat eivät mahdu Piipariin. Kuitenkin tilannetta helpottaa kolme koulujen yhteydessä toimivaa esikoulua, kun syksyllä 1997 uusi esikoulu aloittaa toimintansa. Vimpelin kaikki kuusivuotiaat pääsevät johonkin esikouluun.

Piiparissa on tällä hetkelä paljon erityishoitoa tarvitsevia lapsia. Heitä onkin perhepäivähoidonohjaajan mukaan erityisen paljon tänä vuonna. Vimpelissä tilanne on samanlainen kuin muuallakin Suomessa - laman merkit näkyvät lapsissa nyt erityisen selvästi. Erilaisista käytöshäiriöistä kärsiviä lapsia on päiväkodissa enemmän kuin koskaan ennen. Tällaiset lapset tulevat monenlaisista kodeista, toisten kotona saattaa olla työttömyyttä, mutta myös vanhempien avioerot hankaloittavat lasten elämää aiheuttaen heissä levottomuutta. Tällaisessa työssä päivähoitohenkilöiltä vaaditaan sosiaalityön taitoja. Perhepäivähoitajille on koulutustilaisuuksissa sanottu, että me teemme ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Pikkasen (1980, 94 - 95) mukaan lasten päivähoidolla on sosiaalipalvelutoimintana moniulotteisia vaikutuksia kuntalaisten ja erityisesti kunnan lapsiperheiden hyvinvointiin. Sosiaalipalveluilla pyritään autamaan perheitä ja yksilöitä erilaisissa sosiaalisissa vaikeuksissa tai ongelmatilanteissa. Päivähoito luo jo olemasaolollaan turvallisuutta lapsiperheiden keskuudessa. ”On hyvä tietää, että päivähoitoa on saatavissa, kun perhe sitä tarvitsee ja on myös hyvä tietää, että säännösten mukaan järjestetty päivähoito on lapsen kannalta turvallista ja laadullisesti varmistettua.”(Pikkanen 1980, 94 - 95.)

Vanhemmat olivat tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen, mutta uusista säästöistä he eivät halunneet kuullakaan, ei ainakaan henkilökunnan vähentämisestä. Jos henkilökunnasta vähennettäisiin, olisi lasten turvallisuus vaarassa sekä vanhempien että henkilökunnan mielestä. Keittiöapulaisena toimiva äiti totesi napakasti:

”En minä tosiaankaan enää keksi, missä voitais säästää. Nyt ei ole enää puhuttu säästöistä. Esimerkiksi pesäpallo tuntuu joskus tärkeämpältä kuin lapset....että muualle kuin lapsiin. Aiheuttaa ihan kauheaa levottomuutta, kun vain pitäisi ajatellakaan. Sen minä haluaisin tietää, onko noista säästöistä ollut jotain hyötyä.....”

Viitekehyksessä keskusteltiin siitä, että usein huono-osaiset jäävät vähemmälle. Haastatelttavat olivat sitä mieltä, että Vimpelissä asia on toisin. Kunnanjohtajan mukaan :

”Alkoholistien asuntola on rakennettu. On myös ostettu toinen kiinteistö, joka on alkoholistien asuntola. Kehitysvammaisille on rakennettu pienkoti tammi-kuussa. Minun mielestä, vaikka lama oli, ni se ei ole muuttanut heidän oloja huonommaksi. Samalla lailla asioita on hoidettu. Työttömille on tilat, palveluyhdistyksen puolesta on rakennettu. Siellä on kerhoja ja virikkeitä joka päivälle. Tällä pyritään estämään ihmisten syrjäytymistä. Itestä on kiinni, lähtekö toimintaan mukaan.”

Soitin myös sosaalityöntekijälle, jonka mukaan huono-osaisten asiat on Vimpelissä hoidettu hyvin, alkoholi- ja mielenterveysongelmaiset mukaanlukien. Hän totesi kuitenkin, että ”aina on tietysti niin, että ihmiset jotka osaa kysyä asioita, saa paremmin etujansa ajetuksi. Kuitenkin Vimpelissä asiat on pyritty hoitamaan inhimillisesti - se on pienen kunnan etu.”

Vanhemmat tarvitsevat kasvatustilaisissa päiväkodin tukea, mutta myös päiväkotitarvitsee vanhempien tukea. Henkilökunnan on tärkeää Landbergin ja Björlingin (1984) mukaan saada palautetta tekemästään työstä. Heidän tulee tietää, miten lapset käyttäytyvät totuttautumisvaiheen aikana, heidän on myös saatava tietoonsa sellaiset kotona tapahtuvat seikat, jotka voivat vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen päiväkodissa. On tärkeää tietää, minkälaisia toiveita vanhemmilla on päiväkodissa tehtävästä työstä. (Landberg & Björling 1984, 114). Jorosen (1995, 24) mukaan lasten päivähoitossa samoin kuin yleensäkin hoivatyössä on keskeistä vuorovaikutus: palvelut tuotetaan vastavuoroisessa, palveluja antavan ja niitä saavan välisessä suhteessa tässä ja nyt. ”Vanhempien tulkinnat hoitotilanteista muotoutuvat tämän vuorovaikutuksen tuloksena”. Piiparissa hoidettavina olevien lasten perheet tuntuvat olevan palveluihin tyytyväisiä, sillä asioista voidaan keskustella avoimesti. Eräs äiti sanoi: ”Kyllä minä tykkään, että niijen kans pystyy puhumaan; vaikka ovipielessä saa vaihettua kuulumiset ja tämmöset mieltä painavat asiat, että ei siinä mun kohalla oo yhtään ongelmaa ollu.”

Riitta Järvinen (Joronen 1995, 25) luonnehtii suhdetta puhumalla asiakastyön kolmoissidoksesta, sillä kaikki palvelutapahtuman osapuolet ovat riippuvaisia kaikista muista tavalla tai toisella. Jorosen mukaan ”asiakastyön kolmoissidoksesta” tulee vähintäinkin ”nelossidos” ellei viitossidos. Päivähoitossahan asiakkaita ovat sekä lapset että heidän vanhempansa. Työntekijöiden tulee luoda luottamukselliset suhteet lapsiin, mutta otettava huomioon myös vanhempien odotukset ja vastattava niihin. Vanhemmat valvovat lastensa etuja, työntekijöinä tai opiskelijoina he taas odottavat päiväkodilta helpotusta perhe- ja muiden rooliensa yhdistämispulmiin. Toisaalta vanhemmat asiakkutensa lisäksi edustavat myös päiväkotien omistajia ja työnantajia. Vaikka näitä riippuvuussuhteita katsotaan milta suunnalta hyvänsä, on kyse vallasta. Työntekijän tulee sitoutua henkilökohtaiseen kommunikaatiosuhteeseen palveltavan kanssa. (Joronen 1995, 25.) Strandell (1995, 186 - 187) pitää tärkeänä sitä, miten aikuinen kohtaa lapsen maailman. Lapset tulisi nähdä sosiaalisina toimijoina. Lasten *osallisuus* itseään koskeviin asioihin ajankohtaistuu.

Piiparin toimintaa on kehitetty viime aikoina hyvään suuntaan siinä mielessä, että päiväkotien toiminnassa yleisesti käytettyä tuokiokeskeisyyttä on vähennetty. Aili Hele-niuksen (1993, 65) mukaan henkilöstön pätevyys ja yhteisön toimivuus tulevat parhaiten esiin juuri suunnittelussa. Toiminnan suunnittelulla luodaan lasten ja aikuisten vuorovaikutuksen ja koko kasvatustyön edellytyksiä. Samoin kuin rakennuksen suunnittelija ennakoii niitä toimintoja, joille tila luodaan, luo päiväkodin toiminnan suunnittelu ajallista ja henkistä tilaa päivärytmille ja yhteisön pitemmän ajan hengitykselle. Suunnittelussa ilmenee työntekijän näkemys työstä. Tällä hetkellä Piiparissa on paljon esikouluikäisiä ja hieman nuorempia lapsia. Toimintaa onkin suunniteltu heidän tarpeensa huomioiden. Uutena toimintamuotona on tullut mukaan ”pikkueskari”, jota päiväkodin henkilökunta pitää vanhemmat pitivät hyvänä, lapsista puhumattakaan.

Suuri muutosvaihe pakotti muuttamaan Piiparin toimintoja, esimerkiksi enää ei kaikkia lapsia otettu yhtä aikaa tuokioihin, vaan muutamaa lasta ohjattiin pienissä ryhmissä. Tätä jatketaan vieläkin. Hyvin paljon askarrellaan pieninä ryhminä, samoin leipominen tapahtuu pienissä ryhmissä. Toisten lasten kanssa touhutaan sinä aikana jotakin muuta; vapaata leikkiä ei ole unohdettu. Tänä keväänä on lasten kanssa käyty monta kertaa luistelemassa. Lastentarhanopettajan mukaan: ”varmaan kaks kuukautta joka viikko....Ja se motivoi varmaan vanhempiä viemään luistelemaan. Ne on paljo vahvempia luistelemaan jo koulussa.” Lapsille luetaan paljon varsinkin varhaisina aamutunteina, kun leikit eivät vielä huvita. Lauluhetket ja nukketatteri ovat mieluisia tuokioita. Erityisesti kiinnitetään huomiota erityisohjauksesta tarvitsevien lasten taitojen kehittämiseen siten, että jokaisella työntekijällä on ”oma lapsi”, jonka kanssa pelataan tai tehdään muita lapsen taitoja ja kouluvalmiuksia edistäviä puuhia.

Työntekijät pitävät tärkeänä lasten yksilöllistä huomioimista, mutta joskus on aikapula. Hellyyttä tarvitseva lapsi saa kuitenkin tarvitessaan turvapaikan jonkun hoitajan sylitystä. Toinen haastattelemani perhepäivähoitaja kertoi, että päiväkodissa riittää enenemmän aikaa lapsille kuin hänellä riitti perhepäivähoitajana. Toinen totesi: ”Toisinaan aattelo, että ei tarpeeks oo aikaa....toisinaan on enempi ja toisinaan on vähempi aikaa; niinku joka paikassa.” Lastentarhanopettajan mukaan:

”Aina tarvitaan enemmän aikaa, mutta kumminkin lähetään siitä, että tärkeintä on mitä tehdään näiden lasten kans. Jotain jokaisen lapsen kans jokaisena päivänä tehtäs. Että niillä ois kaikilla joku kontakti. Vaikka niitä on palijon - joulun aikana oli tosi palijon - lapsia oli 26....väkeä oli pois tai muute. Siinä alako tuntumaa, että ei vältämättä jokaisen kans jottain tehä...”

Vartiaisen (1994, 202 - 203) mukaan vanhemmat pitävät päiväkotien toiminnassa yksilöllisyyttä kaikkein keskeisimpänä päivähoidon laatutekijänä. Hänen tutkimuksensa osoittaa päiväkotien toiminnan olevan hyvin vahvasti lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa sekä mitattuna suoraan yksilöllisyytenä että lapsen erityistarpeet huomioivana.

Lisäksi päivähoidossa on paljon muunlaista erityishoitoa tarvitsevia lapsia. Joillakin lapsilla on puhehäiriöitä. Ennen vimpeliläisten lasten puhehäiriöitä voitiin hoitaa omassa kunnassa, mutta nyt täytyy lähteä kauemmaksi apua hakemaan. Päiväkodissa hoidetaan lievempiä puhehäiriöitä. Puhehäiriöiden hoitaminen sujuu hankalammin kuin aikaisemmin, koska kuntainliiton kasvatusta- ja perheneuvola on hajonnut. Tuire

Sihvon ja Markku Lindqvistin (1994, 28) mukaan kahden vuoden (1992 ja 1993) aikana ei yksikään kunta ollut liittynyt mihinkään sosiaalitoimen eikä myöskään kansanterveystyön kuntayhtymään; erot sen sijaan olivat lisääntyneet. Kunnat ovat eronneet sosiaalitoimen alueella vanhainkotiä, päihdeyksikköjä ja perheneuvoloita ylläpitävistä kuntayhtymistä. Kehitysvammahuollossa on ollut tavallista siirtää ainakin osa aiemmin ostettuja palveluja kunnalliseksi toiminnaksi. Myös useita kansanterveystyön kuntayhtymiä on myös purkautunut. (Sihvo & Lindqvist 1994, 28.) Järviseudun kasvatus- ja perheneuvola purkautui vuonna 1994. Vimpeliin on vuoden 1997 alussa perustettu oma kehitysvammaisten asuntola, jonne asukkaat siirtyivät Eskoon keskuslaitoksesta.

Lasten erityishoito on järjestetty kunkin lapsen tarpeiden mukaisesti, osa lapsista on päiväkodissa, osa perhepäivähoidossa. Päiväkodissa hoidettava lapsi on saanut leikkiterapiaa normaalin hoidon lisäksi. Päiväkodin pienistä tiloista johtuen lapset ovat käyneet avopalvelukeskuksessa hoitoa saamassa, esimerkiksi fysioterapiaa järjestetään avopalvelukeskuksen tiloissa. Hoidon järjestäminen sujuu hyvin, sillä avopalvelukeskukseen on aivan lyhyt matka päiväkodista. Haastatteluhetkellä, tammikuussa, oli autistinen lapsi perhepäivähoidossa, jossa hänellä oli oma avustaja. Lisäksi perhepäivähoidossa oli yksi dysfaattinen lapsi. Myös päiväkodissa on yhdellä lapsella oma henkilökohtainen avustaja.

Joronen (1995, 23) kertoo tutkimuksessaan Helsingin päiväkotien kesäajan järjestelyistä. Helsingin kaupungin päiväkodeissa oli kesällä ollut alhainen käyttöaste. Vimpelissäkin oli tilanne muutamana kesänä sellainen, että keväällä tiedusteltaessa oli moni lasten vanhemmista ilmoittanut lapsen tarvitsevan päivähoitoa kesällä. Kun kesä sitten saapui, Piipariin tuli vain hyvin vähän lapsia. Lastentarhanopettaja kertoo:

”Kumminki kävi niin, että sitte ku heinäkuu tuli, ni ei niitä lapsia ollu. Muutamina päivinä oli viittä, kuutta ja vielä vähemmän. Se on turhauttavaa. Oli aika kovatoinen kesäkuu, ku osa työntekijöistä oli lomalla, ku hoitajien piti alottaa loma portaattain...ja sillo oli täys...kaikki lapset oli suurin piirtei paikalla. Elokuu oli täyspainotteinen - ja kesäkuu - ni oli aika raskasta.”

Johtajan mukaan usein on kesällä tullut ”kummeja ja sukulaisia”, joten lapset eivät olekaan tarvinneet hoitoa. Tämän jälkeen onkin järjestetty siten, että päiväkotit on ollut kiinni heinäkuussa. Kun lomista on keskusteltu keväällä, on heinäkuussa hoitoa tarvitseville järjestynyt perhepäivähoitopaikka. Myös vuoden 1996 joulukuussa oli järjestynyt lomaviikko Piiparissa. Aikaisemmin oli kysely, ketkä joulunaikaan tarvitsevat hoitoa. Johtaja kertoi, että kukaan ei ollut tarvinnut silloin hoitoa. ”Ni sillohan sai piettyäki niitä neljän päivän pakkolomia, jotka oli vielä viime vuonna, mitkä piti pitää vuojen loppuun.”

Piiparissa pyritään opettamaan lapsia ajattelemaan sellaisia lapsia, joilla on elämässään momenlaista puutetta. Johtaja kertoi, että joulun alla Piiparin lapsille oli puhuttu siitä, että kaikilla lapsilla ei ole asiat yhtä hyvin. Heille oli esimerkiksi kerrottu kodittomista lapsista, jotka asuvat lastenkodissa. Lapsille oli sanottu, että he voivat tuoda kotoaan sellaisia pehmoleluja - enintään kaksi lelua, jotka he voisivat lahjoittaa toisille lapsille. Lapset lahjoittivat mielellään lelujaan Vimpelin ystävyyskunnassa Budoisissa (Venäjällä) sijaitsevaan lastenkotiin. Päiväkodin kansiossa löytyi lehtikuva, jossa Pii-

Vimpelin päiväkodin lapset lähettivät joulutervehdyksenä sylintäydeltä pehmoleluja Puutoisten orpokodin lapsille. 1996

Vimpelin päiväkodin tenavilla oli tiistaina normaalista poikkeavaa toimintaa. He olivat naapurin Ritva Nygårdin pellolla korjaamassa satoa. Lapsia oli 23 ja tädit päälle, eikä mennyt kuin puolituntinen, kun Ritvan perunat oli saatu kasaan. Ritva on päiväkodin tätejä ja parhaillaan syyslomalla. Tässä ahkera talkooväki nauttii talon tarjoilusta urakan jälkeen. 1994

parin lapset poseerasivat pehmolelut sylissään. Toisessa kuvassa Budoisin lastenkodin lapset hymyilevät nuo lelut käsissään. Piiparin lapset olivat katselleet kuvia ja tutkineet, löytyikö niistä heidän lahjoittamiaan leluja. Samalla lapset olivat kokeneet antamisen iloa. Minun käydessäni Piiparissa haastattelujani tekemässä oli siellä menossa vaatekeräys Budoisin lasten hyväksi.

10.2 Mikä pelasti Piiparin

Haastatteleman ihmiset olivat hyvin tyytyväisiä siihen, että Vimpelissä päiväkotia on säilynyt. Sen selviytymisen sanottiin johtuneen esimerkiksi seuraavista syistä: ”Siitä tykätään kunnassa ja siitä tykkää vanhemmat.” Vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä päiväkodin palveluihin, mikä ilmenee siitä, että perheen muutkin lapset haluttiin päiväkotiin hoitoon, kun vanhin lapsi oli ollut siellä aikaisemmin. Päiväkotiin on ollut koulun työharjoittelussa tutustumassa sellaisia peruskoulun yläasteen oppilaita, jotka ovat lapsena olleet Piiparissa hoidossa. Lastentarhanopettaja kertoi.

”On pienen maalaispaikkakunnan etu, että ihmiset tuntevat toisensa, asioista on helppo puhua. On hyvät suhteet vanhempiin ja molemminpuolinen luottamus toisiin. Päättäjiin on suhteet. Jos jotain ilmenee, niin voi kertoa asioista tai soittaa. Täällä päiväkodissa tullaan toimeen, yhdessä tehdään työtä.”

Myös lastenhoitaja piti tärkeänä ”yhteen hiileen puhaltamista, toimimista yhteisen päämäärän hyväksi”, että lapset saisivat eväitä elämäänsä varten. Ehkäpä myös pohjalainen peräänantamattomuus on auttanut päiväkodin selviytymistä. Kun jotain on päätetty, se halutaan toteuttaa vastuksista huolimatta. Myös vanhemmilta saatu tuki oli kannustanut vaikeina hetkinä. Päiväkodin palveluihin tyytyväiset vanhemmat olivat levittäneet tietoa eteenpäin. Perhepäivähoidon ohjaaja tuumasi tomerasti: ”Se tässä varmaan pitää hengissä, että tämmösiä kaikkennäkösiä on.” Suuriin haasteisiin vastaaminen on pitänyt virkeänä ja toimintakykyisenä. Hänen mielestään Piiparin hengissäpysymistä on myös osaltaan auttanut se, että päiväkodin toimintaa on koko ajan kehitetty eteenpäin. Uusia toimintamuotoja, kuten esimerkiksi yöhoitokokeilu sekä uimaretket, on otettu käyttöön. Suomalaisen päivähoitotyön korkeatasoisuutta kuvaava Keskinen (1993, 70) mukaan ”voimakas kehittämistyö, jota on tehty eri puolilla Suomea viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana”. Päivähoitossa tulee tulevaisuudessakin olemaan muutoksia. Keskeinen selviytymistä takaava strategia tulee olemaan henkilökunnan kyky sietää jatkuvaa muuttumista. Muutos vaatii työntekijöiltä energiaa. Sekä yksilöllinen taito kohdata muutoksia että työyhteisöllinen kyky joutuvat koetukselle. (Keskinen 1993, 70.) Piiparin työyhteisö on joutunut muuttumaan nopeasti olosuhteiden muuttuessa. Muuntautumiskyky on tärkeä tekijä Piiparin selviytymisessä.

Mielestäni Piiparin työyhteisön kehittymistä kuvaamaan sopii malli, jolla Unto Pines (1995, 44 - 45) selittää työryhmän kehittymistä. Pines kuvaa ryhmän kehityskaarta viisiportaisena. Kehittynein, viides taso, on ”korkean suoritusasteen ryhmä”. Sanoisin, että Piiparin työyhteisö on kriisikausien aikana ja niiden jälkeen kehittynyt neljännelle tasolle. Sitä kutsutaan ”todelliseksi tiimiksi”. Sille on ominaista, että kaikki ovat sitou-

tuneita yhteiseen päämäärään, tavoitteisiin ja toimintatapaan ja tuntevat yhteisvastuuta. Tiimin jäsenillä on toisiaan täydentäviä taitoja, joita myös hyödynnetään. Niinpä Piiparissakin yksi saa laulaa, toinen voi ohjata lapsia puutöiden tekemisessä ja kolmas liikunnassa. Ryhmää voi myös kuvata kypsäksi ryhmäksi, jolle on ominaista kiinteys, jaettu johtajuus ja yhdessä oppiminen. Nimenomaan oppiminen ja harjoittelemisen ovat olennaisia asioita, sillä kypsäksi ryhmäksi ei Pinesin (1995, 47 - 48) mukaan tulla "avoimuuden ja luottamuksen julistuksella". Johtaja ja jäsenet yhdessä ratkaisevat ongelmia ja raivaavat esteitä pyrkiessään tavoitteisiin ja korkeatasoisiin tuloksiin. Myös luottamus toisen kykyihin kasvaa koko ajan.

Päiväkoti on myös pitänyt suhteita tiedotusvälineisiin. Piiparin samoin kuin Pompun tapahtumista on tiedotettu paikallislehteen:

"Aina mitä nyt on tapahtumia, tapahtuu mitä tahansa, aina soitetaan toimittajat paikalle ja lehteen jonkunlainen kuva, että meki ollaan olemassa. Mutta kylläpä vanhemmat tietääki jo enemmän noista päivähoitoasioista ja sitte hyvin äkkiä, kun yhdelle meet sanomaa, että nyt on tosi tiukkaa, ni ei mee kauan ku vanhempi tulloo kysymää, että nytkö on hoitopaikat täynnä. Se leviöö niinku kulovalakea."

Tiedon leviämisestä on taas se hyöty, että vanhemmat tulevat tarpeeksi aikaisin kysymään lapsilleen hoitopaikkoja. Näin on aikaa järjestää jokaiselle lapselle sopiva hoitopaikka. Päiväkodin lopettamisuhka vaikutti siihen, että

"vanhemmatkin on joutunu ottamaan kantaa päiväkodin puolesta. Monesti ei tuu ottaneeks kantaa, kiittäneeksi hyvästä hommasta. Samoin johtajan viran yhteydessä otettiin julukisesti kantaa päiväkodin puolesta, kehuttiin päiväkotia. Oli isot määrät tyytyväisiä vanhempia - ehkä sekin on vaikuttanu päättäjien mielipiteeseen."

Toinen kunnan edustajista nosti myös esiin kysymyksen siitä, että jonkin palvelun kyseenalaistaminen panee ihmiset miettimään: "Onko nyt näin, että minun työ on tarpeetonta, että sen voi hoitaa joku muu, sen voi hoitaa joku muu kuin päiväkotia." Hänen mukaansa se panee myös perusteellisemmin ajattelemaan asioita: "Vois sanoa, että ihmiset herätetään miettimään sitä asiaa uuestaan ja vähän toisella tavalla. Ehkä niinki, että onko kaikki tehty, mitä ois voitu tehdä." Hän oli myös itse ollut pakkolomalla, ja se "oikeastaan pani miettimään, että minkälaista tämä tilanne ois, jos minä olisinki sellaisessa tilanteessa, että minun pitäis olla aina täällä käymässä kuukausittain, viikottain ilimottautumassa, kysymässä töitä. Se on aika karkea tilanne."

Kunnan edustajien mukaan myös päättäjien tulisi entistä paremmin tutustua niihin asioihin, joista he ovat päättämässä. Toinen valtuutettu oli aikaisemminkin käynyt tutustumassa päiväkodin asioihin ihan oma-aloitteisesti. Vartiaisen tutkimuksen (1992, 175) mukaan "päiväkodin johtajat pitävät tärkeänä luottamusmiesten henkilökohtaista, paikanpäällä tapahtuvaa tutustumista päiväkodin tilanteeseen". Kaikki kunnan edustajat totesivat, että kriisit panevat ajattelemaan asioita perusteellisemmin ja miettimään vaihtoehtoja. Ne ovat alku uudelle kasvulle ja ajattelulle.

10.3 Tähyilyä tulevaisuuteen

Vuonna 1996 säädetty päivähoitolaki velvoittaa kunnat järjestämään hoitopaikan jokaiselle alle kouluikäiselle lapselle, jos lapsen vanhemmat sitä haluavat. Niinpä varsinkin Etelä-Suomen päiväkodit ovat täynnä, ja hoitopaikkaa on jonottamassa satoja lapsia. Toki lain vaikutukset näkyvät Etelä-Pohjanmaallakin, sillä vanhemmat haluavat viedä lapsensa päiväkotiin erityisesti siellä annettavan esiopetuksen takia. Lasten esikouluopetus on ollut keskustelun aiheena myös Ruotsissa. Gunni Kärbyn (1992, 42) mukaan Ruotsissa esikoululla ei ole koskaan ollut kouluun valmentavaa tehtävää. Vanhemmille lapsille tarjotaan pedagogisen mallin mukaisia älyllisiä kiihokkeita, jotka sopivat heidän kypsyytasolleen. Tärkeää on ottaa huomioon lapsen kehitysvaihe sekä se, että lapsiryhmät eivät tule liian suuriksi. Tämän takia on hyvä, että Vimpelissä esikouluopetusta järjestetään useissa paikoissa.

Vimpelissäkin on päivähoitoon tullut lisää lapsia. Sekä Vimpelin päiväkotit että perhepäivähoitopaikat ovat täynnä. Myös uusia perhepäivähoitajia on tänä vuonna otettu lisää. Nyt vimpelissä ollaan tyytyväisiä siihen, että päiväkotit säilyivät. Kunta olisi pulassa uusien, hoitopaikkaa tarvitsevien lasten kanssa. Myös vuorotyöläisten lasten hoitamisessa päiväkotia pidetään järkevänä ratkaisuna. Nyt päivähoitosysteemi toimii suhteellisen joustavasti, joten hoitopaikan järjestäminen ei ole kovin vaikeaa. Päiväkodin tulevaisuus näyttää tällä hetkellä hyvältä. Lapsia on tulossa runsaasti hoitoon. Päiväkotit on vahvistanut asemansa:

”Kyllä se tietysti tulee jatkumaan edelleen ja näen sen tarpeellisena edelleenki, ja varmasti osaavaa henkilökuntaa on ja se pystyy varmasti vastaamaan niihin vaatimuksiin ja haasteisiin mitä tulee. He ovat alan ammattilaisia ja osaavat varmasti työnsä.”

Kunnanjohtajan mukaan myös kunnan kohdalla kriisi voi olla uuden alku. ”Ku oikeen pysähtään miettimään, missä mennään ja mitä halutaan. Ei se oo ihan maailmanlopun merkki - ja samate ihan päiväkodin kohdalla.” Kunnan tilanne näyttää huonommalta kuin päiväkodin tilanne. Toki tilanne on parempi kuin pahimpina lamavuosina. Lainoja on voitu lyhentää. Kuntaan on myös perustettu uusia yrityksiä. Rannilan määlele on tullut monta uutta yritystä, samoin entisen Tiklaksen tiloihin. Vimpelin työllisyystilanne on joltakin osin hieman parantunut. Kuitenkin väestön väheneminen huolestuttaa. Kunnanjohtaja kertoo:

”Tilanne on aika huolestuttava. Pienen kunnan asema tulee entisestään heikkenemään, johtuen näistä valtionosuusleikkauksista - eikä verotuloilla voi kompensoida sitä, mikä menetetään toista kautta. Ja sitte tämä maalta pako on yks semmonen...väki vähenee ja vanhenee. Kyllä se huolestuttava piirre on, että meilläkin on parin vuojen sisällä väkimäärä vähentynyt merkittävästi.”

Vimpeli ei ole yksin huolinensa, sillä varma kevään merkki vuodesta toisen on Helsingin sanomien (19.5.1997) mukaan se, että ”Kuntaliitto tehostaa vaikerrustaan tulossa olevista huonoista ajoista.” Pääkirjoituksen mukaan Kuntalehdessä oli kerrottu kuntatalouden kiristymisen johtuvan pitkälti valtion toimista. Valtiota kehoitetaan tiedostamaan vastuunsa, koska kuntatalouden tervehtyttäminen ei ”enää onnistu entisillä konsteilla”. Valtio on leikannut kuntien valtionapuja välittämättä kuntien menojen kasvusta. Kirjoituksessa kysytään, miksi pitäisikään, sillä kunnat ”pystyivät sopeuttamaan

taloutensa laman oloihin lopetamalla holtittoman rahan polttamisen". Monen kunnan oli toki myös nostettava veroäyrin hintaa, ja lainaa oli otettava tavallista enemmän. Kuntien työntekijöitä oli pakkolomilla eikä uutta väkeä palkattu." Kunnilla on kuitenkin kirjoituksen mukaan mennyt yllättävän hyvin. On opittu sanomaan, että tämä vuosi menee vielä hyvin, mutta ensi vuonna vasta vaikeaa on. Sisämimisteriön laskelman mukaan 139 kunnan vuosikate olisi tänä vuonna negatiivinen, ja ensi vuonna 233 kuntaa olisi yhtä huonossa kunnossa. Lasten päivähoito vie myös varoja yhä enemmän. Kirjoituksen mukaan arvostettu kuntatutkija Heikki Helin näkee tilanteen synkkänä. Kirjoittaja toteaa kuitenkin laskelmien olevan vain ennusteita. Suomen talousnäkymät näyttävät pitkästä ajasta hyviltä. Työttömyys on helpottumassa. Kaiken lisäksi valtio on luvannut pidättäytyä uusilta leikkauksilta. (Helsingin sanomat 19.5.1997.) Tämä olisi hyvä viesti ainakin Vimpelille.

Kunnan edustaja kertoi, että valtion rahoituksen väheneminen pakottaa kuntia toimimaan aikaisempaa enemmän yhteistyössä keskenään. Kuitenkin toiveena on, että "Vimpelin kunta tulee säilymään itsenäisenä kuntana." Vaikka kunnan taloudellinen tilanne onkin parantunut, niin "turhankin hitaassa tahdissa tuo velka asukasta kohti vähenee". Säästötoimet on hänen mukaansa nyt viety ääri rajoille asti, eikä enää tahdo löytyä uusia säästökohteita. Hän totesi loppukaneetiksi:

"Ainoa on tietysti, että palveluista luovutaan, mutta niitäkään ei taho olla. On tiettyjä peruspalveluja, jotka täytyy olla, niistä ei voi luopua. Kyllä sitä täytyy ihmisistä kynsin hampain pitää kiinni. Mutta voi sanoa, että ei missään panii-kin eessä eletä. Uskon, että päättäjillä on kumminkin usko, että tästä selvi-tään. Vimpelin kunta on vielä voimassa, jos se on päättäjistä kiinni, edelleen-ki."

Vimpelille, kuten muillekin maalaiskunnille, on ominaista kyläkokousten toiminta. Vimpelissä kyläkokousten toiminta on tullut aktiivisemmaksi viime vuosina. Ennen kylillä esitettiin kunnalle toiveita ja vaatimuksia. Kun kunnan taloudellinen tilanne on tiedossa, ovat ihmiset alkaneet itse työskennellä kyliensä viihtyvyyden lisäämiseksi. Parannusehdotuksista ja suunnitelmista kerrotaan kunnan edustajille ja saatetaan pyytää pientä määrärahaa suunnitelmien toteuttamiseksi.

Kaikesta huolimatta Vimpelin pieni päiväkotitoimi voi hyvin tänä päivänä. Sen asema tuntuu turvatulta. Tomerien ihmisten ja hyvän yhteishengen lisäksi Piiparin asemaa lujittaa lainsäädäntö, joka tukee päiväkotien säilymistä. Johtajan mukaan ihmiset eivät kuitenkaan kovin herkästi vaadi hoitopaikka lapselleen, jos vanhemmat pystyvät hoitamaan hänet kotona. Vaikka lasten päivähoito on tullut subjektiiviseksi oikeudeksi, ei sitä ilman muuta käytetä hyväksi. Piiparin selviytymistä on auttanut myös se, että työntekijät ovat kokeneet työnsä mielekkääksi. Piiparin työntekijöiden haastatteluista ilmenee, että he ovat kokeneet työnsä merkitykselliseksi ja riittävän itsenäiseksi. Toisaalta työn mielekkyyttä lisää se, että lasten päivähoitotyötä hoidetaan yhtenä kokonaisuutena. Hyvän palautteen saaminen sekä tietoisuus vanhempien ja kunnan tuesta tuo iloa työhön.

11. DISKUSSIO

Lasten päivähoito on Suomessa jatkanut kehityskulkuaan alkuun päästyään. Lasten hoitoa laitoksissa jarruttanut Keskustakin lähti viimein mukaan. Edes lama leikkauksiin ei voinut sitä pysäyttää. Vimpeliin päiväkotiperustettiin suhteellisen myöhään muuhun maahan verrattuna. Vaikka päiväkodin perustaminen Vimpeliin sujui loppujen lopuksi melko pienin keskusteluin, päiväkodin rakentamisen katsottiin kuuluvan ajan henkeen, se vakiinnutti asemansa melko pian. Piipari kehittyi niin suosituksi sosiaalipalveluksi kunnan kasvun ja kehityksen vuosina, että sitä ei pystytty lakkauttamaan köyhinä ja vaikeina vuosinakaan. Myös Keskusta on hyväksynyt sen, että päiväkotikuuluu olennaisena osana Vimpelin sosiaalipalveluihin. Mielenkiintoista olisikin seurata, miten muissa kunnissa päättäjien puoluetausta vaikuttaa erityisesti laitoshoidon säilymiseen.

Vimpelin kunnan talous on hieman kohentunut ja työllisyys on parantunut. Vimpelin tilanne on vieläkin huono pienenevien valtionosuuksien sekä väestökadon takia. Tutkimusta tehdessäni oli mielenkiintoista haastatteluissa kuunnella, miten Vimpelin kunnan pienen koon nähdään vaikuttavan asioiden hoitamiseen. Toisaalta monessa puheenvuorossa todettiin jonkun asian olevan pienen kunnan etu - taas toisissa puheenvuoroissa siitä nähtiin olevan suurta haittaa, erityisen hankalana nähdään valtionosuuksien pieneneminen. Valtion suhtautuminen kuntiin on kaksinainen; toisaalta valtio vaatii kuntia järjestämään erilaisia palveluja, toisaalta se vaikeuttaa niiden järjestämistä pienentämällä kuntien käyttöön tulevia rahavaroja. Monet kunnat ovatkin suurissa taloudellisissa vaikeuksissa - pakkolomista puhuminen on taas ajankohtaista.

Lapsiperheet ovat ottaneet päiväkodin vastaan niille kuuluvana palveluna, niin myös Vimpelissä. Pienten lasten vanhemmat katsovat, että heillä tulee olla oikeus valita lapsilleen sopiva hoitomuoto. Kun etu on saatu, siitä halutaan pitää kiinni. Tutkimuksessa tuli esille, että vanhemmat ovat valmiita taistelemaan oikeuksiensa puolesta. Heillä on vaikutusvaltaa pitää eduistaan kiinni. Samalla kun ihmiset taistelevat etujensa puolesta, he tulevat taistelleeksi myös hyvinvointivaltion puolesta. Tässä yhteydessä voi puhua hyvinvointivaltion peruuttamattomuudesta.

Päiväkodin henkilökunnan uurstus tärkeän palvelun kehittämiseksi ja säilyttämiseksi on olennainen asia Piiparin selviytymisessä. Heti alusta lähtien Piipari ryhtyi luomaan siltaa sekä kuntaan että vanhempiin. Kriisivaiheissa Piipari kokosi voimansa taisteluun saaden puolelleen sekä vanhempia että muita vaikutusvaltaisia tahoja. Piiparin henkilökunta pyrkii mukautumaan asiakkaiden tarpeisiin. Päiväkodin toimintaa halutaan kehittää kuntalaisten tarpeiden mukaan. Päiväkodin tulee toimia yhdessä kotien ja muiden lasten hoidosta huolehtivien tahojen kanssa tukien koteja niiden kasvatustyössä. Piiparin kriisivaiheiden aikana päiväkodin ystävät antoivat sille tukensa. Piiparin henkilökunnan työ kantoi hedelmää. Yhteistyössä on voimaa!

Lasten päivähoidon lainsäädännön kehittyminen kodin ulkopuolista hoivaa suosivaksi tukee osaltaan Vimpelin päiväkodin säilymistä. Myös esikoulun tuleminen entistä suositummaksi vahvistaa päiväkodin asemaa. Vanhemmat haluavat antaa lapsilleen mahdollisimman hyvät lähtökohdat koulua ja elämää varten - päiväkotia katsotaan so-
pivaksi tähän tehtävään - myös Vimpelissä. Päivähoidon ammattilaiset vetoavat omaan pätevyytensä erityisesti lasten erityishoitoa ja esikouluopetusta järjestettäessä; näin he vahvistavat omaa asemaansa työmarkkinoilla.

Lapset ovat viime aikoina kokeneet suuria muutoksia elämässään, kun aikuiset ovat tehneet erilaisia järjestelyjä työpaikkansa säilymiseksi. Muutokset rasittavat lapsia, jotka joutuvat hyvin nuorina kohtaamaan kovan maailman. On mahdollista kysyä, onko muutoksista ollut mitään hyötyä. Vimpelin kohdalla ajattelisin, että muutokset ovat kuitenkin kannattaneet. Saatiinhan järjestelyillä melko suuria säästöjä aikaan. Jos näin ei olisi käynyt, päiväkotia olisi jouduttu lopettamaan. Vuonna 1996 voimaan tullut päivähoitolaki ei olisi kyennyt Piiparia pelastamaan, jos uhkaavassa vaiheessa ei olisi ryhdytty toimenpiteisiin. Niillä saatiin säästöjä ja muutaman ihmisen työpaikka säilyi. Toki lain voimaantuleminen vahvisti Piiparin asemaa entisestään. Lapsille koituu kärsimyksiä siitakin, jos heidän vanhempansa jäävät työttömiksi. Kun ihmisillä on töitä, tarvitaan lapsille päivähoitoa - toisaalta - kun töitä ei ole, tarvitaan päivähoitoa ehkä yhtä kipeästi korjaamaan työttömyydestä ja toivottomuudesta seuranneita ongelmia. Lapsi ei voi odottaa - hänen nimensä on tänään!

Lapsuuden muistot

Muistot ovat kuin puisto: - hilpeät, iloiset, eloisat muistot,
uimiset, perhoset, tuomien tuoksu,
pikkuisten jalkojen kerkeä juoksu.
Armaat, hempeät, lempeät muistot,
polut ja rastaat, kukkien vuoret, lehmusten alla nauravat nuoret.
Kipeät, haikeat, vaikeat muistot,
mustia lintuja, katkeramarjoja, polkujen vaiheilla tummia varjoja.
Muistot kuin puisto: tuhannet kukkaset kukkivat siellä.
Pilvet ja aurinko lapsuuden tiellä.
(Kaija Pakkanen)

LÄHTEET

- Alanen, Leena & Bardy, Marjatta (1990) Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalhallituksen julkaisuja 12/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoidon toimintasuunnitelma. (1986) Helsinki: Sosiaalhallituksen julkaisuja 4/1986.
- Andersson, Jan Otto (1993) Mistä uusi perusta hyvinvointivaltiolle? Teoksessa Andersson, Jan Otto, Hautamäki, Antti, Jallinoja, Riitta, Niiniluoto, Ilkka ja Uusitalo, Hannu. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.
- Auvinen, Mikko (1991) Vimpeli - perunantuotantoa, pesäpalloa ja yritteliäisyyttä. Alue-suunnittelun itsenäinen harjoitustyö. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos.
- Auvinen, Riitta (1980) Päivähoito yhteiskuntapolitiikan osana. Teoksessa Sauro, Seppo (toim.): Lasten päivähoito - sosiaalipalvelu perheille. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Clarke-Stewart, Alison (1982) Day Care. The Developing Child. Glasgow: Fontana Paperbacks.
- Ervasti, Heikki (1996) Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitetin näkökulmasta. STAKES Tutkimuksia 62.
- Grönfors, Martti (1985) Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Hautamäki, Antti (1993) Spontaaniin yhteiskuntaan - hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa Andersson, Jan Otto, Hautamäki, Antti, Jallinoja, Riitta, Niiniluoto, Ilkka ja Uusitalo, Hannu: Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.
- Heikkilä, Matti & Lehto, Juhani (1992) Sopeuttaminen vai kriisi. Sosiaali- ja terveydenhuolto laman kourissa. Sosiaali- ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportteja 74.
- Helenius, Aili (1993) Toiminnan suunnittelu päivähoitossa. Teoksessa Kauppinen, Riitta & Riihelä, Monika (toim.): Lumiukko aurinkokylvyssä. Näkökulmia varhaiskasvatuksen kehittämiseen. STAKES Raportteja 88.
- Herzen, Heikki S. von (1993) Valtionosuusuudistus ja hyvinvoinnin peruspalvelujen määrittelyjen tarve. Teoksessa Pelkonen, Veli (toim.): Hyvinvointioikeus. Suomen kaupunkiliitto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1982) Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hujala-Huttunen, Eeva & Nivala, Veijo (1996) Yhteistyö päivähoitossa. Kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatus 90 Oy.

Huttunen, Eeva & Niiranen, Pirkko (1989) Onko lapsen hyvä olla päivähoitossa? Puheenvuoroja päivähoitosta. Kuopio: Kustannuskiila.

Hänninen, Sakari (1995) Lamapolitiikkaa. Teoksessa Hänninen, Sakari, Iivari, Juhani ja Lehto, Juhani: Hallittu muutos sosiaali- ja terveydenhuollossa. STAKES Raportteja 182.

Höykinpuro, Anneli (1993) Työyhteisön kehittäminen päiväkodissa. Harjoitustyö. Seinäjoen sosiaalialan oppilaitos. Aikuiskoulutusosasto.

Ilkka 1.3.1997. "Päihdehuollon palveluja on karsittu kovalla kädellä."

Ilkka 19.2.1997. "Pohjaanmaallakin on kantti alkanut pettää. Juustohöylä osunut vauvaperheisiin."

Jallinoja, Riitta (1993) Arvojen ambivalenssit. Teoksessa Andersson, Jan Otto, Hautamäki, Antti, Jallinoja, Riitta, Niiniluoto, Ilkka ja Uusitalo, Hannu. Hyvinvointivaltio riskiallokossa. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.

Johanson Jan-Erik & Mattila Mikko (1993) Kuntalaiset ja palveluiden leikkaukset. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Joronen, Tuula (1995) Päivähoidon säästöt ja muutoksen hallinta. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia. Helsingfors stads faktacentrals undersökningar 1995: 10.

Julkunen, Raija (1993) Palveluvaltio ja sosiaaliset oikeudet. Teoksessa Pelkonen Veli (toim.): Hyvinvointioikeus. Suomen kaupunkiliitto ja Suomen kunnallisliitto.

Julkunen, Raija (1994) Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henrikson, Lea ja Nätkin, Ritva (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.

Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari (1995) Jyväskylä: Gummerus.

Karisto, Antti & Takala, Pentti (1985) Sosiaalivaltion kriisi? Aineistoa suomalaisen sosiaalipolitiikan ajankohtaisista ongelmista. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Karisto, Antti, Takala, Pentti ja Haapala, Ilkka (1988) Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka - suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Juva: WSOY.

Kasurinen, Liisa (1980) Päivähoidon henkilökunta. Teoksessa Sauro, Seppo (toim.): Lasten päivähoito - sosiaalipalvelu perheille. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kauppinen, Marja-Liisa (1991) Päivähoito. Teoksessa Kauppinen, Marja-Liisa & Sarjanoja, Marketta (toim.): Erilainen lapsi päivähoitossa. Sosiaaliala ja terveydenhuolto. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Keskinen, Soili (1993) Päivähoitotyön kehittäminen ja muutostyö. Teoksessa Kauppinen, Riitta & Riihelä, Monika (toim.): Lumiukko aurinkokylvyssä. Näkökulmia varhaiskasvatuksen kehittämiseen. STAKES Raportteja 88.

Ketola, Outi (1996) Sosiaalihuollosta sosiaaliin oikeuksiin ja sosiaalipalveluasiakkuuteen. Teoksessa Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo ja Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Kivioja, Ulla, Koskenrouta, Pirjo ja Valpola, Marja-Liisa (1991) Perhepäivähoidon perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjayhtymä.

Kokko, Simo & Lehto, Juhani (1993) Mihin suntaan sosiaali- ja terveydenhuolto? Valtionosuusuudistuksen avaamat vaihtoehdot ja uhat rahoituskriisin aikakaudella. STAKES Raportteja 96.

Koponen, Riitta, Remes, Marja-Leena ja Salminen, Jukka (1987) Päivähoidon hallinnon käsikirja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Kröger, Teppo (1995) Maalaiskunnan murros ja kamppailu päivähoitosta. Maaseudun uusi aika, 2/1995, 26 - 37.

Kröger, Teppo (1996) Kunnat valtion valvonnassa. Teoksessa Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo ja Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY:

Kunta ja Me (1997) "Laadukasta päivähoitoa vai talletuslokero", 10/1997, 20.

Kuronen, Marjo (1995) Naiset kohtaavat neuvolassa. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija ja Sirius, Harriet (toim.): Naiset yksityisyyden ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.

Käsi Kädessä (1997) "Hyvinvointi ei jakaannu tasaisesti", 3 - 4/1997, 10.

Kärrby, Gunni (1992) Kvalitet i pedagogiskt arbete med barn. Nya vägar inom barnomsorgen. Skriftserie från sosialstyrelsen. Stockholm.

Lamb, Michael E. (edit.)(1992) Child care in context: cross-cultural perspectives. Hillsdale (N. J.) Erlbaum. United States of America.

Lammi, Minna (1996) "Kuntien säästöt koskettavat erityisryhmiä." Lapsen maailma, 10/1996, 4 - 6.

Landberg, Gunilla & Björling, Bam (1984) Hyvä päiväkotii. Helsinki: Tammi.

Lasten päivähoiton vaihtoehdot. Sosiaalhallituksen opas 1/1988.

Lasten päivähoito. (1987) Sosiaalhallituksen yleiskirje A 3/1984/pe.

Latvala, Annukka (1997) Päivähoito kuumentaa edelleen tunteita. Kuntaliitto vaatii lasten päivähoitoon tarveharkintaa. Ilkka 5.6 1997.

Lehtinen, Ritva (1991) Sosiaalis-emotioaliset ongelmat. Teoksessa Kauppinen, Marja-Liisa & Sarjanoja, Marketta (toim.): Eriäinen lapsi päivähoitossa. Sosiaaliala ja terveydenhuolto. WSOY.

Mishra Ramesh (1990) *The Welfare State in Capitalist Society. Policies of Retrenchment and Maintenance in Europe, North America and Australia.* New York, London, Toronto, Sydney; Tokyo, Singapore: Harvester Wheatsheaf.

Muuri, Anu (1995) Lasten huolenpitopalvelut. Teoksessa Uusitalo, Hannu, Konttinen, Mauno ja Staff, Mikko (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus. STAKES. Raportteja 173.

Myllymäki, Arvo & Uoti, Asko (1995) Leikkaukset kuntien uhkana. Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 9.

Nätkin, Ritva (1994) Väestöpolitiikka, abortti ja äitiys - Hyvinvointivaltion ammattilaisten ja naisten suhteen tarkastelua. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henrikson, Lea ja Nätkin, Ritva (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.

Peltola, Katri (1997) Päivähoitojonojen kasvua yritetään hillitä kotihoidon tuen lisillä. Moni kunta miettii suurempaa tukea kotona hoidettavista lapsista. Helsingin sanomat 19.5.1997.

Pierson, Christopher (1991) *Beyond the Welfare State? The New Political economy of Welfare.* Cambridge: Polity Press.

Piirainen, Timo (1993) Hyvinvointivaltio ja yhteiskunnalliset ristiriidat: Kohti postkorporatistista sosiaalipolitiikkaa? Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo, Helsinki, Juva: Sitra & Wsoy.

Pikkanen, Eeva - Maija (1980) Lasten päivähoito kunnallisena toimintana. Teoksessa Sauro, Seppo (toim.): Lasten päivähoito - sosiaalipalvelu perheille. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pirnes Unto (1995) Kehittyvät tiimit. Organisaatioiden rakennemuutokseen liittyvä tiimien ja tiimien johtamisen kehittämisprosessi. JTO tutkimuksia sarja 8.

Rahkonen, Keijo (1993) Sosiaalipolitiikan utopiat ja antiutopiat. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.

Rauhala, Pirkko-Liisa (1996) Sosiaalipalvelut käytäntönä. Teoksessa Sipilä, Jorma, Ketola, Outi, Kröger, Teppo ja Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Raunio, Kyösti (1995) Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Helsinki: Gaudeamus.

Roos, J. P. (1993) Keskiluokka ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.

Rusanen, Erja (1989) Voisiko jotain olla toisin päivähoitossa? Teoksessa Huttunen, Eeva ja Niiranen, Pirkko (toim.): Onko lapsen hyvä olla päivähoitossa? Puheenvuoro ja päivähoitosta. Kuopio: Kustannuskiila.

Ruuskanen, Alli ja Ruoppila, Isto (1980) Päivähoidon perinne ja nyky-yhteiskunta. Teoksessa Sauro, Seppo (toim.): Lasten päivähoito - sosiaalipalvelu perheille. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Salmi, Minna, Huttunen, Jouko ja Yli-Pietilä, Päivi (1996) Lapset ja lama. STAKES Raportteja 197.

Salminen, Hannele ja Salminen, Jukka (1986) Lastentarhatoiminta - osa lapsuuden historiaa. Friedrich Fröbelin lastentarha-aate ja sen leviäminen Suomeen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, julkaisusarja P n:o 17.

Salminen, Hannele (1988) Kolme - viisivuotiaiden lasten päivähoiton toimintasuunnitelma. Helsinki: Sosiaalihallituksen julkaisuja 2/1988.

Salo, Väinö (1990) Vapaan Suomen 7 vuosikymmentä. Kotiseutuhistoriaa Järviseudulta. Vaasa: Omakustannus.

Sihvo, Tuire ja Lindqvist, Markku (1994) Muutossuunnat kunnissa. Tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon menoista, säästöistä, rationalisoinnista, priorisoinnista ja karsinnasta lamavuosina 1992 ja 1993. STAKES Raportteja 135.

Sosiaali- ja terveydenhuoltolainsäädäntö (1993) Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Strandell Harriet (1995) Päiväkotien lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.

Taipale, Vappu (1992) Lasten mielenterveystyö. Helsinki: WSOY.

Takala, Annika ja Takala, Martti (1988) Psykologinen kehitys lapsuusiässä. Porvoo: WSOY.

Takala F. E. (1980) 'Tarijos parastaan' Niinku Konstan emäntä kirkkoherralle. Vimpelistä tarinaa, juttua, tosiasiaa. Vimpeli Seura ry.

Tuomikoski, Hannu (1990) Hyvinvointivaltion huono-osaiset. Empiirinen tutkimus sairauden, työttömyyden, ja köyhyyden kasautumisesta Suomessa. Teoksessa Karisto, Antti, Takala, Pentti, Hellsten, Katri, Helminen, Ilmari ja Massa, Ilmo (toim.): Sosiaaliset riskit, tutkimus ja päätöksenteko. Juhlakirja Tapani Purolan 60-vuotispäivän kunniaksi 14. 11. 1989. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Tuori, Kaarlo (1993) Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöstrategiat. Teoksessa Pelkonen Veli (toim.): Hyvinvointioikeus. Suomen kaupunkiliitto ja Suomen kunnallisiitto.

Tuusa, Pirkko (1996) "Kunnallisessa hoidossa yli 200 000 lasta. Päivähoidon kysyntä kasvoi", Kuntalehti 13/1996, 9.

Uusitalo, Hannu, Konttinen, Mauno ja Staff, Mikko (1995) Sosiali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus. STAKES Raportteja 173.

Uusitalo, Hannu (1993) Pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot ja käytäntö. Teoksessa Andersson, Jan Otto, Hautamäki, Antti, Jallinoja, Riitta, Niiniluoto, Ilkka ja Uusitalo, Hannu: Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo, Helsinki, Juva: SITRA & WSOY.

Vartiainen, Pirkko (1992) Tuottava päivähoito? Tutkimus kunnallisten päivähoitopalvelujen määrästä ja laadusta Vaasan läänissä. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia No 159, Hallintotiede 8.

Vartiainen, Pirkko (1994) Palveluorganisaatioiden tuloksellisuusarviointi, teoriat ja käytäntö. Päivähoitoon, erityisesti päiväkoteihin kohdistuva monitahoarviointi. Acta Wasaensia. No 40, Hallintotiede 2.

Wilding Paul (1995) Romahtiko brittiläinen hyvinvointivaltio 1980-luvulla? Teoksessa Eräsaari, Risto ja Rahkonen, Keijo (toim.): Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Gaudeamus.

VANHEMILLE TEHTÄVÄT HAASTATTELUKYSYMYKSET

Päiväkodin järjestelyihin liittyvät kysymykset

1. Miten suhtauduite ajatukseen muutama vuosi sitten päiväkodin lopettamisesta?
2. Miten tärkeäksi näette päiväkodin yleensä lasten päivähoitoa järjestettäessä?
3. Miten järjestäisitte lapsenne hoidon, jos päiväkotia ei olisi?
4. Päiväkodilla tapahtui muutoksia henkilöstön ja lasten kokoonpanossa. (Lyhyen ajan kuluessa Piipariin tuli uusia aikuisia ja uusia lapsia.) Miten ne ovat vaikuttaneet teidän perheeseen?
5. Millaisia syitä ajattelette olevan päiväkodin muutoksiin?
6. Vaikuttako sijaisten puuttuminen mielestänne jotenkin päivähoiton toteuttamiseen?
8. Oletteko tyytyväinen päiväkodin palveluihin? Kuunnellaanko toiveitanne?

Muutosten heijastuminen lapsiin

1. Miten lapsenne ovat suhtautuneet päiväkodilla tapahtuneisiin muutoksiin?
2. Oletteko joutuneet tekemään erityisjärjestelyjä lapsenne hoitoon liittyen päiväkodin lomien aikana?
3. Päiväkoti toimii sijaishoitopaikkana. Miten se heijastuu lapsiin?
4. Voitaisiinko mielestänne päivähoidossa säästää siten, että hoidon taso ei heikentyisi. Jos voi, niin miten se tapahtuisi?
6. Miten ajattelette päiväkodilla tapahtuvien muutosten yleensä heijastuvan perheisiin?

Muita kysymyksiä

1. Millaisia toiveita teillä on päiväkodin toimintaan liittyen?
3. Miten osallistutte päiväkodilla järjestettävään toimintaan? Onko sitä mielestänne tarpeeksi?
4. Miltä päiväkodin tulevaisuus mielestänne näyttää?
5. Onko säästötoimista seurannut jotakin hyvää?

HENKILÖKUNNAN HAASTATTELUKYSYMYKSET

Oganisaation muutokseen liittyviä kysymyksiä

1. Miten päiväkodissa suhtauduttiin ajatukseen sen sulkemisesta? Saitteko tietoja eri vaiheista?
2. Saiko päiväkotitukea muilta tahoilta? Miten vanhemmat suhtautuivat?
3. Mitä muutoksia päiväkodissa tehtiin toiminnan mahdollistamiseksi?
4. Miten henkilöiden yhteistyö kriisitilanteessa toimi? Millaisia rooleja otettiin?
5. Millaista työhönohjausta uusille työntekijöille tai koko henkilökunnalle järjestettiin vuoden 1994 aikana ja sen jälkeen?
6. Miten uudet työntekijät sopeutuivat päiväkotiin?
7. Miten nyt järjestetään erityishoitoa tarvitsevien lasten hoito?
8. Onko päiväkodissa nyt lapsia, joiden vanhemmat ovat kotona?
9. Miten lapset ovat sopeutuneet muutokseen? (Päiväkodille tuli yhtäkkiä uusia, aikaisempaa nuorempia lapsia sekä uusia aikuisia.)
10. Miten loma-aikojen järjestelyt on hoidettu?
11. Miten sijaishoitopaikkana oleminen vaikuttaa päiväkodin toimintaan?
12. Miten työjärjestelyt toimivat?
13. Ehdittekö mielestänne keskittyä tarpeeksi niihin tehtäviin, jotka katsotte tarpeelliseksi lapsen kehitykselle. Jääkö henkilökohtaiseen kohtaamiseen aikaa?
14. Onko henkilökunnalla ollut enemmän poissaoloja tai sairastumisia kuin aikaisemmin?
15. Mitä päiväkodissa päivittäin tehdään? Mihin muutokset ovat vaikuttaneet?

Muita kysymyksiä

1. Jos pitäisi kirjoittaa selviytymiskertomus käyttäen päiväkotia aineistona, mistä aineksista se koostuisi?
2. Miltä tulevaisuus päiväkodin kannalta näyttää?
3. Miten lasten päivähoidon järjestelyihin nyt vaikuttaisi, jos päiväkotit olisi aikoinaan jouduttu lopettamaan?
4. Haluaisitteko sanoa vielä muuta?

KUNNAN EDUSTAJALLE TEHTÄVÄT KYSYMYKSET

Vimpelin kuntaan heijastuivat laman vaikutukset heikentäen kunnan taloutta, minkä johdosta mietittiin erilaisia säästötoimia kunnan eri palveluihin liittyen. Myös päiväkodin kohdalla mietittiin erilaisia säästövaihtoehtoja. Joskus pohdittiin lakkauttamista, joskus taas muita säästämisvaihtoehtoja.

Päiväkodin tärkeys maaseutupaikkakunnalla

1. Miten tietoinen olitte päiväkodin tilanteesta? Kuinka sen ymmärsitte? Mitä mieltä olitte sen kriisivaiheista?
2. Millaisten vaihtoehtojen välillä päätöksenteossa piti valita?
3. Oliko ajatusta siitä, että pienen maalaiskunnan päivähoitojärjestelmä voitaisiin hoitaa kokonaan ilman päiväkotia? Miten sitä perusteltiin?
4. Miten päivähoitopalvelut järjestettäisiin uuden lain tultua voimaan, jos päiväkotia ei olisi? (Tarkoitan vuoden 1996 alussa voimaan tulluta lakia, jonka mukaan kaikille päivähoitoa haluaville tulee taata hoitopaikka.)

Kuntalaisten yhteydenotot päättäjiin

1. Onko päiväkotiin liittyvissä asioissa päättäjiin otettu yhteyttä? Millä tavoin ja ketkä?
2. Ovatko vanhempien tai muiden yhteydenotot vaikuttaneet päätöksentekoon?
3. Onko sillä merkitystä, miten ihmiset pystyvät vaatimaan etujensa hoitamista? Saavatko nuoret, työssäkäyvät ihmiset paremmin äänensä kuuluville?
4. Toivovatko tai pelkäävätkö päättäjät kuntalaisten yhteydenottoja?
5. Onko kuntalaisilla mielestänne käsitystä kunnan taloudellisesta tilanteesta ja säästötoimien syistä?

Tulevaisuus

1. Miltä kunnan tulevaisuus näyttää? Entä päiväkodin tilanne?
2. Muutama vuosi sitten kunnan työntekijöille järjestettiin erilaisia tiedotustilaisuuksia. Tullaanko niitä järjestämään edelleen? Entä muille kuntalaisille?
3. Usein yksityiselle ihmiselle kriisi on uuden kasvun ja kehittymisen mahdollisuus. Miten ajattelette olevan kunnan ja päiväkodin kohdalla?
4. Haluaisitteko sanoa vielä muuta?

1991-12-02

Vimpelin Kunnanhallitus

PÄIVÄKOTI

Me lasten vanhemmat olemme huolissamme Vimpelin kunnan säästämiskohteista:

Laki lasten päivähoidosta 11 § sanoo, että päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lasten vanhempien ja muiden huoltajien toivomassa muodossa. Vimpelin kunnassa on päivähoitoasiat hyvällä mallilla. Kaikki hoitoa tarvitsevat ovat hoitopaikan saaneet, niin perhepäivähoidossa kuin päiväkodissa. Vuonna 1993 on kaikille alle 4 vuotiaille osoitettava päivähoitopaikka. Joten säilyttäkäämme tilanne hyvänä edelleenkin.

Päiväkodin toiminta on säilytettävä entisellään. Luotuja rakenteita ei saa rikkoa. Vaihtoehtoja pitää olla. Päiväkotiä käytetään perhepäivähoidossa olevien lasten varapaikkana. Päiväkoti antaa valmiuksia koulua varten. Joka vuosi on lapsia, joiden koulun aloittaminen siirtyy. Nämä lapset on pääsääntöisesti sijoitettu päiväkotiin.

Pyydämme Teitä miettimään muita vaihtoehtoja - EI säästetä LASTEN, VANHUSTEN eikä VAMMAISTEN kustannuksella.

Olemme valmiit miettimään näitä asioita yhdessä viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kanssa.

Voimia Teille kaikille !

Toivottavat

Vimpelin Piiparin päiväkodin vanhempainillassa 18.9. kuulimme tyrmistyttävän säästösuunnitelman: kunta suunnittelee päiväkodinjohtajan viran lakkauttamista, toisin sanoen henkilökunnan vähentämistä yhdellä, alalle koulutetulla henkilöllä.

Hetken ihmettelyn jälkeen virisi vilkas keskustelu siitä, mitä myönteistä me vanhemmat koemme päiväkodin toiminnassa:

- Päiväkoti tarjoaa turvallisen hoitopaikan lapsillemme. Useasta aikuisesta löytyy jokaiselle lapselle mieleinen ja turvallinen aikuinen, jolle on helppo kertoa ilot ja huolet.
- Ammattitaitoinen hoitaja tukee koteja kasvatuksessa. Hän tuntee lapset ja huomaa mahdolliset ongelmat, joihin on yhdessä mahdollista vaikuttaa. Esimerkkejä löytyi niin lapsen yliherkkyyksien kuin puhehäiriöiden havaitsemisesta.
- Päiväkodin toiminta edistää myös kouluvalmiuksien saavuttamista. Lapsi oppii säännölliseen päiväjärjestykseen ja rutiineihin. Hän oppii toimimaan ryhmässä ja huomioimaan toiset lapset. Sadut, lorut ja leikit kehittävät kielenkäyttöä ja kielellisiä valmiuksia, askartelu ja kuvaamataito motoriikkaa. Samoin lapsen luovuus ja itsensä ilmaisu kehittyvät.
- Päiväkodin esikouluryhmä on ainoa mahdollisuus monelle osallistua esiopetukseen. Koulujen (Lakaniemen ja Rantakylän ala-aste) esiopetukseen osallistumiseen on jo kyydityksen järjestäminen monelle esteenä.
- Leikkaukset ja säästötoimet ovat jo aiemmin kohdistuneet lapsiin. Koulun luokkakoot ovat suurentuneet, tukiovetusta on vähennetty ja puheterapeutin palvelut ovat vaikeammin saatavilla. Virikkeellinen ja toiminnallinen hoitopaikka on ensiarvoisen tärkeä sekä lapsen tämän hetkisen että tulevan kehityksen kannalta.
- Päiväkodissa johtaja on käytännön kasvatustyön tekijä. Hän osallistuu sekä perushoitoon, huolenpitoon että toiminnan ohjaamiseen ja suunnitteluun. Hänen työpanoksensa poistaminen on lapsilta pois - ei papereilta.

Mitä tapahtuisi, jos virka lakkautettaisiin?

Päiväkoti on tämänhetkiselällä henkilökunnalla täynnä. Päiväkodinjohtajan viran lakkauttamisen myötä lainmukaiset kiintiöt ylittyisivät. Ylimääräisille lapsille pitäisi löytää vaihtoehtoinen hoitopaikka. Kukaan meistä ei halua luopua tasokkaasta ja lapselle mieluisasta päivähoitopaikasta. Lasten sijoittaminen esim. perhepäivähoitoon tuskin onnistuisi ilman lisäkustannuksia kunnalle.

Työntekijän puuttuminen vaikuttaisi päiväkodin toimintamuotoihin. Virikkeelliset tuokiot vähenisivät, kasvatustavoitteita olisi vaikeampi saavuttaa, jäljelle jäävien työntekijöiden aika kuuluisi enemmän perushoidosta huolehtimisessa. Vanhempina me emme halua lapsillemme pelkkää säilytyspaikkaa työssäolomme ajaksi.

Valmistautuessaan tekemään päätöstä päiväkodinjohtajan viran lakkauttamisesta, toivoisi jokaisen luottamusmiehen ja -naisen puntaroivan, mitkä ovat todelliset säästöt, jotka on mahdollista saavuttaa romuttamalla toimiva ja tuloksellinen hoitomuoto.

Kasvatustavoitteiden saavuttaminen on vaikeasti mitattavissa markoissa. Me vanhemmat näemme hyvän hoidon tulokset lapsiemme ilmeissä ja toimissa päivittäin. Tulokset näkyvät myös koulussa mm. hyvinä kouluvalmiuksina - toivottavasti tulokset näkyvät myös tulevaisuudessa esimerkiksi vastuullisena päätöksentekona.